

A KATONAI BIZTONSÁGI HIVATAL
TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK
KIADVÁNYA

A TARTALOMBÓL

A nemzetbiztonsági szolgálatok
parlamenti ellenőrzése
Védelemgazdaság az EU-ban
Az iszlám fundamentalizmus fejlődési
irányai
Szélsőséges, erőszakos szervezetek,
mint veszélyforrások
Nemzetközi iparbiztonsági konferencia
Uniós rendőri együttműködés

2007

3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

- Bizottság elnöke:** Dr. Hamar Ferenc a KBH TKH vezetője
- Bizottság tagjai:** Dr. Göndics Béla a KBH TT tagja
Dr. Izsa Jenő
Dr. Korsós László
Dr. Kobolka István a KBH TT titkára
Lenkey László PhD hallgató
Dr. Németh József
Tarján István PhD hallgató
- Felelős kiadó:** Dr. Stefán Géza az MK KBH főigazgatója
- Főszerkesztő:** Ledács Kiss Jenő
- Tördelő szerkesztő:** Juth Marianna
- Székhely:** Budapest
- ISSN:** 1785-1181
- Postacím:** MK KBH Tudományos Tanács
1885 Budapest, Pf.: 25.
Telefon: 236-5111/ 24-301, 31-423 mellék

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

- Elsősorban a honvédelemmel, ezen belül a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdéseket feldolgozó, elemző írásokat várunk. A kéziratokat másfeles sortávolsággal, gépelve - floppyn is - kérjük a TT titkárához vagy az SZB valamelyik tagjához eljuttatni a szerző neve, beosztása, rendfokozata, lakcíme és telefonszáma feltüntetésével.

- A cikk, tanulmány, írás terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy ívet (21-23 gépelt oldal).

- A közlésre nem kerülő cikkeket nem őrizzük meg, de a szerző kérésére visszaküldjük.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

Izsa Jenő – Szilágyi Zsolt

A nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzésének elvi és gyakorlati kérdései 5

Kunos Bálint

Védelemgazdaság az Európai Unió gazdasági szakpolitikáiban ... 30

Horváth Pál

Az iszlám fundamentalizmus fejlődési iránya a Közel-Keleten és Afrikában, összefonódása a terrorizmussal 1. rész 50

Árpád Zoltán

A honvédségi objektumok terror-veszélyeztetettsége 64

AKTUÁLIS

Szternák György

Szélsőséges, erőszakos szervezetek, mint lehetséges veszélyforrások demokratikus társadalmakban 73

Kobolka István – Sallai János

Ukrán-magyar határ, mint az EU és a Magyar Köztársaság külső határa 85

KONZULTÁCIÓ

Récsei Mihály

Egy nemzetközi iparbiztonsági konferencia margójára 98

Rácz Lajos

Kínáról és Tajvanról még egyszer – másképp 124

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

Tanai Károly

Szervezeti kommunikáció súlya és jelentősége 131

Tari Tamás

Az Uniós rendőri együttműködés keretei 147

TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL**Szabó Ervin Antal***Vázlatok az orosz hírszerzés történetéből*

Steifon tábornok illúziói 154

A német haditengerészet rejtjelrejtő szolgálatáról 2. rész 163

TUDOMÁNYOS ÉLET-KÉPZÉS**Kobolka István – Krisztián Béla**Innováció az emberi erőforrás felsőoktatási területén: Bologna-
-folyamat a humán szakemberek képzésében ..... 172**HÍREK, ESEMÉNYEK, ADATOK****Szabó Ervin Antal***Összeállítás a külföldi sajtó nemzetbiztonsági kérdéseket érintő
cikkeiből*A terrorizmus elleni küzdelem, mint az ország biztonsága
biztosításának legfontosabb feladata 178

Norvégia különleges alakulata 184

Pakisztán speciális szolgálatai 191

Az iszlám terrorizmus terjeszkedésének földrajza 196

Contents 199**SZERZŐINK** 200

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

IZSA JENŐ – SZILÁGYI ZSOLT

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK PARLAMENTI ELLENŐRZÉSÉNEK ELVI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

A hírszerző és az elhárító szolgálatok (összefoglalóan és a köznyelvben is elfogadott néven: titkosszolgálatok) mással nem helyettesíthető szerepvállalása és jelentőségének felértékelődése a legutóbbi egy-másfél évtizedre visszatekintve nemcsak a közvetlen felhasználók, tehát a szűk politikai elit hatalomgyakorló csoportjai számára evidencia, hanem a szélesebb közvélemény, az érdeklődő laikusok számára is. Elegendőnek tartjuk ezúttal csak rövid utalásokat tenni a kor új típusúnak nevezett veszélyeire és az alapvetően megváltozott, dinamikus, állandó mozgásban levő globális, regionális és hazai (belső) biztonsági környezetre, amely tényezők következtében a hagyományos feladatok mellett azokkal azonos (helyenként és esetenként azokat jelentőségében meghaladó) súlyú kihívások jelentek meg az államokkal és a szövetségi rendszerekkel szemben, ezzel együtt természetesen a titkosszolgálatokkal szemben is.

A közelmúlt és a jelen ismeretében, illetve óvatos előrettekintéssel nem túlzás azt állítani, hogy az új kihívások címzettje sok tekintetben maga az emberiség egésze, a tét a civilizáció sorsa, jövője. Egyes vélemények szerint a jelenlegi trendek egyik legfontosabbika a globalizáció széles körben történő kibontakozása. Úgy tartják, hogy e folyamat olyan kockázatokat és veszélyeket is magával hozott, mint például a nemzetközi terrorizmus, a globális pénzügyi rendszer összeomlásának lehetősége, a globális felmelegedés, valamint a nukleáris balesetek veszélyei. Általánosan elfogadott, hogy mindezek a biztonságot az egész világra kiterjedően képesek veszélyeztetni, s olyan problémákként tekintünk rájuk, mint amelyek szinte teljesen kívül esnek a nemzetállamok kontrollján.¹ A nemzetközi szervezett bűnözés és kísérőjelenségei, a proliferáció, az illegális és tömeges migráció ugyancsak az emberiség fejlődését fenyegetik. Az

---

¹ Kondorosi Ferenc előadása a Magyar Tudomány Napján, 2006. november 16. A biztonság fogalmának változásai a nemzetközi kapcsolatokban

említett kockázatok, veszélyek a civilizáció „termékei”, korlátozásuk, káros hatásaik csökkentése meghaladják egy-egy ország vagy politikai-gazdasági közösség erejét, lehetőségeit. Csak közös, globális gondolkodással, akarattal, önkorlátozással, aktív fellépéssel és nem kevés anyagi ráfordítással van reális esély valamilyen eredmény elérésére.

A titkosszolgálatoknak éppen sajátos működésükkel, speciális eszköz- és módszerrendszerükkel alkalmasak az állam és a társadalom biztonságát veszélyeztető információk megszerzésére, elemzésére és védelmére. Ezért övezi munkájukat kiemelt figyelem, ezért is fontos a szakmai tevékenység törvényességének, szakszerűségének és hatékonyságának megfelelő kontrollja.

A titkosszolgálatok az állam külső és belső védelmét szolgáló biztonsági intézményrendszer kulcsfontosságú szervezetei. A titkosszolgálatok alaprendeltetése a politikai döntéshozók tájékoztatása, döntéseik megalapozottságához, optimalizálásához szükséges információk nyílt és titkos forrásokból történő beszerzése és elemzések készítése. A titkosszolgálatok által végzett szakmai tevékenység mind céljait, mind eszközeit tekintve speciális, mivel egyrészt a sajátos belső normák és a szakmai tradíciók alapján, másrészt az általuk birtokolt és használt tudás jellege, a sajátos eljárások alkalmazása következtében alapvetően eltér a társadalom más területein vagy akár a biztonsági szférában végzett tevékenységektől. Ezek a szervezetek az átfogóan értelmezett biztonság épületének tradicionálisan erős, de láthatatlan tartópillérei, ám nem virtuális, hanem nagyon is valóságos, potens és erős elemei.

A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok a titkosszolgálat klasszikus ágai, illetve a polgári és a katonai szféra elkülönítésének megfelelően működnek. A nemzetbiztonsági szolgálatok, mint speciális rendeltetésű állami szervek kizárólag a nemzet biztonságát veszélyeztető tényezők megelőzésével, felderítésével és elhárításával foglalkoznak, amelyhez különleges jogosítványokkal rendelkeznek.

A nemzetbiztonsági szolgálatok alaprendeltetésüket, tevékenységüket az Országgyűlés által meghatározott jogi keretek között, speciális, titkosszolgálati praxissal a demokratikus jogállam követelményeinek megfelelően a nemzetbiztonsági törvény alapján végzik.

Cikkünk témájának a nemzetbiztonsági szolgálatok felett gyakorolt parlamenti ellenőrzés elvi és gyakorlati kérdéseinek vizsgálatát választottuk. A téma nem szokványos, tekintettel arra, hogy a szolgálatok parlament általi kontrollja alapvetően nem a nyilvánosság és teljes plénum előtt, hanem külön e célra létrehozott és működtetett testület, a Nemzetbiztonsági Bizottság útján valósul meg.

A nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzésére az Országgyűlés nem alkotott külön jogszabályt, hanem azt a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény részeként szabályozta.

A titkosszolgálatok ellenőrzése, demokratikus felügyelete a legtöbb államban jogilag pontosan szabályozott keretek között történik. Az ellenőrzés konkrét gyakorlatát számos tényező befolyásolja: a jogalkotási szokások és rend, a politikai hatalomgyakorlás tradíciói és kialakult szisztémája, a hatalmi ágak közötti viszony rendezettsége stb. Rövid nemzetközi kitekintéssel megállapíthatjuk, hogy a szolgálatok ellenőrzését illetően vannak olyan európai országok, ahol ezt a tevékenységet külön jogszabály határozza meg. Így többek között Németországban az 1978. április 11-től hatályos, 1992. június 12-én módosított Gesetz über die parlamentarische Kontrolle nachrichtendienstlicher Tätigkeiten des Bundes.² Ausztria is külön jogszabályban – Die Zivil Überwachung der militärischen Nachrichtendienste in Österreich – szabályozza a katonai titkosszolgálatok civil kontrollját. A szervezeti megoldások tekintetében számos forma megtalálható, a hivatalos felügyelet általában a parlamenti (védelmi, katonai, titkosszolgálati) bizottságok közreműködésével valósul meg. Parlamenti ellenőrző bizottság felügyeli a titkosszolgálatok tevékenységét pl. Belgiumban, Dániában, Hollandiában, Nagy-Britanniában, Norvégiában, Olaszországban, Spanyolországban.³

A parlamenti ellenőrzés a demokratikus jogállam alappillére

A Magyar Köztársaságban, mint jogállamban a törvényalkotás mellett az Országgyűlés másik fontos feladatköre a végrehajtó hatalom (kormány) és az általa irányított közigazgatás és az országos hatáskörű állami szervek ellenőrzése. Az ellenőrzés alapvetően arra irányul, hogy megvalósul-e a törvényhozói akarat, a törvényeknek, jogszabályoknak megfelelően működik-e a kormányzat, hiszen az csak az Alkotmány és más törvények alapján, azok keretei között végezheti munkáját. A végrehajtó hatalom ellenőrzésének parlamenti funkciója a kormány Országgyűlés előtti politikai felelősségének elvéből következik. Az Alkotmány kimondja, hogy a kormány a működéséért az Országgyűlésnek felelős, és köteles munkájáról rendszeresen beszámolni.

Az Országgyűlésnek a nemzetbiztonsági kérdésekkel való rendszeres foglalkozása, illetve a szolgálatok feletti felügyeleti szerepkör ellátása több okból is különlegesen fontos.

- A demokratikus jogállam alapelve, hogy az autokratikus hatalomgyakorlást meg kell előzni. A demokráciában egyetlen állami szektor sem

---

² Verfassungschutzbericht 1998. Bundesministerium des Innern, Berlin, 1998.

³ Várhalmi Miklós: A magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatokról másként és mindenkinek (1990-2002 és a jövő). Budapest. Novissima Kiadó Bt. 9. Fejezet.

állhat kívül a társadalom, illetve a választók képviselőinek ellenőrzésén kívül. Nem lehet demokratikusnak tekinteni azt az államot, amelyben a parlament (a népképviselői főhatalom) nem gyakorol felügyeletet a védelmi szektor, a fegyveres erők, a titkosszolgálatok felett, mivel ezek az erős szervezetek az állam egyik legfontosabb feladatát látják el. Szükségszerű tehát, hogy ezen a területen is érvényesüljön a „fékek és ellensúlyok” rendszere, és a hatalmi ágak közötti szerepek és felelősség pontos értelmezése alapján valósuljon meg az ellenőrzés a gyakorlatban.

- A parlamentek egyik legfontosabb eszköze az állami költségvetés meghatározása, kézbeartása. Mivel a költségvetés forrásai döntően az adók, így a képviselők a választói akaratnak megfelelően a költségvetésen keresztül beleszólnak az egyes szakterületek helyzetének alakulásába, fejlesztési lehetőségeibe, jövőjébe. Miután a biztonsági szféra szervezetei az állami költségvetésből működnek, rendkívül fontos, hogy a parlament (általában a Számvevőszék útján) a mindig szűkösnek bizonyuló források felhasználását nyomon kövesse, illetve az indokolt igényekre a megfelelő finanszírozási kereteket biztosítsa.

- A törvények megalkotása az Országgyűlés kizárólagos feladata. A politikai gyakorlatban a törvénytervezeteket a végrehajtó hatalom alakítja ki, terjeszti elő, a parlamenti képviselők azonban akár személyenként, akár a bizottságokban, akár a plénumos vitákban vagy a szavazásoknál döntő szerepet játszanak az előterjesztések sorsának alakulásában, módosításában. A parlament az általa meghozott törvények betartását meghatározott módon köteles ellenőrizni, mivel alapvető érdekek fűződnek ahhoz, hogy az elfogadott törvények, jogszabályok ne csak papíron létezzenek, hanem végrehajtásra kerüljenek.

A demokratikus jogállami működés egyik sarokköve, hogy a nemzetbiztonsági szféra kontrolljában az államhatalmi ágak feladatait olyan módon kell és lehetséges meghatározni, hogy azok átláthatóak és elszámoltathatóak legyenek. Ennek megfelelően Magyarországon a hatalmi ágak között elosztottak és pontosan rögzítettek a felelősségi és szerepkörök. Az állam biztonságpolitikájában, és ennek részeként a titkosszolgálati/nemzetbiztonsági kérdésekben a törvényhozásnak, a végrehajtó hatalmat megtestesítő kormánynak és a független igazságszolgáltatásnak (a bírói hatalomnak) egyaránt megvan a felelőssége és szerepe. Az államhatalmi ágak együttesen, de megosztottan viselnek felelősséget a jól működő biztonsági, védelmi és titkosszolgálati szektor fenntartásában.

a) A szerepeket illetően az Országgyűlés a törvényalkotással, határozatok elfogadásával, a biztonságpolitikai stratégiai koncepció elfogadásával, a költségvetés meghatározásával, és az ellenőrző tevékenység különböző eszközeinek, eljárásainak alkalmazásával látja el a felügyeleti funkcióját.

b) A végrehajtó hatalom közvetlen irányítást gyakorol, általános és konkrét feladatokat határoz meg, beszámoltat, költségvetést biztosít, gondoskodik a rendeltetésszerű működés materiális és humán-erőforrás szükségleteiről.

c) A bírói hatalom a nemzetbiztonsági szféra tevékenységéhez kapcsolódva garanciális elemként részt vesz a speciális feladatok külső kontrolljában, mint (a törvényben pontosan meghatározott esetekben és feltételek esetén) titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának engedélyező szerv. Szükség esetén a bíróság végzi el bizonyos jogsértések elbírálását a hatályos büntető- és eljárásjogi szabályok alapján.

A titkosszolgálatok feletti ellenőrzés alapvető feltétele a világos és pontosan körülírt jogi keretek illetve szabályrendszer megteremtése és szükség esetén ezek korrekciójának elvégzése. A közfelfogás szerint komoly akadályai lehetnek a titkosszolgálatok ellenőrzésének, e vonatkozásban a nyilvánosság érthető korlátai miatt meglehetősen sok a szkeptikus vélemény. A ténylegesen meglévő korlátok, nehézségek a titkosszolgálati tevékenység alapvető formáival (külföldi hírszerzés, hazai kémelhárítás, terrorfelderítés és elhárítás stb.), valamint a szolgálatok tevékenységének tartalmi elemeivel (műveleti akciók, speciális eszközök alkalmazása, információk és források védelme stb.) vannak kapcsolatban. A konspiráció követelményeinek primátusa azzal a következménnyel jár, hogy az illetéktelenek előtt (már pedig ez a kör igen tág) rejtve maradnak a szolgálatok tevékenységének konkrét céljai, az alkalmazott eljárásokra és eszközökre vonatkozó információk, a források és az általuk hozott információk és más, kizárólag a szolgálatok belső szabályai szerint minősített adatok.

Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságáról

A Nemzetbiztonsági Bizottság (NBB) először 1990-ben alakult meg az első szabadon választott Országgyűlésben. A Parlament e testülete 1994-ig különbizottságként, azt követően pedig állandó bizottságként működik.⁴ A bizottság különleges státusát jelzi, hogy bár nem szerepel az Országgyűlés Házszabályában felsorolt kötelezően létrehozandó állandó bizottságok között, működését a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló „kétharmados” törvény rögzíti.

A Nemzetbiztonsági Bizottság az Országgyűlés többi állandó bizottságához viszonyított különleges helyzetét és sajátos felelősségét jelzi, hogy tevékenységében a kormányzati munka felett gyakorolt társadalmi kontroll nagyobb szerepet kap, mint a törvényalkotásban való részvétel. Ennek az az oka, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatoknak a kívülálló számára többnyire rejtve maradó működésének ellenőrzését a Bizottság a nyilvánosság "helyett" is végzi. Ezért a

---

⁴ Az Országgyűlés 46/1994. (IX.30.) OGY határozata a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Házszabályáról.

Nemzetbizottsági Bizottság ellenőrzése alá tartozó, a nemzet biztonságát garantáló speciális szervezetek, így a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az azok működését irányító kormányzat munkája felett gyakorolt parlamenti ellenőrzés ellátása sajátos feladatokat és speciális jogosítványokat ad a Bizottság számára.

Az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottság működésének törvényi alapja az 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

A Bizottság számára azonban az alábbi jogszabályok is meghatároznak további feladatokat:

- *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény.* Ennek értelmében, amennyiben a biztos eljárása során azt állapította meg, hogy valamely szolgálat állam- vagy szolgálati titokkörbe tartozó eljárásával kapcsolatban az alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszásság áll fenn, és az annak orvoslására irányuló ajánlást a szolgálatot irányító miniszter nem fogadta el, akkor az ügyet a Bizottság elé terjeszti.

- *Az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról szóló 1994. évi XXIII. törvény.* Az ebben foglaltak szerint a kijelölt személyek ellenőrzését kettő vagy több bizottság hajtja végre. A bizottságok a Legfelsőbb Bíróság elnökének egyetértésével, az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottság által jelölt és az Országgyűlés által határozott időre megválasztott három bíróból állnak. A bizottság tagjává jelölt bíró törvény szerinti ellenőrzését a Nemzetbiztonsági Bizottság hajtja végre. Továbbá e törvény rendelkezése szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársai a Történeti Hivatalban elhelyezett iratokban lévő adatokba a Nemzetbiztonsági Bizottság előzetes jóváhagyása után, illetve különösen gyors intézkedést követelő esetekben utólagos tájékoztatásával tekinthetnek be, ha az a nemzetbiztonság, a honvédelem vagy a bűnelözés érdekében, a törvényben meghatározott feladataik végrehajtásához szükséges.

- *A közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény.* A jogszabály értelmében a Nemzetbiztonsági Bizottság kiveheti a közbeszerzési kötelezettség alól a nemzetbiztonsági szolgálatok azon speciális, a titkos információgyűjtéshez köthető beszerzéseit, amelyek az állam-és szolgálati titokkörbe esnek.

- *A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény.* Ennek értelmében a miniszter egy alkalommal a szolgálat érdekében a tábornok, valamint a tábournoki rendfokozattal rendszeresített beosztást ellátó főtiszt esetében az Országgyűlés illetékes bizottságának, a polgári titkosszolgálatok esetében a Nemzetbiztonsági Bizottság előzetes tájékoztatásával a szolgálati viszonyt meghosszabbíthatja.

- A Bizottság általános működési rendjét illetően az Országgyűlés 46/1994. (IX.30.) OGY határozata a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Házsabályáról.

▪ *A haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivételéről, behozataláról, illetve reexportjáról szóló 48/1991. (III. 27.) Kormány rendelet.* A rendelet végrehajtásáról a Haditechnikai Operatív Bizottság rendszeresen, de legalább évente egy alkalommal beszámol az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának – jelenleg Honvédelmi és rendészeti bizottság –, Külügyi Bizottságnak – jelenleg Külügyi és határon túli magyarok bizottsága –, illetve a Nemzetbiztonsági Bizottságnak.

A Bizottság megalakítására, összetételére, hatáskörére és eljárására vonatkozó részletes szabályok garanciális elemeket hordoznak: biztosítékok arra, hogy a kormányzat speciális jogosítványokkal rendelkező, köztük alapvető jogok korlátozására alkalmas eszközökre felhatalmazással bíró szervezetei tevékenységére a mindenkori ellenzék rálásson, és ellenőrző tevékenységéhez meglegyenek az alapvető eszközök. A bizottság kiemelt helyzetét tükrözi, hogy összetétele eltér az általánosan szokásos parlamenti bizottsági arányoktól, a koalíció csak 6:5 arányú többséggel rendelkezik. A Bizottság elnökét a törvényi előírásoknak megfelelően az ellenzék adja.

Mivel a Bizottság tagjai széles ellenőrzési és tájékozási jogosítványaik gyakorlása során a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységével, a titkos információgyűjtés eszközeivel, módszereivel kapcsolatos minősített, védett információk birtokába kerülhetnek, kiemelt fontosságú, hogy a Bizottság tagjának csak az az országgyűlési képviselő választható meg, aki tekintetében elvégezték a törvényben meghatározott nemzetbiztonsági ellenőrzést.

A nemzetbiztonsági ellenőrzést az Országgyűlés elnöke – a fontos és bizalmas munkakörre jelölt személyek ellenőrzésére vonatkozó szabályok szerint – kezdeményezi a Bizottságba a képviselőcsoportok vezetői által jelölt képviselők tekintetében. A bizottsági tagságra jelölt képviselő tekintetében a nemzetbiztonsági ellenőrzést a Nemzetbiztonsági Hivatal végzi el. A nemzetbiztonsági ellenőrzés – az érintettek tudtával és írásos beleegyezésével történő „átvilágítása” – a közélet tisztaságát, valamint a fontos és bizalmas beosztásokban dolgozók védelmét szolgálja. A Nemzetbiztonsági Hivatal azt vizsgálja, hogy az ilyen feladatra jelöltek, illetve munkakört betöltők megfelelnek-e a nemzetbiztonsági feltételeknek. Az ellenőrzés során olyan kockázati tényezőket elemez, melyek felhasználásával az érintettek jogellenesen befolyásolhatóvá és támadhatóvá válhatnak, a nemzetbiztonságot sértő vagy veszélyeztethető információkat adhatnak ki, vagy megszerzésükben vehetnek részt.

Az eljárás ezen szakaszában a képviselőcsoportok kétszer annyi jelöltet nevezhetnek meg, mint amennyi tagot delegálhatnak a Bizottságba. Ha kockázati tényező merül fel, a főigazgató erről csak az érintett képviselőt tájékoztatja; a képviselőnek módjában áll a jelöltségtől bármilyen okból és indokkal elállni. Ezt követően a képviselőcsoport vezetője ismét ajánlást tesz a bizottsági

tagságra, amely már annyi jelöltet tartalmaz, amennyi tag delegálására a képviselőcsoport jogosult. Ha a szűk ajánlásban felsoroltak között is van olyan személy, aki tekintetében kockázati tényező merül fel, a jelölésről – működő bizottság esetén – maga a Bizottság dönt szótöbbséggel, a Bizottság megalakulását megelőzően pedig az Országgyűlés elnöke dönt, aki végső soron felelős az egész Országgyűlés tevékenységéért.

A Bizottság ellenőrző tevékenysége során felhasznált információk védelmének szükségessége indokolja azt a szabályt, amely szerint a Bizottság tagjai megbízatásuk alatt nemzetbiztonsági védelemben részesülnek. A védelemmel kapcsolatos feladatokat a Nemzetbiztonsági Hivatal hajtja végre. Ennek keretében a Nemzetbiztonsági Hivatal a bizottsági tagok ellen irányuló, valamint a tevékenységükhöz kötődő védett információk jogellenes megszerzését célzó leplezett törekvéseket felderíti és elhárítja. „A Nemzetbiztonsági Hivatal feladata és felelőssége, hogy az esetleges akciókat már az előkészület során megakadályozza. A nemzetbiztonsági megelőző-védelem lényegében egy széles körű kapcsolat- és technikai rendszer kiépítését, fejlesztését és működtetését jelenti. A megelőzés a titkos és nyílt forrásokból szerzett információk és azok elemzése révén olyan kedvező helyzet kialakítását jelenti, amely a védett személyek veszélyeztetettségét teljesen megszüntetheti, vagy a minimális biztonsági kockázat szintjére csökkenti.”⁵. Ugyanakkor a védendő személy alkotmányos szabadság és személyi jogainak védelme érdekében a törvény meghatározza, hogy a szolgálat a nemzetbiztonsági védelem ellátása során a nyílt és titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit csak a védendő személy írásbeli beleegyezésével alkalmazhatja. A védelem során tett biztonsági intézkedésekről és az intézkedések által érintett személyek köréről a Hivatal rendszeresen, veszélyeztetettség esetén soron kívül tájékoztatást ad a védendő személynek.

A Bizottság feladata, tevékenysége

A Bizottság elsődleges feladatköre egyrészt a nemzetbiztonság területét érintő törvényalkotásban való részvételre (nemzetbiztonsági szolgálatok szervezete, működése; minősített adatok védelme stb.), másrészt az e területen végzett kormányzati munka ellenőrzésére terjed ki.

Ennek megfelelően az adott nemzetbiztonsági szolgálatot felügyelő miniszter rendszeresen, de legalább félévente ad írásban tájékoztatást a szolgálatok általános tevékenységéről. A Bizottság tagjai ezt előzetesen tanulmányozzák, majd a miniszter és a főigazgatók jelenlétében külön ülésen megtárgyalják. Ezt követően a beszámoló elfogadásáról külön szavazással döntenek.

---

⁵ <http://www.nemzetbiztonsag.hu/szol2.php>

A Kormánynak lehetősége van arra, hogy az irányítása alá tartozó szervezetek működésére belső kormányhatározatokat hozzon, amelyek lehetnek minősített iratok is. A határozatokat csak az érintettek kapják meg, azonban a törvényi rendelkezés biztosítja, hogy a Bizottság is kapjon ezekről tájékoztatást. Amennyiben nem ért azzal egyet, kezdeményezheti a módosítását vagy hatályon kívül helyezését, illetve ha alkotmány-, törvény-, vagy egyéb jogszabálysértő akkor a megsemmisítését.

A parlamenti ellenőrzés gyakorlása során a Bizottság tájékoztatást kérhet a minisztertől és a miniszter egyidejű értesítése mellett a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatóitól az ország nemzetbiztonsági helyzetéről, a nemzetbiztonsági szolgálatok működéséről és tevékenységéről. Az ország nemzetbiztonsági helyzete egy bonyolult, több elemből álló „állapotnak” tekinthető, ezért a bizottság tagjai jogosultak arra, hogy az ország átfogó biztonsági helyzetéről tájékoztatást kapjanak. E tevékenysége során a NBB vizsgálhatja, hogy a kormányzat az ország nemzetbiztonsági érdekeinek védelme és annak érvényesítése szempontjából a szükséges intézkedéseket megtette-e, valamint a szolgálatok az ország nemzetbiztonsági helyzetének, veszélyeztetettségének megfelelő intézkedéseket tettek-e.

A nemzetbiztonsági szolgálatok a törvényben meghatározott feladataik ellátása érdekében a személyes szabadságjogok korlátozásával járó titkos információgyűjtés egyes eszközeit és módszereit is alkalmazhatják. Az ehhez szükséges (ún. „külső”) engedélyt a kijelölt bíró vagy az igazságügy-miniszter, illetve a törvényben meghatározott esetben a főigazgató – kivételes engedélyezéssel – adhatja meg. A Nemzetbiztonsági Bizottság ezen engedélyezési eljárás tapasztalatairól tájékoztatást kérhet.

A NBB kivizsgálhatja a nemzetbiztonsági szolgálatok jogellenes tevékenységére utaló panaszokat, ha a panasz súlya a bizottsági tagok legalább egyharmadának szavazata szerint a vizsgálatot indokolttá teszi. Ugyanakkor a Bizottság, ha valamely nemzetbiztonsági szolgálat jogszabályellenes vagy nem rendeltetésszerű tevékenységét feltételezi, vizsgálat lefolytatására felkérheti a minisztert, aki a vizsgálat eredményéről tájékoztatja a Bizottságot. Továbbá amennyiben a Bizottság valamely nemzetbiztonsági szolgálat jogszabályellenes működését észleli ténymegállapító vizsgálatot folytathat le, amely során betekinthez a nemzetbiztonsági szolgálatok nyilvántartásában lévő, az adott ügyre vonatkozó iratokba, meghallgathatja a nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársait.

A Parlament a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét érintő vizsgálatot a Nemzetbiztonsági Bizottság útján hajtja végre. Ennek a kizárólagos illetékességnek több oka van. Egyrészt a szolgálatok működése, eszközrendszere alapvetően a nyilvánosság elől elzárt, így speciális ismereteket igényel a

működés törvényességének feltárása, megítélése. Másrészt a vizsgálatok során eljáró személyek a nemzetbiztonság szempontjából legvédehetőbb információk birtokába juthatnak. A biztonság miatt célszerű ezt a kört minél szűkebben meghúzni, illetve eljárásuk előtt nemzetbiztonsági ellenőrzésüket elvégezni. A Bizottságnak elsősorban politikai eszközei vannak annak megakadályozására, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok jogellenesen illetve ne rendeltetésszerűen működjenek. Ennek megfelelően ajánlás formájában csak kezdeményezheti a miniszternél valamely intézkedés megtételét, vagy jogi felelősségre vonást. A Bizottság maga politikai felelősséget állapíthat meg, amely a miniszterre, a kormányfőre vagy adott esetben a kormány többi tagjára vonatkozhat. Ugyanakkor a Bizottságnak jogában áll egyéb eljárást, akár büntetőeljárást kezdeményezni. Speciális eset, ha valamelyik nemzetbiztonsági szolgálat belső normatív szabályának, miniszteri vagy főigazgatói utasítás alkotmányellenességét észleli a Bizottság, ami ez esetben az Alkotmánybírósághoz fordulhat.

A bizottság a következő ténymegállapító vizsgálatokat folytathatja le.

▪ *Ténymegállapító vizsgálat állampolgári panaszbejelentés alapján.* A nemzetbiztonsági szolgálatok vélt, vagy valós tevékenységével, jogsértésével szemben minden állampolgárnak lehetősége van jogorvoslatot kérni. Ennek keretében panasszal fordulhat a miniszterhez, aki azt kivizsgálja és harminc napon belül a vizsgálat eredményéről, és a megtett intézkedésekről tájékoztatja a panaszost. Amennyiben a panaszos a miniszter által lefolytatott eljárást nem tartja kielégítőnek, panaszával a Nemzetbiztonsági Bizottsághoz fordulhat. A bizottsági tagok legalább egyharmadának szavazata kell ahhoz, hogy a bizottság „befogadja” az ügyet, érdemben foglalkozzon vele. A bizottság összetétele – 6:5 arány – garantálja, hogy az ügyek szelektálása, kivizsgálása ne politikai alapon történjen. Az állampolgári panaszjelzés következtében induló eljárás azonban nem azt jelenti, hogy a Bizottság önmaga automatikusan ténymegállapító vizsgálatot folytat le. Az ügy kivizsgálása úgy is történhet, hogy a Bizottság a panasszal kapcsolatosan meghallgatja a minisztert, esetleg a főigazgatót. A külön eljárási cselekményeket magába foglaló ténymegállapító vizsgálat elindításáról a bizottság szavazattöbbséggel dönt. Amennyiben a panaszjelzés során a Bizottság megállapítja, hogy a szolgálat jogszerű tevékenysége érintette a panaszost, a bizottság válaszából ez a tény nem derülhet ki, mert a nemzetbiztonsági szolgálat eljárásának a ténye is védendő információ, amely titokban tartása kiemelt jelentőséggel bír. Ennek megfelelően, ha a szolgálatok jogellenes tevékenysége nem állapítható meg, a Bizottság minden esetben azt a tájékoztatást adhatja az érintettnek, hogy „vele szemben a nemzetbiztonsági szolgálatok jogellenes tevékenységet nem folytatnak”. Ebből ilyen formán nem derül ki, hogy a szolgálatok tevékenysége ténylegesen érinti-e a panaszost. Ennek a fontossága abban rejlik, hogy előfordulhat az, miszerint a szolgálatok tevékenységével érintett, esetlegesen nemzetbiztonsági szempontból bűnös tevékenységet folytató személyek a panaszjelzés során akarnak információkat szerezni arra vonatkozólag,

hogy valóban a szolgálatok látókörébe kerültek-e, feldolgozás alatt állnak-e. Úgynevezett provokatív adatkérést folytatnak.

▪ *Ténymegállapító vizsgálat parancsmegtagadás következtében.* A nemzetbiztonsági törvény 27. szakasza szerint „A nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja feladata teljesítése során köteles végrehajtani a szolgálati előljáró utasításait, kivéve, ha azzal nyilvánvalóan bűncselekményt követne el.” Amennyiben a munkatárs a kapott utasítás végrehajtását ez alapján megtagadja, e tényről köteles jelentést tenni a főigazgatónak. A főigazgató a jelentést haladéktalanul továbbítja a miniszternek és a Bizottságnak. Ez az automatikus folyamat biztosíthatja, hogy a Bizottság tudomást szerezzen a szolgálatok törvénytelen eljárásairól, adott esetben bűncselekmény elkövetésének alapos gyanújáról, a szolgálati hatalommal való visszaélésről, és megkezdhesse a szükséges eljárást.

▪ *Ténymegállapító vizsgálat a szolgáltok munkatársától érkező bejelentés alapján.* A nemzetbiztonsági törvény fent említett szakasz (4) bekezdése szerint „Ha a nemzetbiztonsági szolgálatok tagja a szolgálatok jogellenes működését észleli, észrevételéről írásban jelentést tehet a miniszternek. A miniszter köteles a bejelentést kivizsgálni, valamint a vizsgálat elrendeléséről és annak eredményéről a Bizottságot és a bejelentőt tájékoztatni.” A Bizottság tudomásszerzése ebben az esetben is automatikus.

▪ *Ténymegállapító vizsgálat elégtelennek ítélt miniszteri vizsgálat következtében.* Abban az esetben, ha a Bizottság feltételezi a szolgálatok jogszabályellenes működését, vizsgálat lefolytatására kérheti fel a minisztert, aki annak lefolytatásáról, valamint eredményéről tájékoztatja a Bizottságot. Amennyiben a Bizottság a miniszter eljárásának eredményét nem fogadja el, vagy az jogszabály ellenes tevékenységre utal, a Bizottság szintén ténymegállapító vizsgálatot folytathat le.

▪ *Ténymegállapító vizsgálat a Bizottság általános tájékoztatói eljárása során tudomására jutott információ alapján.* A Bizottság egyéb hivatalos eljárása során, a tájékoztatói, tájékoztatási jogosítványai alapján is olyan információk birtokába juthat, ami alapján a tényfeltáró vizsgálat lefolytatása mellett dönt.

Gazdálkodási ellenőrzés területen a Bizottság véleményezi a szolgálatok költségvetésének részletes tervezetét, illetve az éves költségvetési törvény végrehajtásáról szóló részletes beszámoló tervezetét, és a törvényjavaslatok tárgyalása során az elfogadásra vonatkozóan javaslatot tesz az Országgyűlésnek. A nemzetbiztonsági szolgálatok részletes költségvetését csak a Bizottság ismeri meg.⁶ Továbbá a Bizottság speciális jogkörében véleményezi a nemzetbiztonsági szolgálatok körén túl valamennyi, a törvényben a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezet – Rendőrség, Határőrség, Vám-és Pénzügyőrség, Rend-

---

⁶ 19/1997. (II. 13.) és a 90/1997. (V. 30.) Kormányrendelet

védelmi Szervek Védelmi Szolgálat - költségvetésének ezzel a tevékenységgel kapcsolatos tételeit is. Ezen ellenőrző tevékenység indoka az, hogy a fent említett szervezetek a titkos információgyűjtés költségeinek részletes bontását a nyilvánosság elől elzárják, a közreműködő személyek és az alkalmazott konkrét eljárások védelme céljából elkerüljék. Mivel a Bizottság tagjai megbízatásuk előtt a törvényben meghatározottak szerint nemzetbiztonsági ellenőrzésen estek át, személyükben alkalmasak arra, hogy megismerjék és értékeljék az ide vonatkozó részletes költségvetési számadatokat. A Bizottság a szolgálatok költségvetésének ellenőrzésével elősegítheti a rendelkezésre álló pénzeszközök hatékony célirányos felhasználását.

A Bizottság törvényi felhatalmazás alapján részt vesz a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói tisztségre jelölt személyek vizsgálatában, őket kinevezésük előtt meghallgatja és alkalmasságukról állást foglal. A döntés meghozatalakor a miniszterelnök ezt figyelembe veszi, azonban döntését saját felelősségi körében hozza meg, a Bizottság által megalkotott vélemény azt nem köti meg.

A Bizottság az ellenőrző, felügyeleti jogkörében nemcsak passzív szerepet játszik, azaz nemcsak a jogellenes tevékenységekkel kapcsolatos ténymegállapító vizsgálatokat folytat, hanem aktív, a napi aktualitásoknak megfelelő tájékoztatásokat is kap az ország biztonságának, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének legfontosabb elemeiről. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a Bizottság az általános felügyeleti tevékenysége során nem jogosult automatikusan és folyamatosan a szolgálatok működésével kapcsolatos konkrét adatok vagy miniszteri utasítások megismerésére, mivel ezáltal osztozna az irányító miniszter politikai felelősségében, azaz politikai felelősséget vállalna magára. A törvény a Bizottság részére igen széles jogosítványokat határoz meg, de ezek kontroll típusúak, mivel a Bizottság semmilyen irányítási jogkört nem gyakorolhat, mert ez sértené a hatalommegosztás alkotmányos elvét.

A Bizottság a konkrét nemzetbiztonsági jellegű ügyhöz nem kötött, általános jellegű ellenőrzési, felügyeleti tevékenysége az alábbiak szerint végzi.

- A Bizottság megkapja a nemzetbiztonsági szolgálatok által a Kormány számára, az ország biztonsági helyzetére vonatkozó jelentéseket. Ezek az illetékes miniszter útján jutnak el a Bizottsághoz.
- Bizottság jogosult betekinteni a „nem egyedi ügyek”-kel kapcsolatos tájékoztató jelentésekbe is, amelyekben a nemzetbiztonsági szolgálatok az ország nemzetbiztonsági helyzetére vonatkozó releváns információkat elemzik, értékelik.
- A Bizottság tájékoztatást kap a szolgálatok általános tevékenységéről, az állampolgárok alapvető szabadság jogait korlátozó külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés engedélyezési eljárásáról.

- A Bizottság megkapja a nemzetbiztonsági szolgálatokkal kapcsolatos minősített kormányhatározatokat.

A Bizottság működése során speciális helyzet alakul ki akkor, ha a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége országgyűlési képviselőket, vagy velük közös háztartásban élő hozzátartozóját érinti, azok valamelyik szolgálat célszemélyévé válnak. Erről a tényről az irányító miniszter haladéktalanul köteles tájékoztatni a Bizottságot. Kiemelt fontossággal bír, hogy az ügyben érintett képviselő nem szerezhet tudomást a szolgálat által folytatott vizsgálatról. Abban az esetben, amikor a Bizottság valamely tagja ellen folytatnak titkos információgyűjtést, akkor a Bizottság elnöke szervezi meg a többi bizottsági tag kiértesítését.

A Bizottság parlamenti ellenőrző tevékenysége körében jogosult tájékoztatást kérni a minisztertől, főigazgatótól, a szolgálatok munkatársaitól, viszont nem jogosult olyan információk, adatok feltétlen megismerésére, amelyek adott esetben a szolgálatok által alkalmazott konkrét módszerekre, eszközökre vonatkoznak, illetve az információ forrásának, esetlegesen a közreműködő személynek védelméhez fűződő kiemelt súlyú nemzetbiztonsági érdeket veszélyeztetné. A Bizottságnak az általa folytatott ténymegállapító vizsgálat során meg kell kapnia minden érdemi információt. Ennek keretében a Bizottság a tagjai kétharmadának egyetértésével kötelezheti a minisztert és a főigazgatót a titkos információgyűjtés során belföldön alkalmazott módszerre vonatkozó olyan adatok szolgáltatására, amelyek ismerete a jogellenesség megítélése szempontjából elengedhetetlen. Az így megismert adat azonban kizárólag a Bizottság eljárása során használható fel. A kért tájékoztatás vonatkozásában korlátozó tényezőként jelentkezik egyrészt az alkalmazott módszer, eszköz másrészt a nemzetbiztonsági szolgálatokkal együttműködő személyek adatainak védelme. A Bizottság által folytatott vizsgálat során a szolgálatok működésének jogszerűségének megítélése szempontjából az a releváns kérdés, hogy a szolgálat titkos információgyűjtő tevékenysége során rendelkezett-e a törvényben meghatározott engedéllyel, valamint hatás-és illetékességi körükbe tartozó ügygel foglalkoztak. Azonban az nem lehet a vizsgálat tárgya, hogy ezt milyen konkrét technikai eszközök igénybevételével, módszer alkalmazásával, illetve mely konkrét személy bevonásával, együttműködésével hajtotta végre.

A Bizottság működési rendje

A Bizottság működési rendjét a Hárszabály határozza meg. Ennek megfelelően megalakulását követően a Bizottság meghatározza ülésének rendjét, ennek alapján az Országgyűlés ülészsaka alatt rendszeresen üléseket tart. A bizottsági ülést a bizottság elnöke a napirendi javaslatot tartalmazó meghívó elküldésével írásban, kivételesen szóban, a napirendi javaslat közzétételével hívja össze. A Bizottság határozatképességéhez a bizottsági tagok több mint felének

jelenléte szükséges. Ugyanakkor a határozatképesség szempontjából a képviseleti megbízást adó képviselőt szintén jelenlévőnek kell tekinteni. A Bizottság tanácskozásképeségéhez a bizottsági tagok több mint egyharmadának a jelenléte szükséges. A bizottság tanácskozásképeségének megállapítására csak akkor van szükség, ha azt bármelyik bizottsági tag kéri. Tanácskozásképeség szempontjából a képviseleti megbízást adó képviselőt ez esetben is jelenlévőnek kell tekinteni.

A bizottság ülését a bizottság elnöke készíti elő, hívja össze és vezeti. A bizottság elnöke engedélyezi a felszólalásokat, gondoskodik az üléseken a rend fenntartásáról, lebonyolítja a szavazást, kimondja a bizottság határozatát és aláírja az ülésről készült jegyzőkönyvet. A bizottság elnökét tartós akadályoztatása esetén az alelnök helyettesíti. Az alelnök távolléte esetén az elnök a bizottság tagjának adhat írásban eseti képviseleti megbízást. Az elnököt helyettesítő bizottsági tag jogai és kötelezettségei az elnökével azonosak.

A Bizottság tagjain kívül a napirendi pont előterjesztője, a köztársasági elnök, az Országgyűlés elnöke, az országgyűlési biztos, az Állami Számvevőszék elnöke, továbbá – ha a tárgyalat napirendi pont feladatkörét érinti – a Kormány tagja a bizottság ülésének összehívásával egyidejűleg meghívást kap az ülésre. A meghívott személyek tanácskozási joggal vesznek részt az ülésen, illetve a napirendi pont tárgyalásán. Az ülésen a meghívottat helyettesítésére jogosult személy is képviselheti.

A bizottság ülésén a Kormány (döntésre felhatalmazott) képviselője vesz részt. Továbbá a bizottság elnöke a bizottság ülésére szakértőt hívhat meg, aki az ülésen tanácskozási joggal vesz részt. Emellett szakértő meghívására a bizottság tagjai is tehetnek javaslatot, melyről a bizottság dönt.

A nyílt ülések a Nemzetbiztonsági Bizottság internetes honlapján figyelemmel követhetők, az arról készült jegyzőkönyvek elolvashatóak. Azonban a Házszabály és a nemzetbiztonsági és a titokvédelmi törvény ide vonatkozó szabályai alapján, az államtitok, szolgálati titok vagy nyilvánosságra nem hozható adat védelme érdekében a Nemzetbiztonsági Bizottság és a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság ellenőrzési jogkörének gyakorlása során az ülések zártak. Az ilyen jellegű bizottsági ülésekről készített jegyzőkönyveket az állami és szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény alapján minősíteni kell. A minősítésre a bizottsági elnök jogosult. A jegyzőkönyvön feltüntetett minősítés a zárt ülés jegyzőkönyvének egész terjedelmére valamint a jegyzőkönyvet tartalmazó valamennyi adathordozóra, továbbá az ülésről készült hangfelvételekre is kiterjed. A bizottsági zárt ülésről készült minősített jegyzőkönyv csak a bizottság elnökének engedélyével, a bizottság hivatalos helyiségében, illetőleg az Országgyűlés TÜK irodájában tekinthető meg. A megtekintés tényét és idő-

pontját a megtekintő személy írásban a jegyzőkönyv előlapjára rávezeti és aláírásával hitelesíti.

Ide vonatkozó fontos követelmény, hogy a Bizottság tagjait a birtokukba jutott állam- és szolgálati titkot tartalmazó információk tekintetében titoktartási kötelezettség terheli, amely a bizottsági tagság megszűnését követően is fennáll. A bizottságok tagjaiként dolgozó képviselők titoktartási kötelezettségének fontosságát, kiemelt területként történő kezelését támasztják alá a képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvénynek a mentelmi jogra vonatkozó szabálya is. Eszerint a képviselő és a volt képviselő a bíróság vagy más hatóság előtt nem vonható felelőségre a megbízatásának gyakorlása során általa közölt tény miatt, azonban ez alól a mentesség alól kivételt jelent az esetleges államtitoksértés. Ebből következik, hogy a bizottságok tagjai sem közölhetnek megismerésre jogosulatlan személyekkel a szolgálatok tevékenységével kapcsolatos, a zárt üléseken elhangzott államtitoknak minősülő adatot.

A Nemzetbiztonsági Bizottság és a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság kapcsolata

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok több vonatkozásban is speciális helyzetben vannak, mivel a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szervezetében, a honvédelmi miniszter irányítása és a főigazgatók vezetése látják el nemzetbiztonsági feladataikat.

A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok elsősorban az ország honvédelmi feladatainak ellátásában működnek közre, ezért indokolt, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben a Honvédelmi és Rendészeti Bizottságot (HRB) jelölik meg, mint a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének ellenőrző szervét.

Az ellenőrző tevékenységének keretén belül:

- a miniszter – legalább évente egyszer – tájékoztatja a Honvédelmi és Rendészeti Bizottságot a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok általános tevékenységéről;
- a miniszter tájékoztatja a Bizottságot a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokkal kapcsolatos kormányhatározatokról;
- a Bizottság kinevezésük előtt meghallgatja a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói tisztségére jelölt személyeket, alkalmasságukról állást foglal.

A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság tagjának csak az az országgyűlési képviselő választható meg, aki tekintetében elvégezték a törvényben meghatározott eljárás szerinti nemzetbiztonsági ellenőrzést. A Honvédelmi Bizottság tagjai

megbízásuk teljes időtartama alatt nemzetbiztonsági védelemben részesülnek. A nemzetbiztonsági ellenőrzéssel és védelemmel kapcsolatos eljárási rend meg-egyezik az előzőekben a Nemzetbiztonsági Bizottsággal kapcsolatban leírtakkal.

A Nemzetbiztonsági Bizottság és a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság szolgálatokat érintő ellenőrző, felügyelő tevékenysége az alábbiak szerint kapcsolódik.

A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság a nemzetbiztonsági szolgálatok közül kizárólag csak a két katonait, a Katonai Biztonsági Hivatalt és a Katonai Felderítő Hivatalt az ország védelmi képességének szemszögéből, mint a honvédelmi miniszter irányítása alatt álló, a védelmi feladatok speciális területét ellátó szervezeteket vizsgálja.

A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság tevékenységi körében felügyeli és ellenőrzi, hogy ezen szolgálatok teljesítik-e a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben meghatározott feladataikat. Biztosítják-e a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség területén a belső bűnmegelőzést, a nemzetbiztonsági szempontból kockázati tényezőt jelentő körülmények felderítését, a nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés végrehajtásából adódó feladataik maradéktalan ellátását, valamint a felsőbb katonai vezetés részére a katonai tervezéshez szükséges információkat.

A Honvédelmi és Rendészeti Bizottság a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat érintő tevékenysége során ajánlásokat fogalmazhat meg az ország honvédelmi helyzetéből adódó, a szolgálatok hatáskörébe tartozó kérdésekben, illetve a nemzetbiztonsági tevékenység és a katonapolitikai kérdések összefüggéseiben, beleértve a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok nemzetközi kapcsolatainak fejlesztési irányait is.

Ezzel szemben a Nemzetbiztonsági Bizottság ellenőrző és felügyeleti jogköre felöleli az ország nemzetbiztonsági helyzetének, a nemzetbiztonsági tevékenységnek és a nemzetbiztonsági szolgálatok működésének teljes területét. Hatásköre kiterjed a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére is, mivel a Bizottság kizárólagos jogkörben ellenőrzi és felügyeli az alapvető emberi jogok korlátozásával járó titkos információgyűjtési eszközök és módszerek alkalmazását, a szolgálatok alkotmányos párt-politikai befolyásoltságtól mentes működését a titkosszolgálati tevékenység teljes vertikumában. A titkos információgyűjtéssel kapcsolatos ténymegállapító vizsgálatot minden esetben a Nemzetbiztonsági Bizottság folytathatja.

A fentiekből kitűnik, hogy a két bizottság között alá- és fölérendeltségi viszony nem áll fenn, de a nemzetbiztonsági szolgálatok felügyeleti tevékenységében kapcsolódnak egymáshoz.

A Nemzetbiztonsági Bizottság tevékenységének gyakorlata két parlamenti ciklusban

A Nemzetbiztonsági Bizottság tevékenységének vizsgálatakor a nyílt üléseken készült jegyzőkönyvek álltak rendelkezésünkre. A dokumentumok összehasonlító tartalomelemzése és az ülések napirendjeinek valamint nyilvános adatainak alapján igazolódni látjuk azt az elvárható megállapítást, hogy a Bizottság tevékenységi körében eleget tett a Nemzetbiztonsági törvényben korábban már tárgyalt kötelezettségeinek, ugyanakkor rugalmasan reagált a váratlan nemzetbiztonsági jellegű, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokat érintő körülményekre.

A Bizottság tevékenysége 1998-2002-es ciklusban

A Bizottságot 1998.06.25-én alakította meg az Országgyűlés. A Bizottság elnöki tisztségét az akkor ellenzéki szerepet játszó MSZP képviselője, Keleti György töltötte be. A Bizottság 15 fővel működött: a kormányzó párt, a FIDESZ 6, a koalíciós partner FKGP és MDF 1-1, az ellenzéki MSZP 5, az ellenzéki SZDSZ 1, az ötödik párt a MIÉP 1 tagot delegált.

A Bizottság a ciklusban 69 ülést tartott, és valamennyi ülés határozatképes volt, azaz valamennyi ülésen a tagoknak több mint fele jelen volt. Ebből is kitűnik, hogy a parlamenti pártok belátják a Nemzetbiztonsági Bizottságnak, mint a parlamenti ellenőrzés egyik fontos szervének tevékenységének fontosságát, az üléseken való részvétellel fenntartották a bizottság működőképességét.

A Bizottság internetes honlapja alapján elemeztük, hogy a ciklusban a Bizottság mely, az alaptevékenységéhez kapcsolódó irományokat tárgyalta meg.⁷ Mindebből kitűnik, hogy a Bizottság a törvényben meghatározottaknak megfelelően napirendre tűzte a Történeti Hivatal éves tevékenységéről szóló beszámolókat, a főigazgatói, miniszteri tájékoztatókat a nemzetbiztonsági szolgálatok időszaki tevékenységéről, valamint a Magyar Köztársaság és a nemzetbiztonsági szolgálatok költségvetési tervezetének megvitatását.

Ugyanakkor ennek az időszaknak a legfőbb feladatai közé tartozott a 2001. szeptember 11-ét követő új biztonsági kihívások kezelése és az ország kapcsolatos euro-atlanti törekvéseivel kapcsolatos törvényjavaslatok országgyűlési vitára történő előkészítése. Ezen belül kiemelt fontossággal bírt a minősített okmányokkal kapcsolatos egységesítés mind hazánk és a NATO, mind a hazánk és a Nyugat-európai Unió között. Ezek előkészítésében, előzetes megvitatásába jelentős szerepet vállalt a Bizottság.

---

⁷ Az Országgyűlésben hagyományosan irománynak nevezik az Országgyűlésnek benyújtott iratot, amelyet folyó sorszámozással iktatnak.

Ennek megfelelően az 1999.02.22-i, NATO csatlakozásunkat megelőző ülésén napirendre tűzték a T/677. sz. törvényjavaslatot „*A Magyar Köztársaság Kormánya és a NATO között Brüsszelben, 1994. július 5-én aláírt Biztonsági Megállapodás és az annak mellékletét képező Ügyvezetési Szabályzat megerősítéséről és kihirdetéséről*”.⁸

Ugyanezen az ülésen vitatták meg a T/678. számú törvényjavaslatot is „*A Magyar Köztársaság Kormánya és a Nyugat Európai Unió között Brüsszelben, 1996. október 1-én aláírt Biztonsági Megállapodás megerősítéséről és kihirdetéséről*”. A megállapodás tartalmában azonos a Nyugat-európai Unió és tagállamai között e tárgyban korábban létrejött kétoldalú megállapodásokkal. Létrehozását nagyban elősegítette az a magyar jogszabályi rendelkezés, amely a hazai hatóságok által alkalmazott titokvédelmi intézkedések rendszerét eleve kiterjesztette a külföldi féltől átvett minősített információk védelmére is.⁹

A Bizottság részt vett a nemzetbiztonsági szolgálatokat is érintő az egyes fontos tisztséget betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról szóló 1994. évi XXIII. törvény módosítására vonatkozó törvényjavaslat, valamint az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzését végző bizottságok tagjainak megválasztásáról szóló országgyűlési határozati javaslat előkészítésében is.

Ebben a ciklusban jelentkezett először markánsan a képviselők esetleges állambiztonsági múltjával kapcsolatos vizsgálatok is. A Nemzetbiztonsági Bizottság ezzel kapcsolatosan több irományt megvitatót, illetve a konkrét esetekben nyílt ülést is tartott. Többek között Szalay Gábor esetében is¹⁰. Az ülésen

---

⁸ Ezt a törvényjavaslatot az alábbiak indokolták. A Magyar Köztársaságnak egyrészt az észak-atlanti együttműködési tanácsbéli tagsága, másrészt az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével aláírt békepartnerség keretdokumentumában foglalt programban való tagsága tette szükségessé 1994-ben a szervezet és hazánk között az együttműködés keretében egymáshoz eljuttatott minősített információk védelmét. Ennek érdekében került aláírásra Brüsszelben 1994. július 5-én a Magyar Köztársaság kormánya és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete közötti biztonsági megállapodás és az annak részét alkotó ügyvezetési szabályzat.

⁹ A törvényjavaslat 1.§-a a megállapodás megerősítését tartalmazza, a 2.§ a megállapodást hivatalos magyar nyelvű szövege egyidejű közlésével kihirdeti, a 3.§ pedig a hatálybalépésről rendelkezik. Az alkotmány vonatkozó rendelkezésére figyelemmel a magyar fél részéről ez az eljárás a megállapodásnak törvényben történő megerősítésével és kihirdetésével zárult le.

¹⁰ A Bizottság nyílt ülésén Markó György, a Történeti Hivatal elnöke elmondta, hogy az irattári dokumentumok 1997-es átvételekor tíz irat helyén csak úgynevezett helyettesítő kartont találtak, egy személy esetében pedig rendelkezésre állt egy, a dokumentumról készült fénymásolat is, amelynek tartalmával megismerkedhetett az állambiztonsági múltat vizsgáló parlamenti bizottság. Kövér László, a testület elnöke úgy vélekedett, a fénymásolat nem tekinthető hitelesnek, az ülésre ugyancsak meghívott Mécs Imre szabad-

elhangzottak rámutatnak, hogy az ilyen jellegű ügyek esetében az egyes tagok vélemény nyilvánítását befolyásolta politikai pártállásuk, azonban a Bizottsági ülések nem váltak politikai csatározások színterévé, pusztán a vizsgálat során feltárt tényeket vizsgálták meg. Ezek az ügyek tették szükségessé az ún. „ügynöktörvény” előkészítését, megalkotását, amelyben szintén komoly szerepet vállalt a Bizottság.

A Bizottság aktív tevékenységét mutatja, hogy az általa tárgyalt irományok alapján ebben a ciklusban 6 önálló és 88 nem önálló indítványt¹¹ nyújtott be.

A Bizottság tevékenysége a 2002-2006-os ciklusban

A Bizottságot 2002.05.15-én alakította meg az Országgyűlés. A Bizottság elnöki tisztségét az akkor ellenzéki szerepet játszó FIDESZ képviselője, Dr. Kövér László töltötte be. A Bizottság ekkor már 11 fővel működött, az alábbi összetételben: MSZP 5 fő, SZDSZ 1 fő, FIDESZ 4 fő, MDF 1 fő.

A Bizottság a ciklusban 79 ülést tartott, amelyből 42 ülést az ott elhangzott államtitok, szolgálati titok vagy nyilvánosságra nem hozható adat védelme érdekében zárt üléssé nyilvánítottak. A Bizottság ebben a ciklusban is valamennyi ülésén határozatképes volt.

A Bizottság internetes honlapja alapján megállapítható hogy a ciklusban a Bizottság az alaptevékenységéhez kapcsolódó 29 irományt tárgyalt meg. Az elemzés alapján egyértelműen kitűnik, hogy a Bizottság tovább folytatta a korábbi ciklusból átívelő és ezen időszak egyik belpolitikai feszültségét jelentő, az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységével, az abban együttműködő közéleti személyiségek állambiztonsági múltjának nyilvánosságra hozatalával és az ehhez szükséges törvénymódosításokkal, valamint törvényalkotással kapcsolatos tevékenységét. A közéleti szerepet betöltő személyek állambiztonsági múltjának nyilvánosságra hozataláról szóló törvény célja a demokratikus közélet tisztaságának előmozdítása, a személyes és közérdekű adatokkal való politikai célú visszaélések megelőzése, valamint a közéleti szerepet betöltő személyeknek az előző politikai rendszer állambiztonsági tevékenységében való részvétele

---

demokrata képviselő viszont azt közölte, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatalnál őrzött mikrofilmekben is szerepel ez a karton, így a fénymásolatot hitelesnek tekintették.

¹¹ A Házszabály indítványnak nevezi azokat az iratokat, amelyek a tárgysorozatába kerülnek, vagyis amelyeket az Országgyűlés megtárgyal és dönt is róluk. A Házszabály szerint az indítványok a kétféleké lehetnek, önálló és nem önálló indítványok. Önálló indítvány, amely az Országgyűlés ülésén önálló napirendi pont lehet (például a törvényjavaslat, a határozati javaslat), míg minden, ami az önálló indítványhoz illetve tárgyalásához kapcsolódhat, nem önálló indítványnak tekinthető. (Így például a módosító javaslat vagy a sürgősségi javaslat.)

nyilvánosságra hozatala volt. Ennek keretében belül megvizsgálta mind az ellenzék, mind a kormány oldal által benyújtott törvénymódosítási javaslatokat.

A folyamat végén 2004.06.21-i ülésén a Bizottság az egyes fontos, valamint közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról szóló törvény módosítására benyújtott indítvány tárgysorozatba-vételét tárgyalta¹². A Bizottság véleménye szerint a betervezett törvény nem kezeli megfelelően a bírák megválasztását. Ezt addig a Nemzetbiztonsági Bizottság jelölése alapján az Országgyűlés döntött, azonban az új szabályozás szerint a Bizottság e jelölő jogkörét a Legfelsőbb Bíróság elnöke vette át. Ebből kifolyólag a megszűnt az ilyen jellegű parlamenti ellenőrzés, amit addig a Bizottság gyakorolt. Ennek ellenére a Bizottság jelentős többséggel támogatta mind a tárgysorozatba-vételt, mind az általános vitára való alkalmasságot.

A Bizottság az általa tárgyalt irományok alapján ebben a ciklusban önálló indítványt nem nyújtott be, viszont 62 nem önálló indítványt terjesztett a plenáris ülés elé.

A Nemzetbiztonsági Bizottság tevékenysége 2006-tól

A Bizottságot 2006.05.30-án alakította meg az Országgyűlés. A Bizottság elnöki tisztségét a KDNP képviselője, Dr. Simicskó István tölti be. A Bizottság továbbra is 11 fővel működik, az előző ciklustól annyi az elérés, hogy a KDNP és a FIDESZ külön jelölt tagot. A parlamenti pártok frakciói közül az MSZP 5, az SZDSZ 1, a FIDESZ 3, a MDF 1, a KDMP 1 tagot delegált.

Az elmúlt időszakban, 2007. április végéig a Bizottság 19 ülést tartott, amelyből 4 ülést az ott elhangzott államtitok, szolgálati titok vagy nyilvánosságra nem hozható adat védelme érdekében zárt ülésé nyilvánítottak. A Bizottság ebben a ciklusban is megőrizte határozatképességét. A vizsgált időszakban kialakult politikai feszültséget mutatja, hogy a korábbi ciklusoktól eltérően előfordult, hogy egy alkalommal a bizottsági tagok nem fogadták el a napirendi javaslatot, illetve a kialakult vita miatt az elnök megszakította az ülést.

A Bizottság a korábbi ciklusok gyakorlatainak megfelelően végrehajtotta a törvényben meghatározott általános feladatait. A megszokott, standard feladatok teljesítése mellett azonban a NBB rugalmasan reagált a 2006. szeptember 18-tól kialakult belpolitikai helyzetre, a vele szemben támasztott új kihívásokra.

---

¹² Két fő eleme volt a törvénynek. Az egyik az európai uniós képviselők átvilágítását tartalmazta, a másik pedig a törvény időbeli hatályát kívánta kiterjeszteni.

Az ismert események kronológiáját és tanulságait a Nemzetbiztonsági Hivatal az elmúlt (2006) évi tevékenységét összefoglaló évkönyvében alábbiak szerint értékelte a szeptember 18-tól kialakult helyzetet¹³.

Az NBH értékelése az eseményeket hat jelentős „időszakra” bontotta.

- *A szeptember 17-én kezdődött kormányellenes demonstrációsorozathoz radikális és szélsőséges akcióformák is kapcsolódtak. Ezek nem egyedülállóak a magyar politikatörténetben, de újszerűségként jelentkezett azok intenzitása és hosszú távú aktivitása. Az évkönyv foglalkozik a kormányellenes demonstrációk alkotmányellenes vetületeivel is. A Kossuth téren voltak demonstrációk, ahol részt vettek a kormányváltás igényének jelszava alatt társadalmi támogatottságot remélő – évek óta jelen lévő – radikálisok is. A fellépők tevékenységének hatásmechanizmusa az NBH elemzése alapján egy új típusú szélsőség térnyerését jelenítette meg. Az elemzés szerint a radikális szervezetek "saját programjuk népszerűtlensége miatt csak a kormányellenes jelszavakra építve remélhették bázisuk növelését".*
- *A szeptember 18-20. közötti időszakot az NBH az események erőszakos periódusaként jellemzi, ekkor ostromolták meg az MTV-székházat, másnap a Rákóczi úton és a Blaha Lujza téren voltak rendzavarások, amelyek 20-án a Nyugati pályaudvar - Oktogon térségében folytatódtak.*
- *Szeptember 20. - október 1. a szervezetalapítások időszaka volt, ekkor alakult meg a Magyar Nemzeti Bizottság 2006 és a Forradalmi Nemzeti Bizottmány. A radikális aktivisták e gyűjtőforumai különböző programok és petíciók megalkotásával kívántak politikai tényezővé emelkedni. A fővárosi rendezvényen napközben kevesen vettek részt, esténként azonban több ezres tömeg gyűlt össze. Az érvényesülés szándéka a radikális szervezők között rivalizálást váltott ki. A tüntetésekkel akciókészségüket kívánták fenntartani.*
- *Az NBH szerint október 2-22. között a „felszíni konszolidáció” folyamata volt tapasztalható. Mivel a radikális tiltakozók megítélése szerint az ellenzéki pártoktól nem kapták meg a várt támogatást, néhány szervező önálló programba kezdett. Többek között Toroczkai László önmagát forradalmi vezetőnek titulálva a vidéki bázisépítésre koncentrált, Budaházy György jogellenes cselekményekre hívott fel, amivel – ügyészség álláspontja szerint – kimerítette az alkotmányos rend erőszakos megdöntésére irányuló kísérlet gyanúját. Ekkorra a Kossuth téri tüntetők kifogytak a politikai programból, ezért esti demonstrációikat egyre fogyatkozó közönség látogatta.*
- *Október 23-a azonban az erőszak napja volt. A rendőrség hajnalban a Kossuth térről kiszorította a demonstrálókat, majd a nap során először a*

---

¹³ www.nbh.hu

Kossuth tér környékén, majd a város sok pontján volt erőszak. A rendezvényeken az első napok eseményeihez hasonlóan ismét jelentős számban tűntek fel futballhuligánok és más szélsőséges csoportok. A nemzeti ünnep után, egészen november 4-éig lehetett tapasztalni az NBH szerint a szervezeti átalakulás hatásait. Az alkotmányellenes törekvések propagálói azzal szembesültek, hogy október 23-án nem voltak képesek társadalmi szintű megmozdulást kirobbantani. Október 28-án a Várban alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását kimondó rendezvényt tartottak és a hetek óta szűkülő személyi bázis és mozgástér a szervezőket politikai jellegű tevékenység helyett utcai harcok előkészítésére ösztönözte. Az erre készülő hatékonytábor növelő tájékoztató-szervező tevékenységet folytattak.

- November 4-től az év végéig terjedő időszakot az NBH szerint *a szélsőséges törekvések beszűkülése* jellemezte: a sorozatos kudarcok erősítették az eddig is meglévő ellentéteket, és egyre kevesebben mentek el a bejelentett rendezvényekre. Ebben a kiélezett belpolitikai helyzetben, amelyre a jobb és baloldal egymásra mutogatása, valamint az ellenzék által a nemzetbiztonsági szolgálatokat ért folyamatos támadás jellemzett, kellett a Bizottságnak pártpolitika-mentesen, objektívan, a tényekre koncentrálni.

A Bizottság a 2006. szeptember 18.-i éjszakáját követően szeptember 19-én 10 óra 30 perckor a Honvédelmi és Rendészeti Bizottsággal közös ülésen reagált az Magyar Televízió székházánál történetekre. Az ülésre meghívták Dr. Petrétei József igazságügyi és rendészeti minisztert, és Dr. Szilvássy György, a Miniszterelnöki Hivatalt vezető minisztert, aki a meghallgatásakor zárt ülés elrendelését kérte, mivel a tájékoztatójának volt olyan része, amely minősített adatokat, információkat tartalmazott. Ezt követően a két bizottság megszavazta a zárt ülés elrendelését, amelyen a házszabály értelmében a sajtó már nem vehetett részt. A zárt ülésről külön, minősített jegyzőkönyv készült.

A bizottságok rugalmasságát és reagáló képességét mutatja, hogy a váratlan eseményeket követően rövid időn belül határozatképes taglétszámmal tudtak ülést tartani. A két bizottság közötti jó, zökkenőmentes együttműködés mutatja az a körülmény is, hogy aznap a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság kezdeményezte a házbizottság ajánlására és a házbizottsággal való egyetértésben a bizottság összehívását a szeptember 18-án, illetve 19-én történt események kapcsán miniszteri tájékoztató meghallgatása és az események megismerése végett. Ugyanakkor a Nemzetbiztonsági Bizottság ülésén egyöntetűen elfogadták, hogy az aznapra tervezett eredeti napirendet megváltoztassák, és ne a szlovákiai eseményekkel kapcsolatos háttér-információkról, illetve egy közbeszerzési ügyvel kapcsolatos kérdéskörrel tárgyaljanak, hanem a szeptember 18-19-ei eseményekről. A két bizottság által elfogadott napirend azonosságából, és a párhuzamos elkerülése érdekében indítványozták, hogy egy összevont bizottsági ülés tartson. Azonban ennek a feltételei akkor a Házszabály szerint nem álltak

fenn. Azt az áthidaló megoldás találták, hogy a Nemzetbiztonsági Bizottság képviselői részt vettek a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság ülésén.

A 2006. október 23-ai események újabb kihívást jelentettek, elsősorban a Nemzetbiztonsági Hivatal tevékenysége, az általa felderített operatív, minősített információk, adatok nyilvánosságra hozatala miatt.

A Bizottság 2006. október 25-én együttes ülést tartott, a Budapesten, 2006. október 22-e éjszakájától október 24-e reggeléig foganatosított rendőri intézkedések jogszerűségéről és hatékonyságáról, az Emberi jogi, Kisebbségi, Civil- és Vallásügyi Bizottsággal és a Honvédelmi és Rendészeti Bizottsággal¹⁴. Az együttes ülésen külön-külön végrehajtott szavazás során mindhárom bizottság elutasította a javasolt napirendet. Ezt követően a bizottságok informális tanácskozáson folytatták munkájukat, amelyről külön dokumentum készült.

Ezt követően zárt ülések keretében a Nemzetbiztonsági Bizottság is foglalkozott a felmerült problémákkal. Majd 2006. október 31-én a három bizottság ismét együttes ülést tartott, az adott napirendi javaslatban, amit a bizottságok akkor elfogadtak. A meghívottak saját illetékességi körükben tájékoztatást adtak az október 22-e éjszakájától október 24-e reggeléig terjedő időszakban történetéről, amelyben kiálltak a rendőri intézkedések jogszerűsége mellett, majd válaszoltak a feltett kérdésekre. Dr. Szilvássy György elmondta, hogy további bizonyítékokat csak zárt ülés keretében ismertethet. Dr. Galambos Lajos, a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatója elmondta, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal a magyar rendőrséggel ebben az időszakban példa értékű szoros együttműködésben hajtotta végre a feladatát, amely jogszerű és rendeltetészerű volt. A titoktartási kötelezettségre való tekintettel a jelenlevőket tájékoztatta, hogy magyar rendőrség állománya, a Nemzetbiztonsági Hivatal munkatársai a nemzetbiztonságáért, a közbiztonságért dolgoznak, azért, hogy valamennyi magyar állampolgár élni tudjon alkotmányos jogával békében, bármikor az utcára tudjon vonulni érdekeit megjeleníteni, és ne legyen az, hogy a kizárólagosság, az erőszak határozza meg a közgondolkodást. Elmondta, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal nem rendelkezett az Astoria kapcsán a Fidesz-rendezvényre vonatkozóan olyan információkkal, ismeretekkel, amelyek az egyértelmű megzavarására utaltak volna, valamint nem készített háttér-tájékoztatásokat. A szolgálat folya-

---

¹⁴ Az ülésre meghívták Dr. Petrétei Józsefet, igazságügyi és rendészeti minisztert, Dr. Szilvássy Györgyöt, a Miniszterelnöki Hivatalt vezető minisztert, Dr. Bene László r. altábornagyot, országos rendőrfőkapitányt, Gergényi Péter r. vezérőrnagyot, budapesti rendőrfőkapitányt, és Dr. Galambos Lajos vezérőrnagyot, a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatóját. Az ülésen részt vett a Magyar Helsinki Bizottság, Társaság a Szabadságjogokért, Nemzeti Jogvédő Alapítvány, Amnesty International jogvédő szervezetek képviselői, valamint érintettként Révész Máriusz országgyűlési képviselő, Csampa Zsolt országgyűlési képviselő is, továbbá Dr. Lenkovich Barnabás, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, és Dr. Takács Albert, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának általános helyettese.

matosan, naponta, 24 órában, írásban, a törvénynek megfelelően jelentést tett a műveleti információkról a felügyelő miniszternek. Az ülés elnöke zárszavában elmondta, hogy nem hiszi, hogy a parlament bármely pártjának bármely tagja, bármely frakciójának bármely tagja köztörvényes bűncselekmények elkövetőinek próbált volna menedéket biztosítani azzal, hogy bizottsági ülést kezdeményezett vagy kérdést tett fel. A parlamenti pártoknak, frakcióknak van még bőségesen lehetőségük arra, hogy a meghívottak által elmondottakat mérlegeljék, és a felelősség kérdését értékeljék

Az ülés jegyzőkönyvéből egyértelműen kitűnik, hogy a bizottságok valóban tartózkodtak a direkt, kisstílusú pártpolitikai megnyilvánulásoktól, értékelésektől, azt a pártokra, frakciókra hagyták.

Ezt követően 2007 első harmadában a Kossuth téren elhelyezett kordon jogi kérdései, a parlament és a március 15-ei rendezvények terror jellegű fenyegetettséget bizonyító információk, ezen belül a Nemzetbiztonsági Hivatal titkos információszerző tevékenysége foglalkozta a közéletet. A NBB tevékenységét vizsgálva megállapítható, hogy az események alakulásával párhuzamosan fokozatosan visszatért a normál „üzemmenethez”, és ennek megfelelően a témához szorosan kapcsolódóan utolsó ülését 2007. február 16-án tartotta. A parlamenti munka zavartalan működésének biztosításáról, valamint a biztonsági kockázatok elhárítását szolgáló teendőkről a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság és a Nemzetbiztonsági Bizottság együttes ülést tervezett. Még a napirend érdemi megtárgyalását megelőzően éles vita alakult ki a február 2-ai ellenzéki politikusok által végrehajtott kordonbontás miatt, majd a Házszabály 55.§ (1) bekezdése alapján félbeszakították az együttes ülést. Dr. Simicskó István, a Nemzetbiztonsági Bizottság elnöke a téma fontossága miatt bejelentette a Nemzetbiztonsági Bizottsági ülés egy későbbi időpontban történő összehívását.

Jóllehet az események átfogó értékelése más fórumok által is megtörtént (Gönczöl-bizottság versus Morvai-bizottság), összességében megállapítható, hogy a 2006.09.18-át követő időszakban a Nemzetbiztonsági Bizottság fő tevékenységét az jellemezte, hogy a megszokott munkarend elvégzése mellett rugalmasan reagált a vizsgált időszak fontos eseményeire, történéseire, tehát a nemzetbiztonsági szempontból újnak minősíthető jelenségekre. A Bizottság különös hangsúllyal és az események tükrében érthetően a nemzetbiztonsági szolgálatok, elsősorban a Nemzetbiztonsági Hivatal tevékenységét, titkos információszerző, tájékoztató munkáját zárt ülések keretében vizsgálta. Ezen feladatát a napirend témájának megfelelően önállóan vagy más bizottsággal, elsősorban a Honvédelmi és Rendészeti Bizottsággal együttműködve folytatta.

Következtetések

Hazánkban, mint egy demokratikus jogállamban a nemzetbiztonsági szolgálatok törvényes és rendeltetészerű működésének, politikai független-

ségének egyik alapvető eleme Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága által végzett parlamenti ellenőrző tevékenység. A Bizottság munkájával kapcsolatos dokumentumok elemzése alátámasztja, hogy a Bizottság megfelelt a nemzetbiztonsági törvényben előírt kötelmeinek, és az állampolgárok elvárásainak. Általános ügyrendjében a törvényben meghatározottak szerint tájékoztatást kapott a nemzetbiztonságát érintő kérdésekről, a szolgálatok tevékenységéről, továbbá véleményezte a szolgálatok költségvetésének részletes tervezetét, illetve az éves költségvetési törvény végrehajtásáról szóló részletes beszámoló tervezetét, és a törvényjavaslatok tárgyalása során az elfogadásra vonatkozóan javaslatot tett az Országgyűlésnek. Kinevezésük előtt meghallgatta az illetékségi körébe tartozó minisztereket, a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatóit. Ugyanakkor rugalmasan, gyorsan reagált az adott ciklusban megjelent bel- és külpolitikai jelenségekre, valamint tevékenységét a parlamenti ciklusokon átívelően folytatta.

A belpolitikai események során megőrizte egyik legfontosabb alapelvét, tevékenységének pártpolitikai érdekektől mentes, elfogulatlan és részrehajlás nélküli működését.

A Bizottság az ellenőrző funkciójának teljesítésével hatékonyan érvényesíti az alkotmányos felügyeletet, amely garantálja, hogy a szolgálatok a pártok érdekeitől függetlenül, a nemzet érdekében, a törvényes rendnek megfelelően végezhesék feladataikat.

Felhasznált irodalom

1. 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
2. 39/1998. (VI. 29.) OGY határozat az Országgyűlés bizottságainak létrehozásáról, tisztségviselőinek és tagjainak megválasztásáról.
3. Az Országgyűlés 46/1994. (IX.30.) OGY határozata a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Hárszabályáról.
4. 1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti alkalmazásáról.
5. Dr. Dezső Lajos - Dr. Hajas Gábor: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, 1997, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
6. Kuti Ferenc: Biztonság és titokvédelem NATO-módra. Új Honvédségi Szemle, 1998. 6. szám 18-28. o. Budapest.
7. Kuti Ferenc: A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatainak feladatai, működésük szabályai. Budapest. 1998. TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Egyesület Biztonságpolitikai füzetek.
8. Kuti Ferenc: A katonai titkosszolgálatok civil kontrolljának néhány kérdése. Budapest. 2000. Hadtudomány X. évfolyam, 1. szám.
9. Várhalmi Miklós: A magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatokról másként és mindenkinek (1990-2002 és a jövő). Második átdolgozott kiadás. Budapest. Novissima Kiadó.
10. 1993. évi LIX. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról

11. 1994. évi XXIII. törvény az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról.
12. 1995. évi XL. törvény a közbeszerzésekről.
13. 48/1991. (III. 27.) Kormány rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kiviteléről, behozataláról, illetve reexportjáról.
14. 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai szolgálati viszonyáról.

Internetes honlapok

- www.nemzetbiztonsag.hu
- nemzetbiztonsag.lap.hu
- www.ekormanyzat.hu
- www.mkogy.hu
- www.parlament.hu
- www.nbh.hu
- www.mkih.hu
- www.kfh.hu
- www.zmne.hu/kulso/mhtt/
- www.gondola.hu
- ujsg.lap.hu

KUNOS BÁLINT

VÉDELEMGAZDASÁG AZ EURÓPAI UNIÓ GAZDASÁGI SZAKPOLITIKÁIBAN

A védelemgazdaság az Európai Unióban a tagországok nemzetgazdaságának szerves részét képezi. Már rég bizonyított tény, hogy a védelemgazdaság, az egyéni teljesítmény és az összgazdasági teljesítmény, valamint a régió biztonsága kölcsönös összefüggésben van egymással, illetve együttesen hatnak a gazdasági növekedésre. Az EU gazdaságának átvilágítása védelemgazdasági szempontból még várat magára. Ez a tanulmány az EU főbb gazdasági szakpolitikái alapján igyekszik rávilágítani az unió védelemgazdaságára.

Az elmúlt évtizedekben a globális verseny jelentősen felerősödött, és annak ellenére, hogy ez a globalizáció bizonyos területeken napjainkban megtorpanni látszik, abban minden gazdasági elemző egyetért, hogy a világ gazdasági-hatalmi pólusai átrendeződnek.

Az EU helye a nemzetközi gazdaságban

	Világ	EU	Világ %	USA	Világ %	Japán	Világ %
Népesség (millió fő)	6 400	458	7,2	294	4,6	128	2,0
GDP (Milliárd Euró)	32700	10 215	31.2	9 440	29	3 750	12.3

7

A nagy gazdasági blokkok különböző kihívásokkal állnak szemben. Az Egyesült Államokban nincs baj a növekedéssel, munkanélküliséggel, de egyre kezelhetetlenebb a növekvő ikerdeficit, valamint komoly gondot jelent a mélypontra lévő dollár. Az Európai Unió export érzékeny, elégtelen a belföldi kereslet, gyenge a növekedés, nagy a munkanélküliség, kevés az aktív kereső (előregedő társadalmak). Japánban stagnál a gazdaság, nem látják a kiutat. A Kínai gazdaság vadul vágtat, a túlhevüléstől kell megóvni (visszafogni a gazdasági növekedést).

A gazdasági hatalmi pozíciók átrendeződése komoly befolyással bír az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára, a gazdaságpolitikájára (a kettő összefügg és természetesen a védelemgazdasági folyamatokra is).

Az Európai Unió védelemgazdasága egyrészt szélesebben, tágabban értelmezhető, mint a nemzetek védelemgazdaságának összessége. Felfogható többdimenziójú rendszerként is. Fejlődését és szerveződését a politikai akarat (az EU Közös kül- és biztonságpolitikája, az Európai Biztonsági és védelempolitika, a tagországok nemzetbiztonsági stratégiái stb.) mellett meghatározzák a transznacionális védelmi ipari vállalatok, vállalatóriások ugyanúgy, mint a regionális integrációs szervezetek.

Ugyanakkor az Európai Unió védelemgazdasága szűkebb kategória is, hiszen nem rendelkezik az EU gazdasági szakpolitikái között önállósággal, csupán a szakpolitikák részeiből, hatásaiból vizsgálható, illetve mutatható be.

Nem vitatható tény, hogy az EU védelemgazdasága az EU gazdaságának szerves része és az európai védelmi-ipari piac az EU egységesülő piacának a része. A védelmi ipari piacra is igaz a gazdasági folyamatokra jellemző trend, vagyis az ipari társadalomból az informatikai társadalomba tart, ami azt is jelenti, hogy a védelmi-ipari piac is globalizálódik, a védelmi piac mind területileg, mind az áruk és szolgáltatások terén kitágul. Ezen a piacon is folyamatosan nő a versenyképesség, új versenyhelyzetek alakulnak ki és ennek következménye, hogy az van kedvezőbb helyzetben a piacon, aki informáltabb.

1. Biztonságpolitika és az európai gondolkodás

Az Európai Unió 2004 májusi bővítése után különös hangsúlyt kapott a közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) és az európai biztonság- és védelempolitika (ESDP) ambiciózus fejlesztése.

Az EU biztonságpolitikai és gazdaságpolitikai kihívásai nagyrészt átfedik egymást és jellemzően nem katonai jellegűek, de a megoldásuk valószínűsíthetően védelemgazdasági megoldásokat is takar. A fontosabb kihívások és azok költségvonzatai, csak felsorolás jelleggel:

- nemzetközi terrorizmus - *terrorizmus elleni védelem költségei*
- tömegpusztító fegyverek proliferációja – *az elterjedés megakadályozása, illetve az ellenőrzés költségei;*
- regionális konfliktusok – *béketeremtés és békefenntartás költségei;*
- az Unió belső biztonsága (szervezett bűnözés, korrupció, kábítószer-, fegyver-, embercsempészet) – *vám- és adóellenőrzés, bűnmegelőzés költségei;*
- migráció – *határellenőrzés, legális lakhatás, munkavállalás stb. költségei;*
- instabil régiók az Unió határain kívül (illetve belül, amennyiben a többsebességes európai fejlődési modell valósul meg az elkövetkező években) – *segélyezés, támogatás (kohéziós politika) költségei;*
- az Unió energiabiztonsága – *béke és minősített időszakos ellátás, tartalékolás költségei;*
- a klímaváltozás gazdasági és politikai hatása – *egységes fellépés szervezeti elemeinek kialakítása, a megváltozott feltételekhez való alkalmazkodás költségei;*

A fenti kihívásokra adandó válasz folyamatosan formálja az EU biztonságpolitikáját és a gazdasági szakpolitikáit egyaránt.

A politikai és gazdasági szempontból látványosan európaizálódó középkelet-európai országok felfogása a biztonságról nem tudta ma még követni kellőképpen ezeket a változásokat. Kül- és biztonságpolitikai felfogásuk néha még az euró-atlanti szervezetekhez való csatlakozást megelőző korszakot idézi. Nehezen tudatosul a térség lakosaiban (gyakran még a politika szereplőiben is), hogy a területvédelem helyet az érdekvédelem a modern biztonságpolitika vezérlőelve. Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a környezet szennyezése, a kábítószerterjedése, vagy a migráció biztonságpolitikai kérdés, akkor azt is be kell látni, hogy ezekkel szembeni védelem nem elsősorban országhatáron belüli feladat, hanem a kiváltó okok felszámolása az elsődleges érdek, függetlenül annak területi hovatartozásától.

Ennek a biztosságpolitikai szemléletváltozásnak tükröződnie kell a védelemgazdasági szemlélet átalakulásában is.

Tekintettel arra, hogy az EU-ban nincs közös gazdaságpolitika, hiszen ez csak akkor volna lehetséges, ha politikai unió lenne, így az EU gazdasági mozgásteret, illetve annak védelemgazdasági vetületei is csak a gazdaságpolitikai koordinációra korlátozódhat.

A gazdaságpolitikai koordináció alapját az Európai Tanács csúcsertekezletén elfogadott politikai határozatok képezik, amelyekben rögzítik a leglényegesebb rövidtávú gazdaságpolitikai célokat és követelményeket. Ezek alapján a Bizottság ajánlására építve, az Európai Unió Tanácsa (azon belül a gazdasági és pénzügyminisztereket tömörítő Ecofin) dolgozza ki és fogadja el minősített többséggel a tagállamok és a Közösség gazdaságpolitikájára vonatkozó átfogó gazdaságpolitikai iránymutatásokat.

A védelemgazdasági kérdések vizsgálatakor az általános gazdaságpolitikai koordináción túl meg kell említeni a Védelmi Miniszterek formális és informális /pl. az Európai Védelmi Ügynökség miniszteri szintű Igazgatótanácsi (EDA BOD) találkozóit is. Ezen találkozók koordinációs folyamatainak eredményeként született megállapodások következményei gyakran jelennek meg a nemzetek védelemgazdasági vonatkozású döntéseiben és tevékenységeiben.

Az EU gazdaságpolitikai koordinációja a Gazdasági és monetáris Unióba még be nem lépett országokra is kiterjed. Átfogja mindazokat a nemzeti gazdasági – köztük a védelemgazdasági – trendeket és gazdasági szakpolitikákat, amelyek befolyásolhatják a pénzügyi folyamatokat, vagy az egységes belső piac működését.

Az Európai Unióban a gazdaságpolitikai, illetve annak védelemgazdasági vonzataira vonatkozó koordináció három tevékenységi csoportra támaszkodik:

- a mindenkori gazdasági és biztonsági helyzet és a kilátások közös értékelése, a „jövőkép”, felvázolása. (gazdaságpolitikai előrejelzések, biztonságpolitikai előrejelzések stb.)
- egyetértés a megfelelő gazdasági szakpolitikákban.(közös gazdasági, biztonságpolitikai stratégiák)
- a tagállamok készsége arra, hogy nemzetállami szinten megtegyék a megfelelő gazdaságpolitikai, védelemgazdasági intézkedéseket. A nemzeti stratégiák koordinációja.

Ez az uniós szintű koordináció számos problémát vet fel még napjainkban. Ilyen a közösségi szintű koordináció hiánya, vagy szabályozatlansága az EU különböző szervei között.

Az uniós szintű gazdasági koordináció sem tudja kezelni azt a problémát, hogy a gazdaság törvényszerűségei nem azonos formában és mértékben érvényesülnek és hatnak a védelemgazdasági folyamatokra a fejlett és kevésbé fejlett, a kis és nagy, vagy az egymástól eltérő társadalmi, politikai környezetű országokban. Más típusú problémát vet fel az újonnan csatlakozott országokban a nemzeti szinten manapság formálódó gazdasági, biztonságpolitikai, külpolitikai stb. stratégiák koordinációjának hiánya, vagy nem megfelelő szintje.

Magyarországon az ágazati szinten készülő stratégiák koordinációja még esetleges, gyakran nem működik megfelelően. A különböző tárcáknál készülő stratégiák, rövid és hosszú távú döntések (jogszabályok) védelemgazdasági vonzatainak vizsgálatára nincs kialakult, az államigazgatás rendszerében kijelölt, kormányzati szinten felelős szervezet. Ennek tudható be, hogy előfordulhat olyan helyzet, hogy az összenemzeti gazdasági érdeket felülírja egy szűkebb gazdasági érdekcsoport. Ilyen eset volt 2005-ben az Európai Védelmi Ügynökség hadfelszerelési piacot szabályzó rendszerekhez való csatlakozásunk elutasítása, melyet csak ez évben sikerült részben korigálnunk.

Az Európai Védelmi Ügynökséget a Miniszterek Tanácsa 2004. július 12-i együttes fellépésével hozták létre az alábbi céllal:

1. az EU védelmi képességeinek javítása, különösen a válságkezelés területén;
2. az uniós fegyverkezési együttműködés előmozdítása;
3. az EU védelmi ipari és technológiai alapjainak megerősítése és versenyképes európai védelmi felszerelési piac létrehozása;
4. a kutatás támogatása Európa védelmi ipari és technológiai potenciáljának megerősítése érdekében;

Ezek alapján az ügynökség aktuális feladatai a következők:

1. átfogó és rendszeres megközelítés kialakítása az európai biztonsági és védelmi politikai szükségletek meghatározásával és teljesítésével kapcsolatban;
2. a védelmi felszerelési együttműködés előmozdítása az EU tagállamai között;
3. részvétel az európai védelmi ipar fejlesztésében és általános szerkezetátalakításában;
4. a védelemmel kapcsolatos európai kutatás és technológiák támogatása az európai politikai prioritások figyelembe vétele mellett;
5. A Bizottsággal szoros együttműködésben részvétel a védelmi felszerelések nemzetközileg versenyképes európai piacának kialakításában.

Az ügynökség komparatív előnye abban áll, hogy egyszerre képes a fenti területek mindegyikével foglalkozni, és átlátni az ezek összekapcsolásából adódó szinergiákat.

2, Védelemgazdasági aspektusok az EU főbb gazdasági szakpolitikáiban

2.1. Az EU belső piaci politikája

Az Európai Unióra (azt megelőzően az EGK-ra) gyakran mondják, hogy a négy szabadság „országá”: az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad áramlása. A közösség működésének alapját kezdetektől fogva e négy gazdasági szabadságjog alkotja. Ezek érvényesülését a belső piac biztosítja. Ezen szabadságjogok mindegyike kisebb-nagyobb változáson ment keresztül az elmúlt ötven év során, tartalmuk folyamatosan tágult, tértnyerésük nőtt. A négy gazdasági szabadságjog fejlődésével együtt fejlődött a belső piac is. Az európai gazdasági integráció fejlődése három meghatározó szakaszra bontható:

- a közös piac (1957-)
- belső piac (1987-)
- egységes belső piac.

Igaz, hogy a fenti szakaszok egymáshoz képest a gazdasági integráció egyre magasabb szintjét jelölik, de nem szorítják egymást teljes mértékben ki, hanem a belső piac meghatározó szerepe mellett, mindhárom szakasz létező folyamatokat takar. A védelmi eszközök és szolgáltatások piaca az európai piac szerves része, azonban a Maastrichti Szerződést (1992) megelőzően ez tabu téma volt az uniós szervezetekben. A szerződéssel kialakított hárompilléres Európai Unió második pillérének (Közös Kül- és Biztonságpolitika, KKBP) kialakításával veszi kezdetét a védelmi piac elemeinek a vizsgálata, illetve a védelmi piaci tevékenységek koordinációja.

Az Amszterdami Szerződés (1997) célkitűzéseinek (az EU közös értékeinek, függetlenségének és integritásának védelme; az biztonságának a megerősítése; a béke megőrzése és a nemzetközi biztonság megerősítése stb.) teljesítése során a másik két pillértől eltérően a KKBP döntéshozatali, szervezeti és a folyamatosan fejlődő eszközrendszerbeli jellege a Bizottság szerepének háttérbe szorulását jelzi. Természetesen ez gyakran konfliktusok forrását képezi, mint például a Bizottság és az Európai Védelmi Ügynökség között a védelmi piacra vonatkozó szabályozók kialakítása során (kinek a hatásköre, kinek a feladatkörét kellene bővíteni, vagy szűkíteni).

A Közös Kül- és Biztonságpolitika – az Európai Tanács által meghatározott elvek alapján – elfogadott közös stratégiák, közös állásfoglalások és együttes fellépések formájában valósul meg.

Az Európai Védelmi Piac átalakulása

A világ hadiipari termelése folyamatosan csökken és különösen igaz ez az európai országokra. A védelmi kiadások csökkenésével ez nyilvánvaló következmény, ugyanúgy, mint a védelmi ipari termékek kereskedelmében növekvő versenye. A hadiipari termékek kereskedelme viszont egyre szigorúbb ellenőrzés mellett zajlik. A termék származásának, illetve végfelhasználásának igazolása nélkül gyakorlatilag az európai védelmi piacon nem lehet kereskedni.

A világ meghatározó fegyverexportőrei

Ország	Export értéke (m USD)	Részarány (%)
USA	37.7	40,8
Oroszország	20.7	22,4
Franciaország	8.3	9,0
Németország	4,9	5,4
UK	2.6	2,9
Olaszország	1.7	1.9
Kína	1.5	1,7

25

2006. június 1-én az Európai Unióban új korszak kezdődött a védelmi beszerzések terén. Bevezetésre került egy olyan piacszabályzó rendszer, mely egyrészt az európai védelmi ipari piacot remélhetőleg sokkal egységesebbé teszi, másrészt hozzájárul ahhoz, hogy a védelmi piac működtetésére vonatkozó szabályzók és elvárások közelebb kerüljenek az EU belső piacát szabályzó általános elvekhez.

A védelmi piac szabályzórendszerének kialakításával az alábbi célokat kívánják a tagországok elérni:

- a védelmi beszerzések és eladások átláthatósága;
- a piaci verseny fokozása a védelmi felszerelések terén;
- kedvezőbb piaci ár biztosítása;
- az üzleti lehetőségek körének kiszélesítése a védelmi ipari vállalatok számára;
- az európai védelmi ipar globális versenyképességének erősítése.

Az új piaci keret egy önkéntes, kormányközi szabályzó rendszer, amelyet az Európai Védelmi Ügynökség dolgozott ki és igazgat. Működésének alapja a védelmi miniszterek által 2005 novemberében elfogadott „védelmi közbeszerzési etikai kódex „Ez az etikai kódex azokra a védelmi felszerelési beszerzésekre vonatkozik, amelyeket a kormányok az EK-szerződés 296. cikke alapján kivonnak az EU közbeszerzési szabályai alól, és amelyek ezért rendszerint nem járnak együtt semmilyen határon átnyúló versenyeztetéssel.

Ennek a rendszernek a működését segíti a „beszerzési láncra vonatkozó bevált gyakorlatok kódexe„ amelyet szintén a védelmi miniszterek hagytak jóvá. Ezen kódex célja a nagyobb verseny előnyeinek kiterjesztése a kisebb vállalatokra is, akik nem tudnak közvetlenül pályázni egy-egy nagyobb hadfelszerelési tenderen, de alvállalkozóként fellelphetnek. Ezen elvek kialakítására az Európai Védelmi Ügynökségnek az európai védelmi ipar képviselőivel folytatott konzultációk során került sor. Kialakítása során az EDA érvényesítette az EU verseny-politikájára vonatkozó ajánlásai közül a Kis- és Közepes Vállalatok versenyhelyzetét javító preferenciáit

Az etikai kódex kötelezi az aláíró tagállamokat, hogy a lehető legnagyobb mértékben biztosítsanak tisztességes és egyenlő lehetőségeket a védelmi felszerelések közbeszerzési eljárásai kezdetétől fogva az összes beszállító számára azzal, hogy a pályázók kiválasztására és a szerződések odaítélésére átlátható és objektív kritériumokat állapítanak meg. Vállalják, hogy meghirdetik a beszerzési lehetőségeket az új elektronikus hirdetőfelületen, amely az EDA honlapján érhető el (<http://www.eda.europa.eu/ebbweb>). A kódex azokra a védelmi ipari és szolgáltatási szerződésekre vonatkozik, amelyek nettó értéke meghaladja az egymillió eurót. Javier Solana, az EU közös kül- és biztonság-politikai főképviselője, aki az EDA BoD vezetője is egyben úgy nyilatkozott, hogy „ha világviszonylatban versenyképes védelmi technológiai és ipari bázist akarunk fenntartani Európában, egyszerűen egyesítenünk kell erőfeszítéseinket és erőforrásainkat”.

Az Európai Védelmi Ügynökség a beszerzések kölcsönös átláthatósága és a tagországok kölcsönös elszámoltathatóság érdekében egy jelentési és megfigyelési mechanizmust is működtet, melynek részeként a szerződésekről adatokat gyűjtenek, illetve elszámoltatják az országokat a védelmi felszerelésekre kiírt pályázataikról.

Ennek az új szabályozási rendszernek az értelmében a tagállamok önkéntesen és kölcsönösen megnyitják védelmi piacukat egymás számára, ezzel lehetővé téve a beszállító cégek gazdasági versenyét az európai védelmi felszerelési piacon (European Defence Equipment Market – EDEM).

2.2. Az EU vám- és adópolitikája

Az Európai Gazdasági Közösség első látványos eredménye a vámunió megvalósulása (1968. június 01.), melyet a Római Szerződés 23. cikke az alábbiakban fogalmaz meg:

„A Közösség vámunió alapul, amely a teljes árukereskedelemre kiterjed, és amely magába foglalja a behozatali és kiviteli vámok, valamint az azzal azonos hatású díjak tilalmát a tagállamok között, valamint egységes vámtarifa elfogadását a harmadik országokkal szemben.”

A védelmi ipari termékek és szolgáltatások esetében azonban nem valósult meg maradéktalanul az áruk szabad áramlása a vámunió létrejöttével. Ennek okai egyrészt a tagállamok közötti kereskedelemben fennmaradt vámon kívüli akadályok (belső gazdasági, műszaki, iparbiztonsági szabályozások) képezik, másrészt az a tény, hogy a tagországok gyakran éltek a Római Szerződés 296. cikkében adott azon lehetőséggel, amely szerint a nemzet biztonságát érintő kérdésekben a közösségi szabályokat nem kötelesek alkalmazni.

Az áruk szabad mozgásának kiteljesedésével párhuzamosan nőtt a vámellenőrzések szerepe az Európai Unióban a fegyverkereskedelem felügyelete, átláthatósága terén. Az EU vámeljárássaira és vámellenőrzésre vonatkozó alapszabályoktól némileg eltérő szabályrendszer alakult ki a csapatomozgások vámeljárásaiban is. A katonai szervezetek határokon való mozgásának vámellenőrzésére a legtöbb tagállam elkülönített szervezetet működtet, melyek rendszeresen koordinálják, összehangolják tevékenységüket, illetve közösen fejlesztik a szabályzó rendszerüket. (Magyarországon ez a feladat a HM Logisztikai és Fejlesztési Ügynökség feladatkörébe tartozik, mely tevékenysége során együttműködik az országos és területi vámszervekkel.)

Az Európai Uniónak nincs közös adópolitikája, de az adózásra vonatkozó irányelvek a tagállamokat az adópolitikájuk harmonizálására ösztönzik, illetve a kettős adózás elkerülésére. Az adózási elvek és gyakorlat terén a védelmi ipari termékek esetén az EU előrébb tart, mint más termékek vonatkozásában.

2.3. Közös európai kutatópolitika

Sajnos a Római Szerződés nem teremtett kellő jogalapot egy közös kutatópolitika kialakításához és végrehajtásához, pedig a II. világháború után egyre nyilvánvalóbbá vált hogy Európa technológiai és gazdasági hátrányba kerül az Egyesült Államokkal és Japánnal szemben. A gazdasági elemzések alapján azonban egyre inkább fogalmazódtak meg azok a politikai szintre került igények, melyek a közös kutatópolitikát követelték. A közös kutatópolitika kialakításának – valamint a kutatópolitika megvalósítását szolgáló többéves kutatási keretprogramok – jogi alapját végül az Egységes Európai Alapokmány (1987) teremtette meg.

A közösségi kutatás nem helyettesíti a tagállamokban végzett kutatási tevékenységet, hanem kiegészíti azt. A keretprogramok – bár csekély mértékben saját kutatási programokat is finanszíroznak belőle – legfontosabb feladata, hogy megteremtsék a tagországok kutatóintézeteiben és egyetemeken meglévő kutatási kapacitások európai szintű együttműködésének feltételeit, ezért költségvetésének jelentős részét az együttműködésben végzett kutatásokra fordítják a technológiai-műszaki fejlődés szempontjából kulcsfontosságú tudományterületeken.

Ma már a 7. keretprogram /FP7/ végrehajtása zajlik. Az EU 7. Kutatási Keretprogramjának (2007-2013) célja, hogy a kutatás és a technológiai fejlesztés eszközeivel javítsa a versenyképességet és stimulálja a gazdasági növekedést. A Lisszaboni Stratégia a tudást és az innovációt helyezi a gazdasági fejlődés fókuszába, és ennek megvalósítása érdekében a barcelonai cél szerint többet kell fordítani a kutatásra Európában. A tagországoktól elvárják, hogy átlagban a GDP-t 3 %-ra növeljék kutatási ráfordításaikat 2010-ig (ez elsősorban a tagországok feladata), az Unió pedig a FP7 időszakában 75 %-kal fogja növelni a kutatási ráfordításait az FP6 időszakához képest. A kutatási ráfordítások trendje a kezdetektől fogva pozitív képet mutat. Az 1. Kutatási Keretprogram (1984-87) költségvetése még csak 3,75 milliárd ECU volt. a 7. Kutatási keretprogram már 50,52 milliárd eurót fognak elkölteni.

A 7. Kutatási Keretprogramnak, valamint a Versenyképességi és Innovációs Keretprogramnak (CIP) komplementáris módon – a helyi erőfeszítésekkel együttműködve – a régiókban kell megvalósulnia. A FP7 négy fejezetre tagolódik:

- az *Együttműködés fejezet* a transznacionális kooperáció talaján a szakpolitikák számára fontos témák kutatását célozza meg;
- az *Ötletek fejezet* a kutatóközösség kezdeményezésén alapuló, az Európai Kutatási Tanács által javasolt alap kutatásokat támogatja,
- az *Emberek fejezet* a kutatók képzését és szakmai életpályáját segíti;
- a *Kapacitások fejezet* a kutatási és innovációs kapacitásokat fokozza Európában.

Azon túl, hogy a 7. Kutatási Keretprogramjának végrehajtására irányuló „Kapacitások” egyedi program a korábbi keretprogramokban szereplő cselekvéseket is folytatja, jelentős újdonságokat tartalmaz. Programjai közül a „Tudás Régiói” és a „Kutatási Potenciál” regionális szinten támogatja az európai kutatásokat. Ez a két program tehát kifejezetten a régiók kutatási és technológia fejlesztési aktivitását hivatott szolgálni, de természetesen a régiókban tevékenykedő, kutatással is foglalkozó intézmények és/vagy vállalkozások alanyi jogon is pályázhatnak a Keretprogram valamennyi aktivitásában.

A 7. Kutatási Keretprogramban már megjelennek védelemgazdasági szempontok is, mivel jelentősen nőtt a biztonsági kutatásokra fordítható költség.

A védelmi K+F- re fordított kiadások az EU-ban

A védelmi kutatási és technológiai kiadásokra fordított összeg 2006-ban nőtt az Európai unió országaiban az előző évhez képest. A védelmi K+F –re fordított 2.3milliárd euró körülbelül 1.25 %-át teszi ki (a 2005-ös 1.19 %-ról) a résztvevő tagállamok teljes védelmi kiadásának.

European Defence Expenditure Data - General	
Total Defence Expenditure	€193 Billion
Defence Expenditure as a % of GDP	1,81 %
Defence Expenditure as a % of Government Expenditure	3,81 %
Defence Expenditure Per Capita	€ 425

Az EU tagállamok nemzeti védelmi kutatási és technológiai kiadásai között nagy az eltérés. A hat legnagyobb kiadással rendelkező állam adja a védelmi kutatási kiadások 93,1 %-át.

A 2006-os teljes védelmi kutatási és technológiai kiadásokból a tagállamok közel 88 %-ot fordítottak nemzeti kutatási és technológiai projektekre. Az EU tagországok védelmi K+F kiadásának 12,3 %-át fordították mindössze a közös fejlesztésre (legalább még egy ország részvételével zajlott a fejlesztés). Ezen belül az ún. „Európai programokra” fordított kiadások csupán 9.0-10,8°-ot tesznek ki. Az Európai Védelmi Ügynökség megállapítása szerint ez nyilvánvalóan elégtelen Európa jövőbeni technológiai és ipari alapjának a fenntartásához és a nemzeti alapokon végrehajtott K+F programokon túl szükség lesz a jövőben az európai közös K+F projektekre fordítható kiadások növelésére.

„Többé nem dönthetünk kizárólag nemzeti alapon az eszközökről, saját nemzeti kutatás-fejlesztési programjainkra és beszerzéseinkre hagyatkozva. A ma elfogadott dokumentum helyesen mondja ki, hogy ez a megközelítés gazdaságilag tarthatatlanná vált, és a több nemzet részvételével zajló műveletek világában műveleti szempontból sem fogadható el. Nagyon fontos, hogy kormányaink közösen alakítsák ki a prioritások sorrendjét. Közösen kell elfogadnunk, hogy mely képességek kapnak elsőbbséget, melyek a legfontosabb technológiák és ipari képességek jövőnk szempontjából, melyeket Európában tovább kell fejlesztenünk és meg kell őriznünk” – nyilatkozta Javier Solana, az EDA vezetője, utalva a tanácskozás egyik témájára, a közös képességfejlesztési tervre, amely a tavaly ősszel nyilvánosságra hozott hosszú távú jövőkép (Long Term Vision) folytatása.

Védelmi ipar az Európai Unióban

Egységes európai védelmi ipar korábban nem létezett. Az egységesítésre való törekvés azonban már közel egy évtizede elkezdődött, még az akkor működő és hatékony Nyugat-európai Fegyverzeti Csoport (WEAG) keretében. Az EU bővítésével és a második pillér tevékenységének kiteljesedésével párhuzamosan csökkent a WEAG szerepe és ez a folyamat ahhoz vezetett, hogy a WEAG 2005-ben végleg megszűntette tevékenységét és feladatainak nagy része a 2005-ben megalakított Európai Védelmi Ügynökség feladataiba került beintegrálásra.

Az EDA irányítótestületének ez évi tanácskozásán az EU-tagországok védelmi miniszterei elfogadták az integrált és versenyképes európai védelmi technológiai és ipari bázis (EDTIB) létrehozásának stratégiáját, amely alapvető szerepet kap a kontinens biztonság- és védelempolitikájában.

A stratégia célja, hogy a közös védelmi beszerzési igények összehangolásával és kombinálásával az európai védelmi ipart a jövő hadseregeinek valós műveleti képességigényeire alapozza, s alkalmassá tegye a legmodernebb technológiák gyors felhasználására, amivel Európán belül és kívül is versenyképesé válhat. Ez a jelenleginél magasabb szintű összhangot és specializálódást igényel az ellátási lánc minden szintjén, azért, hogy a fontos technológiák terén kontinensünk ne függjön annyira az Európán kívüli cégektől, ugyanakkor ne váljon „Európa-erődde” sem, vagyis ne zárja ki teljesen a tengerentúli vállalatokkal folytatott együttműködés és az import lehetőségét.

A miniszterek által elfogadott stratégiai cselekvési terv többek közt előirányozza az európai ellátói bázis bővítését kis- és közepes méretű vállalkozásokkal; a védelmi felszerelések tagállamok közti szállítási biztonságának fokozását és a bürokrácia csökkentését; az ellentételezések felülvizsgálatát és a védelmi ipari cégek állami támogatásának átláthatóvá tételét az egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében; valamint az együttműködési projektek, elsősorban a kutatási és technológiai kooperáció harmonizálását. A résztvevők egyetértettek abban is, hogy az EDTIB-et szorosabban kell összekapcsolni a szélesebb európai nem védelmi célú technológiai és ipari bázissal. Az említettekén kívül az új alapokra helyezett európai védelmi technológiai és ipari bázis létrehozása gazdaságilag is előnyös, hiszen a tervezett beruházások munkahelyeket, exportlehetőségeket és fejlett technológiát nyújtanak.

Az EDA szakértői a megállapodástól azt várják, hogy felgyorsul az évi 30 milliárd eurós forgalmú, de jelenleg a nemzeti korlátozások miatt elége szétterezett európai hadiipar átszerveződése, nagyobb, versenyképesebb cégek kialakulása.

A miniszterek támogatták a pilóta nélküli légi eszközökre vonatkozó új európai vállalkozást, amely a következő két év során az EDA kutatási programjának középpontjában áll majd, s melynek célja az ilyen típusú légi járművek integrálása az általános légi közlekedésbe. A tervek szerint 2012-re az integrált légtérben a pilóta nélküli repülőek együtt repülnek majd a polgári gépekkel, vagyis jelenlegi katonai rendeltetésük mellett a jövőben biztonsági és végső soron kereskedelmi célokra is alkalmazzák majd őket, ami szintén hozzájárul az ESDP célkitűzéseikhez. A projekt előtanulmányait az EDA egy kb. 500 000 eurós költségvetésből kívánja fedezni.

A találkozón a miniszterek megállapodást írtak alá egy 55 millió eurós, kutatási-technológiai közös fejlesztési programról is az erők védelme (force protection) képesség fejlesztése érdekében.

Amint azt a tagállamok nemzeti fegyverzeti igazgatói megfogalmazták, az európai technológiai és ipari bázis lényege három, azonos kezdőbetűjű szóban foglalható össze: capability-based (képességalapú), competent (kompetens), valamint competitive (versenyképes).

2.4. Az EU Közlekedéspolitikája

Az átjárható határok és a megfizethető közlekedés eddig példátlan mobilitást tett lehetővé az európaiak számára. Az áruk gyorsan és hatékonyan jutnak el a gyakran más-más országokban található gyáraktól a fogyasztókig. Az Európai Unió ehhez a folyamathoz a nemzeti piacok verseny előtti megnyitásával, valamint a szabad mozgást akadályozó fizikai és technikai korlátok felszámolásával járult hozzá. A jelenlegi közlekedési szokások és a növekedés üteme azonban nem fenntartható.

Az emberek és az áruk gyors, hatékony és olcsó mozgása központi alapelvnek számít az EU lendületes gazdaságot és összetartó társadalmat célzó törekvéseiben. A közlekedési ágazat az EU bruttó hazai termékben (GDP) mért vagyonának 10 %-át adja, ami évi mintegy 1000 milliárd eurót jelent, és 10 milliónál is több munkahelyet biztosít.

A határokon átnyúló kereskedelem és közlekedés előtt álló korlátok felszámolása növelte a távolsági áru- és személyszállítás volumenét. Ez a jelenség a 2004-es EU-bővítést követően most megismétlődik, jelentős növekedést produkálva az új és a régi uniós tagállamok viszonylatában, elsősorban a közúti teherszállítás területén.

A mobilitás folyamatos növekedése komoly terheket ró a közlekedési rendszerekre. A közúti és repülőtéri torlódások növelik a légszennyezést, és a becslések szerint további mintegy 6 %-ot adnak hozzá az EU üzemanyag-fogyasztásához.

Bár a közlekedési politika számos vonatkozása a nemzeti kormányok hatáskörébe tartozik, indokolt, hogy az egységes európai piaccal egységes közlekedési infrastruktúra is létrejöjjön. Az EU az elmúlt tíz évben Unió-szerte megnyitotta nemzeti közlekedési piacait a verseny előtt, elsősorban a közúti és a légi szállításban, és kisebb mértékben a vasúti ágazatban is.

Ennek eredményeként a tehergépjárművek a sajátjuktól eltérő országokban is vállalhatnak fuvar, így a nemzetközi útjaikról nem üresen térnek többé

haza. A légi közlekedés liberalizációja nagyobb versenyt és alacsonyabb árakat, illetve több tagállamok közötti összeköttetést hozott magával. 2003 márciusában hatályba lépett a vasúti infrastruktúra liberalizációját célzó első intézkedéscsomag, a vasúti teherszállítási fővonalak 70–80 %-a előtt nyitva meg a versenyt.

Az EU nagyobb közlekedési infrastrukturális programokat, úgynevezett transz-európai hálózatokat (TEN) is ösztönöz. Az elsőbbséget élvező TEN-programok között található:

- az európai kontinens folyami hajózását fejlesztő program, kiemelten a Duna-Rajna-Majna hajózhatóságának fejlesztésére;
- az EU partjainál a forgalmas hajózási útvonalakon való közlekedés szabályozását célzó program;
- számos észak-déli és kelet-nyugati vasútvonal fejlesztése.

Az EU-ban az áruszállítás 44 %-a közúti fuvarozással valósul meg, szemben a rövid távolságú tengeri szállítás 41 %-os, a vasút 8 %-os és a belvízi szállítás 4 %-os részarányával. A közúti áru- és teherszállításról a kevésbé szennyező szállítási formákra való áttérés minden fenntartható közlekedési politika kulcsösszetevője. A másik ilyen a különböző szállítási módok (közút-vasút, tenger-vasút vagy vasút-repülés) integrálására való képesség.

Demokratikus piacgazdaságban a közútról a vasútra való átállást – bármennyire is kívánatos lenne – nem írhatja elő az EU, sem a kormányok nem tehetik kötelezővé. A kívánt cél legjobban ösztönzéssel valósítható meg, így a közúttól eltérő közlekedési módokban végrehajtott olyan célzott beruházásokkal, amelyek tehermentesítik a túlszűfolt részeket, illetve olyan fizetési rendszerekkel, amelyek tükrözik a közúthasználat valós költségeit, és amelyek a közúti közlekedésről az egyéb közlekedési formákra való „természetes” átszokásra ösztönöznek. A cél az lenne, hogy a nagy távolságra utazó személyek, illetve a nagy távolságra szállított áruk a közutak helyett minél inkább a vasutat vegyék igénybe, és egyes rövid távú légiforgalmi viszonylatokat a vasút teljes mértékben kiváltson.

A légi közlekedési ágazatban a repülőterek elkerülhetetlen kapacitásbővülését össze kell kapcsolni olyan új szabályokkal, amelyek csökkentik a légi járművek okozta zajt és szennyezőanyag-kibocsátást.

A biztonsági intézkedések keretében az Európai Bizottság 2006 márciusában első alkalommal közzétette annak a 92 légitársaságnak a jegyzékét, amelyek nem tarthatnak fenn az EU repülőtereire érkező és onnan induló utas- és teherszállító járatokat. A tilalom alatt álló légitársaságok nagy része afrikai székhelyű.

Egy 2001-ben kiadott, a közlekedéssel foglalkozó fehér könyvben a Bizottság célkitűzéseket állított fel az egyes ágazatokra, ezek némelyikének folyamatban van a megvalósulása. Például a Miniszterek Tanácsa 2004 júniusában megegyezésre jutott a nehéz tehergépjárművek vezetőire előírt napi kötelező pihenőidő nyolcóról kilenc órára emeléséről, illetve a hetente vezetéssel töltött idő 56 órában történő korlátozásáról. Ez részét képezi annak a széles körű biztonsági programnak, amely 2010-re a felére kívánja csökkenteni a jelenleg évente több mint 40 000 emberéletet követelő halálos közúti balesetek számát.

A fehér könyv további céljai:

- visszafordítani a vasúti utas- és teherszállítás súlyának csökkenését. A tehervonatok átlagsebessége az EU-ban 18 km/óra. A vasútnak növelnie kell a sebességet és a szolgáltatás szintjét ahhoz, hogy a közúttól magához vonzza a teherszállítást;
- európai integrált repülésirányítási rendszer kialakításával csökkenteni a légi járatok késéseit;
- többet fordítani a tengeri és a belvízi szállításra, és javítani a kikötői szolgáltatásokat és a tengeri biztonsági követelményeket;
- a nagyobb hatékonyság, a kevesebb torlódás, az alacsonyabb árak és a tisztább levegő érdekében növelni a szállítási módok kombinálásának lehetőségét; integrált jegy- és poggyászkezelési rendszert bevezetni arra az esetre, ha az utas több utazási módot is igénybe vesz.

A közlekedéspolitikai 2006. júniusi felülvizsgálatát követően az Európai Bizottság a cselekvési program keretében rövidtávon a vasutak versenyképességének növelését, a kikötőket szabályzó politika kialakítását, intelligens szállítási rendszerek kifejlesztését, az infrastruktúra használatáért fizetendő díjak bevezetését, fokozott bioüzemanyag-termelést, illetve a városi zsúfoltság enyhítésére irányuló módszerek kidolgozását tűzi célul maga elé.

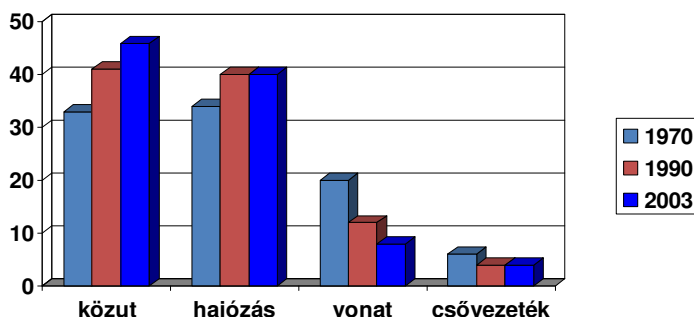
Az új iránymutatások a műszaki-gazdasági elemzési munka és a Bizottság által rendezett különböző konzultációk során az érdekelt felekkel folytatott információcsere eredményeképpen születtek, mindazonáltal csupán kiindulási alapot jelentenek, amelyet ki kell egészíteni újabb, a köz- és a magánszektorban működő valamennyi érdekelt fél bevonásával előkészített és hatástanulmányokkal alátámasztott intézkedésekkel. A szóban forgó felekkel folytatott párbeszéd döntő fontosságú ahhoz, hogy a szakpolitika sikeres legyen.

Az EU területén kialakuló új közlekedési hálózat befolyással lesz biztonságpolitikai területekre is, ezért fontos, hogy az EU katonai, védelempolitikai és védelemgazdasági kérdésekkel foglalkozó bizottságai is állást foglaljanak e kérdésben.

Az új iránymutatások szerves folytatásai a korábbi szakpolitikáknak: a piacok megnyitására és összekapcsolására, valamint a mobilitás fenntartható fejlesztésére törekednek, kiemelve, hogy biztosítani kell az európai iparok versenyképességét és társadalmaink jólétét. Legfőbb célkitűzésük az, hogy előmozdítsák a hatékony mobilitást, valamint a környezet és az európai polgárok biztonságát és védelmét.

Ezzel összefüggésben a Bizottságnak szándékában áll egy sor cselekvési tervet beterjeszteni a következő években, olyan, a közlekedéspolitikát érintő fontos kérdések vonatkozásában, mint a városi közlekedés, a logisztika, a környezetbarát meghajtó rendszerek és a közös európai tengeri térség.. Ezen kívül a Bizottság folytatja az intelligens közlekedési rendszerek (Galileo, SESAR, ERTMS) fejlesztését, és további erőfeszítéseket tesz az innováció és a kutatás terén.

Az áruszállítás megoszlása az EU-ban

32

A katonai szállítások és az EU közlekedéspolitikája közötti közvetlen kapcsolat több területen is felvetődik. A katonai szállítások szempontjából a közlekedési hálózatok közös fejlesztése nem csak biztonságpolitikai kérdés, hanem napi gyakorlati elvárás is. Az EU katonai tervező szervei és az Európai Védelmi Ügynökség rendszeresen vizsgálja ezt a területet. Az EU közlekedéspolitikai irányelveinek a katonai szállításokra gyakorolt hatását, illetve a nemzeti szabályozások koordinációját azonban még nem végezték el a nemzetek. Magyarországon a katonai közlekedés és szállítás – mint szolgáltatás – szabályozásának egyik alapidokumentuma a Közbeszerzési törvény (Kbt.)

Az erősen központosított közbeszerzési rendszer jelentős rugalmatlanságot hordoz magába, amely eseti feladatok (előre nem látható/tervezett magyar csapat-kontingensek kormánydöntések alapján való külföldi szállítása) végrehajtásánál a törvényben, illetve szabályzóiban leírt határidők nincsenek összhangban a feladat végrehajtására adott idővel.

Az ilyen jellegű feladatok végrehajtásánál sok esetben az egyedi elbírálás illetve a Kbt. alóli mentesítés segíthet, amely például az iraki/afganisztáni magyar kontingens felállításánál kitelepítésénél illetve visszatelepítésénél történt.

Az EU/NATO tagságunkból eredően egyre nagyobb mértékben jelentkező külföldi szerepvállalásunknál a csapatok telepítése, visszatelepítése sok esetben más nemzet katonai szállító járműveivel történik (tengeri, légi). Természetesen ezen eszközök költségtérítéses alapon vehetők igénybe, amely szinte mindig kedvezőbb a piacon kialakudható árnál. Ennek ellenére – mivel ezek költsége jelentős mértékben meghaladja a (köz)beszerzésekre vonatkozó nemzeti értékhatárt – (köz)beszerzési eljárás lefolytatását írja elő a törvény. Mivel **a katonai szervezetek nem versenyeznek a piacon**, így az ajánlattevők között csak akkor lépnek fel, ha előzetes megkeresés történt a feladat végrehajtására. A lehetőségek figyelembe vételével a szolgáltatások beszerzése történhet nemzetközi szerződéseken alapuló együttműködésen, amelyek engedélyeztetése a honvédelmi miniszter jóváhagyásával történik.

2.5. Az EU energiapolitikája

Az energiaszektor az ipari forradalom óta a világ legnagyobb iparága, a fogyasztói jólét alapiparága és egyben mára a legnagyobb rizikófaktora.

Az energiaszektor három jól elkülöníthető ágazatra bontható: az elsődleges energiatermelés, az energia átalakítása, az energia szolgáltatása.

Az Európai Unió hosszú távú energiapolitikájának célja, hogy biztosítsa állampolgárainak jólétét és a gazdaság megfelelő működését, az energiatermékekhez való zavartalan hozzájutást a piacon valamennyi (magán- és ipari) fogyasztó számára, megfizethető árakon, s eközben tekintetbe vegye a környezetvédelmi szempontokat, valamint a fenntartható növekedés felé történő elmozdulást.

Az EU energiapolitikájának alapelvei:

- függőség, sebezhetőség mérséklése,
- költség-hatékony legyen,
- feleljen meg a fenntartható fejlődés követelményeinek,
- a megújuló energiaforrások használatának ösztönzése

Az EU energiapolitikája előtt álló problémák:

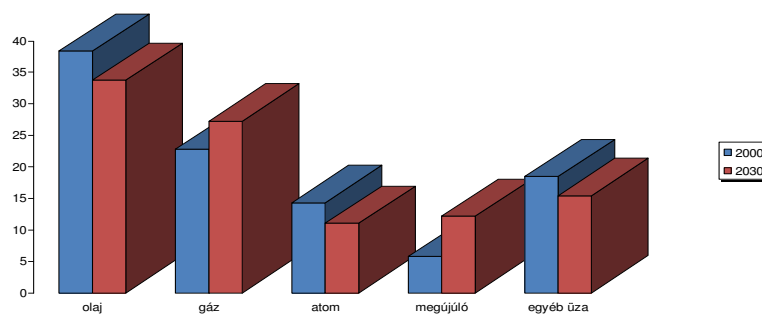
- az ellátás biztonsága
- az energiapiacok kompetitivitása
- a környezetvédelem

Az európai energiaellátási politika kontextusa az elmúlt 30 évben politikai, környezeti, gazdasági valamint energiapiaci fejlemények – mint például a bővítés, a klímaváltozás és a piacok liberalizálása – nyomán változott. Ugyanakkor az európai energiaellátási politikák különböző típusú kockázatokkal szembesülnek – fizikai, gazdasági és környezeti kockázatokkal. Az EU egyre több energiát fogyaszt és egyre több energiahordozót importál.

A közösségi termelés nem tudja fedezni az Unió energiaigényét. Aktív, közös energiapolitika nélkül az EU nem fogja tudni teljesíteni hosszú távú gazdaságstratégiai terveit és növekvő mértékben függővé válik majd az energia importtól.

Mint azt az Európai Bizottság Zöld Könyve megállapítja („Egy biztonságos európai energiaellátási stratégia felé” – 2000 novembere), amennyiben nem történik semmilyen intézkedést, úgy 20-30 éven belül az Unió energiaigényének 70 %-át importáruból fogja fedezni, szemben a jelenlegi 50 %-kal. Ez a függés a gazdaság valamennyi szektorát érinti.

Az EU energia felhasználásának megoszlása (%)

36

Természetesen a rendelkezésre álló energiáknak a szerepe védelemgazdaság számára is meghatározó. Az EU tagállamai ezért a védelem energiaellátását, illetve a minősített időszakos energiaellátást és energiabiztonságot kiemelten kezelik. Ez megmutatkozik mind a ellátás biztonságának fokozott figyelemmel való megtervezésében, mind az energiatartalékolásra vonatkozó speciális szabályok kialakítása terén.

Külső forrású ellátmányának biztosítását illetően az Unió nehéz választásokkal kerül szembe. Újfajta partnerségre lesz szükség az energiatermelő országokat (Oroszországot, Algériát, a Kaszpi-medence országait, valamint az OPEC országokat) illetően, illetve a tranzit szerepet játszó országok (például Ukrajna) esetében. Az Unió már szoros partnerséget alakított ki Oroszországgal, és új szállítókat talált, új hálózatokon keresztül. Az Uniónak emellett arra is szüksége

van, hogy képes legyen a **meglévő ellátási hálózatokat biztosítani és modernizálni**. Támogatnia kell a **megújítható energiaforrásokat, és az energiagazdaságosságot**, és a lehető legjobb választ kell találnia arra az érzékeny kérdésre, hogy milyen szerepe legyen a nukleáris energiának a kibővült Unión belül. Mindenesetre, az EU-nak a **kevésbé szennyező energiaforrásokat** kell majd előnyben részesítenie. Az elektromos energia, illetve a földgáz piacának nagyobb mértékű integrációjára lesz szükség ahhoz, hogy a rendszer hatékonyabban működhessen. A Zöld Könyv felvázolja a biztonságos európai energiaellátási stratégia kereteit.

E stratégia értelmében:

- Folytatni szükséges az energia, különösen a villamos energia és a földgáz belső piacának kialakítását.
- Az Uniónak **új egyensúlyt kell létrehoznia kínálati politikáját illetően**, egy keresleti politika irányában történő egyértelmű elmozdulás útján. A Közösségen belül a kínálati oldal fokozásának mozgásteret csekély, tekintettel annak igényeire, ezzel szemben a kereslet fokozásának lehetőségei ígéretesebbek.
- A Zöld Könyv valódi **változást** hirdet meg a **fogyasztói magatartás terén**. Kiemeli az adóztatás szerepét abban, hogy egy szabályozottabb fogyasztás irányába terelje a keresletet, a környezet fokozottabb védelme céljából. Az **adóztatást, illetve a pénzügyi lefölözéseket** támogatja az anyag, szem előtt tartva az energia káros környezeti hatásának büntetését.
- Az **új és megújítható energiaforrások** (beleértve a bioenergia-hordozók) fejlesztése a kulcsa a kínálati oldalon előidézendő változásnak. Célként szerepel részarányuk megduplázása az energiakínálati palettán, 6 %-ról 12 %-ra, illetve részesedésük emelése a villamos energia termelésben, 14 %-ról 22 %-ra, 2010-ig.
- A **nukleáris energia** jövője az ellátás biztonságát illetően bizonytalan. Részesedését több tényező befolyásolja majd: a kiotói folyamat, a versenyképesség, a nagyközönség általi elfogadottsága, a szennyezés problémája, valamint a biztonság kérdése a csatlakozó országokban.
- Az olaj- és földgázimport növekszik, és erőteljesebb mechanizmusokra van szükség a **stratégiai készletek felhalmozásához**, illetve új import útvonalak előrelátásához.

Az energiabiztonság kialakítása érdekében felhasználható források nagysága az EU infrastrukturális fejlesztései között évről évre nő.

Infrstruktúra fejlesztés az EU-ban

Millió Euró	közlekedés	telekom muniká ció	energia	összesen
2002	321	21	10	352
2005	250	13	15	278

33

3. Az Európai Unió védelemgazdaságának lehetséges fejlődési irányai

A Közös Kül- és Biztonságpolitika erősödése határozott politikai cél az EU-ban, amely megítélésem szerint meghatározó lesz az európai nemzetek védelemgazdasági együttműködésére is.

Az Európai Védelmi Ügynökség és az EU Bizottság egyaránt azon dolgozik, hogy a védelemgazdaság legtöbb területén a gazdasági szabályzók, előírások és ajánlások közelítsenek az EU általános szabályaihoz (védelmi termékek és szolgáltatások közbeszerzése, piaci szabályzók, műszaki-technikai szabványok stb.).

Várhatóan egyre több – a védelemgazdaságot érintő - nemzeti hatáskör és forrásfelhasználás kerül közösségi hatáskörbe (közös K+F programok védelmi fejlesztések, beszerzések stb.).

Az Európai Védelmi Ügynökség hatásköre és tevékenységi köre bővülni fog.

Határozott szándék van a tagországok részéről a védelmi ipar széttagoltságának felszámolására.

Mindezek természetesen nem elkülönült fejlődési trendek. Az Európai Unió védelemgazdaságának jövője az EU gazdaságának jövőjétől függ. Ez pedig politikafüggő.

Felhasznált irodalom:

1. Losoncz Miklós: Az EU-tagság magyar gazdaságpolitikával szembeni kihívásai. Európai Tükör, X.évf. 10. szám
2. Az Európai Unió Gazdasága, Szerk. Marján Attila, HVG Kiadó, 2005
3. Kádár Béla: Gazdaság és integrált nemzetállam .Európai Tükör, XI. évf. 1.szám
4. Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai IV. Szerk: Gazdag-Takács, ChartaPress Kft, 2006
5. Nemzeti Kutatás- Technológiai Hivatal honlapja; www.nktt.gov.hu
6. European Commission: Energy Sources and Demand Management.; <http://ec.europa.eu> ;
7. Dr. Szendrői László: Az Európai Unió kutatáspolitikájának új irányai, NKTH, TÉT Attaséi Konferencia, Bp. 2007.10.02.

AZ ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUS FEJLŐDÉSI IRÁNYA A KÖZEL-KELETEN ÉS AFRIKÁBAN, ÖSSZEFONÓDÁSA A TERRORIZMUSSEL

1. rész

Huntington a „Civilizációk harcáról” c. tanulmányában arról ír, hogy a civilizációk összecsapását már nem csak az ideológiai és vallási különbségek felerősödése, hanem az együttműködés területeinek szűkülése is meghatározza. A nyugati és az iszlám típusú társadalmi berendezkedés közötti különbségek áthidalására alkalmazott nyugati megoldási kísérletek eddig döntően kudarcot vallottak, és a demokratikus jogok meghonosítása irányába tett erőfeszítések eredményeként nem csak a civilizációs különbségek erősödtek fel, hanem az iszlám társadalmakon belül fokozódott a radikalizmus. A már fegyveressé vált összecsapások színtereit tekintve szembeötlő, hogy a nyugati civilizációs erők a hagyományosan iszlám területeken fegyveres műveleteket (támadásokat) hajtanak végre stratégiai céljaik elérése érdekében, addig az iszlám erők döntően saját területükön védik érdekeiket az aszimmetrikussá vált erőviszonyok és hadviselési körülmények között. A saját területen kívüli iszlám akcióikat a nemzetközi közösség jogtalanak és terroristának minősíti.

A nyugati fegyveres beavatkozás az iszlám államokat egyfajta „egységfrontba” kényszerítheti, ezzel is akadályozva az egyformán előnyös, békés és kompromisszumos megoldások megtalálását a már kifejtett akut válságokban. Ennél is fontosabb azonban, hogy elkerülhetővé váljon a tömeges civilizációs szembenállás, egy világméretű vallási háború kibontakozása. Bár a kialakult katonai erőviszonyok a Nyugat számára előnyösek, ennek kihasználásával sem biztosítható a totális győzelem a XXI. században.

A nyugati demokráciák számára a legnagyobb veszélyt kétségkívül a nemzetközi terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek proliferációja jelenti, amely részben az iszlám/arab államokhoz köthető. Ezen fő gondok és fenyegetések teljes elhárítása ma már bizonyított módon fegyveres beavatkozással nem biztosítható. Ezért is fontos egy olyan együttműködési folyamat kiszélesítése, amely jelentősen visszavetheti az iszlám fundamentalizmus kiterjedését, egy olyan iszlám államforma kialakítását eredményezve, amely a kölcsönös előnyök alapján kész az együttműködésre a demokratikus nemzetközi közösséggel.

Ez a cél elsősorban úgy érhető el, hogy állami szinten kezelt nemzetközi jogra alapozott együttműködéssel csökkenjen az ún. fundamentalista szervezetek befolyása az adott országban, szűküljenek nemzetközi együttműködési területei, felszámolódjon anyagi/pénzügyi támogatottságuk, vagyis minimalizálódjanak politikai befolyásolási lehetőségeik.

A nyugati demokratikus országokat a földrajzi közelség és a történelmi múlt okán elsősorban a Közel-Keleten és egyre szélesedő mértékben az afrikai országokban működő iszlám fundamentalista alapokon álló radikális szervezetek fenyegetik. Az egyes országokban működő fundamentalista szervezetek aktivitásának növekedése egyúttal azzal is jár, hogy gyengül a központi hatalom és általa az állam ellenőrző szerepe. Az így kialakuló instabil belső helyzet kedvező feltételeket teremt a radikalizmus számára, gyengítve a terrrorszervezetek elleni fellépés eszköztárát. Egyszerűbben fogalmazva, akár egy diktatórikus rendszer is nagyobb hozzájárulást jelent a régió biztonságához, mint egy fél-demokratikus gyenge állam. Ilyennek tekinthető Szaúd-Arábia és Líbia is¹.

Történelmi áttekintés

Az európai és az iszlám kultúra a Földközi-tenger térségében találkozott egymással először, s az iszlám megítélésében az európai gondolkodásmód tükröződött, aminek következtében az iszlám nagyon sokáig egy vallásra korlátozódtott, és „eretnység”-nek számított a „kereszténység testében”. Európában elsősorban katonailag hódított, igyekezett pozíciókra szert tenni a kereskedelemben, de „sohasem akarta Európát gyarmatosítani.” Az európai gondolkodásban az iszlám negatív megítélésének az oka az volt, hogy megakadályozta az „elkeresztényesítést.”

A modern Európának mint történelmi entitásnak megszületése az iszlámhoz fűződik. A két kultúra közötti ellentétek a XI. századtól nyílt összecsapásba torkolltak, amikor a pápa keresztes hadjáratot indított az „eretnekek” ellen.

A késői középkort kell megvárni ahhoz, hogy az iszlámról kevésbé ördögi, árnyaltabb kép alakuljon ki a keresztény Európában. Ebben a változásban nagy szerepet játszottak a moszlimok által terjesztett tudományok és az általuk kidolgozott filozófiai rendszer megismerése, elterjedése.

A reneszánsz idején pedig még tovább enyhültek az ellentétek. A XV. században a török veszély inkább politikai, mint ideológiai jellegű volt, a törökök ellen viselt háborúk az „új barbárok”, és nem a „hitetlenek” ellen irányultak. A reformáció Mohamed próféciáinak autentikusságát kérdőjelezte meg, a felvilágosodás és a francia forradalom korában a Kelet világát és Mohamed prófétát arra használták fel, hogy példaképpé állításukkal a kor európai – francia – szokásait, erkölceit kritizálják.

Az iszlámon belüli modernizációs-reformista irányzatok az ottomán birodalomban a XVIII. században megindult hanyatlási folyamat, és az agresszív európai gyarmatosító törekvések következtében születtek meg, céljaik között a muszlim országok gazdasági fejlődése, az ezt biztosító technikák és ismeretek

---

¹ Dr. Sternák György : A terrorizmus mint hadtudományi probléma ZMNE XI. éf. 5. sz. 2005

megszerzése, és a kemény hatalom visszaállítása állt. Az irányzatok képviselői számára előtérbe került a muzulmán világon kívüli örökség kiválogatása, hogy azt a muzulmán országok politikai-kulturális realitásához alkalmazzák. A modernséget iszlamizálták. Megjelentek az ellenfelek is, az iszlám radikálisok, akik a tiszta, eredeti iszlámhoz való visszatérést hirdették. *(Az egyik legismertebb képviselőjük Khomeini ajatollah volt, aki a sah és az általa képviselt erőszakos elnyugatosítás ellen szólította harcba Irán népét.)*

A Magreb országaiban az iszlám a helyi kulturális arculat megjelenésével párosult, s olyan személyiségek nevéhez fűződött, mint Algériában a XIX. században Abd El-Kadir, Marokkóban Abd el-Krim. Ezekben az országokban elterjedt Iszlám figyelembe vette a helyi etno-lingvisztikai sajátosságokat, ezenkívül védelmet nyújtott a kívülről jövő ideológiai támadások ellen. A Szaharától délre eső területeken meggyökeresedett iszlám kötődött a helyi hagyományokhoz. A kulturális egymásra hatásban komoly szerepet játszottak olyan fejlett néger birodalmak, mint Mali (XI–XV. század) és Szongháj (ez utóbbi különösen 1468 és 1492 között). *(Nyugat-Afrikában az iszlám behatolását a gyarmatosítás és a keresztény missziók akadályozták.)*

Afganisztánban a dzsihádra buzdítás az antikolonialista harcot szolgálta, Iránban a Pahlavi-dinasztia által az országra kényszerített modernizáció, a „nyugat-majmolás”, a multinacionálisoknak való kiszolgáltatottság és hazafiasnak egyáltalán nem nevezhető hadsereg ténykedése vezetett oda, hogy az iszlám itt az ellenállás támaszává és az un. nemzeti öntudat élesztőjévé vált. Algériában a FIS (Iszlám Üdvfront Szervezet) programjában a mindenáron való elarabosítás, az oktatás iszlamizálása, a nők és a férfiak közötti „promiszkuitás” megszüntetése szerepelt. E szélsőséges csoportosulásnak a létrejöttében az országban kiéleződött gazdasági-társadalmi feszültségek, a félelmetes demográfiai robbanás, az Európától való technikai-gazdasági függőség álltak és állnak ma is.

A kapitalizmus és a gyarmatosítás is hozzájárult – a maga módján és módszerével – egy homályosan értelmezett Kelet-kép kialakításához. Ennek során igyekezett saját magáról is a kornak megfelelő képet alkotni, ezzel viszont hozzájárult az arab társadalom nyugati mintára történő asszimilációjához, létrehozva az elnyugatiasított elitet, elősegítve a helyi – arab – termelési struktúrák átalakítását és a társadalmi egyenlőtlenség új formáinak a megjelenését.

A XIX. század végén az iszlámot az egyre erősödő nyugat-európai imperializmus, mint a gazdasági elmaradottság fenntartóját és a haladás ellenségét állította az emberek elé, ami viszont szükségessé tette az iszlám által uralt területek lakosságának európaizálását. Az első komoly csapást erre a nézetre az I. világháború mérte, ezt követően lázadások törtek ki Indiában, Indonéziában, és Törökországban Kemal Atatürk vezetésével. A dekolonizáció történelmi idő-

szakában az iszlámot mint az ateista kommunizmus terjeszkedésének megakadályozására szolgáló eszközt használták fel.

Az 1962–1965-ös vatikáni zsinat határozata viszont nagy jelentőségű volt, mert az iszlámot a monoteista vallások közé sorolta, s mint ilyenről kimondta, hogy igazságtartalma van. Az öbölháborúk aztán újra előtérbe helyezték az arab világ és a Nyugat között feszülő ellentéteket, illetve az arab világon belül a szegények és a vezető oligarchák között húzódó szakadékot. A XX. század utolsó évtizedeiben ismét ideológiai nézetek mérgezték az iszlámmal kapcsolatos ítéleteket a „másfajtság”, a „prekultúra”, illetve Olaszországban az új rasszizmus, ami nem a biológiai, hanem a kulturális különbségekre helyezte a hangsúlyt.(2)

Az iszlám működése

Alapelve a hit univerzális jellege amelyen belül sokfajta nyelvű és szokású nép és kultúra létezik. Nem korlátozódik kizárólag a Koránra, hanem egyben jogi, etikai, társadalmi berendezkedés is. A Korán ezért nem csupán vallási könyv, hanem jogi normatívák, erkölcsi szabályok és gazdasági útmutatások gyűjteménye, amelyben vallás és politika szorosan fonódnak össze. Az iszlám törvény, a saríja tartalmazza a moszlim közösség politikai, vallási, társadalmi kötelességeit.

A XIX–XX. században a modernizációból adódó változások a saríja, újrafogalmazását tették szükségessé, melynek során a változásokat követelő modernista rétegek igyekeztek összeegyeztetni a nyugati kulturális tényezőket a hagyománnyal, ez természetesen a konzervatív erők heves ellenállását és ellentámadását váltotta ki. E szembenállás egyik tétje volt a hagyományos arab egység, ami ugyanebben a történelmi szakaszban került veszélybe, nem kis mértékben a gyarmatosítás erőteljes és erőszakos előretörése következtében, de nem elhanyagolható 1848–1922 között a szocialista eszmék, a forradalmi pártok és az első szakszervezeti mozgalmak megjelenése sem.

A XIX. század közepén az iszlám reformista mozgalmak találkoztak a függetlenségi mozgalmakkal. A XIX. század végén megjelent szocializmust az ottomán és gyarmatosítás-ellenes arab ellenállás, valamint a műveltebb rétegek politikai útkeresése jelentette, melyek pán-arab és pán-izlám keretet kívántak biztosítani a falusi tömegek haragjának és a városi kis- és középpolgárság elégedetlenségének. A II. világháború után pedig az arab országok vezető osztályai adnak pán-arab színezetet az iszlám szocializmusnak pl. Nasszer. Az arab szocializmus nem ismerte el az osztályharcot, de egységbe szólított az imperializmus hódítása ellen. A pán-arab ideológia különös erővel gyökeresedett meg a Közel-Keleten (Libanon, Szíria, Palesztina, Irak). Kiemelt szerepet játszott a nasszeri egyiptomi és a szíriai pán-arabizmus.

1944–1946-tól az arab egység marxista interpretációjú. Az 1960-as évektől kezdve azután ez az arab egység bomlásnak indult. Egyiptom és a Szovjetunió között ellentétek voltak, Egyiptom eltávolodott az Arab Ligától, majd jött az öbölháború. Az „arab egység” megszűnése által létrejött úrt csak részben töltötték be a homályos, nem egészen pontosított, a „muzulmán közösség” nevében föllépő iszlám radikális mozgalmak.

Az iszlám szerepének átalakulása

A bipoláris világ kialakulásával megszűnt a nagyhatalmi szembenállás. A politikai és biztonsági vákuumok kialakulásával viszont előtérbe kerültek az addig is meglévő, igen komoly gazdasági és társadalmi problémák. Egyre nyilvánvalóbb vált, hogy mind a liberális, mind a szocialista modell kudarcot vallott az arab, illetve az iszlám világban. Ugyanakkor a világ erőviszonyait átrendező globális folyamatok, még inkább kikezdték a gyenge társadalmak kohézióját, tovább polarizálva a társadalmi rétegeket. Az ideológiai úrt az egyre inkább politikai erővé is szerveződő iszlám kezdte betölteni.

Az iszlám nevében fellépő politikai csoportok egy része más radikális szervezetekhez hasonlóan, politikai céljaik elérése érdekében gyakran folyamodtak erőszakhoz, terrorakciókat hajtottak végre, és ezzel megrémítették az európai közvéleményt. A hidegháború után rövid ideig úgy tűnt, hogy a terrorista szervezetek is eltűnnek majd, mert eltűnt számos, őket támogató baloldali szervezet is. A '90-es években azonban a Földközi-tenger mindkét partján újabb terrorhullám vette kezdetét. Egyes muszlim szervezetek az iszlám nevében és jelszavaival terrorcselekményeket követtek el, melyek legtöbb esetben vallási köntösben, politikai célokat is célul tűztek ki. Az iszlám ilyen jellegű elképzelései elsősorban a demográfiai nehézségekkel küzdő országok fiataljai között hódított. Az időszakra rányomta bélyegét az Iránban kibontakozott iszlám-fundamentalizmus, a teokrata állam-hatalmi struktúra kialakulása és a vallásnak, mint ideológiának társadalmi szervező erővé válása és működése.

Természetesen az iszlám nem azonos a terrorizmussal, mert az iszlám évszázadok óta meghatározója a muzulmán közösség mindennapi életének, így a politikájának is. Az iszlám társadalmak megőrizték a korábbi társadalmi struktúrákat, a vallás és az állam nem került szétválasztásra, kivéve Törökországot. Az iszlám/arab országokat kevésbé érintette a demokráciákban bekövetkezett társadalmi fejlődés, amely úgy is jellemezhető, hogy az iszlám társadalmak, a társadalmi fejlődés „alacsonyabb” fokán megrekedtek, bár az iszlám maga nem gátolja a társadalmi fejlődés folyamatát. Az más kérdés, hogy a politikai elit a vallást miként használja ki saját céljaira.²

---

² Terrorism Focus, www.jamestown.org

Az iszlám világ országainak többségében napjainkig nem történt meg az állam és a vallás szétválasztása. Sőt ezzel ellentétes folyamat is lezajlott Iránban, amikor a sah által beindított demokratikus átalakulást Khomeini ajatollah rendszere megváltoztatta. Egyes iszlám országokban a törvénykezés alapja még ma is a saríja, az iszlám jog.

Az iszlám már az 1920-as évek végétől különböző politikai mozgalmak ideológiájául szolgált. Ez a folyamat, a szocialista világrendszer összeomlása után felgyorsult és az ezredforduló táján megerősödött. Az iszlám országok demográfiai mutatói is arra utalnak, hogy a XXI. században a világon minden második ember iszlám országbeli lesz, ami kitölti a kétpólusú világ egyik pólusát. Az iszlám azonban nem egységes politikai erő, nem egységes katonai szövetség, ezért még nem képes megfelelni a bipolaritás követelményeinek.

Az okokat az iszlám világ tagoltságában és megosztottságában kell keresnünk. Ráadásul ma még nincs olyan központi vezető hatalma, amely a gazdasági és technológiai fejlettsége alapján a globális stabilitást és a kialakult nemzetközi status quo-t veszélyeztető, katonai képességeket létrehozná. A jövőben viszont ilyen állammá fejlődhet esetleg Irán, abban az esetben ha atomfegyverekhez jut. Azzal azonban számolni lehet, hogy Irán lépéseket tesz a térségben a politikai vezető szerep megszerzésére annak ellenére, hogy katonai téren továbbra is középhatalom marad. Az iráni és a török társadalmi berendezkedés közötti verseny fogja majd eldönteni ki lesz a verseny győztese. Az elkövetkező évtizedben kialakulhat egy versenyképes iszlám társadalmi modell, ahol az iszlám erkölcs és hagyomány túlereje dominál.

Az iszlám országok napjainkban még nem jelentenek veszélyt a nyugati demokráciákra. A modern ipari és katonai technológiák beszerzése miatt ugyanis erősen függenek a fejlettebb ipari országoktól, sőt a globalizmus hatásai elől sem térhetnek ki.

Megállapítható az is, hogy az iszlám országok kormányai általában rokon-szenveznek a Nyugattal, a nyugati demokráciákkal, sőt egy részük szövetségesnek is tekinthető (Törökország, Egyiptom, Szaúd-Arábia). A politikai gyakorlat is azt mutatja, hogy azokban az országokban ahol a radikális szervezetek hatalomra kerültek (Hezbollah- Libanon, Hamász – Palesztin Hatóság) ott sem növekedett a Nyugattal való szembenállás, bár hivatalosan ezt nem ismerik el.

A nyugati országok számára az iszlám átpolitizálódása viszont biztonsági kockázatot jelenthet, mert az energiahordozókhöz való szabad hozzáfutást fenyegetheti. A világ kőolaj- és földgáz-készleteinek jelentős része itt található, illetve a fő szállítási útvonalak ezeken az államokon, vagy az érintett tengereken haladnak át. Az energiaforrásokhoz való szabad hozzáfutás, az olaj gazdasági és

politikai, valamint stratégiai fontossága miatt, a jövőben bizonyára összeütközések is várhatók.

Problémát jelent az is, hogy az európai országokban közel húszmillió lélekszámban élnek iszlámvallású, arabok, jelentős számuk már itt született. Az iszlám jelszavaival fellépő, esetenként radikális, terrorcselekményeket is végrehajtó csoportok ezekre befolyással lehetnek /vannak/, sőt a származási országokban kibontakozott konfliktusok, az Európában élő közösségekre hatással vannak, és potenciálisan magukban hordozzák az iszlám szélsőségesekkel való együttműködés lehetőségét.

A befogadó országoktól különösen nagy érzékenységet igényel a második és harmadik generációs „menekültekkel”, saját iszlámvallású állampolgáraikkal való foglakozás, mivel ezek a legbefolyásolhatóbbak. Elég itt utalni a Londonban, vagy Spanyolországban elkövetett robbantásokra, amelyeket alapvetően iszlámvallású, brit és spanyol állampolgárok hajtottak végre.

A nyugati iszlám radikalizmus fennmaradásában és terjedésében fontos szerep juthat a vallási iskolákban (madrasszákban) működő hitszónokoknak. De ugyanezt eredményezi a külföldi iszlám tanintézetekben tanuló diákok humanitáriusnak keresztelt, de valójában vallásinak minősíthető részvétele is. Az európai példák arra intenek, hogy az iszlám országokban elkövetett hibák megbosszulják magukat, elég Bosznia-Hercegovina kérdésének a megoldatlansága gondolni. A helyi muzulmánok veszélyeztetettsége a jövőben komoly biztonságpolitikai fenyegetéssé eszkalálódhat, esetleg kiváltva egy fegyveres megtorlást.

Az iszlám ellentmondásossága Európában

Európa biztonságát az iszlám két fronton is érintheti, melynek egyik része az iszlám-fenyegetés, a másik pedig az előzőekben már említett, a stratégiai politikai és gazdasági érdekek. A politikai kapcsolatokat már most a bizonytalanság jellemzi, melynek alapvető oka, hogy a Nyugat saját értékrendjén keresztül ítéli jónak, vagy rossznak az iszlám országokat, és ha egy ország az egyik kategóriából átkerül a másikba (pl. Irán, Irak, Líbia), akkor ez a Nyugatot elbizonytalaníthatja.

A Nyugat dilemmája kettős:

- Ha támogatja a demokratizálódási folyamatokat, az intézményi reformokat, akkor ezzel elősegítheti-e az emberi jogok érvényesülését;
- Vagy nem tesz semmit, és akkor az un. „politizáló iszlám”, regionális biztonságot is fenyegető térhódítása megnő.

A radikális változások szükségességének elismerése mellett a legtöbb európai kormány nem szívesen látná az iszlám „fundamentalizmust” mint a politikai stabilitást garantáló tényezőt a térségben.

Az egyes országok magatartása mögött számtalan esetben az áll, hogy a lakosságuk körében mind nagyobb a moszlimok aránya. Pl. Franciaországban élő 5-7 millió iszlám-vallású állampolgárból mintegy 3 millió már választásra jogosult. Ezek többsége algériaiként vált francia állampolgárrá.

A nyugati országok egyes politikusainak iszlám-ellenes nyilatkozatai, a gazdasági szankciók is, tovább erősítethetik az arab közvéleményben az amúgy is igen erőteljes Nyugat-ellenességet, ami viszont a politikai iszlám támogatottságát növeli.

Az iszlám radikalizmus

Az iszlám, földrajzi kiterjedésénél fogva napjainkra globális tényezővé vált. Egységes mozgalomról azonban nem beszélhetünk, de a különböző irányzatok hatottak egymásra. Az iszlám radikalizálódása a '60-as években, Nasszer elnöksége idején Egyiptomban kezdődött, de meghatározó szerepet játszott ebben az 1967-es arab-izraeli háború valamint az 1979-es iráni iszlám forradalom győzelme. Az események meggyőzték a radikális iszlámot, hogy vállalni kell a konfrontációt. Az iszlám nevében fellépő csoportok tevékenységében is jelentős volt a fejlődés. Az 1970-es és 80-as években a kormányok támogatták a vallási alapon szerveződő csoportok tevékenységét, mert arra számítottak, hogy ezek ellensúlyt képeznek a baloldali csoportokkal szemben. Mára ez a helyzet jelentősen megváltozott.

Napjainkban az ún. **politikai iszlám** (Irán és Szudán kivételével), csak mint ellenzéki erő képes fellépni a kormányok ellen. Tevékenységük az ellenzéki politizálásra, az iszlám tanainak a terjesztésére, az egyetemi hallgatók toborzására, a politikai élet szereplőinek meggyilkolására, turisták ellen elkövetett merényletekre irányul. Saját akcióikat legitim válasznak tekintik az állam(-ok) ellenük folytatott erőszakos akcióira. Az államok részéről viszont a biztonsági fenyegetésre adott válasz bármi lehet.

Az iszlám színeiben fellépő szervezetek jelentős szociális szerepet játszanak a moszlim társadalmakban. Erkölcsi kötelezettségeiket az Iszlám öt pillére tartalmazza.

Iszlám öt pillére

Ahogy a kereszténység alapja a tíz parancsolat, úgy az Iszlám öt pilléren nyugszik.

1. **Siháda**, azaz hiteskü. Minden muszlim felesküszik és esküjében kitarat abban, hogy nincs más Isten csak Allah és Mohamed az Ő prófétája.

2. **Szálát**, azaz ima. A hívők kötelessége a napi öt ima, mellyel állandó kapcsolat teremtődik köztük és Isten között, valamint erősödik az egymás közötti kötelék térbeli eltolódástól függetlenül. A napi öt imaalkalom: hajnali, déli, délutáni, naplementi és esti ima, mely elvégezhető egyénileg, vagy csoportosan. A pénteki kongregáció imája a mecsetekben mindig csoportos.

3. **Zakat**, azaz anyagi hozzájárulás. Minden muszlim jövedelmének 2,5 %-át be kell fizetni a zakat alapba, melynek felhasználása az Iszlámban szabályozott. A zakat nyolcféle célra fordítható, melyekben az Iszlám adminisztrációs, szociális és vallási rendszerének finanszírozása a közös vonás. Zakat fizetésére csak az kötelezhető, aki rendelkezik saját megélhetésén felül osztható jövedelemmel.

4. **Ramadan**, azaz böjt. A hívők az erre kijelölt időszakban, Ramadan havában a teljes holdhónap ideje alatt napkeltétől napnyugtáig böjtölni kötelesek. A hívő a böjt ideje alatt nem ehet, nem ihat, nem dohányozhat és szexuális életet sem élhet. A böjttel leszünk urak saját vágyaink felett és bizonyítjuk, hogy mi magunk vagyunk és nem érzékeink, vágyaink azok, melyek a mi alkotóink. A böjttel test megtisztul és ahogy a természet is egy ciklikusságot követ, melyben az évszakok váltakozásával évről évre megújul, a böjt végzetével a test is új életet kezd, új tavaszra ébred. A böjt nem kötelező az azt teljesíteni nem tudó beteg, vagy utazó számára, azonban ha fennáll az újraterjesztés lehetősége, akkor azt be kell pótolni. Aki pedig a pótlásra is képtelen, az szegények számára juttatott étellel megválthatja magát, azonban ez csupán a vallásban megtűrt és nem bevett magatartás. Ramadán havára időzíteni üzleti és egyéb tárgyalásokat olyan, mintha a keresztény világban valaki a karácsonyi és újévi ünnepeket venné célba hasonló okból, ezért hatékony tárgyalás ebben az időszakban nem várható. Megtiszteltetés viszont, ha ilyenkor nem moszlim látogatót vacsorára hívnak.

5. **Hadzs**, zarándoklat. Minden hívőnek törekednie kell arra, hogy életében legalább egyszer, ha arra mód és lehetőség nyílik, eljusson Mekkába, az egyistenhit kiindulásának színhelyére. Mekka az a hely, ahol minden próféták ösátyja, Ábrahám próféta fiával, Iszmáellel a világon elsőként az egy Isten tiszteletére szentélyt építettek. A szentély sarokköve Kába kő, melyet Allah zárókönek adott le a Rá való emlékezés jegyében. Mohamed próféta eljövetele és a bálványok, torz istenségek, hiedelmek eltíprása, kitiltása általa nem egy új hit eljövetelet jelenti az emberiség számára, hanem az ábrahámi egyenes visszaállítást, melyen annyi próféta fáradozott. Mekkában a hit és sorsközösség felvállalásával minden muszlim felelős esküt tesz arra, hogy élete, vagyona és lehetőségei a Mohamed próféta által visszaállított ábrahámi küldetés továbbvitelét szolgálja.

Az iszlám öt pillére közül tehát a „**zakar**”, a karitatív célú adakozás, mely minden hívő kötelessége, aki rendelkezik saját megélhetésén felül osztható jövedelemmel.

A szerveződő csoportok az adományok segítségével jelentős összegekhez jutnak, amelyből karitatív tevékenységüket fedezik és gyakran társadalmilag hasznos oktatási, és szociális jóléti-programokat indítanak el.

Az iszlám nevében fellépő csoportok céljai között az iszlám állam létrehozása is szerepel, bár az nem világos, hogy ez pontosan mit is jelent. Itt felmerül egy kérdés: egyáltalán létezik-e iszlám modell, és ha igen az összeegyeztethető-e a kapitalista modellel.³

Európának a jövőben az alábbi következményekkel kell számolnia:

1. Ha folytatódik az arabvilág politikai és gazdasági liberalizációja, nem lehet megkerülni az iszlám erők integrálását ebbe a folyamatba;
2. Az iszlám mozgalmakat olyan ellenzéki erőnek kell tekinteni, melyeknek van stratégiája és ideológiája, ideértve a radikalizmust is, és ez velejárója a mozgalmaknak;
3. Az arabvilág kormányai számára nyújtott feltételek nélküli támogatás nem jelentheti az iszlámmal szembeni egyetlen alternatívát.

Az Iszlám Európában

Az arab-iszlám civilizációt talán Spanyolország érti legjobban, amikor hangsúlyozza a mór örökséget. Franciaország területén, történelmi tradícióiból eredően, mintegy 7 millió moszlim él, akiknek közel a fele a három észak-afrikai országból származik. A közösségre az 1980-as évek végétől nincs számottevő hatással a politikai iszlám. Görögország számára az iszlám elsősorban Törökország vonatkozásában fenyegető, de a bizonytalan balkáni helyzet, az ott élő nagyszámú muszlim közösség is hatással van rá. A görögök attól is tartanak, hogy megerősödik a török nacionalizmus és ez a radikális iszlám ideológiával párosulva, komoly veszélyforrássá válik. Görögország felelősséget érez a görög kisebbségekért, amelyek a muszlim államokban is jelentős számban élnek és az ott fellépő radikális iszlám csoportoknak gyakran potenciális célpontjai az ortodox görögök.

---

³ A társadalmi mobilitási rendszerek összegyűjtik az egyes emberek sérelmeit. Az iszlám mozgalmak szívesen használnak a társadalmat megmozgató jótékonyági szervezeteket, melyek segítségével széles körű támogatáshoz juthatnak. A jótékonyági szervezetek létfontosságú pénzügyi forrást és támogatást nyújtanak a társadalom számára, amely kitölti azt az űrt, amit a gyenge állami struktúra teremt. Egész baráti társaságok csatlakoznak tanokat hirdető körökhöz, és sajátítják el a dzsihád értékrendjét.

Görögországon belüli muszlim közösségek, elsősorban Trákia területén találhatóak, a számuk mintegy 120 ezer főre tehető (Görögország lakosságának 1 %-a). A görögországi muszlim kisebbségek fele török eredetű, ennek 33 %-a, ún. Pomák, és 16 %-a cigány.

A világ, de elsősorban Európa számára Törökország iszlám ország. Az iszlám valós szerepét azonban Törökországban nehéz reálisan értékelni, mivel a hatalom a hadsereg kezében van, és a katonák szigorúan ügyelnek arra, hogy az Atatürki alapeszmék mindig sértetlenül megvalósuljanak.

Az Iszlám fundamentalizmus és dzsihad

Az iszlám fundamentalizmus elsősorban politikai szerepe miatt kapott és kap kiemelkedő figyelmet. Ennek oka főként az, hogy az iszlámban a vallás és a politika sokkal kevésbé válik el egymástól, mint Európában a felvilágosodás kora óta. A modern iszlám fundamentalizmus álláspontja szerint a muszlim világ elmaradottságának, másodlagos szerepének fő oka nem más, mint hogy a politikai vezető erők ezekben az országokban egyre kevésbé őrzik az iszlám állam alapelveit, illetve kevésbé tartják be az iszlám előírásait, vagyis a politika és a vallás egyre távolabb kerül egymástól. A jelenkori problémákra csakis az jelenthetne megoldást, ha az iszlám világ politikai elitjei visszatérnének a Mohamed és az első kalifák korában érvényesült vallási és politikai módszerekhez és alapelvekhez, mert csak így lehetne a korai iszlám állam időszakának dicsőségét visszahozni.

Az iszlám kezdeteinek államszervezetét, alapelveit és az akkori életmódot már a középkorban több muszlim gondolkodó tartotta a fölemelkedés, a vissza nyerhető „dicsőség” egyedüli zálogának.

A korai iszlám korszak változtatás nélküli utánzását, a hagyomány (*szunna*) betű szerinti értelmezését hirdette például Dávid az-Záhírí, a **záhírta jogi iskola** alapítója, de nem állt messze ettől az állásponttól a **hanbalita jogi iskola** létrehozója, Ahmad ibn Hanbal sem. A **modern fundamentalizmus** gondolatrendszerének igazi megalapozója a szíriai Ibn Tajmíja (1263–1328) volt, akit elveiért üldöztek.

A XIX. század nagy reformista gondolkodóit, Dzsamál ad-Dín al-Afghánít (1839–97) és Muhammad Abdut (1849–1905) a modernizálás hívei és az iszlám fundamentalisták egyaránt szellemi elődjüknek tartják, más-más elemeket kiemelve és hangsúlyozva a két gondolkodó elképzeléseiből. A **perzsa** származású al-Afghání az európai dominanciával szembeni moszlim ellenállás alapjának a vallást, a morális-erkölcsi erőt nyújtó iszlámot képzelte el. Nem utasította el azonban a technikai fejlődést, s bár a Koránt látta az egyetlen állandó vezérfonalnak a moszlim népek számára, úgy vélte, hogy azt minden korban

újra lehet és kell értelmezni, hiszen a világban uralkodó körülmények is állandóan változnak. Az **egyiptomi** Muhammad Abdu elsősorban azt hangsúlyozta, hogy a hagyományok vak, kritikátlan utánzása (*taklíd*) helyett a vallás elveinek és parancsolatainak valódi megértésére van szükség, s ez szolgálhat alapul a moszlim világ fölemelkedéséhez. A vallás központi parancsolatai állandó, változtathatatlan elvek, ám a vallásjog konkrét rendelkezései revízióra szorulnak, a világban éppen uralkodó körülményeknek megfelelően.

Abdu szerint a vallás állandó és megváltoztathatatlan elveit az igazán nagy gondolkodók (*asz-szalaf asz-szálih*, „az istenes elődök”) képviselték az iszlám történelem során. Erről kapta nevét az Abdu gondolatait egyre inkább fundamentalista irányban továbbfejlesztő **Szalafijja-mozgalom**, amelynek legismertebb alakja a szíriai Rasíd Ridá (1865–1935).

A fundamentalista mozgalom távolról sem nevezhető egységesnek. A jelenlegi iszlám világban e mozgalmak között vannak teljes illegalitásban tevékenykedő csoportok (pl. Egyiptomban a Muzulmán Testvériség, Tunéziában a Nahda párt), parlamenti pártok (pl.: a jemeni Iszlám párt) és iszlám fundamentalista alapon álló államok (pl.: Irán, Pakisztán, Szudán). Az iszlám fundamentalizmus ellentmondásosságát, sokszínűségét jól illusztrálja Irán, Szaúd-Arábia, illetve az egyiptomi Muzulmán Testvérek példája.

Irán fundamentalista alapon álló államnak számít, s az 1979-es iráni forradalom az egész iszlám világ valamennyi fundamentalista mozgalma számára nagy fordulópontot jelentett. Reza Pahlavi sah korrupt, csaknem általános gyűlölettel övezett rendszerének megdöntése után jó ideig kérdéses volt, hogy kik ragadják kezükbe a hatalmat, végül azonban a legnagyobb tömegtámogatást élvező síita hitszónokok, vették át a vezetést, élükön a legendás teológussal, Ruhollah Khomeini ajatollahhal, aki Irakból, majd Franciaországból irányította a sah elleni harcot.

Az iszlám államforma sajátos síita értelmezését még 1971-ben foglalta össze *Al-Hukúma al-iszlámijja* (*Az iszlám kormányzat*) c. művében, s ezt kívánta a forradalmat követően a gyakorlatba átültetni. A legfontosabb két gondolat ebben talán a következő: a papságnak (*ulamá*) nemcsak joga, hanem kötelessége is az elnyomó, iszlámellenes (*zálím*) kormányzat ellen föllépni; az ideális államforma a hittudósok vezette állam, hiszen ők képesek leghívebben értelmezni és betartatni a vallás parancsait, ami az egészségesen működő társadalom záloga.

Szaúd-Arábia mindig is az iráni forradalom egyik legnagyobb ellenfelének számított, ez is jelzi a fundamentalizmus sokféleségét. A szaúdi rendszer ideológiai alapja a **vahhábita mozgalom**, amelyet Mohamed ibn Abdel-Vahháb (1703–87) alapított Arábia területén. A mozgalom fő célja az volt, hogy az eredeti iszlám tanokat megtisztítsák minden később rárakódott torzítástól (ilyenek

voltak a babonák, a mágia, a szentek kultusza, a misztika). Ezeket a fundamentalista tanokat igen erőszakosan hirdették, istentagadásnak (*sirk*) minősítve a népi vallásosság valamennyi megnyilvánulását. A Szaúd-dinasztia politikai céljai érdekében magáévá tette ezeket az elveket.

Szaúd-Arábia uralkodó családjának legitimációja jelenleg is erősen vallásos jellegű, ennek legfontosabb elemei: a szent helyek (Mekka és Medina) védelme, a vahhábita tanok szigorú betartatása, nagyarányú iszlám propaganda külföldön stb. Mindezek ellenére a szaúdi uralkodócsaládot sok fundamentalista csoport egyenesen ellenségnek tartja (elegendő csak a mekkai Kába-kő szentélyének 1979-es elfoglalására gondolni).

A **Muzulmán Testvériség** (al-Ihván al-muszlimín) mozgalma sohasem jutott hatalomra, sőt Egyiptomban mindig is a rendszerrel szembeni ellenállás legfontosabb magja volt. 1928-ban alapította Iszmáílújában Haszan al-Banná. A mozgalom elsősorban a társadalmi igazságosság, a szolidaritás eszméjének hirdetése és gyakorlati alkalmazása révén lett igen népszerű. Az 1966-ban kivégzett egyiptomi gondolkodó, Szajjid Kutb *Al-Adála al-idzstimáijja fil-iszlám* (*Társadalmi igazságosság az iszlámban*) c. műve elméleti szempontból kezeli ezt a kérdést, míg a Muzulmán Testvériség jótékonyági tevékenysége ennek gyakorlati oldalát illusztrálja. A Nasszer elleni 1954-es merénylet kísérlet után a szervezetet betiltották, s azóta is illegalitásban működik nemcsak Egyiptomban, hanem számos más arab országban is.

A ma működő fundamentalista kormányok, illetve szervezetek egymástól sokszor nagyon eltérőek. Vannak közöttük határozottan pozitív elveket valló (elsősorban a kulturális önvédelmet hirdető) csoportok, de elvakult, terrorista módszereket alkalmazó mozgalmak is. Mindenesetre az arab nacionalista mozgalom csődje (pl. a hatnapos háború során), az 1979-es iráni forradalom, valamint az a tény, hogy sok arab országban zsarnoki és korrupt kormányzat működik, mind hozzájárul a fundamentalista politikai irányzat növekvő népszerűségéhez. A nyugati országok – főleg az Egyesült Államok – politikája (Izrael támogatása, Líbia bombázása, az Öböl-háború, az Irán elleni szüntelen propaganda, Szudán elszigetelése) ugyancsak mély ellenszenvet ébreszt a Közel-Keleten, s erősíti azt az érzést, hogy a Nyugat az iszlám világ ellensége. Mindez valószínűvé teszi, hogy az iszlám fundamentalizmus még igen sokáig a térség politikai-szellemi életének meghatározó eleme lesz.

Összefoglalva: az iszlám fundamentalizmus inkább politikai, mint vallási jelenség, mely leginkább egy adott politikai rendszer megdöntésére törekszik, vallási célkitűzései is vannak. Egységes politikai mozgalomról nem beszélhetünk, hiszen mindegyik mozgalmat, csoportot a saját államában fennálló rendszerhez köti. A célok és módszerek egymástól eltérhetnek, lényeges együttműködés a csoportok között nincs.

A **dzsihad** (arab: „harc” vagy „ütközet”), a muszlimok azon kötelezettsége, hogy az iszlámot háborúskodás útján terjesszék. A dzsihad az elvekért vagy hitért vívott bármilyen harcot jelenthet, és nyugati nyelvekre gyakran „szent háború”-nak fordítják.

Az iszlám a dzsihad teljesítésének négy módja van: a szív, a nyelv, a kéz és a kard által. **Az első** a szív megtisztítása az ördöggel (Sejtán) vívott harcban, a gonoszra való csábítás legyőzése révén. A második és harmadik teljesítés az iszlám **„nyelvvvel és kézzel”** való terjesztése, nagyrészt a jó támogatása és a rossz kijavításával teljesülhet. A **negyedik mód**, a hitetlenek és az iszlám hit ellenségei elleni fizikai harc. Az isteni kinyilatkoztatás mellett hitet tévők – akik lényegében a keresztények és a zsidók – külön elbírálás alá esnek. Nekik módjuk van arra, hogy fölvegyék az iszlám hitet, de legalábbis el kell fogadniuk az iszlám uralmat fej- és földadó fizetése mellett. A dzsihadot olyankor hirdették meg a muszlimok, amikor a keresztények mindkét lehetőséget elutasították.

A modern iszlám a belső énnel vívott háborúra helyezi a fő hangsúlyt. Más nemzetekkel vívott háborút csak annyiban szentesít, amennyiben az a veszélyeztetett hit védelmében történik.

Az iszlám története során a nem muszlimok elleni háborúkat – még a politikai célúakat is – dzsihadnak nevezték, hogy tükrözzék vallási színezetüket. Ez különösen érvényes a XVIII. és XIX. századi muszlim Fekete-Afrikára, ahol a vallási-politikai hódításokat tekintették dzsihadnak. A leghíresebb példa erre az Uszman dan Fodio-féle dzsihad, amely létrehozta a sokotói kalifátust (1804) a mai Észak-Nigériában. A XX. század végi és XXI. század eleji afganisztáni háborúkat sok résztvevőjük szintén dzsihadnak tekintette, amelyeket előbb a Szovjetunió, majd az Egyesült Államok ellen vívtak(-nak). Az időszakban az iszlám szélsőségesek a dzsihad elméletével igazolták azokat az erőszakos támadásokat is, amelyeket az általuk hitehagyottnak tartott muszlimok ellen hajtottak végre.

A dzsihadnak három fő formáját különböztethetjük meg:

- az **irredenta dzsihadot**, amely a nem iszlám hívők által megszállt föld visszavételére irányul;
- a **belső dzsihadot**, amely a magukat mohamedánnak valló, de annak el nem ismert kormányzatok ellen irányul;
- illetve a **globális dzsihadot**, amely a nyugati világ ellen harcol.

Algériában és Egyiptomban a belső dzsihad legkülönbözőbb változatai jelentek meg. Észak-Afrikában a belső dzsihad által elkövetett akciókat az iszlám hívők többsége helytelennek tartja.

A HONVÉDSÉGI OBJEKTUMOK TERROR- VESZÉLYEZTETETTSÉGE

Globalizálódó világunk számos különböző típusú és intenzitású konfliktussal terhelt. A biztonság átfogó értelmezésével együtt bővült a biztonsági kockázatok köre is. A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az úgynevezett nem-állami szereplők (nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek, valamint a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok). Az átrendeződő nemzetközi rendszerben megfigyelhető, hogy egyszerre vannak jelen a hagyományos és az új, vagy annak tekintett, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű biztonsági kockázatok. Közöttük hierarchikus kapcsolat alakult ki, befolyásuk időben és térben változó mértékben érvényesül, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek.

A hagyományos területelvű biztonság- és védelempolitika helyett az érdekalapú (érdekérvényesítő, érdekvédő) és értékalapú biztonságpolitika került előtérbe. Az új típusú fenyegetések és kihívások sokkal változatosabbak, ugyanakkor kevésbé láthatóak és előre jelezhetőek. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal folyamatos elmosódása.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia

2004-ben 2 évi előkészítő munka és 11 tárca együttműködésének eredményeként megalkotásra került a 2073/2004. számú kormányhatározatban foglalt – és az Országgyűlés 94/1998. számú a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló határozatát leszámítva a biztonsági dokumentumok hierarchiájának csúcsán lévő – **Nemzeti Biztonsági Stratégia**, melynek rendeltetése, hogy „az értékek és érdekek számbavétele, a biztonsági környezet elemzése, a fenyegetések, a kockázati tényezők és kihívások azonosítása alapján meghatározza azokat a célokat, feladatokat és eszközöket, amelyekkel Magyarország a XXI. század elejének nemzetközi politikai, biztonsági rendszerében érvényesíteni tudja nemzeti biztonsági érdekeit.”¹

---

¹ 2073/2004.(IV.15.) kormányhatározat, 2.o.

A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiában vázolt biztonsági környezetben Magyarországnak alapvetően három fajta kihívással kell számolnia:

- **globális** (*terrorizmus*; tömegpusztító fegyverek elterjedése; instabil régiók, működésképtelen államok; illegális migráció; gazdasági instabilitás; az információs társadalom kihívásai; globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások)
- **regionális** (Közép-Európa; Délkelet-Európa; a Fák-országok; a mediterrán térség, a Közel-Kelet és Közép-Kelet)
- **belső** (szervezett bűnözés; feketegazdaság és korrupció; kábítószerterjedése; politikai és vallási szélsőségek; demográfiai kihívások).

A Katonai Biztonsági Hivatal feladata

Csak a teljesség kedvéért említem meg, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 7. §-a alapján a Katonai Biztonsági Hivatal:

*„a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteinél felderíti és elhárítja a külföldi hatalmak, személyek vagy szervezetek **terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit**”; illetve „működési területén **felderíti a terrorcselekményt**”² (Btk. 261. §).*

A terrorizmusról általában

Fontos kihangsúlyoznom, hogy céloom csak a terrorizmus a katonai objektumokra gyakorolt hatásának, a védekezés lehetőségeinek, a megtett és teendő preventív intézkedések, az őrzés-védelmi lehetőségek bemutatása, melyek előtt azonban óhatatlanul is bizonyos mértékig - az általánosság szintjén - szólni kell magáról a problémáról. A globális kihívásként aposztrofált és az utóbbi időben a leginkább előtérbe került kihívás a **nemzetközi terrorizmus**, amely egyre gyakrabban és egyre több áldozatot követelve veszélyezteti a nemzetközi békét, stabilitást és biztonságot. A terrorizmus destabilizáló hatást gyakorol a nemzetközi viszonyokra, a terrorcselekmények megszervezését és támogatását szolgáló tevékenységek (illegális fegyverkereskedelem, pénzmosás) aláássák az államok és a nemzetközi rendszer működését.

A terrorcselekmények ugyanakkor hozzájárulhatnak más globális – politikai, gazdasági, kereskedelmi, migrációs és egészségügyi – válságok kialakulásához is; vagy éppen ellenkezőleg a többi globális kockázat, úgy mint a tömegpusztító fegyverek elterjedése és illegális birtoklása; instabil régiók és

---

² 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, 7.§

működésképtelen államok, az újkori népvándorlás és az illegális migráció, a gazdasági instabilitás és az információs társadalom kihívásai mind-mind kísérő-jelenségként, vagy a terrorizmust elősegítő, erősítő tényezőkként léphetnek fel.

A terrorizmusnak a mai napig nincs mindenki által elfogadott és elismert egységesnek tekinthető definíciója. A terrorizmus, mint a politikai, vallási, ideológiai, gazdasági vagy egyéb indítékokból történő nyomásgyakorlás eszköze – ma már megkerülhetetlen tényezője a világpolitikának. A terrorizmus mindezekelőtt társadalmi jelenség, a politikai, vallási és ideológiai extrémizmus speciális, többelemű, összetett változata, mely törvénytelen eszközök felhasználásával megvalósított és minden esetben tudatosan alkalmazott erőszakos fellépésével kívánja saját deklarált céljait elérni. A célpont kiválasztását számos tényező befolyásolja, melyek közül a teljesség igénye nélkül a leglényegesebbek:

- **Szimbolikus jelleg** (egy adott közösség, nemzet tagjai által tisztelt, jelkép értékű alkotás, épület stb; pl: new york-i ikertorony);
- **Legnagyobb médianyilvánosság** (nem feltétlen kötődik erőszakos cselekményekhez, sokszor maga a fenyegetés is eléri célját, mely az elkövetők erejének és követeléseinek hangsúlyozása, felnagyítása. Ilyenek pld.: a különböző videoüzenetek, de ma már bármely emberi élet kioltásával, vagy nagyobb anyagi kárral járó terrortámadás óriási nyilvánosságot kap; pl.: madridi vonatrobantás és az azt követő tárgyalás, illetve az ítéletek);
- **A lehető legnagyobb pusztítás** (ugyancsak erődemonstráció; pl.: londoni metrórobantás);
- **Érzékenység** (kritikus infrastruktúra, turisták által kedvelt helyek; pl.: Bali szigete)
- **Különlegesség** (szintén az erődemonstráció egyik legjobb lehetősége, amikor az emberek számára is különlegesnek tartott objektum ellen követnek, vagy kísérelnek meg támadást, melynek sikere esetén azt egyfajta fegyvertényként könyvelhetik el; pl.: Ramstein-i légibázis)
- **Üzenet jelleg** (cél a teljes félelemkeltés, elrettentés, az elkövetők számára „nincsenek határok”; pl.: beszélani iskola)

Ebből a néhány tényezőtől is kiderül, hogy szinte bármi célpont lehet egy forgalmas útkereszteződéstől egy közintézményen át egy hatalmas repülőtérig. Katonai szempontból a legfrissebb és leginkább jelzésértékű a német légi bázis ellen tervezett és megghiúsított akció, amely teljesen egyértelművé teszi a katonai objektumok ilyen irányú fokozottabb veszélyeztetettségét. A hasonlóan eredményes fellépéshez szükséges intézkedésekre, lehetőségekre a későbbiekben még részletesebben kitérek.

Érdemes megemlíteni azt is, hogy a nemzetközi szakirodalom egyre élesebben elkülöníti a nemzetközi terrorizmuson belül a **régi típusú terrorizmust** az **új típusú terrorizmustól**. A főbb különbségek az alábbi táblázatban foglalhatók össze.

A régi és az új típusú terrorizmus megkülönböztető jegyei

Régi típusú terrorizmus	Új típusú terrorizmus
<ul style="list-style-type: none"> • Megvalósítható célok (mindegyik fél kész tárgyalni) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nem megvalósítható célok (teljes megadást kíván)
<ul style="list-style-type: none"> • Önkorlátozás 	<ul style="list-style-type: none"> • A támadási opciók korlátlanok
<ul style="list-style-type: none"> • Megkülönböztetett célok (biztonsági-fegyveres erők, politikusok, gazdaság) 	<ul style="list-style-type: none"> • Megkülönböztetett célok makroszinten (jelképes objektumok), megkülönböztetés nélküli célok mikroszinten (civil emberek)
<ul style="list-style-type: none"> • Hagyományos fegyverek (lőfegyverek, robbanóanyagok) 	<ul style="list-style-type: none"> • Hagyományos és nem hagyományos fegyverek (bio-, cyber terrorizmus...)
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalizált hatás 	<ul style="list-style-type: none"> • Nagy területre kiterjedő hatás
<ul style="list-style-type: none"> • Államon belüli (bár a támadások külföldön is történhetnek) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nemzetközi jellegű (globális kihívás)
<ul style="list-style-type: none"> • Kódolt figyelmeztetések 	<ul style="list-style-type: none"> • Nincs figyelmeztetés
<ul style="list-style-type: none"> • Nincsenek öngyilkos akciók 	<ul style="list-style-type: none"> • Öngyilkos akciók (felnőtt férfiak, nők és legújabbban gyerekek)

A Magyar Köztársaság (ezen belül a HM-MH) terror-veszélyeztetettsége

Magyarország szerencsére nem közvetlenül célpontja a nemzetközi terrorizmusnak, ugyanakkor – a nemzetközi tendenciáknak megfelelően – Magyarországon is a közeljövőben a terror-veszélyeztetettségi szint lassú növekedésével lehet számolni. A potenciális veszélyeztetettségi szint növekedését mutatja, hogy 2004. október 1-én (még iraki szerepvállalásunk idején) az al-Kaida terror-szervezet egyik vezetője az USA-val és szövetségeseivel – köztük első ízben név szerint említve Magyarországgal – szembeni szervezett ellenállásra hívta fel a muzulmán világot.

A Katonai Biztonsági Hivatal alapvetően egy védelmi jellegű a Magyar Köztársaság határain belül tevékenykedő nemzetbiztonsági szolgálat. A fő hangsúly tehát – ahogy a nemzetbiztonsági törvény is fogalmaz – a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség nemzetbiztonsági (ezen belül terror elleni) védelme. A **hazai bázison** történő biztonsági védelem mellett az erősödő és viszonylag nagyszámú nemzetközi szerepvállalás megköveteli, hogy a

veszélyeztetett térségekben a helyszínen (**külföldi bázison**) települt biztonsági tisztjeinken keresztül valósítsuk meg biztonsági érdekeink érvényesítését.

A terror-veszélyeztetettség külföldi bázison

A külföldön lévő magyar érdekeltségek, külföldön állomásozó magyar katonai alakulatok, kontingensek terror-veszélyeztetettsége eltérően alakul. Tényként könyvelhetjük el, hogy a hadműveleti területeken szolgálatot teljesítő katonáink veszélyeztetettsége messze meghaladja az átlagot. A legnagyobb veszélyeztetettsége az Afganisztánban és Irakban szolgálatot teljesítőknek van. A balkáni missziókban szolgáló erők veszélyeztetettségi foka alacsonyabb, ugyanakkor a terrortámadások lehetőségét, illetve a terror-veszélyeztetettségi szint növekedését itt sem lehet kizárni (különösen, ha a Koszovóval kapcsolatos státustárgyalásokat kísérő akciókra, ellenállásra gondolunk).

Al Hillah, 2004.02.18

2004. február 18-án 07.15-kor öngyilkos merénylő a kerítésen át kísérelt betörni az iraki zászlóalj elhelyezési körletéül szolgáló táborba. A fegyveres őrseggel védett és tábori körülmények között lévő magyar kontingest ért első ilyen jellegű terrortámadás kronológiája a következő volt:

- 07.15.-kor egy személygépkocsi hajtott a táborkerítés déli részéhez, a sofőr egy csomagot helyezett el, majd az őr figyelmeztetésére távozott;
- Pár másodperc múlva a kerítés felrobbant;
- A szétoszló füstből egy közepes méretű teherautó bukkant elő nagy sebességgel;
- Az őr 3 lövést adott le a teherautóra, ami a kerítést áttörte, és annak vonalában felrobbant;
- A teherautón 700 kg robbanóanyag, illetve lőszer, vasdarabok voltak;
- A szétrepülő ablaküvegtől 35 magyar katona sérült meg, a támadás 11 civil életet követelt.

Baghlan tartomány, 2007.11.06.

2007. november 6-án öngyilkos merénylet történt a Baghlan tartományi cukorgyárban az afgán parlament delegációjának látogatásakor, kb. 20 km-re a magyar tábortól. A hivatalos források szerint az azonosíthatatlanná vált merénylő mellett legkevesebb 40-en – köztük katonák, képviselők és a fogadásukra összegyűlt gyerekek – veszítették életüket, 120-an pedig megsebesültek. Ezidáig a legtöbb öngyilkos merényletet Afganisztán déli és keleti részén, illetve kisebb gyakorisággal Kabulban hajtották végre. Szakértők szerint ezen típusú táma-

dások száma az utóbbi időben meredeken emelkedik és mindenképpen várható, hogy az ISAF ellenes erők az északi területeken is egyre inkább élnek az öngyilkos merénylők alkalmazásának lehetőségével.

Számos „kisebb fajsúlyú” személyek, csoportok, konvojok, ellenőrző-át-eresztő pontok elleni támadást, figyelmeztető jellegű „belövést” is példaként lehetne még említeni, amelyek mindegyike a hadműveleti területen szolgálók terrorvédelme érdekében alapos és folyamatos értékelő-elemző munkát igényel. Az említett példák közül is leszűrhető, hogy külföldi bázison is az összehangolt terrorellenes intézkedések révén reális esély van a támadás előkészületi szakaszában történő megghiúsítására, adott esetben annak akadályozására, korlátozására, az erők, eszközök megóvására, rosszabb esetben a lokalizálásra, a veszteségeink csökkentésére.

A terror-veszélyeztetettség hazai bázison

A Magyar Köztársaság terror-veszélyeztetettségével kapcsolatban kiemelt tényezőt jelent a vallási fundamentalizmus, illetve a közel-keleti térség rendezetlen politikai viszonyaiból adódó radikalizmus magyarországi megjelenési formái. Szerencsére Magyarországon egyelőre kevésszámú és viszonylag jól körülhatárolható az a társadalmi réteg, amelynek szélsőséges tagjai esetleg támogathatják a nemzetközi terrorizmust, s e rétegen belül jelenleg sem mutatható ki terrorszervezethez kapcsolódó csoport jelenléte. A terrorizmus és a hazai szélsőségesek viszonyát, illetve a belső indíttatású, nemzeti alapú terrorszervezet kialakulásának lehetőségét vizsgálva kijelenthető, hogy jelen helyzetben egyetlen magyar szélsőséges szervezet, vagy csoport működésében sem fedezhető fel terrorizmusra utaló elem.

Úgy gondolom, hogy a HM-MH minden katonája többé-kevésbé tisztában van a Magyar Honvédség, de legalábbis a szolgálati helyük őrzés-védelmi helyzetével, lehetőségeikkel és korlátaikkal, mind a fizikai, mind a személyi védelem erős és gyenge pontjaival. Így szükségtelen olyan tényezők felsorolása, hogy pl.: milyen az „átjárhatósága” egy adott katonai objektumnak, milyen a kerítés, az épületek állapota, mennyire működőképesek a különböző szenzorok, kamerák, vagy egyéb technikai eszközök. Bizonyos területeken ez óhatatlanul is pénzkérdést jelent, más területeken azonban nagyobb odafigyeléssel és felkészítéssel, a kidolgozott szabályzók, előírások következetes betartásával, az egymás közötti kommunikáció felgyorsításával is eredményt lehet elérni. A terrorizmus elleni védelem területén leginkább a kölcsönösséget és az együttműködést hangsúlyoznám ki. Nemcsak az alakulatok biztonsági tisztjeinek, de az ott szolgáló valamennyi katona, vagy polgári személynek elemi érdeke a bizalmi alapon működő kölcsönös információcsere, a szükséges tájékoztatások időbeni végrehajtása, az esetlegesen felmerülő hibák kijavítása, a már jól bevált mechanizmusok további működtetése. Legalább ennyire fontos, hogy amit teszünk, azt

ne alkalmi, vagy eseti jelleggel, valamely külső ráhatás következményeként, hanem mindvégig tudatosan, szervezeten és folyamatosan tegyük. De vajon melyek is ezek a korábban már végrehajtásra került és az őrzés-védelem szempontjából is fontos intézkedések, illetve egy esetleges magasabb veszélyeztetettségi szint megállapításakor milyen rendszabályokat kellene életbe léptetni?

A 2001. szeptember 11-i New York-i terrortámadást szinte mindenki mérföldkőnek tekinti. Az ezt követő sorozatos (angol, spanyol, német...) támadások, vagy kísérletek eredményeként *az objektumvédelem területén:*

- Végrehajtottuk az ügyviteli, futár- és postaszolgálatok felkészítését a terrorcselekmények elkövetésére alkalmas postai küldemények kiszűrésére, kezelésére és elkülönítésére, valamint javaslatot tettünk a potenciálisan terrorérzékeny és veszélyeztetett objektumok optikai figyelő rendszerekkel történő kiegészítésére, valamint aktualizáltattuk a meglévő terrorelhárítási terveket.
- Végrehajtottuk a hírközpontokban dolgozó állomány felkészítését a fenyegető tartalmú hívások fogadásával, az azonnali intézkedésekkel összefüggésben.
- Kiemelt figyelmet fordítottunk és fordítunk a fegyverek, lőszer, robbanóanyagok kiadás, kezelés, használat szabályainak betartására és betartatására.
- Ugyancsak fokozottabb ellenőrzést vezettünk be az objektumokba be- és kilépő személyeknél (belépési engedélyek, csomagok, táskák), illetve a be- és kilépő járműveknél (okmányok, rak- és utastér).
- Az éberséget célzó figyelemfelhívó előadások kerültek megtartásra (pl.: elhagyott, gazdátlan csomagok, az objektum megfigyelésére, felmérésére utaló jelek felismerése).
- A HM és az MH objektumai, alakulatai és személyi állományának, illetve a misszióink terror elleni védelme érdekében szoros, napi együttműködést alakítottunk ki a hazai társ- és az érintett külföldi partner nemzetbiztonsági szolgálatokkal, a rendőrséggel, az akkori határőrséggel.
- A hatékony terror elleni fellépés tekintetében folyamatos a kapcsolat-tartásunk a NATO Kémelhárítási Ügynökségével, a NATO Parancsnokság Biztonsági Szolgálatával, valamint a NATO tagállamok partnerszolgálatával. Hivatalunk delegált szakértői rendszeresen részt vesznek a Terrorelhárító Koordinációs Bizottság időszakos ülésein, illetve együttműködnek a Nemzeti Nyomozó Irodával.

Amennyiben az objektumok terrorfenyegetettsége elér egy bizonyos szintet (pl.: az eddigi közvetett fenyegetettség közvetlenné, konkrétta és

célirányossá válik), akkor a fent említettek a következő intézkedésekkel egészíthetők ki:

- ❖ Az objektum fizikai és személyi (élőerős) védelmének megerősítése.
  - Fizikai oldalról ez történhet úttorlaszok, útakadályok kialakításával a közvetlen behajtás ellen (pl.: ún. Hesco-bástyák), a zsilipelő rendszer és az objektumot határoló fal-, illetve kerítés megerősítése, homokzsákok, szögesdrót, illetve ezek kombinációinak használata).
  - Személyi oldalról létszám, felszerelés (lövedék- és/vagy repeszálló mellény, éjjellátó készülékek...) és fegyverzet növelésével.
- ❖ Demonstratív jellegű jól felszerelt és felfegyverzett alegység létrehozása.
- ❖ Személyi védelmi felszerelések kiosztása.
- ❖ A be- illetve kilépésre használt kapuk számának csökkentése.
- ❖ A beléptetésnél robbanószer kereső kutya, illetve különböző érzékenyséű detektorok használata.
- ❖ Rejtett figyelő(k) alkalmazása.

Természetesen egy ilyen helyzetben ezen intézkedésekkel összhangban a nemzetbiztonsági érdekeink érvényesítésére az arányosság elvére is tekintettel a KBH a nemzetbiztonsági törvényben meghatározott külső engedélyhez kötött és nem kötött titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek teljes vertikumát alkalmazhatja.

Előrejelzés

Fontos megjegyezni, hogy ez a veszélyeztetettség sosem statikus, arra a nemzetközi biztonsági környezetben vagy a terrorszervezetek módszereiben bekövetkezett bármilyen változás hatással van. Az afganisztáni misszió jövőjével kapcsolatban számos információ napvilágot látott, melyek szerint 2008. októberétől különleges műveleti erők nemzeti korlátozás nélkül vesznek részt afganisztáni NATO műveletekben, illetve hat hónapra a kabuli nemzetközi repülőtér légi irányításának feladatát is átvesszük. Ezen túlmenően a tervek szerint jövőre a Balkánon egy manőver zászlóalj vezető nemzeti szerepét is át kívánjuk venni. Amennyiben ezek a változások realizálódnak, úgy a kontingen-seink és nagy valószínűséggel hazánk terror-veszélyeztetettségének növekedésével kell számolnunk. Az eddigi tartományi újjáépítő (az afgán lakosok szemében is többnyire elfogadható, kvázi segítő) jelleg mellett egyre erőteljesebbé válik majd a katonai műveleti jelleg, melynek révén adott esetben a helyi lakosság ellenszenve, szélsőséges esetben konkrét terrorcselekmények, illetve azok számának növekedése prognosztizálható.

Mindez természetesen egy tényeken alapuló, más nemzetek tendenciáit is figyelembe vevő logikai eszmefuttatás. Ugyanakkor azzal is számolnunk kell, hogy Magyarország „önhibáján kívül” is célponttá válhat. Legalább ekkora esélye van ugyanis annak, hogy nem konkrétan országunk ellen, de Magyarország területén lévő külföldi érdekeltségek ellen hajtsanak végre terrorcselekményt. Elég csak a közelünkben mutatkozó szerb – kosovói albán, vagy kicsit távolabb a török – kurd ellentétet említeni.

Úgy gondolom, hogy a mára már elkerülhetlenné vált technikai fejlesztések mellett egyre inkább felértékelődnek a már meglévő ún.: objektumvédelmi, terrorvédelmi tervek, de még inkább a bennük foglaltak következetesebb, körültekintőbb és maradéktalan végrehajtása, a tartalom a mindenkori aktuális helyzethez való igazítása. Fontos szempont továbbá az őrzés-védelmet ellátó katonai, vagy vásárolt szolgáltatás esetén az alvállalkozó polgári állomány teljes körű és mindenre kiterjedő felkészítése, a kiképzettségi szint megtartása. Ezek tükrében a terrorizmus kihívásának, az állandóan változó biztonsági környezetnek az értékelése, a szükséges megelőző és védelmi, akadályozó-korlátozó lépések megtétele nem kis kihívást és folyamatos feladatot jelent a mindenkori kormányzati és katonai vezetésnek.

SZTERNÁK GYÖRGY

SZÉLSŐSÉGES, ERŐSZAKOS SZERVEZETEK, MINT LEHETSÉGES VESZÉLYFORRÁSOK DEMOKRATIKUS TÁRSADALMAKBAN

A fejlődés egyetlen demokrácia életében sem történik konfliktusoktól mentesen, hanem sokkal inkább kisebb-nagyobb felemelkedéssel, valamint átmeneti hanyatlással tarkítva megy végbe, amely része a demokratikus társadalom kiteljesedése természetes folyamatának.

Tapasztalatok alapján az államhatalom parlamentáris keretek közötti megszilárdításában, a belső társadalmi konfliktusok megoldásában kiemelten fontos szerepe van a választott képviselőknek, a demokrácia intézményeinek, a kormánynak és az öntudatos, felelősséget vállaló állampolgároknak. Véleményünk szerint a társadalom fejlődése és hanyatlása viszonylagos fogalmak, éppen ezért mindkettő pontosabb értelmet kap akkor, ha valamivel összehasonlítva kerül a vizsgálat középpontjába. A társadalom normális működését zavaró szélsőségeség csak része a demokratikus társadalom fejlődésének, de nem meghatározó eleme.

A társadalmak fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy a szélsőséges, erőszakos nézetek, a hozzájuk kapcsolódó mozgalmak és szervezetek jelenléte elkerülhetetlen a világon, ahogy az egész Európában is így van évtizedek óta. A demokráciák sajátossága, hogy az államhatalom ezeket a nézeteket, mozgalmakat a jogállam keretei között tartja. Ezzel együtt az értékrendhez, a szociális- és intézményi kérdésekhez, a társadalom működési zavaraihoz kapcsolható tiltakozásokat, sztrájkokat – ha azok nem járnak erőszakos cselekményekkel – tudomásul veszi, sőt tárgyalásos keretek között igyekszik azokra elfogadható választ adni. Ugyanakkor az állam és az alkotmányos rend, az állampolgárok többségének biztonsága ellen erőszakkal fellépőkkel szemben az ellenőrzött erőszak szervezeteivel fellép. Törvényes eszközökkel és az öntudatos állampolgárok „segítségével” gátat szab az emberi életet veszélyeztető, az anyagi javakat romboló erőszakos cselekményeknek.

Történelmi tapasztalatainkból tudjuk, hogy az állam és az alkotmányos rend ellen erőszakkal fellépő szélsőséges mozgalmak végigkísérték a nyugati demokráciák fejlődését, és jelen vannak napjainkban is. Sok száz halálos áldozat, emberrablás, pusztítás és rombolás kíséri megjelenésüket és tevékenységü-

ket. Jellemző rájuk, hogy olyan célokért küzdenek, amiket a társadalom többsége nem fogad el, tevékenységük általában az állam rendje vagy kormánya ellen irányul. Féken tartásukhoz a rendőri, a belbiztonsági, a titkosszolgálati erők általában elegendők voltak és nagy valószínűséggel a jövőben is elegendők lesznek. Ezzel együtt a társadalom szélesebb rétege elítéli őket, különösen azért, mert az erőszakos fellépés általában személyi és anyagi áldozatokkal jár együtt. Továbbá, a belső válsághelyzet kezelése a személyes szabadságjogok ideiglenes korlátozásával is együtt járhat a hatalom részéről az alkotmányos rend helyreállítása érdekében. Ezt pedig az állampolgárok nehezen viselik el.

Mielőtt a szélsőségessegről bővebben szólnunk, vizsgáljuk meg még egyszer a válságot, de más szempontból, mint azt korábbi tanulmányainkban tettük. Jelen írásunkban a válságnak két meghatározását használjuk. *Először*, olyan helyzet, amely fenyegeti a nemzeti érdekeket, értékeket és célokat, a lakosság szociális biztonságát, az anyagi javakat; korlátozza a válságkezeléshez szükséges időt, váratlanul (de nem felkészületlenül) éri a döntéshozókat. *Másodszor*, olyan esemény, amely az emberek életét veszélyezteti, komoly anyagi károkat okoz, rendkívüli kormányzati lépéseket igényel, és nem tervezett erőforrások felhasználását teszi szükségessé. Tehát a tiltakozó megmozdulásokat, tüntetéseket, sztrájkokat, amelyek tárgyalásokkal kezelhetők, jelen esetben nem soroljuk a válság kategóriájába. Ugyanakkor elfogadjuk, hogy más megközelítésben ezek mégiscsak válságok.

Véleményünk szerint a címben említett veszélyforrás tükrében a demokráciáknak ez a fajta válsága inkább megelőzhető és kezelhető, mintsem megoldható. A demokratikus társadalmaknak ezzel a veszéllyel folyamatosan számolniuk kell napjainkban és a jövőben is, elsősorban a kelet-európai országokban, ahol a demokrácia intézményei sérülékenyebbek, még nem kiforrottak a demokrácia „játékszabályai”. Az ilyen típusú válság megoldásának talán abban az esetben van reális alapja, ha arra a társadalmon belül keressük a megoldást, az ok-okozati összefüggések feltárásával, tárgyalásokkal, minden érintett fél bevonásával, a törvényes keretek között. Egyáltalán nem célravezető az a megoldás, ha a felek bármelyike részéről külső hatalom bevonására kerül sor, vagy ha az erőszakos cselekedetekre erőszakkal válaszol a mindenkori hatalom.

A belső válsághelyzet kezelés folyamatában, a megelőzés ebben az esetben azt jelenti, hogy a szélsőséges szervezet nem juthat el az erőszakos cselekmények végrehajtásáig. Minden körülmények között, lehetőleg demokratikus eszközökkel kell ebben őket megakadályozni. Nyugati demokráciák tapasztalataira hivatkozva, a szélsőséges szervezet semmiképpen nem kaphat nyilvánosságot, társadalmi bázisának helyzetét pedig folyamatosan ellenőrizni szükséges az állam biztonsági- és titkosszolgálati szervezetei, eszközei által. A szélsőséges, erőszakos szervezetek betiltásában benne rejlik ugyan a belső válság végső lezárásának lehetősége, de az már korántsem biztos, hogy ezzel a megoldás tartóssága is megvalósul. Másképpen, ekkor még a szélsőséges szervezet nem szűnik meg. A hatalom részéről célszerűbb az okokat megkeresni és azokat megszüntetni.

A szélsőséges, erőszakos szervezetek, mint veszélyforrások vizsgálatakor nagyon kevés – hozzáférhető – hazai információ és tapasztalat állt a rendelkezé-

süinkre a kutatás folyamán. Ezért a nyugati demokráciák eseményeit, következtetéseit, tapasztalatait feldolgozó irodalomkutatás alapján készítettünk összefoglaló tanulmányt a döntéshozók részére.

A szélsőségességről, a szélsőséges szervezetekről általában

A kutatómunkában fel kell tennünk a kérdést: mit tekintünk szélsőségesnek? Mit tekintünk szélsőséges szervezetnek? Ez a vizsgálat a demokratikus társadalom fejlődésének teljes ideje alatt folyamatos pontosításra szorul. Lehet, hogy a kutatók már a vizsgálat kezdetén ellentmondásba kerülnek, hiszen magának a veszélynek a megítélése és a hatás nagysága, veszélyessége sem fogalmazható meg egyértelműen. Más szóval, a feltett kérdésekre más-más válaszokat is kaphatunk. Gyakorlati tapasztalatok alapján, a szélsőségesség nem minden esetben kapcsolódik az erőszakos cselekményekhez, és nem ölt szervezett keretet, formát. Ennek alapján a vizsgálata sem egyszerű. Ugyanakkor, ha sikerül pontosan meghatározni az állampolgárok követelése és a valóság közötti különbséget a társadalom adott fejlődési szakaszában, akkor a veszélyforrás is kezelhető még mielőtt erőszakos cselekményekre kerülne sor.

A kutatási, vizsgálati eredmények különbözősége esetén párbeszéddel, a nézetek ütköztetésével célszerű kialakítani a döntéshozók számára szükséges közös álláspontot.

Ebből adódóan a kutatás során akkor járunk el tudományosan, ha azt feltételezzük, hogy a szélsőségesség és a szélsőséges szervezetek nem vélt, nem csupán elméleti vagy eltúlzott jelenségek, hanem valós veszélyek, amelyek a demokratikus és alkotmányos rendet-, végső soron a lakosság többségének biztonságát veszélyeztetik.

A kutatási folyamat *első mozzanata* a szélsőségesség, a szélsőséges szervezetek azonosítása, pontos megfogalmazása, jellemzőik feltárása. Az ismertté vált programjaik, célkitűzéseik, stratégiájuk alapján pontosan fel kell tárni: mit akarnak, követeléseik valós sérelmeken alapulnak-e, jogosak-e, ezek alapján mit veszélyeztetnek. A kutatásnak ebben a mozzanatában, az eredmény szempontjából a kutatók és a döntéshozók között egyetértésnek kell lenni. Ez mindenképpen megkönnyíti a válság kezelését.

A második mozzanat: több tudományterület szakembereinek bevonásával meghatározzuk a veszélyeztetett értékeket, érdekeket, intézményeket és a válság nagyságát. Elképzelhető, hogy nem minden réteget, területet, intézményt érint egyforma mértékben a válság. Ez a tény határozza meg a válság megelőzésére, kezelésére létrehozott (meglévő) csoport, bizottság, belső összetételét, szükséges kiegészítésüket és a munkafolyamatot a működtetés során. Itt kell megemlítenünk a nemzetbiztonsági, titkosszolgálati és hírszerzési munkamódszerek alkalmazását a bizottságokban és a válságközpontban, ami tovább bonyolítja a válságkezelő csoportok eredményes működését.

Mivel a veszélyeztetettség nem azonos mértékben érinti a demokrácia intézményeit, így előfordulhat, hogy a válság kezelése során vita van a szükséges források, az eszközök felhasználásáról, és a válságkezelő szerepek elosz-

tásáról. Általános tapasztalat, hogy a „mi” kérdésben könnyebb az egyetértés, mint amikor a „hogyan” kérdésről kell dönteni. Ekkor ugyanis már gyakorlati, „nyilvános lépésekről” (a közvélemény számára ismerté vált) van szó a szélsőséggel, a szélsőséges szervezettel szemben. Amíg elméleti síkon folyik a veszély kezelése, általában könnyebb egyetértésre jutni a válságkezelő központban a bizottságon belül. További vita lehet, hogy milyen jogi, törvényi, közigazgatási, rendvédelmi lehetőségek alkalmazására kerüljön sor a veszély megelőzésekor, kezelésekor. Tudjuk azt, hogy a válságkezelés lépések sorozatából áll. Ez azt jelenti, hogy egy adott intézkedés (lépés) kiadása előtt célszerű megfogalmazni, hogy mi lesz a következő, ha az előző nem vezet eredményre. Másképpen, ha nincs a következő intézkedésre (lépésre) javaslat, akkor valószínűleg a válságkezelés sem lesz eredményes.

Az intézkedéseket, válaszlépéseket befolyásolhatják a *hatalmi-, pártpolitikai érdekek*, amelyek megosztottsághoz vezethetnek a döntéshozók között, még akkor is, ha a szélsőséges, a szélsőséges szervezet veszélyességét a demokratikus vívmányokra és az államrendre vonatkozóan valamennyi résztvevő korábban elismerte. Ilyen helyzetben nyújtanak segítséget a törvények és a korábban elfogadott stratégiák (célkitűzések), hiszen ezeket nem figyelembe venni a döntés kialakításakor már nem egyszerű és nem következmény nélküli, mert ezzel sérülnek a demokrácia működésének szabályai.

Belpolitikai szempontból a demokratikus társadalmakban a szélsőséges és az azzal párosuló erőszakosság különösen, ha politikai párthoz köthető, komoly, a társadalom egészére kiható veszélyforrás. Megelőzése érdekében célszerű idejében felismerni a szociális-, a vallási-, a kisebbségi-, az ideológiai- és más természetű nézetkülönbségi jelenségeket; ezeket a társadalom mindenkori lehetőségei alapján célszerű javítani, megszüntetni. A belső válsághelyzet kezelés szempontjából az sem mindegy, hogy a szélsőséges társadalom melyik rétegében és rendvédelmi szempontból hol jelenik meg, vagy kap támogatást. Másképpen, a társadalom mekkora hányada érzi úgy, hogy érdekei sérültek, valóság-e a követelések, illetve a szélsőséges csoport csupán egy elszigetelt része az állampolgároknak.

Napjainkban a nyugati demokráciák a szélsőséges, erőszakos csoportok megjelenésével és az erőszakos cselekményekkel a nagyvárosokban és környékükön, a fiatalabb generáció körében számolnak elsősorban. Az említett környezetben egyre több a szélsőséges nézeteket valló, a társadalomban helyét nem találó fiatal. Ők általában a körülmények miatt nem tudnak vagy nem akarnak tanulni, dolgozni. A körülmény gyakran fizikai (gettósodás), de anyagi és szellemi is lehet. Tapasztalatok alapján vannak más okok is, mint a kirekesztettség és a jogfosztottság, éppen az említett csoport szociális helyzete miatt.

Mint látjuk, a szélsőséges, erőszakos szervezetek kialakulása és tevékenysége szempontjából kifejezetten „kedvező” terep a nagyvárosok és közvetlen környezetük. Szakemberek szerint a világ lakosságának kétharmada városlakó lesz a század közepére, amely azt sugallja, hogy tovább növekszik a válság kialakulásának lehetősége. A nagyvárosi erőszak, a szegénység, a munkanélküliség, a hajléktalanság, a kilátástalanság fokozódása gátolja a megoldás lehetőségét, a hatalom minden törekvése ellenére. Ez a jelenség Nyugat-Európa szinte

valamennyi nagyvárosában tapasztalható, de egyre határozottabban jelen van a közép- és kelet-európai térségben is.

Véleményünk szerint a szélsőségesség másik veszélyes megjelenése akkor van, ha „ideológiai töltéssel” rendelkezik, és követői a demokratikus törvények fölé helyezik magukat. Ez a jelenség szinte kezelhetetlen a kelet-európai demokráciákban, ahol még nincsen a társadalom által elfogadott elméleti és gyakorlati tapasztalat a megoldásra; ahol maga az államrend, a parlamenti demokrácia működése is sérülékeny, vagy a „hatalmi váltógazdaság” még nem működik folyamatosan.

A politikailag támogatott erőszakos cselekményeket végrehajtó szélsőséges szervezet jellegének, csoportdinamikájának pontos vizsgálata, jellemzése, az állam biztonsága-, a demokrácia működése szempontjából kiemelt feladat az alkotmányos demokráciákban. A vizsgálatok elvégzésével kutatókat, szakembereket kell megbízni és a kutatási eredményeiket célszerű felhasználniuk a döntéshozóknak a belső válsághelyzet kezelése során.

Általánosságban véve az a fő probléma a szélsőséges, erőszakos cselekmények kezelésével kapcsolatban, hogy az események kezdetén az állam, a demokratikus hatalom nem tudja objektíven felmérni, megítélni az ellene fellépők magatartását. A tiltakozások szervezői általában „békés célú” megmozdulásokra kérnek és kapnak engedélyt a rendőri szervektől. Tapasztalatok alapján a tiltakozások békésen indulnak és zajlanak egészen addig, amíg valamilyen kiváltó ok el nem indítja az erőszakos folyamatokat. Ilyen eset lehet, amikor szélsőséges elemek zavarják meg a tiltakozás menetét, vagy a szervezők nem tudják kezelni az eseményeket. Van olyan tapasztalat is, amikor a hatalom lép fel erőszakkal, amire erőszak a válasz.

Más szóval, a rendőri- és a biztonsági szerveknek a lehető legkorábban fel kell ismerni, hogy mi az az „értelmezési keret”, amelyet a szélsőséges, erőszakos csoport, szervezet és a támogatók nagy része magáénak fogad el. Az értelmezési keret tulajdonképpen a sztrájk, a tüntetés, az erőszakos cselekmény kiváltó oka, amely lehet politikai, intézményi, érdekérvényesítési, szociális és más természetű. Ez a kiváltó ok a szakemberek szerint általában és egészen leegyszerűsítve: *a társadalmi elvárások és a valóság közötti eltérés területén* keresendő. Tapasztalatok alapján az eltérés területe minél nagyobb, annál hevesebb és erőszakosabb a tiltakozás a társadalom sértett csoportjai részéről. Természetesen a tiltakozás, sztrájk, tüntetés, erőszakos cselekmény hevessége, hulláma más tényezőktől is függ. Bonyolult a válság kezelése, ha az értelmezési keret ideológiai tartalmú, mert ebben az esetben a hatalomnak minimálisak a lehetőségei, ugyanakkor a közvélemény szigorú fellépést vár el.

Mint említettük, az események kezdetben általában békésen indulnak, majd erőszakossá fajulnak valamiféle viszonylag egységes cél, követelés, esetleg külső provokáció okán. A szélsőséges, erőszakos szervezetek nyilvánosságra lépését a hatalom általában törvénytelennek tekinti, különösen, ha az erőszakos cselekményekkel párosul, amelyek az emberek életét és az anyagi javakat is veszélyeztetik. Az első erőszakos fellépés, cselekmény okának meghatározó jelentősége van a belső válsághelyzet további kezelése szempontjából. Nevezete-

sen, a hatalom, a rendőri-, biztonsági erők mértékadó, egyenlő értékű, azonos mértékű reakciója a cselekménnyel szemben a válsághelyzet megoldását segítheti elő. Tapasztalatok alapján, ekkor le kell tartóztatni a szervezőket, valamint a köztörvényes bűncselekmény elkövetőit. A hatalom törvényes, határozott és igen szigorú fellépése, amely szakszerű is, csillapíthatja a cselekmény erőszakosságát, de legalábbis nem súlyosbítja a helyzetet. Esélyt ad a probléma tárgyalásos úton történő megoldására. Ezek a körülmények felvetik a szervezők felelősségét és az öntudatos állampolgárok szerepét is. Más szóval, ha a szervezők nem tudják kezelni a folyamatokat, akkor ezért jogi felelősséggel tartoznak ugyanúgy, mint a randalírozó és kártokozó állampolgárok.

A hatalom intézkedéseinek hatékonyságát jelentősen csökkentheti, ha az erőszakos cselekményeket formálisan nem szervezett csoportok hajtják végre, vagy nincs a csoportoknak vezetője, központja, ugyanakkor mindenki tudja, mit akar, az erőszakos cselekmény elkövetői önként vállalják nyilvános felelősségre vonásukat a jogállami kereteken belül. Ekkor a hatalomnak a törvény szigorával célszerű fellépni az események alatt és után is.

A nyugati demokráciák tapasztalatai alapján a rendőri-, biztonsági erők erőszak alkalmazása nem emelkedhet stratégiai szintre. Másképpen, az „akció-megtorlás-akció” módszer nem indíthat el „erőszakspirált” a cselekmények kezelésének folyamatában. Ebben az esetben a hatalomnak esélye sincs a sikeres válsághelyzet kezelésre, sőt a rendőri brutalitás a társadalom más tagjaiban is ellenérzéseket válthat ki. Ezzel kapcsolatban három példát említünk. *Először*, Franciaországban, 2005-ben az őszi zavargások után a kormány nagyon nehéz helyzetbe került, mert a közhivatalok dolgozóit a szélsőségesek elzavarták, nem működött a közigazgatás a nagyobb városok arab negyedeiben. *Másodszor*, Svédország egyik legnagyobb városában, Malmöben hosszú időre leállt a tömegközlekedés, a járműveket megrongálták, a szélsőségesek bántalmazták mind az utasokat, mind a járművek vezetőit. *Harmadszor*, hasonló jelenségek történtek Brüsszel, London és Antwerpen arabok lakta negyedeiben is, a közelmúltban. Ha az események „idáig fajulnak”, akkor már a mindenki számára kedvező megoldás komoly erőfeszítésekkel valósítható meg a hatalom részéről.

Az erőszak alkalmazása, az erőszakos cselekmények valamint a lelkiismeret szoros összefüggésben vannak – olvasható több hazai és külföldi szakembertől. Két szempontból indokolják állításukat: *egyrészt*, bárki lelkiismerete szerint szabadon úgy vélekedhet a világ, a társadalom dolgairól, ahogy akar. *Másrészt*, mindenkinek alkotmányos joga lelkiismerete szerint élni és cselekedni. Igaz az utóbbi esetben a törvény elmélete és gyakorlatban történő megjelenése között a nyugati demokráciákban több ellentmondás figyelhető meg. Véleményünk szerint ez a gondolkodás, magatartás csak akkor fogadható el, ha a másként gondolkodás nem kapcsolódik össze a köztörvényes bűncselekmények elkövetésével, a többi állampolgár élet- és vagyónbiztonságának veszélyeztetésével.

A modern demokráciák történetében gyakran találkozunk olyan eseményekkel, ahol tudatosan vagy véletlenszerűen szerveződött csoportok tagjai pillanatok szétörik a hétköznapi értelemben vett tisztességes magatartás korlátait. A csoportok természetesen emberekből állnak, akik közül többen meg vannak

győződve, hogy helyesen cselekednek, amikor törnek-zúznak, gyújtogatnak. Továbbá, hogy jó, hazafias, igaz ügy nevében követnek el köztörvényes bűncselekményeket. Másképpen, a szélsőséges, erőszakos szervezetek tagjai úgy gondolják, hogy az ügy érdekében alkotmányos joguk van az erőszakos cselekmények elkövetésére. Ez felmenti őket a jogi következmények alól. Ilyen esetekben célszerű, ha a hatalom még az előkészítés időszakában felhívja a szervezők figyelmét a büntetőjogi felelősségre és a várható következményekre. Ugyanakkor a felelősségre vonás semmilyen indokkal nem maradhat el.

A címben jelzett probléma vizsgálata során fontos tudnunk, hogy a demokráciában az átlagember is könnyen hajlandó elfogadni az „őrült” eszmét, sőt magától értetődő természetességgel kiszolgálja azt. Továbbá, tudnunk kell azt is, hogy napjainkban megnőtt az egyén felelőssége a társadalom működésének minden területén, a demokratikus értékrend megszilárdítása érdekében. Tudják ezt az erőszakos szervezetek vezetői is, akik vallásos hittel vagy szélsőséges tanításokkal igyekeznek befolyásolni az egyén döntéseit stratégiájuk elfogadása érdekében. Ebben az esetben érvényesülhet az állampolgárok öntudatossága, törvényisztelete.

A nyugati demokráciák gyakorlatát elemezve sikerekkel és kudarcokkal is találkozhatunk az ilyen típusú belső válsághelyzetek kezelése során a hatalom részéről. Többségükben azonban a jól megfogalmazott törvényeknek, a szélsőségek elleni politika hatékonyságának, a politikai pártok és a parlament azonos, elítélő magatartásának, elhatárolódásának, a nyomozók és az ügyészek törvény által biztosított széles körű hatáskörének, a hatékony nemzetbiztonsági és hírszerzési munkának, nem utolsósorban a törvény ellen vétők szigorú felelősségre vonásának köszönhetően sikerül a problémát kezelni, vagy a társadalom által elfogadható korlátok között tartani.

A mértékadó szakirodalom tanulmányozása során a legfontosabb következtetésünk: *nyugati demokráciákban a szélsőségesség kezelésére alakult bizottságok személyeit azonos értékrend, a demokratikus államrend megőrzése, a lakosság biztonságának szavatolása vezérelte, politikai hovatartozástól függetlenül a probléma megoldása során.* Ez volt és napjainkban is ez az a belső, demokratikus erő, hatalmi felelősség, öntudatosság, amely a legtöbb esetben elősegítette a sikert. A szélsőséges szervezet megjelenésekor a politikai pártok, a politikai vezetők a lehető legkorábban és egyértelműen elhatárolódnak; a demokrácia működtetésekor ez fontos „játékszabály.” Az állampolgárok többsége ezt az elhatárolódást tekinti mértékadónak a véleménynyilvánítás során. Ha nem ez történik, annak kiszámíthatatlan következményei lehetnek. A kudarcok elemzésekor szinte minden esetben megállapítható, hogy az előbb említett értékekkel történő azonosulás hiányzott, vagy azt néhányan a vezető politikusok közül másképpen értelmezték.

Arisztotelész írja, hogy a túlságosan hitvány tetteknek, cselekedeteknek (emberölés, bármilyen ok miatti megkülönböztetés, faji, vallási kirekesztés stb.) nincs erkölcsileg elfogadható középértéke. Szavai ma is megállják a helyüket: *a szélsőséggel, az erőszakkal kapcsolatban két dolgot lehet tenni; azonosulni vele, vagy elhatárolódni tőle, középút nincsen.*

A nyugati demokráciák több évszázados gyakorlata alapján az alkotmányos köztársaságok három fontos jellemzője, tartóoszlopa: az emberi és polgári jogok; a jogállamiság; valamint az erőszak alkalmazásának kivételes joga. Más megközelítésben, a demokráciák egyik fontos alapkérdése, hogy a szabadsághoz és a biztonsághoz való jogot egyensúlyban tartsa, de egyik sem lehet korlátlan. Ugyanakkor még a fejlett demokráciákban is a jogok gyakorlatban történő érvényesítése sok szempontból ellentmond egymásnak. Az egyik túlzott érvényesítése korlátozza a másik gyakorlását és fordítva.

Az a demokratikus állam, amelyik az alkotmányban biztosított szólás, gyülekezés és egyesülés szabadságát tiszteletben tartja: erős demokrácia. Az a demokratikus állam, amelyik a szélsőséges, erőszakos szervezetekkel szemben nem szerez érvényt az erőszak legitim alkalmazása kivételes jogának: ebből a szempontból gyenge demokrácia.

Ezzel együtt az erőszak alkalmazásának kivételes joga egyértelmű túlzott hatalmat biztosít a demokratikus állam számára. A szélsőséges, erőszakos szervezetekkel szemben szükség van erre a túlzott hatalomra, de ez veszélyes is lehet a korábban kivívott demokratikus jogok gyakorlására. Ekkora erőt csak demokratikus körülmények között, szigorú eljárási szabályok betartása mellett, csak azokkal szemben lehet alkalmazni, akik nem fogadják el a demokratikus államrendet és erőszakkal lépnek fel ellene, az élet- és vagyonbiztonságot-, a demokratikus intézmények működését veszélyeztetik. Az erőszakos cselekmények elkövetői ezeket pontosan ismerik, így velük szemben a határozott, azonos mértékű fellépésnek törvényes akadálya általában nincsen.

Demokratikus társadalmakban a rendőri erők, a biztonsági szolgálatok munkájukat politikai ellenőrzés, felügyelet mellett végzik, adott demokratikus társadalmi háttérrel, anyagi feltételekkel és szabályozott jogi környezetben. A szélsőséges, erőszakos csoportok elleni tevékenység esetén is fennáll az elkövetők jogainak tiszteletben tartása és a bizonyítási kötelezettséget előíró szabályok betartása. Ezek a körülmények rendkívül szűkre szabják az intézkedési, cselekvési lehetőségeket a szélsőséges, erőszakos szervezetekkel szemben. Meg kell tehát találni azokat a formákat és módszereket, amelyek garantálják a rendvédelmi erők és a biztonsági szolgálatok fölényét az említett csoportokkal szembeni intézkedések során.

A nyugati demokráciák tapasztalatai azt is igazolják, hogy a szélsőséges, erőszakos csoportok többsége *a teljesen törvényes politikai tevékenység és a köztörvényes bűnözés határterületén* működik. Így az ellenük való sikeres fellépés nagyon jól összehangolt politikai, rendvédelmi, titkosszolgálati, biztonsági erők és eszközök alkalmazásával lehetséges, politikai felügyelet alatt, ahol mindenki előtt világos, hogy mi volt az az eltérés, amely a hatalom erőszakos fellépését kiváltotta. Az ehhez szükséges szakértelem csak hosszú felkészülés, felkészítés, kiképzés eredményeként alakul ki a rendőrség-, a biztonsági- és titkosszolgálat munkatársaiban.

Tapasztalatok alapján, a sikeres megoldások esetén is az emberi szabadságjogok (gyülekezés, mozgás stb.) korlátozásának kérdése jogos aggodalmakat okozott. Másképpen, a demokrácia vívmányainak korlátozását az állampolgárok

nehezen fogadták- vagy viselték el. Ez azt jelenti, hogy a szélsőségesesség kezelése a jogállamiság, a személyes szabadságjogok és a magánélet tiszteletben tartása mellett képzelhető el a demokratikus államokban. Ilyen esetekben a hatalomnak világossá kell tenni a korlátozás okát, területét és időtartamát az állampolgárok számára.

Véleményünk szerint ahol a demokratikus állam szigorúan szabályozza az erőszak feletti rendelkezést, alkalmazást, ott az állampolgároknak nem kell félni a demokratikus vívmányokat. Másképpen, ahol a szabadságjogokat nem csorbítják, hatalom nem kerüli meg a jogállam elveit és eljárásait, ott a demokratikus állam erőszak alkalmazás kivételes jogának gyakorlásától nem kell tartania az állampolgárok többségének.

A nyugati államok tapasztalatait összegezve a szélsőségesesség és az ezekhez kapcsolódó erőszakos cselekedetek komoly veszélyt jelentenek a demokráciákra, ugyanakkor az ott alkalmazott és sikeres modellek, módszerek segítségül szolgálhatnak más államok számára is.

A szélsőségesesség, szélsőséges szervezet és a társadalom

A szélsőségesesség és a hozzá kapcsolódó szervezet, valamint hatása a demokratikus államrendre, a veszély nagyságának objektív megítélése, mint tudományos probléma, hosszú és sok részletet, vizsgáló kutatást igényel. Az eredményekről a döntéshozókat folyamatosan tájékoztatni kell a lakosság biztonságának szavatolása érdekében. A kutatást az állam biztonságához kapcsolódó több szervezet, intézmény, tudományterület szakemberei együtt végezhetik. Az is előfordulhat, hogy a kutatómunka során a részkérdések (részeredmények) megítélésében nincs összhang a kutatók és a döntéshozók között, de ettől még a szélsőségesesség, a szélsőséges és erőszakos szervezet létezik. A döntésnél viszont nem lehet különbözőség, a demokratikus államrend értékei a meghatározók, és csak a tudományos megalapozottság jöhet számításba.

A demokráciában a társadalom rendjére folyamatosan figyelmet kell fordítani a hatalomnak, mert a társadalmi rend fellazulása, a társadalmi normák megsértésének szélesedése, fokozódó jelenléte a felelős a rendellenességekért, a szélsőségesességért, az erőszakért.

A hatalom leváltására irányuló erőszak a demokráciákban a legveszélyesebb, amelynek jogszerűsége, törvényessége lehet vitatott, ugyanakkor, ha megmarad a hatalom által engedélyezett erődemonstráció keretei között, kezelhető. Ezek általában a tüntetések és a sztrájkok a demokráciában. Ugyanakkor a tüntetőket és a sztrájkolókat nem lehet azonosítani sem a szélsőséges, erőszakos szervezetekkel, sem a tömeggel. A válsághelyzet kezelés szempontjából az említett kategóriák pontos elkülönítése, meghatározása fontos feladat a hatalom részéről.

A veszély kezelése során központi elemet képeznek az állam értékei és érdekei, amelyeket a politika fogalmaz meg és a nemzeti biztonsági stratégiában, a rész stratégiákban (gazdasági, környezetvédelmi, katonai, katasztrófavédelmi

stb.) válik ismertté a közvélemény számára. A demokrácia értékeit, érdekeit mindig szem előtt kell tartani a válságkezelés során.

A legfontosabb értékek közé soroljuk: az alkotmányba foglalt elveket, a jogállamiságot, a demokratikus intézmények zavartalan működésének biztosítását, a nemzeti függetlenséget, a szuverén döntéshozatali képességet, a piacgazdaság zavartalan működését, az állampolgári és az emberi jogok érvényesülését, a szabadságjogokat, a lakosság biztonságának szavatolását.

Az érdekek: amelyek valakinek, vagy valaminek a javát és hasznát szolgáló, nagyon fontos és szükséges dolgok, ahol a hangsúly a szükséglet fontosságán van.

A szélsőségesség, a szélsőséges szervezetek, mint veszély esetében az értékek és érdekek pontos ismerete két szempontból jöhet számításba: *először*, a veszély kezelése során ezek megőrzése a legfontosabb és közös feladat. *Másodszor*, a bizottságok, intézmények, szervezetek, központok, személyek munkáját az értékek és érdekek sikeres védelmén keresztül ítéli meg a társadalom.

A veszélynek ezt a formáját és fajtáját a demokratikus társadalmak viszonylag kis része fogadja el, vallja magáénak, ugyanakkor a társadalom széles rétegeit és széles területét érinti, veszélyezteti. Kialakulásának, a szerveződésnek több oka lehet, amelyek összeadódása is előfordulhat. Erre találunk példát több nyugati demokráciában (bevándorlás, munkanélküliség, szociális problémák, faji megkülönböztetés együtt). A veszélyforrások (okok) megsokszorozódhatnak, egymással összefüggő, spontán összekapcsolódó hálót képezhetnek. A szélsőségesség, a szélsőséges szervezetek a világ különböző pontjain különböző formában és különböző hatással jelennek meg, éppen ezért fontos kutatni, hogy hol, mit veszélyeztetnek, milyen megelőzési, kezelési, megoldási lehetőségek vannak, azok mennyire voltak sikeresek. Azokból milyen tapasztalatok vonhatók le egy konkrét helyzet sikeres kezelése érdekében.

A korábbi tapasztalatok alapján a bizottságok, központok, intézmények, a felelős személyek felkészültsége, rugalmassága döntő tényező lehet a belső válsághelyzet kezelése szempontjából. Ugyanennyire fontos az elhatárolódás a hatalom és a parlamenti pártok részéről, ezzel együtt a szélsőséges, erőszakos szervezetek mozgásterének korlátozása, média szereplésük megakadályozása. A probléma megoldása során kerülni kell a „dominóelv” kialakulását. Különleges esetekben a veszély átnyúlhat államhatárokon, így nemzetközi összefogásra van szükség a siker érdekében.

A fejlett demokráciák tapasztalatai alapján a szélsőséges, erőszakos szervezetek mozgósító tevékenységükhöz a legkorszerűbb eszközöket (mobiltelefon, internet honlapok, e-mail stb.) használják fel. Ezekkel sokszorosára növelik a továbbítandó információkat, viszonylag rövid idő alatt tájékoztathatják a velük szimpatizálókat. Az eszközök felhasználásán keresztül szervezik nyilvános szereplésüket, mozgósítják a szimpatizánsokat és tájékoztatják a szervezet tagjait az ellenük fellépő rendvédelmi erők tevékenységéről.

A szélsőséges, erőszakos szervezetek tevékenységének sikerében fontos szerepe lehet a nyilvánosságnak. Ezt az állításunkat a Párizs elővárosaiban lezajlott események igazolják. *Az események tapasztalatai alapján a média szervezethelyettesítő, eseményszervező feladatokat láthat el a nem vagy alig szervezett események érdekében.* A közvetítésekkel megadja a helyet, az időt és a lehetséges cselekvési formákat az érdeklődőknek, még akkor is, ha ez nem áll szándékában; csak az események hírértéke miatt közvetít az előkészületekről és az erőszakos cselekményekről. Ezzel lehetőséget biztosít a csatlakozásra azoknak is, akik nem tudják, mit akar a szervezet, vagy annak célkitűzését nem fogadják el, csupán a „balhé” kedvéért vannak jelen.

Ahhoz, hogy az állam és végrehajtó szervei csak azt tehessek a szélsőséges csoportokkal szemben, amit a törvény megenged számukra; az állampolgár mindent tehessen, amit a törvény nem tilt (ez a jogállami működés alapszabálya) biztosítani szükséges a jogrendszer, a törvényhozás és az igazságszolgáltatás demokratizmusának garanciái mellett a részletekbe menő szabályozottságot is. Más szóval, szélsőséges szervezetek mellett dolgozó jogi szakemberek pontosan ismerik a jogi hiányosságokat, és ennek megfelelően tesznek javaslatokat a szervezetek vezetőinek az erőszakos cselekmények végrehajtására. Véleményünk szerint a szabályozottság ki kell, hogy terjedjen a társadalmi élet minden területére, mert ezzel szűkíthető a szélsőséges szervezetek működési lehetősége, mozgásteré.

A törvényesség másik oldala, a rendvédelmi erők, a biztonsági- és titkoszolgálati szervek tevékenységének jogi biztosítása, jogi védelme. El kell fogadni, hogy a szélsőséges, erőszakos csoportokkal szembeni intézkedés során a helyzetfelismerés, a döntés nagyon rövid idő alatt történik meg. Az esetleges helytelen döntésnek a szükségesnél nagyobb kritikája a nyilvánosság előtt, előre nem látható károkat okoz a szervezetben. Ugyanakkor a helytelen döntéseket, a nem törvényes cselekedeteket elkövetőit szakmai és fegyelmi úton szigorúan büntetni kell. A büntetésről tájékoztatni kell az állampolgárokat.

Néhány gondolat az erőszakos szervezetek létrehozásának veszélyéről. Demokratikus államok alkotmányos rendje szerint, a gyülekezési jog alapján erőszakos (félkatonai) szervezet nem hozható létre, még akkor sem, ha az állampolgárok védelmét akarja a létrehozandó szervezet szolgálni. Az állampolgár biztonságát úgy lehet érvényesíteni, védeni a demokráciában, hogy velük szemben erőszakot csak törvényi előírások alapján, az állam felügyelete mellett működő szervezetek gyakorolhatnak. Más szóval, a végrehajtó hatalomtól független intézmények (rendőrség, ügyészség, bíróságok) védik a társadalmat az erőszakos, szélsőséges szervezetektől, cselekményektől. Demokratikus államban az alkotmánnyal összhangban, a hatályos törvények alapján gátat vetnek a szélsőséges szervezetek megalakulásának, működésének.

Összegzés

Fejlett demokratikus államokban a hatalom és a politikai pártok többsége következetesen elhatárolódik a szélsőséges, erőszakos nézetektől, szervezetektől, a velük való együttműködés minden formájától. Ennek oka, hogy már régen levonták az európai történelmi tapasztalatok tanulságait a szélsőséges nézetekkel

kapcsolatban. Ennek alapján nagyon következetesen elhatárolódnak a korábbi történelmi jelképektől, szervezetektől és magatartásformáktól. Erről az álláspontjukról a lehető legkorábban, hivatalos formában tájékoztatják a közvéleményt.

Azokban a közép- és kelet-európai országokban, ahol még nem szilárdultak meg a demokrácia intézményei, ott a szélsőségesség, az erőszakosság megjelenése esetén bizonytalanság, esetenként kapkodás tapasztalható a hatalom részéről. A társadalom többsége nem ismeri fel, hogy semmiféle jogi keret, tiltás, korlátozás, erőszak alkalmazás nem helyettesítheti a demokratikus közvélemény erejét, a parlament határozott fellépését a szélsőséges, erőszakos nézettekkel, szervezetekkel szemben.

Nyugati demokráciák tapasztalatára hivatkozva a demokratikus államrend is csak akkor működik jól, ha alapját az ugyan politikailag ellentétes szemléletű, részekre tagolt, de együttes fellépésre-, párbeszédre is képes, és a közös ügyek megtárgyalására, intézésére alkalmas demokratikus politikai közösség, öntudatos civil társadalom képezi.

A nyugati demokráciák tapasztalatait feldolgozó szakirodalmakra, valamint a témában fellelhető tanulmányokra és tudományos értekezésekre hivatkozunk, amikor azt állítjuk, hogy öntudatos, magukban és a jövőjükben bízó állampolgárok a legkritikább esetben fogékonyak a szélsőséges nézetekre. Nem fogadják el a szélsőséges csoportok céljait, stratégiáját és ígéreteit. Ebből a szempontból felmérhetetlen jelentőséggel bír a demokráciában a fiatalokkal való foglalkozás, a kisebbségek helyzetének folyamatos elemzése, a lakosság szociális helyzetének értékelése. Ezzel együtt tévedés azt hinni, hogy a kirekesztettség érzete, a kirekesztés csupán a társadalomban élő kisebbségek sajátja. Kirekesztettnek érezheti magát a munkanélküli, a hajléktalan, az iskoláit elvégzett, de elhelyezkedni nem tudó fiatal, az alacsonyabb beosztásba került szakember is. Megfelelő „ideológiai töltés” esetén ezek a csoportok könnyen a szélsőséges szervezetekhez kapcsolódnak, mert a leegyszerűsített magyarázatokra, éppen helyzetük alapján fogékonyabbak.

Elemzésünkben most nem foglalkoztunk a média szerepével, az erőszak csodálatára nevelő filmekkel, a számítógépes játékokkal, amelyek mind az erőszakos, szélsőséges ideológiák, szervezetek iránti vonzalmat erősítik a társadalom legveszélyeztetettebb rétegénél, a fiataloknál. Külön tanulmányt érdemelne, a család és az iskola felelősségének elemzése is ebben a kérdéskörben.

Véleményünk szerint – a nyugati demokráciák tapasztalatait feldolgozó hazai és külföldi szakirodalom kutatása alapján – a demokratikus államhatalom tárgyalásos módszer alkalmazásával, azonos mértékű válaszlépésekkel, megfontolt döntésekkel megelőzheti, jelentősen csökkentheti az erőszakos cselekményeket választó szélsőséges csoportok befolyását, megerősödését, tevékenységük eredményességét.

Tanulmányunk megírásával az volt a szándékunk, hogy valamiféle tájékoztatói lehetőséget adjunk, elsősorban a nem szakembereknek, a címben jelzett probléma megértéséhez.

Jegyzet

- Terrorism in context. The Pennsylvania State University Press 1995.
- Kriesi, HANSPETER: Political Context and Opportunity. Blackwell Publishing. Oxford, 2004.
- Francis FUKUYAMA: A Nagy Szétbomlás. Az emberi természet és a társadalmi rend újjászervezése. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2000.
- KISS Álmos Péter: A terrorizmusról – másképpen. Új Honvédségi Szemle 2007. 9. száma.
- BÉRES János: Társadalmi mozgalom és erőszak. Rendészeti Szemle 2007. 4. száma.
- SZABÓ János: Egy lehetséges erőszakelmélet. Múltunk. Politikatörténeti folyóirat. 2004. 4. száma.

KOBOLKA ISTVÁN – SALLAI JÁNOS

UKRÁN-MAGYAR HATÁR, MINTA AZ EU ÉS A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÜLSŐ HATÁRA

Az ukrán-magyar határ a huszadik század utolsó évtizedében a Szovjetnió felbomlását (1991) követően született, azaz történelmi mércével mérve fiatal, szinte mérhetetlen. Ugyanakkor jelentősége az Európai Unió 2004-es bővítését követően ugrásszerűen megnőtt, a közös határszakaszon lévő határátkelőhelyek a kelet kapuinak számítanak. (Különösen Záhony, ahol közúti és vasúti határátkelőhely is üzemel)

A 136.7 km hosszú ukrán-magyar határ a második világháború után került először kijelölésre, amikor Csehszlovákia Kárpátalját átengedte a Szovjetunió-nak. A közismert II. világháborús események lezárását követő „*be nem fejezett*” párizsi béketárgyalások eredményeként aláírt békeszerződés szerint, az 1947-ben kihirdetett¹ törvény I. része az alábbiak szerint rögzítette az új határokat:

„Magyarország határai: 1. Cikk ... 3. A Magyarország és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója közötti határ, attól a ponttól kezdve, amely közös e két Állam és Románia határai között, addig a pontig, amely közös e két Állam és Csehszlovákia határai között, a Magyarország és Csehszlovákia közötti előbbi határvonalban állítatik meg, úgy amint az 1938. évi január hó 1-én fennállott.” ...

---

¹ 1947. évi XVIII. tv.

Az előző helyzet következményeként jött létre a magyar-szovjet közös államhatár, amely a következő új problémákat vetette fel:

- a szovjet topográfiai térkép szerkezeti felépítése eltért a magyar térképtől;
- az új szomszédos állammal nem volt határrendi megállapodás;
- Kárpátalja szovjet fennhatóság alá helyezése teljesen új közjogi helyzetet eredményezett a térségben.

A párizsi békeszerződés aláírása és a magyar jogrendszerbe integrálása után a magyar-szovjet közös államhatárszakasz redemarkációjára került sor 1948-ban, amelynek főbb állomásai a következők voltak:

- A határ redemarkálását a szovjet és a magyar fél közösen hajtotta végre. A műszaki és felmérési feladatokra a magyar szakembereket a Honvéd Térképészeti Intézet állományából jelölték ki. A munkálatokra vonatkozó első parancs 1948. szeptember 18-án érkezett az Intézet-hez.² Ennek ismeretében 10 nap állott rendelkezésre a terepfelmérői munkák előkészítésére.
- A munkálatok irányítására felállították a Szovjet-Magyar Vegyesbizottságot, amely Debrecenben tartózkodott. A SZMB két vegyes albizottságot alakított, majd felosztásra került a közös határszakasz.
- A Magyar Albizottság a következő határszakasz redemarkálását hajtotta végre: Beregszász-Beregdaróci műút és az államhatár kereszteződési pontja és a magyar-szovjet-csehszlovák hármashatár között.
- A Szovjet Albizottság a fennmaradó közös határszakaszt mérte fel: a magyar-szovjet-román hármashatár Beregszász-Beregdaróci műút és az államhatár kereszteződési pontja között.
- 1948. október 4-én a magyar albizottság megkezdte a határbejárást, amelynek folyamán megállapították a régi határvonalat és kijelölték az új határt. A szovjet kérésnek megfelelően az új határkitűzésnél kerültek a fölösleges kiszögeléseket, és hurkokat, ami azonban nem járhatott egyik állam számára sem veszteséggel, vagy nyereséggel.
- A közös megegyezés alapján csak olyan helyeken állítottak fel határjeleket, ahol a határvonal élesen törik, így a határjelek száma 168-ra csökkent.

Az Intézet munkatársai 1948. november 10-én befejezték a terepfelméréseket és bevonultak Budapestre. Az Albizottság november 17-én megkezdte a határbejárást, majd 20-án kiadták a helyszíni rajzvázlat első mintáit. Ezzel párhuzamosan a terepen folytak geodéziai munkák. A geodéziai feladatokat az

---

² Térképészeti Közlöny 1950. Budapest 216 p.

Állami Földmérés munkatársai végezték. Ennek részeként a következő munkákat végezték el:

1. régi határjelek felkeresése;
2. összerendezők átszámítása a Gauss-Krüger vetületi síkra;
3. határvonal tisztítása³ és a határvonal végleges kitűzése;⁴
4. helyszíni mérések elvégzése;
5. pontok koordinátáinak kiszámítása;
6. határjelek⁵ felállítása;
7. jegyzőkönyvek⁶ és geodéziai vázlatok elkészítése.

A munkálatok során két alkalommal került sor, határmódosításra melynek eredményeként 65 kilométeres magyar szakasz 60 km-re-redukálódott, illetve 128 kat. hold került Magyarországhoz, valamint a Szovjetunióhoz úgy, hogy egyik félnek sem származott területi anyagi kára.⁷ S bár a jelentések szerint a két fél között az együttműködés baráti, szívélyes, bajtársias volt, a munka közben több alkalommal szakmailag ellentmondásos helyzet alakult ki.

Érdekességként említem meg, hogy ezen a szakaszon két határjel nevet is kapott. Ezek a Túr és Tisza. Az elnevezés, a kijelölési év dátumával és Mo. felirattal a magyarországi gúlákön látható.

Túr

A magyar-román-szovjet hármás határon három gránit oszlop áll. Úgy, hogy egyenlő oldalú háromszöget alkotnak. A Túr határjel magyar oszlopa a Túr folyó jobb szakadékos nyílt partján, a határok találkozási pontjától 39 méterre nyugatra, a medren áthaladó töltés középvonalának metszéspontjában, a töltésen álló 1. sz. határjel közép pontjától 42.4 méterre délkeletre áll.⁸

Tisza

A hármás határt a Tisza jobb partján a Szovjetunió és Csehszlovákia területén a határvonaltól 25-25 méterre álló egy-egy oszlop (műkö gúla) határozza meg, míg a Tisza bal partján a Magyar Köztársaság területén álló oszlop a háromszög csúcsát képezi. Az államhatárok találkozási pontja e háromszög magassági vonalán az alaptól 91.7 méterre, a csúcstól pedig 111.7 méterre, a Tisza folyó középvonalán fekszik.⁹

³ A határjelek pontos elhelyezésének megállapításához 10 méteres sávban meg kellett tisztítani a fáktól, bokroktól a határt. Ez mintegy 2 hónapig tartott.

⁴ A végleges kitűzés előtt cövekekkel ideiglenesen kikarózták a határvonalat.

⁵ Háromféle határjelet alkalmaztak: szárazföldi, vízi és átmeneti.

⁶ Minden határjelről vettek fel jegyzőkönyvet!

⁷ Térképészeti Közlöny 1950. Budapest. 230 p.

⁸ A Magyar Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Uniója közötti 1948-49. évben redemarkált államhatár menetének leíró jegyzőkönyve.

⁹ Sallai J (2006) Változó határok (Az 1948-as magyar-szovjet államhatár redemarkációja)

A *redemarkáció során kialakult szovjet-magyar államhatár* vonala képezi a *jelenlegi ukrán-magyar államhatárt*. Az államhatár politikai fogalom, ugyanakkor kijelölése nemzetközi jogi aktussal történik, továbbá az államhatár biztonsága, határrend fenntartása mindig jogi eszközökkel történik.

A nemzetközi jogban a közös államhatár rendjét a következő jogi normák határozzák meg:

- Az államhatár jogszerű átlépéséhez kapcsolódó szabályok (a külföldre utazás és a külföldiek beutazása) – hatósági ellenőrzés;
- A határrendhez kapcsolódó más igazgatási szabályok rendszere:
  - kétoldalú nemzetközi határegyezmények alapján: a határjelekkel kapcsolatos igazgatási feladatok, a határesemények kivizsgálása és együttműködés a szomszédos országok határképviselői szerveivel;
  - határterületen, határátkelőhelyen tiltó, korlátozó és kötelező hatósági intézkedések szabályai – rendészeti jogalkalmazás;
  - közigazgatási hatósági jogkörök – engedélyezés, szakhatósági eljárás;
  - az államhatárhoz, illetve a határterülethez és a határátkelőhelyhez kapcsolódó jogsértő cselekmények – szabálysértési jogalkalmazás;
- Az államhatár rendjét veszélyeztető helyzetek (határ menti konfliktushelyzet, menekültügyi veszély, katasztrófaveszély) esetén – veszélyelhárítás;
- Az államhatárt és annak rendjét sértő bűncselekmények anyagi jogi szabályai – bűnüldözés, bűnmegelőzés;
- Az államhatárhoz kapcsolódó rendészeti és rendvédelmi feladatok ellátásnak állami feladatait megvalósító szervezet hatásköre és eljárásai.¹⁰

Az ukrán-magyar közös államhatárra vonatkozó határrendi szerződések egyik része volt Szovjetunióval kötött szerződésekből, illetve az elmúlt időszakban az ukrán féllel újra tárgyalt és aláírt határszerződésekből áll. Ezek a következők:¹¹

---

¹⁰ Demus M (2007) AZ ÁLLAMHATÁR RENDJÉNEK JOGI VÉDELME AZ EU CSATLAKOZÁS TÜKRÉBEN c. PhD. értekezés p. 8.

¹¹ Forrás: Határőrség, Nemzetközi jogi főosztály adatbázis.

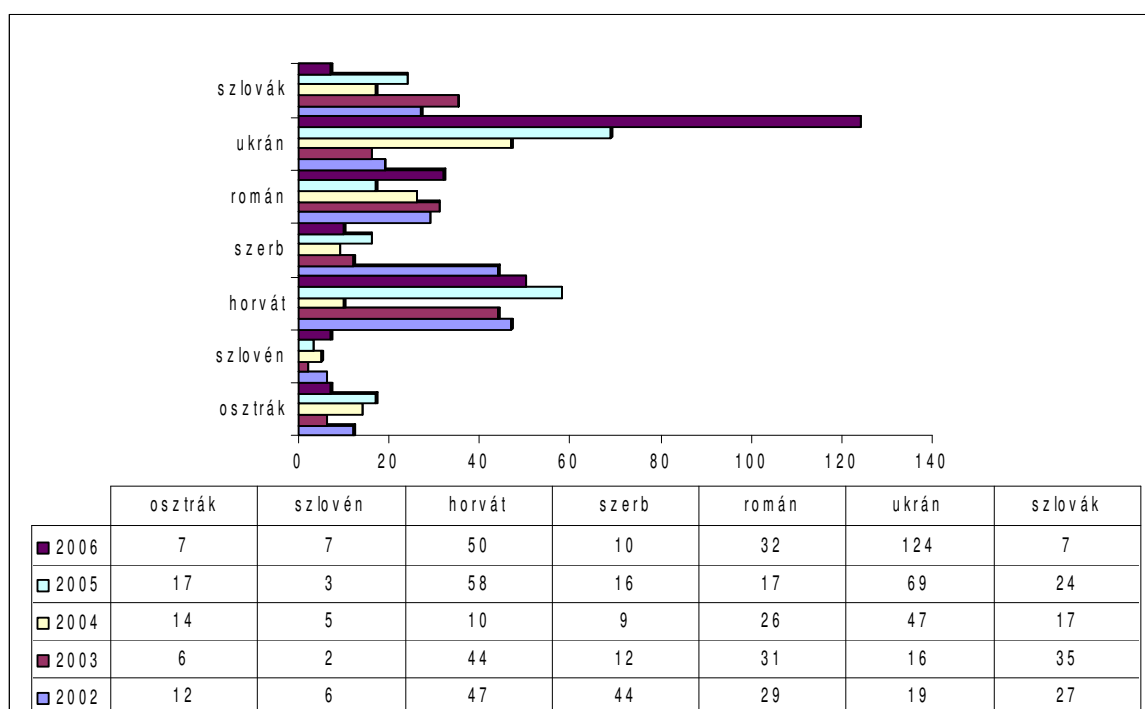

A szerződés megnevezése	Aláírva	Kihirdetve	Alkalmazhatóság
Ukrán-magyar viszonylat			
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a szervezett bűnözés elleni harcban történő együttműködésről szóló Egyezmény Végrehajtására: határőrségi szintű együttműködési jegyzőkönyv	Kijev, 1995. 05. 19. 1997. 11. 19. Csernyigov	135/1995. (XI. 22.) Korm. rendelettel	kiváltására az alábbi megállapodás tervezet elkészült
A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a határokat átlépő bűnözés megelőzésében és a szervezett bűnözés elleni harcban folytatott együttműködésről szóló Megállapodás	magyar tervezet	belső államközi egyeztetése megtörtént	hatálybalépésével a fenti Egyezmény hatályon kívül helyezve
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között személyeknek a közös államhatáron történő átadásáról és átvételéről szóló Egyezmény az Egyezmény végrehajtásáról szóló Megállapodás.	Budapest, 1993. 02. 26. Kijev, 1994. 10. 27.	1995. évi XXIV. tv	Elavult. Az EU előírásainak megfelelő visszafogadási egyezményt már parafálták.
A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a magyar-ukrán államhatár rendjéről, a határkérdésekben való együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló Szerződés	Kijev, 1995. május 19.	1998. évi LV. tv.	Végrehajtására: Határmegbízott, Főhatármegbízott, Határbizottság
A magyar-ukrán államhatár új határokmányai	Budapest, 2003. 06. 17.	ukrán részről 2003. 11. 26-án ratifikálták,	
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között, a határforgalom ellenőrzéséről a közúti, vasúti és vízi közlekedésben szóló egyezmény, végrehajtására Megállapodás	Kijev, 2002. 02. 06.	kihirdetve: 78/2003. (VI.4.) Korm. rendelettel	Végrehajtására: Határforgalom Ellenőrzési Vegyes Bizottság
A Magyar Köztársaság és Ukrajna között, a határforgalom ellenőrzéséről szóló egyezmény és végrehajtására Megállapodás	magyar tervezet	előterjesztés a Kormány előtt	

A szerződés megnevezése	Aláírva	Kihirdetve	Alkalmazhatóság
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a két ország közötti államhatáron lévő határátkelőhelyekről szóló Megállapodás	Budapest, 1993. 02. 26.	Közzétéve: az 1993/13. PÜM szerződéssel	hatályos, alkalmazható
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között az államhatáron keresztül megvalósuló vasúti forgalomról szóló Egyezmény	Kijev, 1995. 05 19.	176/1996. (XI. 29.) Korm. rendelettel	hatályos, alkalmazható
A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között a vasúti határforgalomról szóló Egyezmény	Budapest, 1986. 01. 15.	50/1986. (XI. 26.) MT rendelettel	csak a 10. cikkely hatályos
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a határvi- zekkel kapcsolatos vízgazdálkodási kérdésekről szóló Egyezmény	Budapest, 1997. 11. 11.	117/1999. (VIII. 6) Korm. rendelettel	hatályos, alkalmazható
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a katasztrófák és súlyos balesetek megelőzése és azok következményeinek felszámolása érdekében történő együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló Egyezmény	Budapest, 1998. 10. 27.	2000. évi IX. tv-el	hatályos, alkalmazható
A Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Kormánya között a magyar- ukrán államhatár szolgálati célú átlépéséhez szükséges okmányok egysé- gesítéséről szóló Egyezmény	Kijev, 2002. 02. 06.	kihirdetve: 64/2003. (V.13.) Korm. rendelettel	az egyezmény 2003. 02. 23-tól hatályos
A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a minősített információk köl- csönös védelméről szóló Megállapodás	Magyar tervezet	belső egyeztetése megtörtént	
a Magyar Köztársaság Kormánya és Ukrajna Miniszteri Kabinetje között az állampolgárok utazásának feltételeiről szóló Megállapodás	Kijev 2003. okt. 09.	199/2003. (XII.10) Korm. rendelet	

A táblázatból megállapítható, hogy az ukrán-magyar határrend fenntartására szolgáló szerződések alapjául szolgálhatnak a jó szomszédi viszony fenntartásának. Az ukrán határőrizeti szervekkel az együttműködés folyamatosan jó színvonalú. Ugyanakkor köztudott, hogy az államhatár, határátlépés rendjét¹² mind az ukrán-magyar, mind a Magyar Köztársaság valamennyi viszonylatában megkísérik, illetve meg is sértik. Az elmúlt időszakban a Magyar Köztársaság összes határszakaszán bekövetkezett *határrendi** *esetek* között ugyanakkor az ukrán viszonylat kiemelkedő esettel szerepel.

A következő táblázat viszonylati bontásban a Határőrség tudomására jutott határrendi eseteket ábrázolja. Jól látható, hogy a határrendi esetek jelentős többsége a jelenlegi külső határok mentén következett be, amely közül kiemelkedik nagyságával az ukrán-magyar határon bekövetkezett esetek száma.

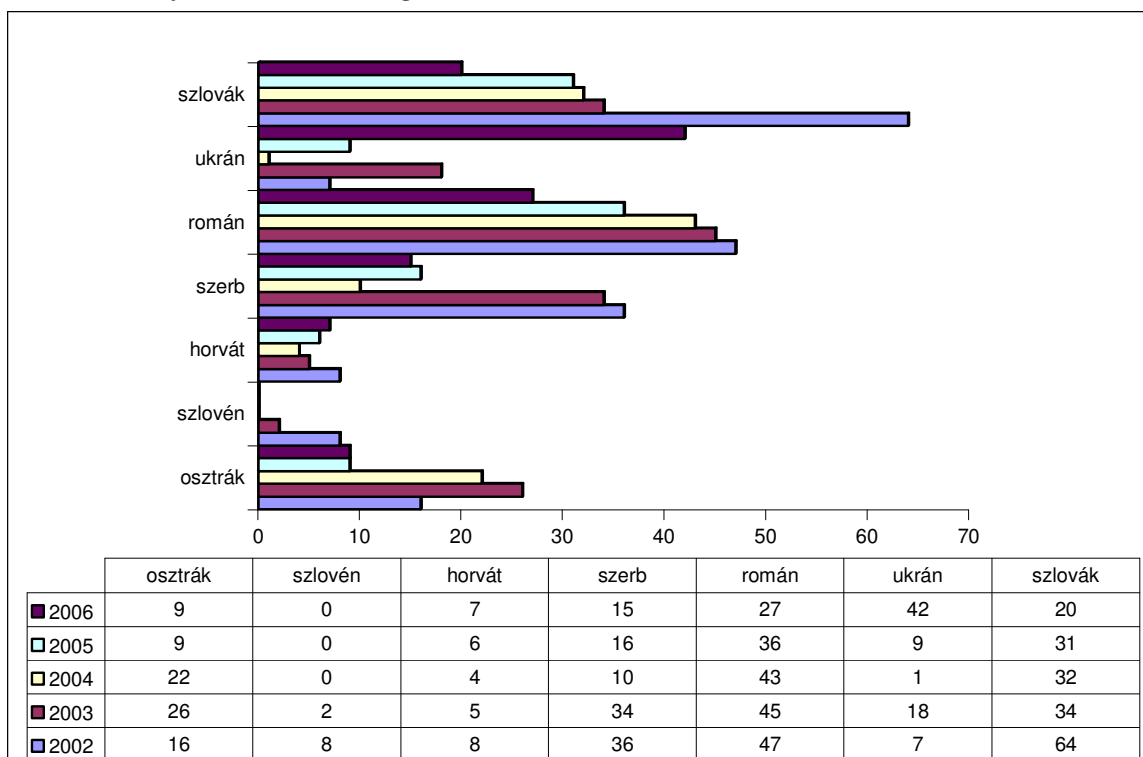

Forrás: Határőrség Nyírbátori Igazgatóság adatbázis

¹²**Határforgalom ellenőrzése** Az ország belső nyugalma, biztonsága minden időben megköveteli, hogy a határon áthaladó személyeket és árukat figyelemmel kísérje. Ebből adódóan MK is kiemelt figyelmet fordít a határforgalom ellenőrzés szabályozására, melyet az 1997. évi XXXII., illetve az 1998. évi XII. a külföldre utazásról szóló törvény rögzít. A törvény rögzíti az államhatár átlépésének feltételeit, kivételes szabályait, továbbá a határátkelő megnyitásának, megszüntetésének, és a határforgalom korlátozásának előírásait. A határforgalom ellenőrzését a törvény a Határőrségnek szabja meg feladatul, melyet, az 22. par. (1) b.) a következőképpen rögzítette: „*más hatóságokkal együttműködve ellenőrzi az államhatáron áthaladó személy- és jármű forgalmat, a szállítmányokat, biztosítja a határátkelőhely rendjét*”.

* **Határrend:** Rendezett határmenti viszony, melynek fenntartása - nemzetközi szerződés vagy jogosultság alapján - a szomszédos államokat egymással szemben megillető jogok és kötelezettségek kölcsönös tiszteletben tartásán alapszik. / 1997. XXXII.tv. 4. §.(8) /

Ugyanígy jelentős a határrend-sértések száma az ukrán-magyar viszonylatban, amelyet az alábbi diagram szemléltet.

Forrás: Határőrség Nyírbátori Igazgatóság adatbázis

A fentiek jelzik, hogy a '90-es évek előtti helyzethez képest az ukrán-magyar határ a határrend-sértések szempontjából is az érdeklődés középpontjába került. A határ mindkét oldalán élők jelentős számban megsértik a határrendet, amely sokszor más bűncselekmény, szabálysértéshez is kötődik, Különösen a csempészás¹³ játszik kiemelkedő szerepet a térségben. Ugyanakkor a térségben meghatározó szerepet játszó benzin¹⁴ csempészes csökkenő tendenciát mutat.

¹³ 2000 doboz cigaretta Magyarországra történő átcsempészését akadályozták meg a csapi vámosok.

Az LM márkájú cigarettákat egy lett állampolgár próbálta Magyarországra csempészni a Csap-Záhony ukrán-magyar határátkelő zöld sávján. A vámnyilatkozatban csupán jelentéktelen összegű külföldi valutát tüntetett fel, ám a vámosok érdeklődését felkeltette az Audi 4-es hátsó ülésén fekvő utazótáska. Ebből, illetve a csomagtartóban heverő további három táskából végül összesen kétezer csomag cigaretta került elő.

A lett férfi ellen a vámtörvények megsértése címén eljárást kezdeményeztek.

Forrás: [Kárpátinfo.net](http://Karpátinfo.net)

¹⁴ A vámellenőrzések megszigorítása óta leáldozóban van a csempészet, közte az úgynevezett benzinturizmus napja is a magyar-ukrán határ térségében - közölte a Vám- és Pénzügyőrség Észak-Alföldi Regionális Parancsnokságának szóvivője kedden a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében megjelenő Kelet-Magyarország című napilapban.

Az ellenőrzéseket 2005. októberében szigorították meg, s hogy mennyire indokolt volt, azt különösen meggyőzően alátámasztja, hogy tavaly a régió legális üzemanyag-kútjainak a forgalma 140 millió literrel nőtt - mondta Kupecz József.

A 2006-s évben további változások történtek a határhoz kapcsolódó bűncselekmények, szabálysértések és a határátkeléssel kapcsolatos események területén. Így az elmúlt év során ukrán viszonylatban problémát jelentett az utasvárakoztatások kialakulása. Az első félévben elsősorban kilépő irányban volt jellemző a várakoztatás, amelynek oka alapvetően az ukrán határőrizeti szervek fogadóképtelensége (többszöri rendszerleállások) volt. Ugyanakkor Záhony közúti határátkelőhelyén a Tisza-híd átépítésének időszakában mindkét irányban előfordultak torlódások. Ez esetenként több órás várakozáshoz vezetett.

Az év utolsó időszakában azonban a jövedéki termékekkel összefüggő jogsértő cselekmények hatékonyabb kiszűrése, valamint a madárinfluenza járvány kialakulásának megakadályozása érdekében bevezetett vámszigorítások okoztak igen nagy mértékű (2-7 óra) várakoztatásokat valamennyi ukrán viszonylatú határátkelőhelyen. Emiatt több alkalommal is blokádhelyzet alakult ki. Az említett VÁM szigorítások bevezetésének hatására érezhető csökkenés következett be a határforgalomban. Átléptetésre került **10.221.702** fő utas, valamint **5.667.310** jármű. A *csökkenés mértéke személyforgalomban 17 %, járműforgalomban 16,5 %* volt.

A határforgalomhoz kapcsolódó jogsértések száma a következőképpen alakult a 2006-s esztendőben: 5.356 fő került visszairányításra, illetve 303 alkalommal történt körözött személy, jármű, tárgy illetve okmány felfedése. Az illegális migráció (azaz tiltott határátlépés) tekintetében növekedés volt tapasztalható az ukrán-magyar határon. Ugyanez tapasztalható a nemzetiségi viszonylat vizsgálatának tekintetében, ahol az ukrán állampolgárok emelkedő tendenciával jelentős számban kísérlik meg illegálisan átlépni az államhatárt.

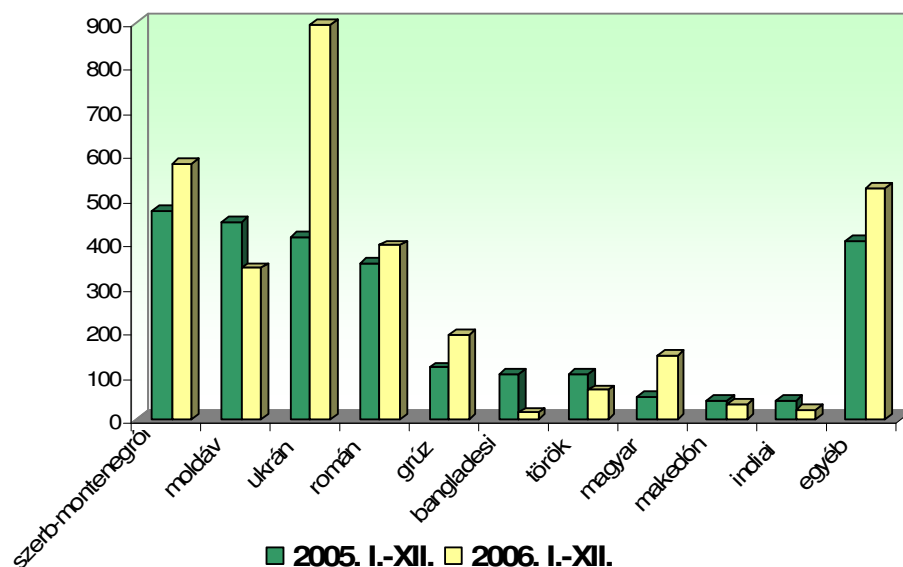

Magyarozatként hozzáfűzte: a 140 millió liter üzemanyag-többséggel 7.022 tartálykocsit lehetne megtölteni, amelyek egymás mögé állva, 126 km hosszú kocsisort alkotnának.

A nyírségi napilap újságírójának interjút adó sajtószóvivő elmondta, hogy a szigorítás hatására a múlt évben 41 ezer jogsértést fedtek fel a pénzügyőrök a régióban, 11 ezerrel többet a tavalyelőttinél, noha a személy- és a járműforgalom 29, illetve 38 %-kal esett vissza a határállomásokon.

Kupecz József kitért arra is, hogy a záhony-csapi magyar-ukrán átkelőhelyen egy második sorompót is kénytelenek voltak felállítani, mert az első sorompónál útlevélkezelésre megálló külföldiek közül többen okmányaikat hátrahagyva, nagy sebességgel próbálták elhajtani csempészárúval megrakott járműveikkel.

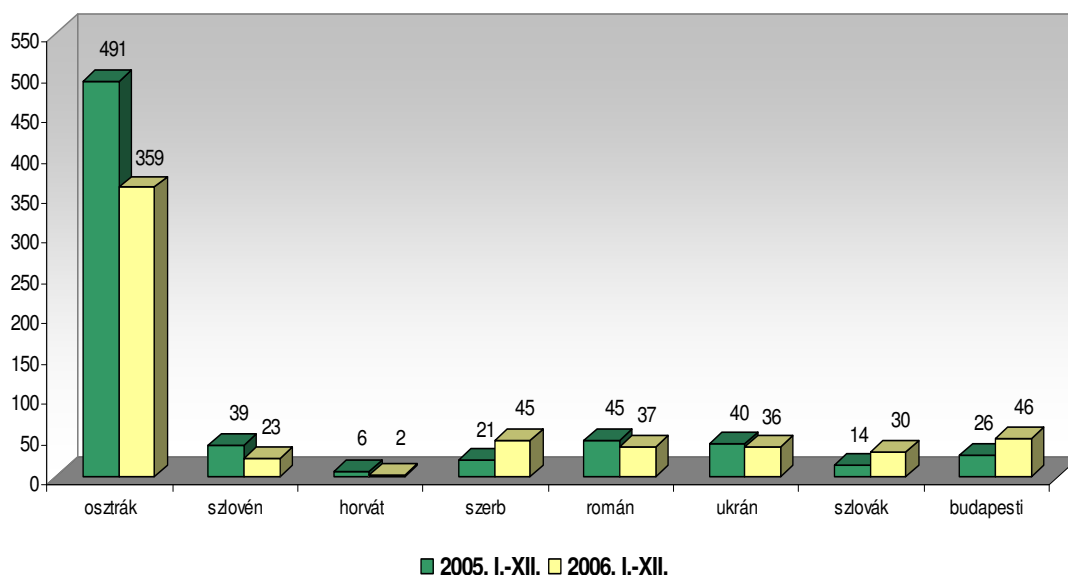
Forrás: MTI 2007-03-27

Forrás: Határőrség Nyírbátori Igazgatóság adatbázis

A táblázatból jól kiolvasható, hogy a Magyar Köztársaság a keleti irányból a migráció cél és tranzit országává vált, miután főleg megélhetési, munkavállalási okok miatt akarnak a fenti nemzetiségek hazánkba és ezáltal az EU-ba bejutni.

Az illegális migrációhoz kapcsolódó embercsempészség helyzete már más képet mutat. Ha viszonylatonként vizsgáljuk meg, hogy hol vannak jelen legjobban az embercsempészek, és hol lépik át illegálisan embercsempészség következtében a magyar államhatárokat, akkor megállapítható, hogy az érdeklődés középpontjába az osztrák-magyar „belső” határ van. Ennek oka, hogy sokan legálisan (pl.: ingyenes vízummal) lépik át a jelenlegi magyar külső határokat, míg az EU-ba tovább illegálisan kísérik meg a bejutást.

Forrás: Határőrség Nyírbátori Igazgatóság adatbázis

A diagram az elmúlt két év adatait illusztrálja és jól látható az osztrák határon az embercsempészség dominanciája. Ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az ukrán-magyar határon folyamatos növekedés tapasztalható az illegális migráció, embercsempészség¹⁵ területén, ahol az ukrán és a moldáv állampolgárok jelentős nagyságrendben szerepelnek az elkövetők között.

Az ukrán-magyar határrendet erősíti, hogy az ukrán és a magyar határőrizeti szervek között hagyományosan jó együttműködés alakult ki. Az ukrán fél elismerte a változtatás szükségességét és az Ukrajnában lezajlott politikai folyamatok következtében Ukrajna Európai Unióval együttműködése, esetleges tagság irányába mozdult el. Ennek a határőrizet, határrendészet területén¹⁶ is érzékelhető jelei vannak.

---

¹⁵ Tovább folytatódott a Záhonyi közúti határátkelőhelyén zajló ukrán migrációhoz kapcsolódó embercsempészség tevékenység. Az ukrán-magyar államhatár átlépése során a csempésztett személyek hamis, hamisított úti okmányokat, vízumokat és tartózkodási engedélyeket – elsősorban olasz tartózkodási engedély- használtak fel. Ezen közokiratok hamisítását Ukrajnában tevékenykedő okmányhamisító szervezetek végzik. A látókörbe került ukrán migránsok motivációja az EU cél országokban történő munkavállalás, elsősorban Ausztrián keresztül Olaszország a végső úti cél.

¹⁶ *A munkácsi határörkörzethez tartozó határőr-parancsnokságokon, határőrökön tartott szemlét Oleg Havasi, Kárpátalja kormányzója. A Haranglábtól egész Rahóig tartó 200 km-es határszakasznak nemhogy az őrzése, de még röpke szemrevételezése sem egyszerű feladat. Így a megyei adminisztráció elnöke vendéglátójával, Motrosilov Vagyim parancsnokkal a terepet helikopterrel repülte be.*

A határőrség alapvető két feladata továbbra is az illegális migráció megállítása, valamint a csempészet megakadályozása. – hangsúlyozta a határőrparancsnok, aki számadatokkal bizonyította, hogy nőtt azoknak az illegális bevándorlóknak a száma, akik Kárpátalján keresztül szeretnének eljutni valamelyik európai uniós országba. Egy év alatt közel 300 személyt fogtak el – köztük számos afganisztánit, indiait, pakisztánit stb. – akik ezen a határszakaszon próbáltak átjutni. Kérdésre válaszolva az alezredes elmondta, hogy a hatályos nemzetközi jogszabályoknak megfelelően ezek az emberek hat hónapon át tarthatók fogva az erre a célra létesített ideiglenes gyűjtőhelyen, amíg sorsukról döntés születik.

A menekült státus megadására kevés az esély, ezeket a szerencsétleneket többnyire visszatoloncolják hazájukba. Az ázsiai országokból érkezők között visszaeső határsértő nincs, ám a szomszédos Moldáviából érkező migránsokkal egészen más a helyzet: közülük jó néhányan többször is megpróbálták átlépni a határt. A parancsnok beszámolt arról, hogy Ukrajnában tovább folytatódik a határőrség reformja. Az a cél, hogy egy év múlva az ország határait ne a sorkatonai állományból ide áthelyezett katonák ellenőrizzék, hanem hivatásos, úgynevezett szerződéses határőrök. Mindez megköveteli a határőrökön, a határátkelőkön folyó munka átszervezését, hisz érthető módon egy civil, családos, nem a helyőrségen lakó határőr munkabeosztását, műszakját más módon kell megszervezni, mint egy a helyi laktanyában elszállásolt tényleges szolgálati idejét töltő katonáét. Kísérleti jelleggel Ukrajna néhány határőr-parancsnokságának a munkáját már ily módon szervezték át. Itt, ezen a határszakaszon, ahol csupa uniós országgal érintkezünk, az átállítás még inkább sürgetővé válik.

Oleg Havasi, az elfogott illegális migránsokról szólva ismertette a megyei vezetőség álláspontját. Azt szeretnék, ha a pósházi menekülttáborat mihamarabb felszámolnák. Több okból sem szerencsés, hogy néhány száz embert itt tartanak a fogva a határ-közeli zóná-

Összegezve:

- Az ukrán-magyar államhatár a magyar 2007. decemberi teljes jogú schengen tagság esetén külső határrá válik, amellyel jelentősége megnövekedik, az illegális migráció célpontjává válik.
- A bekövetkezett események elemzése-értékelése alapján, az illegális migrációhoz kapcsolódó jogsértő cselekmények tovább emelkedtek és tovább emelkedhetnek.
- A közokirat-hamisítások száma folyamatosan nő, az arra ráépült embercsempészség folytatódik, a „zöldhatáron” történő embercsempészség is fokozódik.
- A hazai és nemzetközi szempontból is kiemelt migrációs irány: ukrán viszonylatból befelé a Csap (Csop) – Záhony – Nyíregyháza, a Tisza-újlak (Vilok) – Fehérgyarmat – Nyíregyháza irány.
- Az ukrán-magyar határon kialakult helyzet javítását segítheti elő az immár EU által is szorgalmazott kishatárforgalom intézményrendszerének új keretek között való visszaállítása.

Felhasznált irodalom

1. 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
2. 2007. évi II. törvény a harmadik ország állampolgárainak beutazásáról és tartózkodásáról
3. Az Európai Parlament és a Tanács 1931/2006/EK rendelete (2006. december 20.) a tagállamok külső szárazföldi határain való kishatárforgalom szabályainak meghatározásáról, valamint a Schengeni Egyezmény módosításáról. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2006/l_405/l_40520061230hu00010022.pdf

---

ban, hisz már e körülmény miatt is megnő a szökés veszélye. Nem elhanyagolható az a kockázati tényező sem, amit a távoli országokból érkező személyek jelentenek közegészségügyi, járványügyi szempontból (olyan betegségeket hurcolhatnak be, amelyek gyógyítására orvosaink nincsenek felkészülve). A kormányzó beszélt az új határátkelők létesítéséről, a meglévők korszerűsítéséről, ecsetelte, mennyire fontos lenne egy tisztai kikötő létrehozása. A jelenlevők közül többen szóvá tették, hogy a határ-menti települések önkormányzataival, az itteni falvakban élőkkel nem mindenütt sikerült konstruktív együttműködést kialakítani a határőröknek. Oleg Havasi bejelentette, kezdeményezni fogja, hogy a járási helyi költségvetéséből támogassák a határőrizeti szerveket. Hisz mindenki érdeke, hogy a határőrizeti szervek munkája közelítsen az Európában elfogadott normákhoz, az európai gyakorlathoz.

Forrás: [Kárpátinfo hetilap](#) 2007-04-28

4. Baranyi Béla SCHENGEN ELŐTT – SCHENGENRE VÁRVA Euroregionális szervezetek és új interregionális szerveződések Magyarország keleti államhatárai mentén, <http://www.rkk.hu/egyeni/baranyi.html>
5. Baranyi Béla: A „periféria perifériáján” – egy kérdőíves vizsgálat eredményei és tanulságai az Északkelet-alföld határ menti területein. In: A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-alföldön. Pécs, 2001. 55-86. p
6. Baranyi Béla: Az államhatár elválasztó és összekapcsoló szerepe, avagy a határmentiség kérdőjelei az Északkelet-alföldön. In: Határok és régiók. Szeged 1999.187-196.p.
7. Baranyi Béla: Euroregionális szervezetei és új interregionális szerveződések Magyarország keleti államhatárai mentén. In: Magyar Tudomány, 2002. 11.sz.1505-1518.p.
8. Dancs László: Határon átnyúló kapcsolatok az Északkelet-alföldön. In: A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-alföldön. Pécs, 2001. 257-294.p.
9. Együttműködési megállapodás, mely létrejött a Magyar Köztársaság Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Rendőr-főkapitánysága, Hajdú-Bihar megyei Rendőr-főkapitánysága, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rendőrfőkapitánysága, valamint Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátontúli Területi Főosztálya között 2000-2001. évre. Nyíregyháza, 2000. 10. 25
10. Grónás József-Sallai János: Kishatárforgalom története és jövője az EU-ban. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/2/2005_2_11.html.
11. Hardi Tamás: Ukrán–magyar határkapcsolatok,
12. Határőrség adatbázis
13. Kárpát Infó
14. Nyírbátori Határőr Igazgatóság adatbázis
15. Ritecz Gy. - Sallai J.: Géographie criminelle des frontières hongroises. In: le courrier des pays de L' Est n° 1021 janvier 2002.
16. RKK 2001. Győr, kézirat
17. Sallai J: *Before the EU accession waiting for Schengen*” The ciminal geography of the ukrainian-hungarian border in the nineties, <http://www.polizei-newsletter.de/pdf/sallai.pdf>
18. Sallai János: A bel- és igazságügyi együttműködés általános jogi tudnivalói. Hans Seidel Alapítvány.” Pro Renovanda Cultura Hungariae” Alapítvány, Budapest, 2004. ISBN 963 214 797 9.
19. Sallai János: A Magyar Köztársaság határrendje és a határ biztonsága a "schengeni" elvek EU-ba való beépülése, illetve Magyarország uniós csatlakozása tükrében / Sallai János, Ritecz György. - Budapest: Rendőrtiszti Főiskola, 1999.
20. Sallai János: Az államhatárok ISSN 1219 5235 Változó világ; ISBN 963 9001 85 6; Press Publica Kiadó, 2004.
21. Sallai János: Az ukrán-magyar határ kriminál földrajza az 1990-es években és a Magyar-magyar kapcsolattartás jövője a külső határ mentén. IN: Európa Tükör Műhelytanulmányok. 90. sz. pp. 71-131.
22. Határőrség Nyírbátori Igazgatóság adatbázis
23. Szabó A. Ferenc: A migráció történelmi és biztonságpolitikai jelentősége az EU-bővítés tükrében. Budapest, 2000. Kiadja: Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatal. Védelmi Tanulmányok kétnyelvű kiadvány No.39. (ISSN 1216-4704; ISBN 963 8117
24. Térképészeti Közlöny 1950. Budapest
25. Demus Mária (2007) AZ ÁLLAMHATÁR RENDJÉNEK JOGI VÉDELME AZ EU CSATLAKOZÁS TÜKRÉBEN c. PhD. értekezés

KONZULTÁCIÓ

RÉCSEI MIHÁLY

EGY NEMZETKÖZI IPARBIZTONSÁGI KONFERENCIA MARGÓJÁRA

A Szakmai Szemle szerkesztőbizottságának ösztönzésére, a személyi- és iparbiztonsági ellenőrző tevékenység végzésével szoros kapcsolatban álló nemzetközi együttműködés aktuális fejleményeinek láttatása céljából szeretném közhírré tenni a legutóbbi Nemzetközi Iparbiztonsági Konferencia néhány mozzanatát, a rendelkezésünkre bocsátott anyagok általam fontosnak ítélt részleteinek ismertetését. Tisztában vagyok azzal, hogy a Személyi- és Iparbiztonsági Ellenőrzési Igazgatóság állományán túl csak keveseket tudok ezzel a publikációval izgalmi állapotba hozni, de mivel az MK KBH szakmai tevékenységének egy fontos szegmensét érinti a témakör, ezért közérdeklődésre tarthat számot.

2007. szeptember 04-07. között a Nemzeti Biztonsági Felügyelet reprezentánsával együtt Tallinn-ban részt vettem az éjszakai Nemzeti Biztonsági Hatóság által szervezett Nemzetközi Iparbiztonsági Konferencián (a továbbiakban: MISWG), amelyen Törökország és Izland kivételével az összes NATO tagország, az Európai Unió tagjával rendelkező Svédország, Finnország és Ausztria, valamint a mindkét szervezeten kívüli Svájc képviselői vettek részt. A rendezvényen megjelentek a NATO Biztonsági Hivatal, az Európai Unió, valamint az Európai Védelmi Ügynökség képviselői is. Több ország részéről INFOSEC szakemberek is voltak a delegációban.

A program szeptember 04-én este egy állófogadással vette kezdetét, ahol lehetőségem nyílt megismerni informális beszélgetések során a konferencia résztvevőit. Erre azért is szükségem volt, mivel a külszolgálatom miatt utoljára 2002-ben Prágában vettem részt az éves rendszerességű konferencián és az öt év során a delegációtagok jelentős mértékben kicserélődtek. A hivatalos munka 05-én reggel az éjszakai védelmi miniszter megnyitó beszédével kezdődött. Ezt követően az éjszakai Nemzeti Biztonsági Hatóság elnöke ismertette a két napos konferencia programját. A konferencia első napirendi pontjaként a 2006. évi Berlinben rendezett konferenciáról készült jegyzőkönyv jóváhagyására került sor. A leve-

zető elnök külön kihangsúlyozta, hogy a jegyzőkönyv elkészítése nagy alapos-sággal történt, ebből adódóan ennek módosítására nem hangzott el javaslat.

Ezt követően a még 2005-ben, Luzernben létrehozott három munkacsoport vezetőjének beszámolójára került sor, mely során ismertették a MISWG jelenleg funkcionáló 21 dokumentumának felülvizsgálatával, esetleges átszerkesztésével kapcsolatban tett egyeztető munka eredményét. A konferencia által elfogadott közös álláspont szerint a dokumentumok nem kerülnek átszerkesztésre, csupán a témakörük szerinti alcsoportokba tagolják be ezeket.

A továbbiakban a svájci reprezentáns tartott előadást a nemzetközi minősített szerződések lebonyolításának gyakorlati megvalósítása során jelentkező problémákról. A konferenciát megelőzően minden MISWG ország kitöltött egy kérdőívet, amelyen szerepeltették a személyi biztonsági ellenőrzések elrendelésével, végrehajtásával, valamint a személyi biztonsági tanúsítványok kiadásával kapcsolatos legfontosabb nemzeti előírásokat. Megállapítást nyert, hogy szükséges lenne a jelenleginél nagyobb mértékben összehangolni az országok eltérő gyakorlatát a hatékonyabb együttműködés céljából. Ennek érdekében a svájci előadó köröztetni fogja a válaszokat tartalmazó kérdőíveket és a következő konferencián újabb javaslattal áll elő.

A NATO Biztonsági Hivatal (a továbbiakban: NOS) képviselője a felvetett témakörrel kapcsolatban elmondta, hogy a NATO biztonsággal foglalkozó szabályzatai részletesen taglalják a személyi biztonsági tanúsítványok kiadásával összefüggő kérdéskört. Ennek értelmében a NOS csak olyan országokkal tud együttműködni, amelyekkel titokvédelmi megállapodást kötött és rendelkeznek a NATO-ban megkövetelt nemzeti biztonsági hatósággal egyenrangú szervezettel. A nem NATO tagországok állampolgárai közül az ausztrál, új-zélandi, finn, osztrák, svéd és svájci állampolgárok kaphatnak indokolt esetben „NATO TITKOS” szintig betekintési jogosultságot, miután aláírták a titoktartási nyilatkozatot, valamint felkészítették őket a minősített információk kezelésével kapcsolatos legfontosabb tudnivalókra. A jogosítványaik viszont nem terjedhetnek ki a NATO nyilvántartókba történő belépésre, illetve más, nem NATO országokból érkező látogatók II. osztályú biztonsági zónán belüli kísérésére.

Az Európai Védelmi Ügynökség (a továbbiakban: EDA) képviselője az előadásában elmondta, hogy az EDA 2004. júliusában jött létre az Európai Unió (a továbbiakban: EU) védelmi képességeinek erősítése céljából. Magyarország 2007-ben csatlakozott a szervezethez, amelynek jelenleg 26 tagországa van. Az EDA egységesíteni kívánja az általa levezényelt minősített projektekből a minősítési rendszereket. Elvárásként szerepelteti az EU által is elfogadott Telephely Biztonsági Tanúsítvány (a továbbiakban: TBT) meglétét, amelyet minden esetben az adott EU tagország nemzeti biztonsági hatósága állít ki.

Az Egyesült Királyság delegáltja kiosztott egy kérdőívet, amelyen a MISWG országok nyilatkoztak arról, hogy rendelkeznek-e „NATO RESTRICTED” (a továbbiakban: NR) szintű TBT-vel, és hogy az ilyen szintű projektek lebonyolításához szükséges nemzetközi iparbiztonsági látogatások hatósági engedélyhez kötöttek-e. A válaszokból kiderült, hogy a MISWG országok túlnyomó többségében nincs NR szintű TBT. Magyar részről jeleztük, hogy az új titokvédelmi törvény elfogadását követően mi is tervezzük megszüntetni ezt.

A MISWG országok éves jelentései közül az alábbiak érdemelnek kiemelését

Bulgária 2007. végére dolgozza ki az iparbiztonsággal kapcsolatos részletes jogszabályokat, a cégellenőrzések eljárási rendjét, amelyeket alapvetően a NATO-ban alkalmazott előírásokhoz igazítanak.

Csehországban 2006. január elsejével lépett hatályba az új titokvédelmi törvény, a biztonság valamennyi aspektusát felölelő 8 kormányrendelettel együtt, amelyek részletesen szabályozzák a minősített információk védelmével kapcsolatos nemzeti előírásokat. A cégekkel kapcsolatos elvárások között kiemelt helyen szerepel a gazdasági stabilitás, a biztonsági elvárásoknak való megfelelés, valamint a titokhordozók megfelelő szintű személyi biztonsági ellenőrzöttsége. Az ellenőrzés végrehajtásáért nem kérnek anyagi ellenszolgáltatást az érintett cégektől. A cseh Nemzeti Biztonsági Hatóság 2006. szeptembere és 2007. augusztusa között 111 „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ”, 41 „BIZALMAS”, 41 „TITKOS” és 1 „SZIGORÚAN TITKOS” TBT-t adott ki. 2007. január elsejét követően több mint 130 cég nyújtott be cég-adatlapot, kérve az ellenőrzésüket. NATO TBT-t csupán azoknak a cégeknek adnak ki, amelyek érintettek valamelyik NATO minősített projektben. Ezek száma jelenleg 15. A cseh delegáció vezetőjével folytatott beszélgetés során megtudtam, hogy a cégellenőrzések során csupán a cégvezetőnek hajtják végre a megfelelő szintű személyi biztonsági ellenőrzését. A cég más tagjait csak a minősített projekt elnyerését követően, az ebben való érintettségük arányában ellenőrzik le. A cégellenőrzésre ugyanazt a Cég-adatlapot használják, amelyet a minősítettségi szintnek megfelelően kiegészítenek további ellenőrző intézkedésekkel. Tekintettel arra, hogy Magyarországon a közeljövőben kerül elfogadásra az új titokvédelmi törvény, indokoltnak tartom a publikációm második felében részletesebben taglalni a csehek 2006. január 01-én hatályba lépett új törvényének legfontosabb elemeit.

Dánia ugyan nem adott le jelentést, viszont a dán reprezentánsokkal történt megbeszélés során megtudtam, hogy a cégellenőrzéseket régiók szerinti elosztásban végzik. Nem töltetnek ki az ellenőrzött gazdálkodó szervezettel Cég-adatlapot, hanem a cégvezetés által elmondottakat rögzítik egy jelentésben. Az ebben szereplő információkat ütköztetik a más forrásból beszerzett ada-

tokkal. A „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” szintig minősített cégek részére kiadott TBT 10 évig, míg az ennél magasabb minősítésűek 5 évig érvényesek. A cégek gazdasági hátterét nem vizsgálják, mivel eleve feltételezik róluk a pozitív pénzügyi mérleget és a nyereségességet. Az ellenőrzés alá vont gazdálkodó szervezeteknél dolgozó személyek biztonsági ellenőrzése viszont nem tartozik az iparbiztonsági ellenőrzést végző szakreferensek hatáskörébe.

Észtországban az új titokvédelmi törvény 2008. január 01.-én lép hatályba. Az új szabályzó a TBT-k kiadhatóságának vonatkozásában néhány szigorítást is tartalmaz. Ezek egyikeként nevesítik a cég tulajdoni viszonyaival kapcsolatban azt a megszorítást, ha a cég tulajdonosi háttere nem ellenőrizhető és a tisztázatlan rész aránya meghaladja az 1/3-os tulajdonhányadot, akkor nem adható ki a TBT.

Finnország az Európai Unión belül tett kezdeményező lépéseket a cégellenőrzések eljárási rendjének összehangolására, az eltérő gyakorlati végrehajtás összehangolására, a minimális biztonsági elvárások egységes rendszerben foglalására. Az újonnan létrehozott finn Nemzeti Biztonsági Hatóság a Kommunikáció Biztonsági Hatóság részeként fog működni. Jelenleg ideiglenesen a Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozik. Az iparbiztonság jogszabályi hátterét a „Nemzetközi Információk Védelme” elnevezésű, 2004-ben hatályba lépett törvény tartalmazza. A 2006. évi MISWG konferencia óta Finnországgal, Szlovákiával, Olaszországgal, Lengyelországgal és Lettországgal írt alá kétoldalú titokvédelmi megállapodást. Spanyolországgal, Csehországgal és Litvániával a közeljövőben tervezik ezt megkötni.

Franciaországban 2007. júniusában adta ki a Védelmi Minisztérium a Biztonsági Kézikönyv első részét, amely „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” minősítést kapott. A Biztonsági Kézikönyv második részét 2008-ban kerül kiadásra, amely többek között tartalmazni fogja a terrorelhárítás legfontosabb szabályait.

Görögországban 2006. áprilisától az Iparbiztonsági Hivatal a Védelmi Minisztérium alárendeltségébe került. A jogszabályokban alapszabályként rögzítették, hogy fő szabályként alapvetően görög állampolgárságú, megfelelő szintű személyi biztonsági tanúsítvánnyal rendelkező személyek férhetnek hozzá a nemzeti minősített információkhoz. Ez alól néhány nemzetközi minősített projekt esetében kivételt lehet tenni a „szükséges mértékű megismerés” alapelvének fokozott mértékű figyelembe vétele mellett. Jelenleg 100 cég rendelkezik TBT-vel, illetve 4000 személy kapott a NATO minősített információk megismerésére is feljogosító személyi biztonsági tanúsítványt.

Olaszországban a minősített információk védelmével kapcsolatos szabályokat jelenleg még az 1977. évi 801. számú törvény, valamint egy 2006. feb-

ruárjában kiadott kormányrendelet tartalmazza. A 2007 augusztusában törvényhozás által elfogadott 124. számú új törvény 2007 októberében lép hatályba, kiváltva az 1977. évi 801. számú törvényt. Az ebben foglaltak alapján az Nemzeti Biztonsági Hatóság az olasz Miniszterelnöki Hivatal szervezetébe kerül beintegrálásra.

Lettországbán 2007. július 31.-ig 103 nemzeti TBT került kiadásra, amelyek közül jelenleg 82 érvényes. Két TBT-t kellett visszavonni a tulajdonviszonyokban bekövetkezett, biztonsági kockázatként értékelt kedvezőtlen változások, valamint a biztonsági előírások ismétlődő, súlyos megsértése okán.

Lengyelországban 2007 májusát követően a „TITKOS” és „SZIGORÚ-AN TITKOS” minősítésű projektekben bevonni tervezett cégek nemzetbiztonsági ellenőrzését kizárólag a Nemzeti Biztonsági Hatóság végezheti. Az ellenőrzés végrehajtásáért a cégeket kötelezik eljárási illeték befizetésére. A nemzeti Biztonsági Hatóság újonnan kreált honlapja 2007 szeptemberétől látogatható.

Portugáliában a Nemzeti Biztonsági Hatóság működésének és szervezeti felépítésének szabályozására 2007. májusában új törvény került kiadásra. A digitális aláírás alkalmazása megkezdődött a megfelelő garanciális háttér biztosítása mellett. Az Akkreditációs Hatóság már 6 ilyen típusú szoftver alkalmazását engedélyezte. Portugália megállapodást kötött a NATO illetékes hatóságával (NC3A) a minősített NATO, illetve portugál információk elektronikus úton történő cseréjét, kölcsönös hozzáférhetőségét illetően. Hatályos kétoldalú titokvédelmi megállapodásuk van Franciaországgal, Németországgal, Svédországgal, az USA-val, Brazíliával, Észtországgal, Lettországgal és Lengyelországgal. Aláírás előtt áll a titokvédelmi megállapodás Bulgáriával, Olaszországgal, Luxemburggal, Spanyolországgal és Szlovákiával. Előkészítő tárgyalásokat folytatnak Hollandiával és Romániával.

Szlovéniában az iparbiztonsággal kapcsolatos kérdések átbeszélése céljából havi rendszerességgel összeülnek az érintett minisztériumok képviselői. Az informatikai információvédelem területén adtak ki új kormányrendeletet a közelmúltban. Az iparbiztonsági ellenőrzés alá vont cégekkel kapcsolatos eljárási renddel, valamint a TBT-k kiadhatóságának feltételrendszerével foglalkozó kormányrendelet 2007. július 19.-én lépett hatályba. Az eddig szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján megkezdték egy iparbiztonsági kézikönyv összeállítását.

Spanyolországban napjainkban vizsgálják felül az iparbiztonsággal foglalkozó jogszabályokat. Ezzel párhuzamosan átstrukturálják a Nemzeti Biztonsági Hatóságukat is. A változások befejezésének várható időpontja 2008-ra vagy 2009-re tehető. Fokozottabb figyelmet fordítanak a nemzetközi együttműködésre is.

Svájcban a minősített információk védelmével kapcsolatban 2007 augusztusában lépett hatályba az új törvény, amelyben egységes eljárási rendet alakítottak ki a civil és a katonai szféra részére.

Az **Egyesült Királyságban** 2007 januárjától a Védelmi Minisztérium hatáskörébe került a minősített katonai tendereztetés valamennyi kérdésköre, valamint az ezekhez kapcsolódó személyi biztonsági- és cégellenőrzés.

Az **USA-ban** szervezeti átalakításra került sor. A tevékenységük elsődlegesen az iraki és afganisztáni műveletekkel kapcsolatos iparbiztonsági háttér megteremtésére és fenntartására fókuszál.

Az országjelentésekben szereplő információk, a finn kezdeményezés, valamint az informális beszélgetések alapján arra a következtetésre jutottam, hogy szükséges lenne összehangolni a MISWG országok cégeellenőrzéssel kapcsolatos eljárási rendjét, gyakorlatát, a biztonsági kockázati tényezők számbavételét, a cég-adatlapok egységesebb rendszerben való kezelését. Erre a feladatra a cég biztonsági megbízottak feladatrendszerével foglalkozó 21. számú MISWG dokumentum megalkotásából levont tapasztalatok alapján alkalmasnak tartom a magyar delegációt. Az új dokumentum elkészítésének tervével megfelelő felkészülést követően a 2008. évi konferencián állnánk elő, amelyben elvállalnánk a vezető nemzet szerepét. Nagy előnnyel járna a számunkra a MISWG országok jogszabályi háttérének megismerése, a nemzeti relációban használt Cég-adatlapok áttekintése, a biztonsági kockázati tényezők megítélésében meglévő, ország-specifikus különbségek megismerése, ezekből a hasznosítható tapasztalatok levonása.

Összegzés: Ez a konferencia egy újabb jelentős állomása volt az iparbiztonság területén folyó nemzetközi együttműködés rendszerének. Kiemelt fontossággal bír az a törekvés, hogy a globalizációból adódó egyre szélesebb kört érintő biztonsági kihívásokra találjunk közösen megfelelő válaszokat. Az egyre nagyobb fenyegetettség ösztönző erőként hat az iparbiztonsági alapelvek mind szélesebb körű elfogadtatása, az ilyen jellegű munka hatékonyságának további javítása terén. Az informális beszélgetések során megszerzett egyéb ismeretek révén sok olyan információhoz juthattunk, melyeket jól tudunk hasznosítani a hazai iparbiztonsági rendszer fejlesztését, hatékonyabbá tételét illetően.

A cseh személy- és iparbiztonsági ellenőrzés legfontosabb mozzanatai

Jogszabályi háttér:

- **A minősített információk védelméről szóló 421/2005. (09. 21.) számú törvény;**
- A minősített információk jegyzékéről szóló 522/2005. (12. 07.) Korm. rendelet;

- A minősített információkat továbbító informatikai- és kommunikációs eszközök biztonságáról, valamint kisugárzás elleni védelemről szóló 523/2005. (12. 05.) Korm. rendelet;
- A minősített információk rejtjelzéséről szóló 524/2005. (12. 14.) Korm. rendelet;
- A rejtjelzésre feljogosító tanúsítvány igénylésének folyamatáról szóló 525/2005. (12. 14.) Korm. rendelet;
- Az iparbiztonság területén használt formanyomtatványokról, valamint a Telephely Biztonsági Tanúsítványok kiadásával összefüggő elvárásokról szóló 526/2005. (12. 14.) Korm. rendelet;
- A személyi biztonsági ellenőrzésről szóló 527/2005. (12. 14.) Korm. rendelet;
- A fizikai védelemről, valamint a technikai eszközök akkreditálásáról szóló 52/2005. (12. 14.) Korm. rendelet;
- A minősített információk dokumentum biztonságáról, valamint a nyilvántartókról szóló 529/2005. (12. 15.) Korm. rendelet.

A törvény személyi biztonságról szóló része

A minősített információk védelme a személyi biztonsági ellenőrzésen, az iparbiztonságon, a dokumentumbiztonságon, a fizikai védelmen, az informatikai információvédelmen és a rejtjelzésen alapul.

Személyi biztonsági ellenőrzés

A „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” minősítési szintű információhoz az a természetes személy férhet hozzá, aki számára a munkaköre ellátásához ez szükséges, rendelkezik személyi biztonsági tanúsítvánnyal, és megismerte a vonatkozó titokvédelmi előírásokat. További elvárás a jogi felelősségvállalás (titoktartási nyilatkozat aláírása), a 18. életkor betöltése, valamint a büntetlen előélet. Külföldi állampolgár esetében az anyaország által kibocsátott, 3 hónapnál nem régebbi erkölcsi bizonyítvány szükséges. Amennyiben a külföldi állampolgár megszakítás nélkül legalább 6 hónapot élt harmadik országban, akkor az onnan származó, 3 hónapnál nem régebbi erkölcsi bizonyítvány is elfogadható. A titokvédelmi előírások megismerését követően az ellenőrzött titoktartási nyilatkozatot ír alá, amelynek egyik példányát megkapja az ellenőrzött, a másik pedig irattározásra kerül. A Nemzeti Biztonsági Hatóságnak (a továbbiakban: Hatóság) az általa kiadott szakvéleményt minden harmadik évben felül kell vizsgálnia, annak megállapítása céljából, hogy az ellenőrzött továbbra is megfelel-e a fentiekben felsorolt elvárásoknak. Amennyiben a szakvélemény érvényessége nem hosszabbítható meg valamilyen kritérium teljesítésének hiánya okán, erről kibocsátó hatóság írásos értesítést küld az érintettnek. A szakvélemény érvényessége akkor is megszűnik, ha az ellenőrzött személy fontos beosztása megszűnik, vagy ha elhalálozik.

A „SZIGORÚAN TITKOS”, a „TITKOS”, valamint a „BIZALMAS” minősítésű információkat kizárólag azok a természetes személyek ismerhetik meg, akiknek a betöltendő munkakörük ezt indokolja, illetve részesültek titokvédelmi oktatásban. A titokvédelmi előírások megismerését követően az ellenőrzött titoktartási nyilatkozatot ír alá, amelynek egyik példányát megkapja az ellenőrzött, a másik pedig irattározásra kerül. A szakvélemény kiadható a cseh állampolgárokon kívül az EU és a NATO mindazon állampolgárai számára is, akik nyilatkoznak a jogi felelősségvállalásról (titoktartási nyilatkozat aláírása), betöltötték a 18. életkorukat, büntetlen előéletűek, valamint megbízhatóak. A Belügyminisztérium és a titkosszolgálatok állományába felvenni tervezett jelölteknek pszichológiai vizsgálaton is át kell esniük.

Biztonsági kockázati tényezők:

- A Cseh Köztársaság érdekeit sértő tevékenység;
- Az emberi szabadságjogok megsértése, illetve az ilyen irányú tevékenység támogatása;
- A volt állambiztonsági szolgálatoknál betöltött bármilyen pozíció;
- Hamis személyi adatok használata;
- A Cseh Köztársaság érdekei ellen ható jogszabálysértés;
- Befolyásolhatóság, a megbízhatóságot megkérdőjelező életvitel;
- Kapcsolattartás olyan személlyel, aki a Cseh Köztársaság érdekeit sérti, vagy veszélyezteti;
- Jogerős bírósági elmarasztaló ítélet;
- A személyi biztonsági ellenőrzés során szándékos félrevezetés, fontos változások elhallgatása;
- A szolgálati feladattal összefüggő titoksértés;
- A legális jövedelmet meghaladó, tisztázatlan eredetű anyagi javak megléte.

A „BIZALMAS” szintű ellenőrzés során a kérdőív kitöltésétől számított 10 évig, „TITKOS” szint esetén 15 évig, míg „SZIGORÚAN TITKOS” szintnél 20 évig visszamenően kell vizsgálat alá vonni az ellenőrzöttet. Az ellenőrzés alsó életkori határa 15 év. A hamis személyazonosság használata nem tekinthető biztonsági kockázatnak, ha az adott személy ezt állami felhatalmazás alapján, „legálisan” tette. A nemzetbiztonsági szolgálatok a felsorolt biztonsági kockázati tényezők bármelyikének gyanúja esetén a felvétel előtt álló, valamint aktív személyi állománya vonatkozásában jogosult hazugságvizsgáló alkalmazására.

A szakvélemény tartalmi elemei:

- a) Családi név, utónév, korábban használt név;
- b) Születési hely, év, hó, nap;
- c) Személyazonossági szám;
- d) Állampolgárság;

- e) A megismerésre feljogosító legmagasabb minősítési szint megjelölése;
- f) A kiadás dátuma és a szakvélemény érvényességének terminusa;
- g) Hivatalos pecsét és aláírás (elektronikus változat esetén digitális aláírás).

A szakvélemény érvényességének időtartama:

- a) „SZIGORÚAN TITKOS” - 5 év;
- b) „TITKOS” - 7 év;
- c) „BIZALMAS” - 9 év.

A szakvélemény érvényessége:

- a) A feltüntetett érvényességi határidőig;
- b) Az illetékes hatóság érvényességet megszüntető határozatáig;
- c) A fontos és bizalmas beosztást betöltő személy haláláig;
- d) A szakvélemény elvesztéséig, illetve eltulajdonításáig;
- e) A szakvéleményben szereplő adatok megváltozásáig;
- f) A fontos és bizalmas munkakör megszűnéséig.

A szakvélemény elvesztése, eltulajdonítása, illetve a szakvéleményben szereplő adatokban történt változás esetén az illetékes hatóság az eredetivel megegyező szakvéleményt ad ki az igénylését követő 5 napon belül.

A Cseh Köztársaság Nemzeti Biztonsági Hatósága más ország kérésére indokolt esetben kiad személyi biztonsági tanúsítványról, illetve TBT-ről szóló igazolást, amelyben szerepel az adott személy, illetve cég neve az azonosító adatokkal együtt.

*A minősített információkhoz való hozzáférés
külön elbírálás alá eső esetei:*

Érvényes szakvélemény, illetve titokvédelmi felkészítés nélkül is hozzáférhet a minősített információhoz a Cseh Köztársaság elnöke, parlamenti képviselők, a kormány tagjai, a bírák, az ombudsmanok és helyettesei, valamint a Számvevőszék elnöke, alelnöke és tagjai. Ez a jogosultság csupán a funkció ellátásának időtartamára szól. Ebbe a körbe sorolható azon informátori kör, akik a cseh nemzetbiztonsági szolgálatok érdekében látnak el speciális szabályzókon alapuló tevékenységet. Indokolt esetben, egyéni elbírálás alapján más személyek is hozzáférhetnek minősített információkhoz érvényes szakvélemény nélkül egyszeri döntés alapján, maximum 6 hónap időtartamra.

A Hatóság írásos kérelem és indoklás alapján engedélyezheti az érvényes szakvéleményben meghatározott szintnél egy szinttel magasabb minősített információkba való egyszeri betekintést, anyagkezelést, amelynek időtartama

nem haladhatja meg a 6 hónapot. A kérelemnek tartalmaznia kell egy indoklási részt, a releváns minősített információ témaköri megnevezését és a betekintés időtartamát. A kérelemhez csatolni szükséges a szakvélemény fénymásolatát. A Hatóság a kérelem kézhez kapásától számított 5 napon belül döntést kell, hogy hozzon. Kedvező elbírálás esetén a kérelmező felelőssége az érintett személy titokvédelmi felkészítése. Egy személy részére csupán egyetlen alkalommal adható ilyen felhatalmazás. A kérelem nemleges elbírálása ellen az érintett személy nem élhet panasszal. Az EU és az Európai Atomenergiái Ügynökség által kezelt minősített információkhoz való egyszeri hozzáférésre ez a szabály nem alkalmazható. A „SZIGORÚAN TITKOS” információk esetében sem alkalmazható az egyszeri elbírálás.

A személyi biztonsági ellenőrzés menete

A személyi biztonsági ellenőrzés írásos kezdeményezése, amelyben szerepelnek az ellenőrizni tervezett személy adatai, a tervezett beosztás megnevezése, valamint az ehhez köthető minősítési szint nevesítése. A kezdeményező jelentéshez kell csatolni a fontos és bizalmas beosztásra jelölt személy (a továbbiakban: jelölt) által kitöltött kérdőívet (elektronikus változatban is), az ebben szereplő információk hitelességét alátámasztó dokumentumok másolatait, a biztonsági nyilatkozatot, valamint 35X45 mm méretű arcképet, amelyen nem viselhet a jelölt napszemüveget és az arcot részben eltakaró más viseletet. Amennyiben a jelölt már rendelkezett érvényes szakvéleménnyel, ennek lejáratát dátumát megelőzően 4 hónappal korábban kell kezdeményezni a részére az új ellenőrzést a „BIZALMAS” szintre, 10 hónappal korábban a „TITKOS” szintre és 13 hónappal korábban a „SZIGORÚAN TITKOS” szintre.

A személyi biztonsági kérdőív tartalmi elemei:

- a) Családnév, utónév, korábban használt név, iskolai végzettség;
- b) Születési év, hónap, nap, személyi szám;
- c) Jelenlegi és korábbi állampolgárság;
- d) Jelenlegi lakcím, valamint minden olyan további lakcím, amelyen az ellenőrzött a kérdőív kitöltésétől számított 10 éven belül élt;
- e) Személyi igazolvány száma, kibocsátásának helye és dátuma; külföldi állampolgár esetén az útlevekszám;
- f) A munkáltató neve, a betöltött munkakör nevesítése;
- g) A korábbi munkahelyek és munkakörök megnevezése az ott töltött időszak feltüntetésével együtt;
- h) Családi állapot;
- i) Katonai szolgálat, illetve alternatív katonai szolgálat letöltésének helye, terminusa; aktív katonai szolgálta esetén a katonai igazolvány száma, kibocsátási helye, ideje, katonai rendfokozat; civil alkalmazott esetén a munkakör nevesítése;
- j) Üzleti tevékenység;

- k) 30 napot meghaladó mértékű külföldön tartózkodás;
- l) Előélettel kapcsolatos adatok, büntetőeljárás, szabálysértési eljárás;
- m) Korábbi személyi biztonsági ellenőrzöttség nevesítése;
- n) Külföldi titkosszolgálatokkal korábban, illetve jelenleg fenntartott kapcsolata, ennek jellege;
- o) A munkaköre ellátásával nem összefüggő, a NATO-n és Európai Unión kívüli országok állampolgáraival fenntartott magán jellegű kapcsolatok, beleérte azokat a külföldi állampolgárokat is, akik a Cseh Köztársaságban élnek;
- p) Alkoholfogyasztás- és függőség, kábítószer, illetve kábító hatású szerek fogyasztása;
- q) Krónikus játékszenvedély;
- r) Szenvedélybetegségekkel összefüggő orvosi kezelés;
- s) Önéletrajz (iskoláztatás évei, tanfolyamok, családi állapotban bekövetkezett változások, munkahelyi változások, szabadidős tevékenység, fizikai állapot, mentálhigiéniai állapot);
- t) Tulajdoni viszonyok;
- u) Tagsági viszony a kérdőív kitöltésétől 5 évre visszamenőleg társadalmi szervezetekben, társaságokban;
- v) Az egészségbiztosítási szervezet megnevezése, amelyben biztosítással rendelkezik;
- w) Kírtésítési cím;
- x) A kiskorú családtagokra vonatkozó személyi adatok (a-d. pontoknak megfelelően), de csak a „BIZALMAS” szintű ellenőrzést meghaladó esetben;
- y) A feleségre és a 18. életéve feletti, közös háztartásban élő hozzátartozókra vonatkozó adatok (a-d, f, valamint u. pontoknak megfelelően).

Megjegyzés: A kérdőív részét képezi a „Biztonsági Nyilatkozat”, amelyben az ellenőrzött felelősséget vállal a kérdőívben szerepeltetett információk valóságtartamáról. A kérdőív része egy részletes önéletrajz is.

Ha a kérdőív pontatlanul, illetve hiányosan került kitöltésre, hiánypótlás céljából visszaküldhető a jelöltnek. A hiánypótlást haladéktalanul, de maximum 30 napon belül meg kell tenni. A törvényi határidő elmulasztásából adódó következményekre, vagyis személyi biztonsági ellenőrzés megszüntetésére fel kell hívni a jelölt figyelmét. A kérdőív elfogadásáról a Hatóság értesíti a jelöltet.

Az ellenőrzöttel kapcsolatban releváns ismeretekkel bíró referencia személyek kötelesek együttműködni az ellenőrzés során az ellenőrzést végrehajtókkal. Erre a beszélgetésre a beidézést írásban küldik ki, amely tartalmazza a beszélgetés helyét, időpontját és a célját. Jogi következményekkel jár a megjelenés elmulasztása. Ha ügydöntő esetben a jelöltről releváns ismeretekkel rendelkező referencia személy akceptálható indoklás nélkül nem jelenik meg a Hatóság képviselője előtt, rendőri közreműködéssel is előállítható. Az aktív szol-

gálatukat töltő katonák esetében ez a kikényszerítés fokozott mértékben funkcionál. A referencia személy nem köteles a közvetlen hozzátartozójára terhelő adatokat szolgáltatni. Nem hallgatható meg olyan személy adatszolgáltatóként, akivel kapcsolatban korábban biztonsági jellegű problémák voltak (pl.: rezsimsértés, titoksértés). Szintén nem hallgatható meg referencia személyként a rendőrség, illetve a titkosszolgálatok tagja. A beszélgetésekről jelentés készül, amelyeket felhasználnak a kérdőívben foglaltak, valamint a jelölttel történt beszélgetés során keletkezett információk ellenőrzése során. A velük történő beszélgetésen való megjelenéséből adódó kiadásokat (pl.: utazási költség), illetve jövedelem kiesést a Hatóság köteles megtéríteni. A költségek megtérítésére vonatkozó folyamodványt a meghallgatást követő öt napon belül kell a jelöltnek benyújtania a Hatósághoz. Az 5 napon túli költségtérítési igény már nem akceptálható, amelyre előzetesen szükséges felhívni a referencia személy figyelmét.

Indokolt esetben sort kell keríteni a jelölttel való beszélgetésre is egy-egy tisztázatlan információ pontosítása, több részletkérdés kibontása, megismerése céljából. A „SZIGORÚAN TITKOS” szint esetén valamennyi jelölttel kötelező az elbeszélgetés. Erre a beidézést írásban küldik ki, amely tartalmazza a beszélgetés helyét, időpontját és a célját. Jogi következményekkel jár a megjelenés elmulasztása. A beszélgetésen a jelöltnek személyesen kell megjelennie, nem lehet vele ügyvéd, vagy más személy.

A „BIZALMAS” szintű személyi biztonsági ellenőrzés során a Hatóság információkat gyűjt be a jelölttel kapcsolatban az erre illetékes állami szervektől, az ellenőrzőtől ismeretekkel bíró referencia személyektől az esetleges biztonsági kockázati tényezők feltárása, megállapítása céljából. Az ellenőrzés során a jelölttel is folytatható megbeszélés, de ez nem minden esetben kötelező.

A „TITKOS” szintű személyi biztonsági ellenőrzés során a „BIZALMAS” szintű ellenőrzésnél szerepeltetett intézkedéseken túl leellenőrizheti a jelöltet a titkosszolgálatok, valamint a rendőrség nyilvántartásaiban, amennyiben ezt szükségesnek tartja. Amennyiben további ellenőrzést igénylő információ kerül a felszínre, a Hatóság kezdeményezheti a rendőrség, illetve a titkosszolgálatok felé ezek kivizsgálását, maximálisan figyelembe véve a jelölt és a vele közös háztartásban élő 18. életévüket betöltő hozzátartozók személyiségi jogait.

A „SZIGORÚAN TITKOS” szintű személyi biztonsági ellenőrzés során a „TITKOS” szintű ellenőrzésénél szerepeltetett intézkedéseken túl minden esetben kötelező a titkosszolgálati ellenőrzés kérése, valamint a jelölttel történő beszélgetés megszervezése.

Amennyiben a jelölttel kapcsolatban további pontosítást igénylő információ keletkezik és ennek valóságtartamát csupán az eggyel magasabb minősítési szinthez tartozó intézkedéssel lehet leellenőrizni, ennek végrehajtása előtt írásos beleegyező nyilatkozatot kell venni az ellenőrzöttől.

Mielőtt az érvényes szakvéleménnyel rendelkező személyről egy NATO, illetve UE tagország Hatóságának, illetve a Cseh Köztársaság más szervezeteinek a kérésére Tanúsítványt állítanának ki, egy soron kívüli ellenőrzés keretében meg kell győződni arról, hogy az illető körülményeiben nem következett be kedvezőtlen változás és továbbra is megfelel a vonatkozó elvárásoknak.

Az ellenőrzési eljárás felfüggesztése:

- a) Más állami szerv nyomós indokok alapján már nyomozati cselekményt folytat az adott személlyel kapcsolatban;
- b) A Hatóság felszólította az ellenőrzés alá vont személyt a feltárt hiányosságok pótlására, illetve kiegészítő adatok szolgáltatására;
- c) Az ellenőrzés szempontjából ügydöntő információval szolgáló referencia személy szavahihetőségének vizsgálata további időt vesz igénybe;
- d) A jelölt valamilyen akadályoztatása esetén kéri az ellenőrzés felfüggesztését, amelynek időtartama nem haladhatja meg a 60 napot;
- e) A szakértői jelentés elkészítése sok időt vesz igénybe.

Az eljárás felfüggesztése ellen nem lehet panasszal élni. Az eljárás a Hatóság döntése alapján a fentiekben jelzett problémák elhárulása esetén folytatódhat, amelyről az ellenőrzött írásos értesítést kap.

Az ellenőrzési eljárás megszüntetése:

- a) A jelölt visszavonja személyi biztonsági ellenőrzésére vonatkozó kezdeményezést;
- b) A jelölt nem felel meg a legalapvetőbb előírásoknak (18. életév betöltése, büntetlen előélet, megbízhatóság);
- c) A jelölt nem pótolta be a vele szemben megfogalmazott hiányosságokat;
- d) A jelölt akceptálható okokra való hivatkozás nélkül, ismételten nem tett eleget a Hatóság felkérésének a vele történő beszélgetés lefolytathatóságát illetően;
- e) A jelölt nem járult hozzá ahhoz, hogy az ellenőrzése során felmerült, tisztázásra váró információt az eggyel magasabb ellenőrzési szintre tartozó intézkedéssel ellenőrizzenek le;
- f) Fontos információk ellenőrzése vált lehetetlenné azáltal, hogy a jelölt hosszabb ideig külföldön tartózkodik;
- g) A jelölt hamis, illetve részinformációt közölt, illetve nem működik együtt a Hatósággal az elvárható mértékben, és ezzel akadályozza a mérlegelés szempontjából fontos kérdések tisztázását;
- h) A jelölt idő közben elhalálozott, halottá nyilvánították, illetve nyomtalanul eltűnt.

A Cseh Köztársaság Belügyminisztériuma és titkosszolgálati szintén kezdeményezhetik az ellenőrzés megszüntetését a Hatóság írásos tájékoztatása alapján, illetve más fontosabb érdek érvényesítése céljából.

A jelölt nem élhet panasszal a megszüntetés ellen az a., b., e., f., g., valamint i., pontokban foglalt indokra való hivatkozás esetében, illetve a belügyminiszteri, titkosszolgálati intézkedésre történt megszüntetést illetően.

Hivatalos kötelezettség elmulasztása miatt kiszabott büntetési tételek:

a) Azok a jelöltek, akik a beidőzés ellenére, akceptálható indok nélkül nem jelennek meg a Hatóság írásos értesítése ellenére, hamis vagy töredékinformációt adnak, illetve indoklás nélkül megtagadják az együttműködést, 50.000,- cseh korona értékhatárig büntethetőek. További mulasztás esetén újabb pénzbüntetés kiszabására is sor kerülhet ugyanabban az ügyben, amelynek összértéke nem haladhatja meg a 100.000,- cseh koronát.

b) Bármely állami, szerv, jogi- és természetes személy, aki nem működik együtt térítésmentesen a Hatósággal, 500.000,- cseh korona értékhatárig büntethető. A Hatóság hivatalos információkérésének megválaszolására a kikézés dátumától kezdődően 30 nap áll rendelkezésére. További mulasztás esetén újabb pénzbüntetés kiszabására is sor kerülhet ugyanabban az ügyben, amelynek összértéke nem haladhatja meg a 1.000.000,- cseh koronát.

A büntetési tételek behajtásában, a törvényben leszabályozott módon más hatóságok is közreműködhetnek. A befizetések az államháztartást gazdagítják.

A személyi biztonsági ellenőrzés végrehajtásának határideje:

- a) „BIZALMAS” – a kezdeményezéstől számított 3 hónap;
- b) „TITKOS” – a kezdeményezéstől számított 9 hónap;
- c) „SZIGORÚAN TITKOS” – a kezdeményezéstől számított 12 hónap.

A végrehajtás határidejének kiszámításakor a megjelölt kezdő nap nem számít bele a határidőbe. Amennyibe a lejárat határidő hétvégére esne, ezt a következő munkanapra kell áttenni. A lejárat határidőt a Hatóság fokozott figyelemmel kíséri. A Hatóság határozatait és az átíratat külföldre a Külügyminisztériumon keresztül, míg országon belül a saját futárszolgálat, illetve állami postaszolgáltatás útján juttatja el a címzetthez ajánlott küldeményként. Amennyiben a címzett megtagadja a küldemény átvételét, ennek tényét a kézbesítő a pontos dátum megjelölésével rögzíti és visszajuttatja a küldeményt a Hatósághoz. Az átvétel megtagadását a Hatóság úgy veszi, hogy a kiértésítés megtörtént, annak ellenére, hogy a címzett nem ismerhette meg ennek tartalmát. Az átvétel megtagadása nem mentesíti a címzettet a jogkövetkezmények alól.

A Hatóság információkérésére a titkosszolgálatok, illetve a rendőri szervek a „TITKOS” szintű személyi biztonsági ellenőrzés esetén 6 hónapon belül, míg a „SZIGORÚAN TITKOS” szintnél 9 hónapon belül kötelesek válaszolni.

A személyi biztonsági ellenőrzésről szóló 527/2005. (12.14.)

Korm. rendelet

A kormányrendelet tartalmazza a személyi biztonsági ellenőrzéssel összefüggő valamennyi dokumentumot és kérdőívet, amelyek kitöltése szükséges az ellenőrzés végrehatásához.

A személyi biztonsági ellenőrzés végrehajtásának kezdeményezéséhez becsatolni szükséges dokumentumok köre

- a) Születési anyakönyvi kivonat;
- b) A legmagasabb iskolai végzettséget tanúsító diploma, bizonyítvány, oklevél, illetve okmány;
- c) Külföldön folytatott tanulmányok esetén az ezt tanúsító okmány;
- d) Erkölcsi bizonyítvány;
- e) Jövedelemigazolás (5 évre visszamenően);
- f) A vagyontárgyokról szóló dokumentumok;
- g) A jelölt által aláírt nyilatkozat a teljes felelősségvállalásról;
- h) A jelölt által aláírt nyilatkozat beszámíthatóságáról (nem állt, illetve áll pszichiátriai kezelés alatt, ha igen, milyen céllal és mi volt ennek az eredménye);
- i) Kérdőív;
- j) Kérelem a Hatóság felé a jelölt jelentkezésének elfogadására (ebben szerepelnie kell egy indoklásnak a minősítési szintre vonatkozóan);
- k) 35x45 mm méretű arckép fotó (amelyen nem lehet eltakarva az arc).

A cseh kérdőív néhány nemzeti sajátosságot leszámítva szinte teljes egészében leutánozza a magyar „C” típusú kérdőívet. Tartalmi elemeit már a fentiekben ismertettem. A kérdőívet minden oldalon, a dátum feltüntetésével a jelöltnek alá kell írnia, deklarálva ez által, hogy az általa szerepeltetett adatok megfelelnek a valóságnak. A kormányrendeletben szerepeltetett kérdőívből nem derül ki, hogy milyen minősítést kap az anyag a kitöltését követően. A minta arra enged következtetni, hogy nem kap a kérdőív minősítést.

Az érvényes biztonsági szakvéleménnyel rendelkező személy az alábbiakban felsorolt adatokat tartalmazó kérdőívet kell, hogy kitöltse az ezekben történt változás esetén:

- személyi adatokban, lakcímében, családi állapotban bekövetkezett változások;
- új személyi igazolvány, útleveél száma, kibocsátás dátuma;

- új munkáltató;
- üzleti tevékenységben bekövetkezett változások;
- tulajdoni viszonyokban, anyagi helyzetben bekövetkezett változások;
- büntető- és szabálysértési eljárások;
- a Cseh Köztársaságban élő nem NATO és nem EU tagországok állampolgáraival kialakított új kapcsolatok felsorolása;
- a csehországi korábbi titkosszolgálatok, valamint külföldi titkosszolgálatok tagjaival létrejött új kapcsolatok felsorolása;
- alkohol- és drogfüggőségre, az ilyen jellegű kezelések, kényszerelvonó kúrák időpontjaira, eredményére vonatkozó új adatok;

Aktualizált önéletrajz.

Iparbiztonsági ellenőrzés

A cégek funkcionális alapon hozzáférhetnek minősített információkhoz, amennyiben az ellenőrzésüket követően megkapják a Telephely Biztonsági Tanúsítványt (a továbbiakban: TBT). Ehhez az alábbi elvárásoknak kell megfelelniük:

- a) Gazdasági stabilitás;
- b) Az állami befizetési kötelezettségek maradéktalan teljesítése;
- c) A munkavállalók után járó valamennyi fizetési kötelezettség teljesítése;
- d) A biztonsági elvárásoknak való megfelelés;
- e) A minősített anyagok előírásoknak megfelelő kezelésével kapcsolatos elvárásoknak való megfelelés;
- f) A cég felelős beosztású személyei rendelkeznek a megfelelő szintű, érvényes személyi biztonsági ellenőrzöttséggel.

A TBT tartalmi eleme

- a) A cég neve, azonosító száma;
- b) A megismerésre feljogosító legmagasabb minősítési szint megjelölése;
- c) A hozzáférési nyomtatvány;
- d) A kiadás dátuma és a TBT érvényességének terminusa;
- e) Hivatalos pecsét és aláírás (elektronikus változat esetén digitális aláírás).

Biztonsági kockázati tényezők

- a) A Cég-adatlap alapján történő iparbiztonsági ellenőrzés során a valószínűleg nem megfelelő információk közzétevése;
- b) Gazdasági stabilitás hiánya, eladósodás;
- c) Az állami fizetési kötelezettségek elmulasztása;

- d) A Cseh Köztársaság érdekei ellen tevékenykedő cégekkel, személyekkel való üzleti együttműködés, résztulajdonosi közösség, kapcsolattartás;
- e) A cégvezetésben tapasztalt személyi problémák, instabilitás;
- f) A cég tulajdonosi körének a valóságtól eltérő rögzítése;
- g) Titoksértés;
- h) Cseh Köztársaság jogszabályainak megsértése;
- i) A cégalkalmazottak között olyan személy található, amely a Cseh Köztársaság érdekei ellen fejti ki a tevékenységét.

A TBT érvényességének időtartama

- a) „SZIGORÚAN TITKOS” - 5 év;
- b) „TITKOS” - 7 év;
- c) „BIZALMAS” - 9 év;
- d) „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” - 12 év.

A TBT érvényessége

- a) A feltüntetett érvényességi határidőig;
- b) Az illetékes hatóság az érvényességet megszüntető határozatáig;
- c) A cég működésének megszűnéséig, illetve jelentős átszervezéséig.

Amikor a TBT érvényessége megszűnik, az ott tárolt minősített információkat vissza kell szolgáltatnia az ezeket kihelyező illetékes hatósághoz.

A TBT-vel rendelkező cégek kötelezettségei

- a) A TBT elvesztését, eltulajdonítását haladéktalanul jelenteni kell a kibocsátó hatóság felé;
- b) A Cég-adatlapon bekövetkezett változások haladéktalan jelentése;
- c) Minden év novemberének első napján a cégek éves jelentést tesznek a Hatóságnak a céggel kapcsolatos változásokról, a biztonság helyzetéről, az akkreditált nyilvántartó tevékenységéről, az esetleges rezsimsértésekről.

Az iparbiztonsági ellenőrzés menete

Az iparbiztonsági ellenőrzés írásos kezdeményezése, amelyben nevesíteni kell a kért minősítési szintű információkhoz való hozzáférés okát. A kezdeményező jelentés része a cégszerű aláírással ellátott, kitöltött Cég-adatlap (elektronikus változatban is), valamint az abban szereplő információk hitelességét alátámasztó dokumentumok, köztük a biztonsági előírások milyenségét bemutató anyagok. Az érvényes TBT-vel rendelkező cégek az érvényességi idő meghosszabbítása céljából kérelemmel fordulhatnak a Hatósághoz. A TBT lejárat

dátumát megelőzően 4 hónappal korábban kell kezdeményezni az ismételt ellenőrzést a „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” szintre, 7 hónappal korábban a „BIZALMAS” szintre, 10 hónappal korábban a „TITKOS” szintre és 13 hónappal korábban a „SZIGORÚAN TITKOS” szintre. Ebben az esetben a Cég-adatlapon csak azokat a részeket kell kitölteni, amelyek megváltoztak a korábbi Cég-adatlapban szereplő információkhoz képest.

A Cég-adatlap tartalmi elemei

- a) A Cégbírósági bejegyzést tanúsító anyagok;
- b) A cégnél foglalkoztatott azon személyek neve, akik nem szerepelnek a Cégbírósági anyagban;
- c) Azoknak a pénzügyi intézeteknek megnevezése 5 évre visszamenően, ahol az ellenőrzés alá vont cég a bankszámláit vezette, illetve vezeti;
- d) A cég fő telephelye és kirendeltségei, ezek tulajdonlási, illetve bérleti viszonyai, különös tekintettel a biztonsági terület tervezett kialakítására;
- e) Az utolsó lezárt üzleti évtől 5 évre visszamenően a nettó nyereség kimutatása;
- f) A felvett hitelek, így a jelzáloghitel feltüntetése 5 évre visszamenően;
- g) A valós tulajdoni viszonyok alakulása 5 évre visszamenően;
- h) Azon projektek nevesítése, amelyek igénylik a minősített adatokhoz való hozzáférést;
- i) Az adótanácsadó nevének, utónevének, személyi számának és állandó lakcímének nevesítése;
- j) Külföldi üzletfelek megnevezése a velük folytatott üzletkötés volumenének feltüntetésével, 5 évre visszamenően;
- k) A cseh üzletfelek nevesítése a velük folytatott üzletkötés volumenének feltüntetésével, 5 évre visszamenően;
- l) A cég nem cseh állampolgárságú alkalmazottjai nevének, utónevének, születési adatainak, állampolgárságának felsorolása;
- m) Nyilatkozat a Cég-adatlapban foglaltak valóságtartamát, illetve a cég jogkövető magatartását illetően.

Ha a Cég-adatlap pontatlanul, illetve hiányosan került kitöltésre, ez hiánypótlás céljából visszaküldhető az iparbiztonsági ellenőrzés alá vont cégnek. A hiánypótlást haladéktalanul, de maximum 30 napon belül meg kell tenni. A törvényi határidő elmulasztásából adódó következményekre, vagyis az iparbiztonsági ellenőrzés megszüntetésére fel kell hívni a cég figyelmét. A Cég-adatlap elfogadásáról a Hatóság értesíti a céget.

Az érintett gazdálkodó szervezetek Cég-adatlap alapján történő iparbiztonsági ellenőrzésekor a „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” szintű ellenőrzés során a Hatóság meggyőződik az ebben foglaltak valóságtartamáról. Vizsgálja a

cég gazdasági stabilitását, biztonsági megfelelését. Ennek érdekében adatokat kér be az illetékes állami szervektől, valamint referencia személyektől.

A „BIZALMAS” szintű ellenőrzés során a Hatóság végrehajtja a „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” szint intézkedéseit, valamint pontosítja az ellenőrzött cég tulajdoni viszonyait. Amennyiben ezek az adatok nem szerezhetők be másként, a Hatóság fordulhat az illetékes titkosszolgálatához, illetve rendőri szervhez.

A „TITKOS” szintű ellenőrzés során a Hatóság végrehajtja a „BIZALMAS” szint intézkedéseit, valamint pontosítja az ellenőrzött cég üzleti körét. Amennyiben ezek az adatok nem szerezhetők be másként, a Hatóság fordulhat az illetékes titkosszolgálatához, illetve rendőri szervhez.

A „SZIGORÚAN TITKOS” szintű ellenőrzés során a Hatóság végrehajtja a „TITKOS” szint intézkedéseit, valamint további ellenőrző lépéseket tesz az ellenőrzött cég teljes gazdasági háttere feltárására, a biztonság legfontosabb aspektusai megvalósulásának helyzetére. Amennyiben ezek az adatok nem szerezhetők be másként, a Hatóság fordulhat az illetékes titkosszolgálatához, illetve rendőri szervhez.

Az illetékes titkosszolgálatok, illetve rendőri szervek a Hatóság kérésének megfelelően járnak el és a megállapításaikról jelentést készítenek.

Amennyiben az ellenőrzés alá vont céggel kapcsolatban további pontosítást igénylő információ keletkezik és ennek valóságtartamát csupán az eggyel magasabb minősítési szinthez tartozó intézkedéssel lehet leellenőrizni, ennek végrehajtása előtt írásos beleegyező nyilatkozatot kell venni az ellenőrzöttől.

Mielőtt az érvényes TBT-vel rendelkező cégről egy NATO vagy EU tagország Hatóságának, illetve a Cseh Köztársaság más szervezeteinek a kérésére igazolást állítanának ki, egy soron kívüli ellenőrzés keretében meg kell győződni arról, hogy a gazdálkodó szervezet továbbra is megfelel-e a vonatkozó elvárásoknak.

Az ellenőrzési eljárás felfüggesztése

- a) Más állami szerv nyomós indokok alapján már megkezdte a cég ellenőrzését;
- b) A Hatóság felszólította az ellenőrzés alá vont céget a feltárt hiányosságok pótlására, illetve kiegészítő adatok szolgáltatására;
- c) Az ellenőrzés szempontjából ügydöntő információval szolgáló referencia személy szavahihetőségének vizsgálata további időt vesz igénybe;

- d) Az ellenőrzött cég valamely fontos okból, akadályoztatásra hivatkozva kéri az ellenőrzés felfüggesztését, amelynek időtartama nem haladhatja meg a 60 napot;
- e) A szakértői jelentés elkészítése sok időt vesz igénybe.

Az eljárás felfüggesztése ellen nem lehet panasszal élni. Az eljárás a Hatóság döntése alapján a fentiekben jelzett problémák elhárulása esetén folytatható, amelyről az ellenőrzött gazdálkodó szervezet írásos értesítést kap.

Az ellenőrzési eljárás megszüntetése

- a) A cég visszavonja az iparbiztonsági ellenőrzésére vonatkozó kezdeményezést;
- b) A céget jegyző, tulajdonló személy nem felel meg a legalapvetőbb előírásoknak (18. életév betöltése, büntetlen előélet, megbízhatóság);
- c) A cég nem pótolta be a vele szemben megfogalmazott hiányosságokat;
- d) A cég akceptálható okokra való hivatkozás nélkül, ismételten nem tett eleget a Hatóság felkérésének a vele történő beszélgetés lefolytathatóságát illetően;
- e) A cég nem járult hozzá ahhoz, hogy az ellenőrzése során felmerült, tisztázásra váró információt az eggyel magasabb ellenőrzési szintre tartozó intézkedéssel ellenőrizzenek le;
- f) Fontos információk ellenőrzése vált lehetetlenné azáltal, hogy a cég képviselője hosszabb ideig külföldön tartózkodik;
- g) A cég hamis, illetve részinformációt közölt, illetve nem működik együtt a Hatósággal az elvárható mértékben, és ezzel akadályozza a mérlegelés szempontjából fontos kérdések tisztázását;

A Cseh Köztársaság Belügyminisztériuma és titkosszolgálatai szintén kezdeményezhetik az ellenőrzés megszüntetését a Hatóság írásos tájékoztatása alapján, illetve más fontosabb érdek érvényesítése céljából.

A cég képviselője nem élhet panasszal a megszüntetés ellen az a., b., e., f., g., valamint i., pontokban foglalt indokra való hivatkozás esetében, illetve a belügyminiszteri, titkosszolgálati intézkedésre történt megszüntetést illetően.

Az iparbiztonsági ellenőrzés végrehajtásának határideje

- a) „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” – a kezdeményezéstől számított 3 hónap;
- b) „BIZALMAS” – a kezdeményezéstől számított 6 hónap;
- c) „TITKOS” – a kezdeményezéstől számított 9 hónap;
- d) „SZIGORÚAN TITKOS” – a kezdeményezéstől számított 12 hónap.

A Hatóság információkérésére a titkosszolgálatok, illetve a rendőri szervek a „BIZALMAS” szintű iparbiztonsági ellenőrzés esetén 3 hónapon belül, „TITKOS” szintnél 6 hónapon belül, míg a „SZIGORÚAN TITKOS” szintnél 9 hónapon belül kötelesek válaszolni.

Döntéshozatal

A biztonsági szakvélemények, valamint TBT-k eredeti példányai a Hatóság által az ellenőrzésben érintettek részére kipostázásra kerülnek. A másolatok a Hatóságnál tárolt biztonsági gyűjtőkben nyernek elhelyezést. Ugyanez az eljárási rend kerül alkalmazásra abban az esetben is, ha a biztonsági szakvélemény, illetve a TBT a megállapított biztonsági kockázat miatt nemleges. A Hatóság kiadhatja ezeket a tanúsítványokat egy behatárolt terminusra is.

Amennyiben írásos jelentés készül a döntésről, ennek tartalmaznia kell a Hatóság megnevezését, a készítés dátumát, valamint a Hatóság ügyintézőjének teljes nevét, és beosztását, hivatali pecséttel hitelesített aláírását, az ellenőrzés alá vont személy, illetve cég beazonosításra alkalmas adatait, a tett megállapításokat, valamint a jogorvoslati lehetőséggel kapcsolatos információkat. Ezek között szerepel a panasz beadhatóságának kezdő, valamint jogvesztő hatályú záró dátuma. A panasz beadása nem halasztó hatályú. Amennyiben a Hatóság a döntésében korrigálást igénylő információt talál, ezt előzetes előterjesztés nélkül is, bármikor megteheti. Ha a változtatás a korábban hozott döntést változtatja meg, az új döntésről értesíteni kell az ellenőrzött személyt. Az új döntés ellen szintén élhet panasszal. A döntés akkor lép hatályba, ha a kikézbítését követően az ellenőrzött nem él panasszal. A döntés jogerőssé válásának dátumát rá kell vezetni az okmányra.

Az ellenőrzésről biztonsági gyűjtő kerül felfektetésre, amely minősített és nyílt részekből tevődik össze. A Hatóság kötelezettsége ennek napra készen tartása, az újonnan keletkezett információk bevitele. A gyűjtő 20 év után kerülhet leselejtítésre. A gyűjtőben szereplő információkat a Hatóság munkatársai teljes titoktartással kezelik. A Hivatal vezetője adhat csupán engedélyt a biztonsági gyűjtőkbe való betekintésre a nyomozati tevékenységgel feljogosított hatóságok hivatalos kérése alapján.

A Hatóság döntése ellen az ellenőrzött panasszal élhet. Erre csupán akkor nem jogosult, ha írásban előzetesen lemondott erről a lehetőségről. Az ellenőrzött a döntés kézhez vételétől számított 15 napon belül tehet panaszt. Amennyiben a döntés pontatlanul lett kitöltve, ez a határidő 3 hónapra tolódik ki. Ha a panaszt a későbbiek során az ellenőrzött írásban visszavonja, ismételten már nem élhet ezzel a lehetőséggel. A panaszlevélnek minden esetben tartalmaznia kell az ellenőrzött személyes adatait, személyi számát és állandó lakcímét, a dátumot és az aláírást. Cég esetében pedig a gazdálkodó szervezet nevét,

és telephelye címét, a dátumot, valamint a cégszerű aláírásra jogosult képviselő aláírását. A formai elemek mellett szükséges nevesíteni a döntés kifogás alá eső megállapításait, esetleges pontatlanságait. A döntés érvelő része ellen nem lehet panasszal élni. Amennyiben a panasz nem felel meg az előírásoknak, a Hatóság kötelezheti a beadványozót ennek átírására, amelynek még a 15 napon belül kell megtörténnie. A Hatóság saját hatáskörben elutasíthatja a panasz, amennyiben a törvényi határidőn (15 nap) túl érkezett be, illetve nem felel meg a tartalmi és formai követelményeknek. A panasz elutasítása ellen is lehet élni panasszal. Amennyiben a panasznak a Hatóság helyt ad, a korábbi döntés hatályát veszti. Az ennél bonyolultabb esetben a Hatóság vezetője bizottságot hoz létre a panasz kivizsgálására, amely legalább 5 főből áll. A tagok több mint felének jogi végzettsége kell, hogy legyen. További előírás a cseh állampolgárság, valamint a „SZIGORÚAN TITKOS” szintű, érvényes szakvélemény megléte. A bizottság 5 éves perióduson keresztül működik, míg az elnöki funkciót éves váltásban adják át egymásnak. A bizottság akkor határozatképes, ha több mint a fele jelen van. A hozott döntés akkor érvényes, ha a jelenlévők több mint fele megszavazza. A tevékenységüket külön díjazás nélkül látják el.

A Hatóság vezetője a bizottság állásfoglalása alapján törölheti a korábbi döntést és visszaadhatja az anyagot felülvizsgálatra a végrehajtóknak. Ennek alapja lehet, ha a döntés jogilag nem állja meg a helyét, illetve tévedésen alapul, vagy más fontos, a mérlegelés szempontjából releváns ismeretek kerültek felszínre. A panaszt a Hivatalhoz történt beérkezését követő három hónapon belül az elnöknek érdemben ki kell vizsgálatnia.

A Hatóság panasszal kapcsolatos végső álláspontját az ellenőrzöttek 30 napon belül megtámadhatják. Az eljárás során keletkezett bizonyítékokat oly módon lehet csak felhasználni, hogy ne sérüljenek a minősített információk kezelésével, megismerhetőségével kapcsolatos szabályok. Ha az alapinformáció a titkosszolgálatoktól, illetve a rendőrségtől származik, különös gondot kell fordítani a forrás védelmére.

A törvény részletesen tartalmazza a Hatóság feladatait, amelyek között kiemelt helyen szerepel a NATO és EU tagországok Nemzeti Biztonsági Hatóságaival történő együttműködés, a Cseh Köztársaság Központi Nyilvántartójának irányítása, valamint a biztonsági szakvélemények és TBT-k kiadása. Az alárendeltségébe tartoznak a speciális hatóságok, mint pl., a Rejtjel Felügyelet, a Rejtjel Kulcsok Elosztó Központja, a Nemzeti Kommunikációs Hatóság, valamint a Nemzeti Elektromágneses Kisugárzás Elleni Védelem Központja. A hatósági feladatok végrehajtásához szükséges valamennyi felhatalmazást tartalmazza a törvény. A lehető leghatékonyabb együttműködés jegyében a Belügyminisztérium és titkosszolgálatok egy kijelölt munkatársa vezető beosztást tölt be a Hatóságnál.

A Hatóság tevékenységét egy hétfős Ellenőrző Testület felügyeli. A Hatóság vezetője köteles beszámolni a hivatali tevékenységről, belső működési rendjéről, valamint a költségvetése helyzetéről. Amennyiben az Ellenőrző Testület a törvényi előírásoktól eltérő gyakorlati végrehajtást, tévedést tapasztal a személyi biztonsági ellenőrzés végrehajtásában, kötelezheti a Hivatal elnökét a jelentéstételre.

A biztonsági szakvéleménnyel rendelkező személy köteles a személyi körülményeiben bekövetkezett változásokat bejelenteni. Amennyiben ezt elmulasztaná, 50.000,- korona pénzbüntetés szabható ki a számára. Szintén ez a büntetési tétel abban az esetben, ha a fontos és bizalmas beosztást betöltő személy nem jelenti a biztonsági szakvéleménye ellopását, illetve eltűnését; ha nem adja át a személyi biztonsági tanúsítványát a külszolgálati során; ha nem jelenti a külföldi hatóságnak a személyi biztonsági tanúsítványának ellopását, illetve elvesztését.

A törvény több, mint 30 pontban sorolja fel azokat a rezsimsértéseket, köteleességszegéseket, amelyek elkövetése a biztonság valamelyik elemét sérti. Ez a felsorolás egyszerűbbé teszi a titoksértésre utaló magatartás beazonosítását, egyben a szankcionálhatóság mértékére is választ nyújt. Ezek közé tartozik pl.: a tudomásra jutott titoksértés, illetve a titkos anyagok kezelésével kapcsolatos kötelezettségszegés bejelentésének elmulasztása. A büntetési tétel 300.000,- és 1.000.000,- cseh korona között változik.

A TBT-vel rendelkező gazdálkodó szervezetekkel kapcsolatban szankcionált rezsimsértések:

- a) Ha a TBT érvényességi ideje lejárt és a tanúsítvány nem került meghosszabbításra, a cég köteles a telephelyén tárolt minősített információkat meghatározott időn belül visszajutatni a Hatóságnak;
- b) A cég nem tesz eleget a törvényben a céggel kapcsolatban felsorolt adatokban történt változásokkal összefüggő bejelentési kötelezettségének;
- c) A cég nem jelenti be a Hatóságnak a TBT-je elvesztését, illetve eltulajdonítását;
- d) „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” minősítéssel ellátott információk átadása a külföldi üzleti partnernek a Hatóság előzetes írásos egyetértő nyilatkozata nélkül;
- e) A SZIGORÚAN TITKOS”, „TITKOS” és „BIZALMAS” minősítéssel ellátott információk átadása a külföldi üzleti partnernek a Hatóság írásos engedélye nélkül;
- f) A cég képviselője a Hatóság engedély nélkül külföldre visz rejtjelző eszközt.

A büntetési tétel 50.000,- és 5.000.000,- cseh korona között változik.

Az iparbiztonsági ellenőrzésről szóló 526/2005. (12.14.)

Korm. rendelet:

Az iparbiztonsági ellenőrzés rész kérdéseit tartalmazó cseh kormányrendeletben minták találhatóak az ellenőrzés kezdeményezésére, valamint a Céginformációs Rendszerre. Ez utóbbi legfontosabb tartalmi elemeit a fentiekben már ismerttettem. Ebben fel kell tüntetni mindazon tulajdonosi kört, akik 10 %-ot meghaladó tulajdonnal rendelkeznek az adott gazdálkodó szervezetben. A cégnél vezetett számlákat 5 évre visszamenően kell feltüntetni, még akkor is, ha már nem aktívak. Szintén 5 évre visszamenően kell szerepeltetni a külföldi üzleti partnereket is.

Értékelés, összehasonlító elemzés

A cseh és a magyar személyi- és iparbiztonsági ellenőrzések törvényi szabályozásában tapasztalható eltérések a Személyi és Iparbiztonsági Ellenőrzési Igazgatóság állományában szolgáló kollégáim számára viszonylag könnyen felismerhetőek. Ezek a különbségek egy része jelentős. Ezek részletes elemzésébe nem szeretnék belemenni, mivel könnyen elveszthetném a publikációt olvasó kollégáim figyelmét. Ezért csupán a legfontosabbnak tűnő különbségekre kívánom felhívni a figyelmet:

1. A Cseh Köztársaság Nemzeti Biztonsági Hatósága a minősített nemzeti és nemzetközi (NATO, EU) adatok védelmére vonatkozóan teljes jogkörrel felruházott szervezet a személyi- és iparbiztonsági ellenőrzések végrehajtására, valamint a biztonsági szakvélemények, tanúsítványok kiadására. Ehhez a feladathoz rendelkezik a megfelelő függetlenséggel, valamint létszámmal (közel 320 fős állomány). A jogosultságaik közé tartozik a jelöltek, valamint a referencia személyek beidézésének lehetősége, amelyhez a törvény költségtérítést is rendel. A megjelenés elmulasztásának rendőri előállítással, valamint pénzbüntetéssel való szankcionálhatósága jelentős mértékben segíti az ellenőrzést végrehajtó szakreferensek munkáját. A magyar Nemzeti Biztonsági Felügyelet ilyen hatósági jogkörrel nem rendelkezik, a személyi biztonsági ellenőrzések végrehajtását is csupán kezdeményezheti az elrendelésre jogosult miniszter felé.

2. A cseh kérdőív ismertetése során szerepeltetett minimális különbségtől eltekintve ugyanazt a kérdőívet kell mindenkinek kitöltenie, ami megkérdőjelezi a kellő mértékű differenciáltság érvényesülését. Persze a törvényben találunk intézkedést a differenciálásra, de ezek csak kis mértékű eltérést jelentenek az ellenőrzési szintek között. Ezek egyike, hogy a „SZIGORÚAN TITKOS” szintű ellenőrzésnél minden esetben priorálni kell a nemzetbiztonsági szolgálatoknál is, illetve az ellenőrzöttel kötelező jellegű a beszélgetés lefolytatása. Említésre méltó elem, hogy a kérdőív szerves részét képezi az önéletrajz, amely viszont megkönnyíti az ellenőrzést végző állomány munkáját. A magyarországi gyakorlattól eltérően a kitöltött kérdőív meglepő módon nem kap minő-

sítést, annak ellenére, hogy az ellenőrzöttre vonatkozó általános- és különleges adatokat tartalmaz. A NATO tagországok többségében a kérdőív a kitöltését követően „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” minősítést kap.

3. A biztonsági kockázati tényezők között sajátos helyet foglal el az 1990. előtti időszakban működő cseh állambiztonsági szolgálatoknál betöltött bármilyen pozíció ide sorolása. A felsorolt további biztonsági kockázati tényezők egyébként nem térnek el a mi gyakorlatunktól.

4. A cseh személyi biztonsági ellenőrzések néhány NATO tagország gyakorlatától eltérően szintén tartalmazznak végrehajtási határidőket, amelyek jóval tágabb időkeretet biztosítanak, mint a magyar rendszer. Ugyanakkor a „BIZALMAS” és „TITKOS” szintre kiadott biztonsági szakvélemények érvényességének határideje 3, illetve 2 évvel haladja meg a magyar szakvéleményét. Egyébként a NATO irányelvek lehetővé teszik a „NATO BIZALMAS” szintű biztonsági szakvélemények esetében a 10 évre szóló érvényességi határidőt. Persze a csehek a hosszabb érvényességi időhöz hozzárendelik a változásjelentő kérdőívet, amely alapján haladéktalanul értesülnek arról, ha a szakvéleménnyel rendelkező állomány valamelyikének életében fontos változások történtek. Magyar relációban a személyi biztonsági ellenőrzést végrehajtó igazgatóság nem értesül „első” kézből az ellenőrzöttekkel kapcsolatos változásokról, mivel ezeket az illetékes humán szolgálathoz kerülnek bejelentésre.

5. A NATO több tagországtól eltérően a cseh szisztéma is tartalmazza a panasztétel lehetőségét. A törvényük ennek elbírálását alapvetően a Hatóság kötelekein belül létrehozott ötfős bizottságra bízta, amelyet a Hivatal elnöke felügyel. Arról nem szól a törvény, hogy a Hivatal vezetője által a panasz elbírálásának eredményeként meghozott döntést az ismételt panasz esetén milyen fórum jogosult felülbírálni.

6. Az ellenőrzési eljárás felfüggesztése is szerepel a törvényben, amelyre magyar relációban nincs lehetőség, pedig néhány esetben indokolt lenne az alkalmazása.

7. Jó gyakorlatnak tartom, hogy mielőtt a Hatóság nemzetközi feladatra angol nyelvű Tanúsítványt ad ki, soron kívül leellenőrzi az érintetteket, meggyőződve arról, hogy az ellenőrzés óta eltelt időszakban nem keletkezett-e rájuk biztonsági kockázatként értékelhető információ. Erre a törvény felhatalmazást ad nekik.

8. A cseh rendszerben a biztonsági szakvélemény és a TBT indokolt esetben a Hatóság által visszavonható, amelyet határozatban közölnek az érintettekkel. A magyar jogszabályi háttér csupán a TBT esetében teszi lehetővé a visszavonást. A szakvéleményeknél viszont nem. Ha az ellenőrzöttre a szakvé-

lemény kiadását követően biztonsági kockázatot jelentő új információ keletkezik, a kizorítása érdekében új személyi biztonsági ellenőrzést kell elrendelni, és ennek keretében nyílik lehetőség nemleges szakvélemény kiadására.

9. Nagy eltérést jelent a magyar gyakorlattól a személyi biztonsági ellenőrzés határideje, amely a csehknél a „SZIGORÚAN TIKOS” szint esetén egy év, de az alacsonyabb minősítési szinteken is többszöröse a mieinknek. Közismert, hogy a magyar „C” típusú ellenőrzés határideje az elrendeléstől számított 60 nap, amely indokolt esetben még 30 nappal meghosszabbítható. Tehát maximum 90 napon belül állást kell foglalnunk a biztonsági szakvélemény kiadhatóságáról. Nyilvánvalóan a hosszabb ellenőrzési terminus sokkal több ellenőrző lépést, szélesebb körű információgyűjtést tesz lehetővé.

10. Az iparbiztonsági ellenőrzés tekintetében lényegesen kevesebb eltérés mutatható ki a cseh és a magyar rendszer között. Hiányolom a TBT kiadhatóságának kritériumai közül a Cég Biztonsági Megbízott meglétét, amelyet a MISWG 21. számú dokumentuma általános elvárásként tartalmaz. A TBT-k érvényességi időtartama a magyarországi 5 éve helyett lényegesen hosszabb. A „KORLÁTOZOTT TERJESZTÉSŰ” TBT 12 éves érvényességi idejét a magam részéről sokallom, még akkor is, ha a cégvezetés alapelvárásként eleget tesz az éves jelentési kötelezettségének. Ugyanakkor azt el kell ismernem, hogy a hosszabb érvényességi idő csökkenti a hatóságra nehezedő bürokratikus terheket.

11. A Hatóság fontos jogosítványai közé tartozik a problémás gazdasági egységek eggyel magasabb minősítési szint szerinti ellenőrzésének elrendelése. Erre csak akkor van mód, ha a cégvezetés a hozzájárulását adta ehhez. Ha elzárkóznak ettől, nem kaphatják meg a TBT-t.

Remélem, sikerült néhány új információval szolgálnom a MISWG-ben folyó nemzetközi együttműködést, valamint néhány ország iparbiztonsági helyzetét illetően. A MISWG 22. dokumentumának megalkotásában hazánk vezető szerepet kíván játszani, amelyhez megkaptuk a kellő mértékű háttértámogatást. A cseh jogszabályi háttér részletesebb ismertetése főleg abból a szempontból jelentős a számunkra, hogy a magyar törvényalkotásban rövidesen sor kerül a minősített információk védelmével kapcsolatos új törvény elfogadására, amelyet a járulékos kormányrendeletek átdolgozása fog követni. Ezek megalkotásánál figyelembe tudjuk majd venni a cseh kormányrendeletek tartalmát is.

KÍNÁRÓL ÉS TAJVANRÓL MÉGEGYSZER – MÁSKÉPP

Átolvasva a KBH Szakmai Szemle 2007/2. számát, örömmel tanulmányoztam Szaniszló József: Kína hadserege, biztonságpolitikája. A kínai űrprogram „veszélyei” című írását is. Az örömben azonban némi üröm is vegyült, mert szerzőtársam dolgozata (amely az enyémhez hasonlóan az „Értékelések, elemzések, tanulmányok” rovatban kapott helyet) véleményem szerint nem minden tekintetben járult hozzá Kína jobb megismertetéséhez. Konkrétan utalnék itt a Kínai Népköztársaság és Tajvan kapcsolatának részletezésére.

E témakört vizsgálva, először is le kell szögezni: a magyar hivatalos külpolitikai álláspont szerint egy Kína van, a Kínai Népköztársaság, és annak Tajvan része. A szigettel csak gazdasági-kereskedelmi, kulturális kapcsolatokat tartunk fenn, politikait és katonait nem.

A következő oldalakon szeretném röviden kifejezni a tajvani kérdés néhány biztonságpolitikai és katonai aspektusát, ahogy az a sikeresen (summa cum laude) megvédett doktori (PhD) értekezésemben szerepel.

Kína össznemzeti ereje¹ mára jelentősen növekedett, ami kedvezően hatott nemzetközi pozícióira és befolyásolási lehetőségeire. A gazdasági, politikai és kulturális befolyás kiterjesztése megteremtette az alapokat ahhoz, hogy Peking – a fejlődés és a biztonság követelményei közötti „harmóniát” megteremtve – elsősorban békés eszközökkel adjon nyomatékot a nemzetközi szintéren képviselt érdekeinek. Ennek a megközelítésnek azonban léteznek – a stratégiai dokumentumokban és a politikai, katonai vezetők nyilatkozataiban is egyértelműen megfogalmazott – „töréspontjai”:

Kína érdekei között kiemelt helyet foglal el a szuverenitás és a területi integritás, amit Tajvan függetlenségi törekvései – Peking értelmezésében – közvetlenül veszélyeztetnek. A függetlenség kikiáltása háborús ok (*casus belli*) lenne. Ez világosan kiderül a 2005. márciusában meghozott „elszakadás-ellenes” törvényből.² A törvény az alábbi fő megállapításokat teszi:

- A tajvani kérdés Kína számára a szuverenitás, a területi integritás és a létfontosságú nemzeti érdek körébe tartozik;

¹ a kínai Védelmi Fehér Könyv 2006-os angol nyelvű változata a „comprehensive national power” kifejezés helyett az „overall national strength” szókapcsolatot használja

² elfogadta a 10. Népi Kongresszus (Parlament) harmadik ülészaka, 2005. március 13-14-én.

- Csak egy Kína van. Az állam sohasem fogja megengedni, hogy a szeparatisták elszakítsák Tajvant az országtól;
- A tajvani kérdés a kínai polgárháború történelmi hagyatéka, és mint ilyen, Kína belügye;
- Az országegyesítés minden kínai ember „szent kötelessége”, beleértve a tajvani „honfitársakat” is;
- Minden érintett fél érdeke a békés országegyesítés, ami után Tajvan megtarthatja „rendszerét” és nagyfokú autonómiát élvezhet;
- Az állam intézkedéseket tesz a Tajvani-szoros békéjének és stabilitásának fenntartása, a szoros-közi kapcsolatok fejlesztése érdekében;
- Peking elfogadja Tajpej-t egyenjogú tárgyalófélnek;
- Amennyiben a tajvani függetlenségpárti szakadár erők bármilyen módon elszakítanak Tajvant Kínától, vagy jelentős incidenst provokálnának ki, vagy a békés újraegyesítés esélyei teljesen kimerülnének, akkor **az állam minden szükséges intézkedést megtesz, beleértve a nem békés eszközök felhasználását is, Kína szuverenitásának és területi integritásának megőrzésére. Ezekről az intézkedésekről az Államtanács és a Központi Katonai Bizottság dönt.**³
- Kína még ebben az esetben is (azaz háborús körülmények között is) minden tőle telhetőt meg fog tenni a tajvani polgárok és a szigeten tartózkodó külföldiek jogos érdekeinek tiszteletben tartása érdekében.

Nyugati vélemények szerint az elszakadás-ellenes törvényt rosszul időzítették, mert lefékezi a kínai-tajvani kapcsolatok lendületes fejlődését, elítélő reakciókat és a nacionalizmus erősödését válthatja ki Tajvanon, a szoros-közi fegyverkezési verseny éleződéséhez vezethet, elidegeníti az USA-t Kínától, felerősíti a kínai haderő fejlesztését kísérő kételyeket, fokozza az ellenkezést az EU Kínát érintő fegyverembargójának feloldásával szemben stb.⁴ Ezeknek az aggodalmaknak a jó része azóta megalapozatlannak bizonyult (kivéve az EU fegyverembargója feloldásának elmaradását). Azt maga az elemző is elismerte, hogy a törvény szövege egyáltalán nem „gyújtó hatású”, hanem a vártnál mérsékeltebb; nem idéz elő közvetlen konfliktusveszélyt a szoros térségében, de **világos üzenetet közvetít** Tajvan és a nemzetközi közösség számára.⁵ Ezt a „világos üzenetet” a mögötte meghúzódó katonai képességek és határozott szándékok támasztják alá.

Az elszakadás-ellenes törvény nem érthette váratlanul a világot. Kína jó előre beharangozta a törvény tervezetének benyújtását, ami egyébként is egy transzparens folyamat „megkoronázásával” ért fel. A Védelmi Fehér Könyv 2002-es kiadásában a tajvani szeparatizmus féken tartása („to check”) a feladatok között még csak a második helyen szerepelt egy esetleges Kína elleni

---

³ Kiemelés tőlem

⁴ Klingner, 2005

⁵ u.ott

agresszió elhárítása mögött. A 2004-es dokumentum a megelőzőnél jóval éle-
sebb formában és a leghatározottabban helyezte kilátásba a fegyveres erő alkalmazását a tajvani szeparatizmus leküzdésére.

A dokumentum leszögezi: A kínai fegyveres erők „szent” feladata a tajvani „függetlenségi erők” megakadályozása abban, hogy kettészakítsák az országot. Kína a békés országegyesítést szorgalmazza, az „egy ország, két rendszer” elgondolás alapján, és bármikor kész a tárgyalásokra valamint a katonai bizalom erősítő intézkedésekre, feltéve, hogy Taipei elfogadja az „egy Kína” elvét. Ha azonban a tajvani hatóságok olyan messzire merészkednek, hogy a függetlenség ürügyén nagyobb („major”) incidenst provokálnak, akkor „a kínai nép és a fegyveres erők határozottan és végérvényesen szétzúzzák őket, bármi áron”.⁶

A „bármi áron” kifejezéssel utaltak rá, hogy itt – felfogásukban – Kína létfontosságú érdekéről van szó (míg Tajvan „függetlenségének” védelme az Egyesült Államoknak nyilván nem létfontosságú érdeke). Ez a „licitálási” taktika figyelhető meg az időközben megtartott nemzetközi tanácskozásokon is, többek között a most már rendszeres magas szintű amerikai-kínai védelempolitikai konzultációkon is.

A kínai fogadkozások elsősorban taktikai jellegűek és a politikai alkupozíciók javítását szolgálják, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a nyilatkozatokkal és a hivatalos dokumentumokban való rögzítéssel (aminek jogilag kötelező érvényű megnyilvánulása a szeparatizmus-ellenes törvény) **Peking visszavonhatatlanul elkötelezte magát**, és a vezetés hitelének veszélyeztetése nélkül valóban nem hagyhatna érdemi válasz nélkül egy fajsúlyosabb tajvani provokációt.

A jelek szerint a fenyegetőzés nem teljesen hatástalan, legalábbis erre utal a tajvani helyhatósági választások kimenetele, a sziget és a szárazföld közötti közvetlen légi járatok több évtizedes szünetet követő felújítása (a 2005-ös Holdújévtől) és a fennálló helyzet egyoldalú megváltoztatását helytelentő külföldi (európai, ázsiai, sőt amerikai) megnyilatkozások (amelyeket Tajvannak szóló figyelmeztetésként is lehet értelmezni).

A Tajvan elleni inváziós képesség létrehozása és az Egyesült Államok várható fegyveres beavatkozásának elrettentése a kínai katonai stratégia és haderőfejlesztés központi kérdése. Az Egyesült Államok Tajvan „önálló” védelmi képességének fejlesztését szorgalmazza, és a szoros-közi „erőegyensúly” fenntartása érdekében további jelentős, Tajvannak szóló fegyverszállításokat helyez kilátásba, illetve ajánl fel, az utóbbi években – a tajvani Parlament ellenállása miatt – eredménytelenül.

---

⁶ IOISC 2004

A Pentagon értékelése⁷ a következő képet festi a kínai-tajvani katonai erőviszonyokról:

Szárazföldi erők			
Kína			Tajvan
	összesen	a szorosban	összesen
Létszám	1.4 millió fő	400,000 fő	130,000 fő
Hadtest	18	8	3
Gyaloghadosztály	25	9	0
Gyalogdandár	33	12	13
Páncélos ho.	9	4	0
Páncélos dd.	11	4	5
Tüzérhadosztály	3	3	0
Tüzérdandár	15	5	≥3
Tengerészgyalogos dd.	2	2	2
Harcokosi	7,000	2,700	1,800
Löveg	11,000	3,200	3,200

Légierő			
Kína			Tajvan
Repülőgép	összesen	a szoros térségében	összesen
Vadász	1,525	425	330
Bombázó	775	275	0
Szállító	450	75	40

Haditengerészeti erők			
Kína			Tajvan
	összesen	a Kelet- és a Dél-Kínai-tengeren	összesen
Romboló	25	16	2
Fregatt	45	40	22
Hk. partraszállító hajó	25	22	12
Közepes partraszállító	25	20	4
Dízel tengeralattjáró	50	28	4
Nukleáris tajó.	5	0	0
Parti őrhajó (rakéta-hordozó)	45	34	50

Egészítsük ki a táblázatokat még azzal a „kritikus tömegre” vonatkozó összehasonlító adattal, hogy Kína területe Tajvanénak 267-szerese, lakossága pedig 57-szerese. Következésképpen az „összszemzeti erő” figyelembevételével Kína és Tajvan között semmiféle katonai erőegyensúly nem létezhet. A „tajvani kérdés” az Egyesült Államok és Kína közötti erőviszonyok stratégiai jelentőségű eleme.

⁷ DoD 2006

Ha Tajvan egy Kínával szembeni katonai konfliktusban magára maradna, akkor csak aszimmetrikus hadviselés alkalmazásával tanúsíthatna érdemi ellenállást. A Pentagon-jelentésekben 2004-ben bukkant fel először az az értesülés, hogy Tajvan olyan rakétát fejleszt, amivel a kínai szárazföldön található polgári célpontokra mérhet csapást (a rakétát 2007-ben próbálták ki egy sikeres kísérletben). Kínai katonai szakértők ezt úgy értelmezik, hogy Tajvan – amerikai segédlettel – a terrorizmushoz folyamodik szeparatista céljai megvalósítása érdekében. A potenciális célpontok között szerepel a Jangce „Három szoros” vízierőmű-komplexum és a 468 m. magas Sangháj-i Kelet Gyöngye TV-torony. Mivel Tajvan nem képes szimmetrikus fejlesztésekkel ellensúlyozni a kínai katonai nyomásgyakorlást, csak abban bízhat, hogy a polgári lakosság, vagy a nagy értékű infrastrukturális objektumok elleni fenyegetéssel retenti el Pekinget az erő alkalmazásától. Ezek a csapásmérési forgatókönyvek – a kínai szakértők szerint – csak a „jéghegy csúcsát” képviselik a tajvani „függetlenségi terrorizmus” eszköztárában. A tajvani haderő a rakétacsapásokon kívül – állítólag – kínai állami vezetők meggyilkolását, az elektronikus média elleni kalóztámadásokat, nukleáris és vízierőművek rombolását készíti elő. Egy ilyen konkrét „támadás” már 2002-ben bekövetkezett, amikor tajvani technikai támogatással a betiltott Falunkung-szekta „ellopott” egy kínai műholdas TV-csatornát és azon saját propagandaműsorát sugározta.⁸

Liu Yuan altábornagy, a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg (KNFH) Logisztikai Főcsoportfőnökségének helyettes politikai kommiszárja a China Youth Daily első oldalán közölt interjújában kijelentette, hogy a Jangce vízierőműve elleni esetleges támadás automatikusan háborúhoz vezet. „Normális ember nem követne el szándékos öngyilkosságot egy ilyen cselekedettel, ami eget-földet megrengető válaszcspapást vonna maga után” – jelentette ki (talán egy nukleáris megtorlásra célozva). Hozzátette, hogy a hatalmas gátat csak atombombával lehetne lerombolni, és ilyen fegyverrel Tajvan nem rendelkezik.⁹

Az említett Pentagon-jelentés napvilágra kerülése után kínai parlamenti képviselők egy csoportja levelet intézett a kormányhoz, amelyben javasolja, hogy Peking vizsgálja felül az atomfegyverek elsőkénti alkalmazásáról való lemondás politikáját. A képviselők szerint azokat a terrorista támadásokat, amiket a tajvani szeparatisták terveznek a Jangce vízierőművei és sűrűn lakott területek ellen, nukleáris csapással kellene megtorolni, illetve elrettenteni.¹⁰

A megszellőztetett tajvani terveket amerikai szakértők is hevesen ellenzik. Az elgondolás Tajvanon széleskörű biztonságpolitikai vitát váltott ki a sziget által alkalmazandó „megelőző”, illetve „támadó” katonai doktrínáról, Kínában pedig a nukleáris stratégia olyan módosításának – egyébként elvetett – ötletét

---

⁸ Xiao, 2004

⁹ u.ott

¹⁰ Guo, 2004

hívta életre, amibe már belefér az első csapásmérés is, atomfegyverrel nem rendelkező „terrorista ország” ellen.

Kína a terrorizmus ellenfelének és áldozatának tekinti magát, terroristának minősítve az ország területi egységét fenyegető függetlenségi, elszakadás-párti mozgalmakat (Tajvan, „Kelet-Turkesztán”, Tibet). A terrorizmus, szeparatizmus és szélsőségesség (vallási extrémizmus) a kínai propagandisztikus szóhasználatban „három gonosz erő”-nek nevezett komplex fenyegetés, amivel szemben nemzetközi összefogással fel kell lépni. Ezzel Kína ügyesen adaptálta, és mintegy visszajára fordította a „gonosz tengely”-ről szóló amerikai kitételeket, jelezve, hogy a terrorizmus elleni globális küzdelembe való bekapcsolódásának ára a saját biztonsági igényeinek tudomásul vétele a nemzetközi közösség (és különösen az Egyesült Államok) részéről. Ennek figyelmen kívül hagyása (a pekingi kormányzat ellenfeleinek támogatása) megengedhetetlen „kettős mérce” alkalmazását jelentené.

Ez a kínai stratégia egyelőre működik: Az Egyesült Államok hivatalosan elismeri Kína területi egységét, és – az ENSZ-hez hasonlóan – felvette a két legnagyobb kelet-turkesztáni mozgalmat a nemzetközi terrorista szervezetek listájára. Amerikai és ENSZ támogatás birtokában, a „három gonosz erő” ellen folytatott harc jegyében Kína komplex módon (köztük katonai eszközökkel is) megerősíti pozícióit a hszincsiangi, a tibeti és a belső-mongóliai nemzetiségi területeken, valamint stratégiai együttműködést alakít ki a közép-ázsiai volt szovjet utódállamokkal, Tádzsikisztánnal, Kazahsztánnal, Üzbegisztánnal, Kirgizisztánnal és Türkmenisztánnal. A nemzetiségi politika – Peking meggyőződése szerint – Kína belügye, a katonai együttműködés pedig szuverén joga.

Ennyit mindenképpen szükségesnek tartottam elmondani a mérleg álláspontom szerinti helyrebillentése, az objektivitás – vagy legalább a többszempontúság – megmentése érdekében. A leírtakkal nem kötelező egyetérteni, de ahhoz mindenkinek joga van, hogy véleményének kialakításához különböző – releváns – nézeteket ismerjen meg és tegyen mérlegre.

Remélem, hogy e hasábokon még máskor is lesz alkalmam egy-egy – Kínával vagy az elemzés-értékelés módszertanával összefüggő – résztema kifejtésére, mivel továbbra is meggyőződésem, hogy ezekről nem tudunk eleget.

Felhasznált irodalom:

1. Csabai György: A biztonság alapvető problémái az ezredfordulón. *Hadtudomány*, VIII. évfolyam, 3.szám; 1998. szeptember.
2. DoD: Annual Report to Congress on the Military power of the People’s Republic of China. Office of the Secretary of Defense, 2006.
3. Guo Shiping: China told to use nukes if Taiwan hits dam. *China Daily* 2004.06.19.

4. IISS: The Military Balance, 2005/2006.
5. Ilja Kramnyik: Papírtigris. Jetfly Magazin, 2006. november.
(<http://www.jetfly.hu/rovatok/repules/katonai/legierok/ch...>)
6. IOSC: China's National Defense in 2004. Xinhua, 2004. december
7. Klingner, Bruce: The Dragon squeezes Taiwan. Asia Times Online, www.atimes.com, 2006.04.20.
8. Rácz Lajos: A kínai biztonsági szolgálatok tevékenységének jogi és társadalmi háttere. KBH Szakmai Szemle, 2007/2. szám, 32-52.o.
9. Rácz Lajos: A kínai stratégiai gondolkodás központi fogalma: az össznemzeti erő. Hadtudomány, XV. évfolyam, 4.szám; 2005.december. 60-64.o.
10. Szaniszló József: Kína hadserege, biztonságpolitikája. A kínai űrprogram „veszélyei”. KBH Szakmai Szemle, 2007/2. szám, 5-31.o.
11. Wang Jisi: China's Search for Stability with America. Foreign Affairs, Sept/Oct.2005.
(magyarul: Kínai erőfeszítések az Amerikával ápoltságok stabilitásáért. Polgári Szemle, 2007. március, 3. évfolyam 3. szám
(http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_digest&ID=356)
12. www.wikipedia.org
13. Xiao Xing: Terrorism part of Taiwan separatist agenda. China Daily, 2006.06.14.

DOKTORANDUSZOK FÓRUMA

TANAI KÁROLY

SZERVEZETI KOMMUNIKÁCIÓ SÚLYA ÉS JELENTŐSÉGE

Eredményes kommunikáció nélkül elképzelhetetlen a siker. Ezért tudnunk kell, hogyan gondolkoznak mások, mik a szándékaik. Tudnunk kell világosan és meggyőzően érvelni céljaink mellett. Tudnunk kell hogyan nyerhetünk meg másokat a közös cselekvésnek. Ha képtelenek vagyunk erre, nem csupán befolyásunk nincsen, hanem egyszerűen nem vagyunk jelen.

Milyen módon lehet leghatékonyabban megértetni nézeteket, elképzeléseket? Melyek a legeredményesebb eszközök? Vannak, akik egy valamire esküsznek: a tévé, az újság vagy a személyes kontaktus. Vannak olyanok is, akik szerint nincs legjobb, leghatékonyabb módszer, mert a kommunikáció eredményessége egy sor egyéb tényezőtől is függ. Például attól, milyen tapasztalatokkal, ismeretekkel rendelkezik a másik, milyen társadalmi hagyományokat szívott magába, mi iránt érdeklődik, mi iránt közömbös. Vagyis adott feltételek mellett hatékony módszer más feltételek mellett lehet eredménytelen.

Nincs egyetlen, minden körülmények között üdvözítő megoldás, ám vannak olyan alapelvek és alapvető módszerek, melyek mindenhol, minden időben érvényesek voltak és érvényesek ma is. Ha ezeket ismerjük, és jártasak vagyunk az alkalmazásukban, sikeresek leszünk a kommunikációban, bárhol, bárkivel legyen dolgunk. *Több mint 4500 évvel ezelőtt Tahotape, az egyiptomi bölcs ezeket írta:*

- „A szónoklás öt törvényét különítettem el:
- hallgass figyelmesen,
- várd ki a megfelelő pillanatot, hogy beszélj,
- kerüld a szenvedélyes szavakat,
- beszélj folyékonyan, de megfontoltan,
- de ami a legfontosabb, azt mond, amit a szíved érez, vagyis az igazat mond!”

A divat változhat, de az alapok változatlanok. Ha eredményesen akarunk kommunikálni, ezeket kell ismernünk, ezeket kell elsajátítanunk. [1]

A visszásságok egész hadával szembesülünk nap mint nap vásárlóként, ügyfélként és dolgozóként és valljuk be, sokszor nem tudunk mit kezdeni a helyzettel. Bár úgy tűnik, hogy sok helyen próbálkoznak az emberfők átformálásával, a hétköznapi ember szintjén mintha mégsem történne semmi. Nem beszélgetünk eleget a családban, nincsenek rendszeres fórumok a munkahelyen. Hallgatunk, nem szólunk, mert úgy gondoljuk, hogy a dolgok maguktól is megoldódnak. Pedig a várt javulás kulcsa a kommunikáció, a kétoldali, oda-vissza működő emberi információcsere. Ráadásul mindezt megkönnyíteni hivatott a technika, mindenki zsebében ott lapul már a mobiltelefon, az irodákban széleskörűen elterjedt az internet, intranet használata és még mindig ott a személyes találkozások ezernyi lehetősége. Ám valahogy mégsem él ezekkel mindenki. Valahogy még mindig tartja magát az a tévhit, hogy “az információ – hatalom”, olyasvalami, amihez foggal-körömmel ragaszkodnia kell annak, aki a birtokosa. Nem is beszélve a rangokról, hivatali beosztásokról és az ezzel járó kiváltságokról, amit mindenek fölé helyez a birtokosa, igen, sokszor a cég, a partnere és az ügyfelei érdekei fölé is.

Dolgozatom célja kihangsúlyozni a szervezeten belüli és kívüli kommunikáció jelentőségét és súlyát, amely fundamentuma, egy szervezet sikeres működésének. Ebben az esetben nem teszek különbséget abban, hogy profit- vagy nonprofit (pld. költségvetési intézmények) szervezet működéséről van szó. Természetesen egy termékgorgalmazó vállalatnak eklatáns érdeke a hatékony kommunikációs stratégia (ez az napi élet szintjén reklámkampányként perfektuálódik), de a nonprofit szervezetek esetében is egyre inkább felismerik ennek létjogosultságát. Igaz ebben az esetben a „termék” maga a szervezet, melynek létérdeke önmaga „eladása” a „célközönség” irányába.

„Egy cég kommunikációs problémáinak többsége a belső kommunikáció hiányosságaiból fakad.” (Max Marzulin)

1. Mi a kommunikáció?

“In medias res” – mondták a bölcselkedő latinok, vágjunk tehát a téma közepébe. Megtehetjük, hisz a vizsgálandó terület – az információ (kommunikáció) funkciója – olyan mint a foci, ehhez mindenki ért, s ha mégsem, akkor legfeljebb rácsodálkozunk egy eddig mindennapinak tekintett, de mégis új világra.

A hetvenes évek második felében egy német szerző kiszemelte az immár áttekinthetetlen méretű kommunikációelmélet szakirodalom reprezentatív műveiből a kommunikáció fogalmának 160 (!) irányadó meghatározását. (K. Merten: Kommunikation; Eine Begriffs – und Prozessenanalyse. Opladen 1977.) A „Mi a kommunikáció?” kérdésre a következő választípusokat mutatta ki:

- információ továbbítás,
- az interperszonális (személyközi) viselkedés egyik fajtáj,

- az interakció (társas kölcsönhatás) egyik fajtája,
- élőlények közötti jelentésközvetítés.

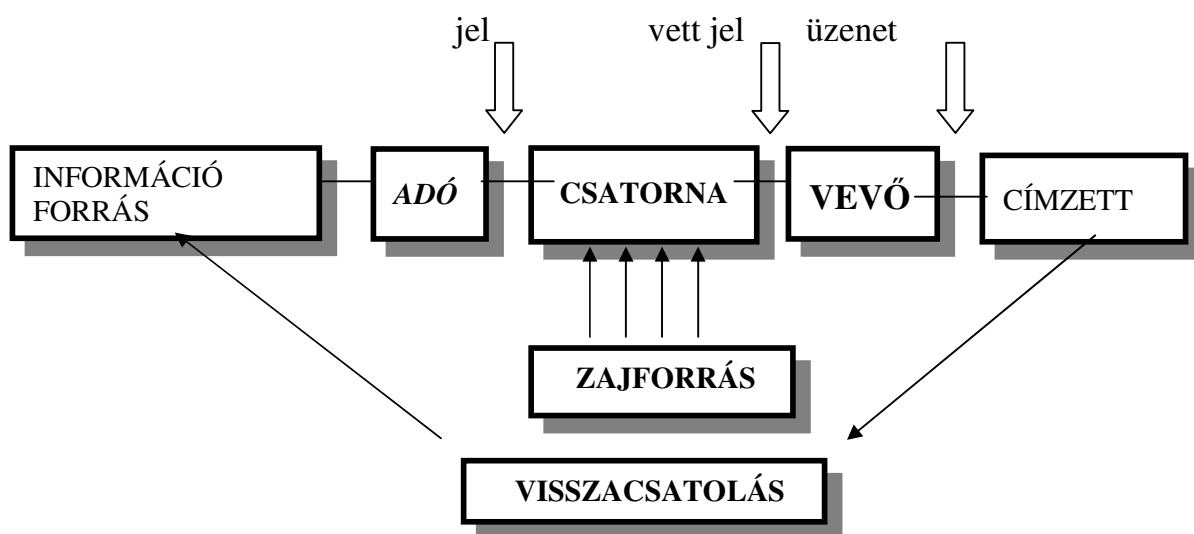
Már ebben a csoportosításban felsejlik a kommunikációs jelenség összetettsége, megközelítési lehetőségének sokfélesége. Én a következő értelmezési változatot emelem ki! A kommunikáció azonosítása a humánkommunikációval:

„A par excellence kommunikáció emberi üzenetközvetítés és üzenetváltás (melybe hol beleértik, hol nem a személyen belüli – intraperszonális – „kommunikációt” is, az ún. belső beszédet).”

A kommunikáció elméletben – akár csak az információ elméletben – egymás alá rendelhetjük a kommunikáció különféle szintjeit, elismerve, hogy a legsokoldalúbb és leginkább specifikus kommunikáció a humánszférában valósul meg. Gyakorlati szempontokon kívül ez is indokolja, hogy erre összpontosítottam a figyelmet.

A kommunikáció szó eredetét vizsgálva megállapítható, hogy az őskifejezés a latin „munus” kötelességet, szolgálatot jelentett. Ebből származtatható a „communis” közös, „communio” részvétel, „communitar” közösség és a „communicare” megbeszélés, s mindennek leszarmazottjaként a „communicatio” ami annyit jelent, hogy közös részvétel egy közlésben. (A latin szócsalád részletesebb leírását adja a Horányi Özséb szerkesztésében megjelent, „Kommunikáció I” c. tanulmánykötet, Bp. 1977. Ernout-Meillet etimológia szótár alapján)

A kommunikáció, a folyamat mindenképpen egy bizonyos kód segítségével jut el a befogadó(k)hoz, aki(k) e kód megfejtésével, dekódolással juthat(nak) hozzá az üzenet tartalmához. Így megkapjuk a legismertebb modellt:

Shannon-Weaver: Interkommunikációs alapmodell

Csábító gondolat volna, ha az eddigiek alapján kommunikációs rendszermodell legismertebb formáját véve alapul minden elképzelhető szervezetet úgy definiálni mint kommunikációs csatornák által összetartott szerepeknek az együttesét. Mindazonáltal sohasem szabad teljesen elhanyagolnunk a szerep és a személy kölcsönös összefüggéseit. Így e nézet közel áll ahhoz a felismeréshez, hogy a sikeres kommunikáció előfeltétele bizonyos közös tudásalap, valamint a résztvevők egymásról való valamilyen tudása.

2. Interakciók a szervezetben

A szervezeten belüli interakciók (egyének, illetve részegységek közötti kölcsönkapcsolatok) két típusát lehet témánk szempontjából megkülönböztetni. Az első, a szervezet szakmai jellegéhez kötődő, hivatalosan szabályozott (idegen szóval formális) kapcsolatok. A második pedig a személyiségekhez kötődő, spontán létrejövő kapcsolatok rendszere, amelyeket az egyének saját kezdeményezésükre hoznak létre. (Ezeket informális kapcsolatoknak is nevezzük.)

A formális kapcsolatok tehát objektívek, a szervezet felépítéséből adódnak, kötelező jelleggel szabályozottak és a személyiségtől relatíve függetlenek.

Az informális kapcsolatok pedig ösztönösek és nagyon szorosan kötődnek az egyének személyiségéhez.

A kétféle kapcsolattípust egymással szoros összefüggésben kell értelmezni egy szervezeten belül. A két kapcsolattípus saját kiépített csatornákkal rendelkezik az információáramláshoz. Informális információáramlásról például, akkor beszélünk egy munkahelyen, ha a hivatalos tájékoztatás hiányosságai miatt a munkavállalók kénytelenek nem hivatalos kapcsolatok útján megszerezni a munkájukhoz szükséges információkat. Tartalmát tekintve ezeken az informális csatornákon ideális esetben a munkavállalók személyiségéhez kötődő (nem munkájukkal, munkahelyükkel kapcsolatos) információk áramlanak. Elviekben a szervezet által kiépített, hivatalos, formális információ csatornák szakmai, gazdasági, egyéb a feladat végzéshez szükséges információkat áramoltatják, míg a személyek közötti informális kapcsolatok útján a munkavállalók magánéletével, munkahelyen kívüli elfoglaltságaival kapcsolatos információkat továbbítják.

Ezzel szemben szinte általános jelenség, hogy egyrészt a hivatalos információ csatornába is bekerülnek a szervezettől, a munkahelytől, a közös munkától független információk is, ugyanakkor hivatalos információk is továbbítódnak az informális csatornákon. Ennek a jelenségnek teljes körű kiküszöbölésére a szervezetekben napjainkban nem látok lehetőséget. Ugyanakkor, ha az informális csatornákon nagy mennyiségű hivatalos információ áramlik, ez feltétlenül

arra kell, hogy készítse a vezetőket, hogy megvizsgálják a hivatalos információ rendszer hiányosságait. *A legtipikusabb okok amelyek ezt a jelenséget váltják ki:*

- a hivatalos információ rendszerben “a csatornák szűk keresztmetszete”
- az információk válogatásának, a címzetthez való eljuttatásának hiányosságai,
- az információk időszerűségét veszélyeztető tudatos, vagy nem tudatos késleltetés.

A hibajelenségek közé kell még sorolnunk azt is, ha a hivatalos információrendszerben a csatornák nem megfelelően zártak, tehát a hivatalos információk egy része a továbbítás közben elvész, vagy eltorzul.

A nem hivatalos csatornákon áramló munkával kapcsolatos információknál nagy a veszélye annak, hogy az információ nem a valódi címzettjéhez kerül, előállhat a túl-, illetve alulinformáltság jelensége egyes területek vezetőinél.

A hivatalos szakmai információk egyre növekvő értéke (ebből következően ára) miatt, döntő jelentőségű, hogy egyetlen információ se veszessen el a szervezetben belüli felhasználás számára.

A nem hivatalos információ áramlás erősségének két egymással ellentétes oka is lehet. Az egyik, amikor a hivatalos információcsatornákon túl kevés, a másik esetben pedig túl sok információ áramlik a munkavállalók, vezetők felé.

Ha túl kevés a hivatalos csatornákon továbbított információ, akkor ennek természetes következménye, hogy az egyes szakemberek, vezetők megpróbálják nem hivatalos úton beszerezni a munkájukhoz feltétlenül szükséges információt. Ha a hivatalos információ rendszer csatornái a „bőség zavarát” okozzák az egyes szakterületeken, akkor viszont az indokolatlanul meg növekedett információáramlatból a valóban lényegesek kiválasztásához lehet szükséges az informális kapcsolatok működtetése.

Az informális csatornákon áramló információknál feltétlenül szem előtt kell tartani azt, hogy miután nem hivatalból szabályozottak, tehát nem kézben tarthatók, nem ellenőrizhetők. Ennek következtében az informális csatornába kerülő információk elveszhetnek, torzulhatnak, vagy jelentős időkésést szenvedhetnek, ezért hibás döntések, cselekedetek, magatartás kiváltójává válhatnak, negatív irányban befolyásolhatják a csoport közvéleményét is. Ezért van jelentősége a vezetés számára annak, hogy az informális csatornák kiépítésének, működésének útjával és a bennük áramló hivatalos jellegű információk továbbításának eredményességével tisztában legyen. A megoldás minden esetben a hivatalos információrendszer hibáinak kiküszöbölése lehet csak. [2]

3. Szervezeten kívüli kommunikáció megtervezésének stratégiája

A kommunikációs folyamatot számos, világosan megkülönböztethető szakaszra lehet elkülöníteni: a kérdés értékelése, a stratégia kialakítása, a megvalósítás és az értékelés.

3.1. A kérdés értékelése

A kérdés értékelésére azért van szükség, hogy pontosan értelmezni lehessen, hogy az interaktív elgondolások kidolgozásának folyamata vagy egyéb más kommunikációs szándék milyen kommunikációs kérdést érintsen. Ebben a szakaszban a következő lényegi kérdéseket szükséges megválaszolni:

- Mi a szerepe a kommunikációnak a szakmapolitikai eszközök tárházában?
- Az adott elgondolásnak mi a szociális kontextusa, és mik a hozzá kapcsolódó szakmapolitikai kérdések?
- Kik az adott szakmapolitikai elgondolásban érintett érdemi szerepvállalók, milyen érdekeket és véleményeket kell tekintetbe venni, és mely szerepvállalók lehetnek érintettek a kampányban?
- A médiumok jelenleg hogyan tájékoztatnak az adott kérdéstről, és a médiatájékoztatás segíti, vagy hátráltatja a kampány céljait?

A kommunikációkutatás különböző típusai kerülhetnek felhasználásra a kérdés értékelésének szakaszai során:

- a szakmapolitikai elgondolás elemzése,
- a környezet elemzése,
- médiaelemzés,
- valamint közvélemény-kutatás.

3.1.1. A szakmapolitikai elgondolás elemzése

A szakmapolitikai elgondolás elemzését ebben az összefüggésben nem szabad összekeverni a tudományos értelemben vett elemzéssel. Itt inkább arról van szó, hogy vázolunk egy bizonyos elgondolást, amennyiben ez a kommunikációs tevékenység tervezésébe beilleszthető. Az alkalmazott kutatási módszer lehet irodai kutatómunka, mely az elgondolások elemzése során a megfelelő

szakmapolitikai dokumentumok tanulmányozását jelenti (irodai kutatómunka), valamint az érintett, a szakmapolitikai elgondolások kidolgozásában részt vállaló személyek megkérdezését, továbbá külső szakértőkkel történő megbeszéléseket.

3.1.2. A környezet elemzése

A környezet elemzése azokat a módszereket érinti, melyeket egy elgondolás „környezetének” elemzésekor használunk.

Ezen a ponton három lényegi kérdést szükséges megkülönböztetni:

- Mely szervezetek vagy személyek igazán fontosak (szereplők vagy szerepvállalók)?
- Az érintett szerepvállalók milyen súllyal vagy befolyással rendelkeznek?
- Az érintett szerepvállalók milyen viszonyban vannak egymással?

A felhasználandó kutatási módszer ezen a ponton interjúkészítés a szakmapolitikai elgondolások kidolgozásában részt vállaló személyekkel, külső szakértőkkel és egyéb szerepvállalókkal. A médiaelemzés is választ adhat a fenti kérdésekre.

3.1.3. Médiaelemzés

A médiaelemzést kutatási eszközként a fentebb ismertetett, az érvelési rendszereket és a környezetet érintő elemzési folyamatok során lehet használni. Célja az, hogy feltárjuk, hogy a média milyen gyakorisággal és milyen módon vet fel bizonyos kérdéseket.

A médiaelemzés során a következő kérdések megvilágítására keríthetünk sort:

- Mely médiumok tárgyalnak bizonyos kérdéseket vagy foglalkoznak a kabinet bizonyos tagjaival?
- Milyen gyakorisággal és milyen mélységben tárgyalják ezeket a témákat?
- Milyen megvilágításban tárgyalják a kérdéseket (például támogatják, kritizálják, sikerként, vagy kudarcként kezelik)?
- Észlelhető előítéletesség vagy félreértés? Ha igen, akkor ez miben nyilvánul meg?
- A médiumok milyen szempontokat emelnek ki?
- Milyen érvelési rendszereket használnak?
- Mely feleknek nyílik lehetőségük véleményük kinyilvánítására?

- Amennyiben alkalmazható: a médiumokban megjelent tudósítások tükrözik a sajtóközlemények tartalmát?

A médiaelemzést megelőzően érdemes megvizsgálni, hogy sajtófigyelő szolgáltatások állnak-e rendelkezésre, és hogy ezeket fel tudjuk-e használni.

3.1.4. Közvélemény-kutatás

A közvélemény-kutatás leíró jellegű kutatási tevékenység, mely ötvözi azt, hogy az embereknek mi a véleményük valamely kérdéstről, mit tudnak róla, milyen a hozzáállásuk, és milyen magatartással viseltetnek iránta. A célközönség ilyenkor általában a társadalom olyan rétegeiből kerül ki, amik fontosak az illető szervezet számára. Ilyen célközönség lehet maga a nagyközönség egésze, különböző nyomásgyakorló csoportok „véleményformáló erők” és különböző, egyes témákban érintett csoportok. Az ilyen jellegű felmérések általában kvantitatív kutatási módszerekre épülnek.

4. Stratégia kialakítása

Ebben a szakaszban a kommunikációs kérdést gyakorlati kommunikációs módszerré kell alakítani. Ezen a ponton a legfontosabb az a dokumentum, melyben azt a kommunikációs szervezetet tájékoztatjuk, ami majd tömören megfogalmazza a kommunikációs feladatot. Ebben a szakaszban a következő elemeket szükséges tisztázni:

- A célok.
- A célközönségek
- Az üzenetek.
- A médiumok és az eszközök.
- A kommunikációs koncepció.

A következő jellegű kommunikációs kutatómunka elvégzésére lehet szükség a célok eléréséhez:

- A célközönség elemzése.
- A médiumok és az eszközök elemzése.
- A koncepció kialakításának elemzése.

4.1. A célközönség elemzése

A célközönséget abból a célból elemezzük, hogy benyomásokat szerezünk arról, hogy tagjai hogyan vélekednek bizonyos dolgokról, mennyire lojálisak, mik a korlátaik, hogyan észlelnek dolgokat, és milyen következtetéseket vonnak le bizonyos jelenségekből. Ez feltáró jellegű kutatási tevékenység,

mellyel arra deríthetünk fényt, hogy az adott célközönség felé irányuló kommunikációs folyamatot hogyan tudjuk a legmegfelelőbbben strukturálni.

A célközönség felé irányított kommunikációs folyamat számos különböző szempontot foglal magában:

- A különböző eszközök felhasználása (például a rádió és a televízió).
- Az üzenet (mely üzenetek illeszkednek bele abba a képbe, amit a célközönség bizonyos kérdésekkel kapcsolatban kialakított).
- Az üzenet „hangneme” (a konkrét célközönség esetében használható legmegfelelőbb hangnem és nyelvezet).

A végső cél olyan kommunikációs folyamat kialakítása, ami a lehető legnagyobb hatást éri el. Az ilyen célból lefolytatott célközönség-elemzés ötvözheti a kvalitatív és a kvantitatív kutatómunka elemeit. Az irodai kutatómunka szintén helyet kaphat ebben a folyamatban, melynek során elemezhető az, hogy a különböző médiumok hogyan viszonyulnak az adott célközönséghez.

4.2. A médiumok és az eszközök elemzése

Az ilyen jellegű kutatómunka célja a célközönség információszükségletének felmérése (milyen információkra tartanak igényt az emberek?), valamint azt is feltárhatjuk, hogy honnan szerzik be információikat (hol találnak reményeik szerint rá a szükséges információkra?). Ez a kutatómunka fényt derít arra, hogy mely médiumok érhetik el legeredményesebben az adott célközönséget. A munka során összehasonlíthatjuk a különböző médiumok viszonylagos jelentőségét, valamint megállapíthatjuk, hogy az üzenet küldője számára milyen jellegű médiumok tűnhetnek a leghitelesebbeknek. Gyakran kvalitatív kutatómunka tárja fel, hogy a célközönség milyen csatornákon fogadná szívesen az információkat. A kvalitatív kutatómunka emellett arra is fényt deríthet, hogy a célközönség milyen konkrét csatornákat preferál (ezt százalékosan is ki lehet fejezni a csoport egészére vetítve). A médiumok és az eszközök elemzését gyakran összekötik a célközönség elemzésével egy átfogó elemzőmunka keretei között.

4.3. A koncepció kialakítása

Az ilyen jellegű kutatómunkát arra használjuk, hogy tesztelni lehessen azokat az ötleteket, melyek bemenetként szolgálhatnak a koncepció kialakításának folyamatában, például egy kommunikációs projekt vagy kampány általános körvonalazásakor. A kutatómunka során, még a körvonalazás előtt tisztázásra kerülhet, hogy a javasolt ötletek tetszetősek, világosak és érthetőek-e. Ezzel kipróbálhatjuk, hogy az ötletek reálisak-e, még mielőtt nekilátnánk a koncepció kialakításának.

5. Megvalósítás

Ebben a szakaszban kerülnek kialakításra és alkalmazásra a kommunikációs eszközök, és valószínűleg indulnak útra egyéb kommunikációs kezdeményezések. *A kutatómunka a következő kérdésekre keresi a választ:*

- Elérjük a megfelelő célközönséget?
- Megfelelő hatást tudunk gyakorolni?
- Milyen kommunikatív értékekkel rendelkeznek az általunk használt eszközök?
- A médiumok hogyan kezelik a kérdést, és ez befolyásolja-e a kampány eredményességét?

A szakasz folyamán a következő kommunikációs kutatómunkát folytathatjuk:

- Az eszközök kipróbálása (eszközelemzés).
- Az eszközök eredményességének nyomon követése (hatáselemzés).
- Médiaelemzés.

5.1. Az eszközök kipróbálása (Eszközelemzés)

Az eszközök elemzése azt a célt szolgálja, hogy segítségével felmérhesük a kampány során felhasználható eszközök optimális felhasználhatóságának lehetőségét. A leginkább használt ilyen eszközök a televízió, a rádió, a nyomtatott sajtó, a különböző honlapok és brosrák. Az eszközelemzésnek általában három különböző típusát különböztetjük meg:

- A koncepció próbája
- Előzetes próba
- Utólagos próba

5.1.1 A koncepció próbája

A koncepció próbáját abban a szakaszban végezzük el, amikor a kommunikációs terméket próbára bocsátjuk. A koncepció próbájára akkor kerül sor, amikor a benne foglalt elképzelések kellő mértékben kialakultak ahhoz, hogy a befogadók megérthessék a koncepciót, azonban még mielőtt maga a „termék” teljes részletességgel kialakításra kerülne. A célközönséggel kapcsolatos értékelés során fény derül arra, hogy a koncepció vonzó és érthető-e, és hogy vajon az üzenet szándékaink szerint jut-e el a célközönséghez. Az elképzelés itt az, hogy elkerüljünk olyan kellemetlen helyzeteket, melyek abból adódhatnak, hogy egy teljes mértékben kidolgozott „termék” (és a kidolgozására fordított anyagi áldozat) elégtelennek bizonyul a közvélemény elvárásainak vagy szükségleteinek szempontjából, és ezért teljes mértékben át kell dolgozni.

A koncepció próbáját számos eszköz tekintetében végre lehet hajtani. Próbára lehet bocsátani a rádiós vagy televíziós hirdetéseket, a szórólapokat, a hirdetőfelületeken elhelyezett felhívásokat, a plakátokat vagy a különböző honlapokat. A koncepció próbája általában kvalitatív jellegű kutatómunkát igényel, melynek során a négy szemközti mélyinterjú módszerével élhetünk.

5.1.2. Előzetes próba

Az előzetes próba azt jelenti, hogy egy már majdnem teljesen kidolgozott kommunikációs „terméket” még annak útra indítása előtt próbára bocsátunk. Az előzetes próba azt a célt szolgálja, hogy kipróbálhassuk a kreatív koncepció kommunikatív értékét annak felmérése érdekében, hogy a megfogalmazott üzenet érthető, hiteles és elfogadható-e, és hogy a kreatív „termék” vonzó-e a célközönség számára. A kreatív koncepció előzetes próbája azzal az eredménnyel járhat, hogy segítségével egy optimális változatot állíthatunk össze a közzétételt megelőzően. Az előzetes próba során kvalitatív és kvantitatív jellegű kutatómunkát folytathatunk.

5.1.3. Utólagos próba

Utólagos próbát akkor folytatunk, amikor a kommunikációs „termék” már rendeltetési helyére került, amikor úgy véljük, hogy a kommunikációs eszköz végigjárta a rá szabott utat, és esetleg már nem kelti a kívánt hatást, tehát a „kifulladás” veszélye fenyegeti. Ez általában hosszú ideig tartó vagy ismétlődő kampányok esetén fordulhat elő. Az utólagos próba során kvalitatív jellegű kutatómunkát alkalmazunk. Kvantitatív kutatómunkára akkor van szükség, ha felszínesebb jellegű információkra van szükségünk nagyobb létszámú csoportok esetében.

Az előzetes és az utólagos próba tulajdonképpen majdnem azonos, ami a kutatási tevékenységeket illeti, hiszen ugyanazt a kreatív „terméket” bocsátjuk próbára. A két folyamat között mégis az a fő különbség, hogy az utólagos próba esetén a befogadók már látták a „terméket” annak természetes környezetében, míg az előzetes próbánál a „termék” elkülönítetten kerül bemutatásra. Az utólagos próba során az érdemi kérdés az, hogy a célközönség mit érez a „termékkel” kapcsolatban bizonyos idő elteltével.

5.2 Az eszközök eredményességének nyomon követése (hatáselemzés)

Az elemzés során azt mérjük fel, hogy az alkalmazott kommunikációs eszközök teljesítették-e azokat a célokat, amiknek érdekében alkalmazásra kerültek. Ebből a célból különböző jellegű értékelési kutatómunkát folytathatunk. Eltérő hatásokat különböztethetünk meg a kommunikációs termék lehetséges hatásainak összegzése során. A következő táblázatban feltüntettük a különböző

jellegű hatásokat, valamint az ezeket érintő értékelési módszereket. A különböző hatások rövid értelmezése a táblázat után kerül sorra.

A hatás jellege	A hatás leírása	A kutatómunka
Médiapenetráció (= általános penetráció)	Felfigyelnek a „termékre”? Megnézik az emberek?	Penetrációt kutató munka a TV, a rádió és a nyomtatott sajtó vonatkozásában (folyamatban lévő kutatás) és az Internet tekintetében (elemző program és „pop-up”, tehát képernyőn megjelenő felmérés)
Reklámpenetráció (= nettó penetráció)	A „termék” felkelti az emberek figyelmét? Megjegyzik az emberek? Felismerik?	Szemmozgások követése: a figyelem eleme a kampány hatásosságának kutatásában: a memória és a felismerés
Megértés és elismerés	Az emberek megértik az üzenetet? Elismerik a „terméket”? Kiváltotta a remélt érzelmi hatást?	A kampány hatásosságát érintő kutatási elem: az üzenet elfogadása és elismerése
Az ismeretekre és a hozzáállásra, valamint a viselkedésre hatás	A „termék” hatást gyakorolt az ismeretekre, a hozzáállásra és a viselkedésre? A „termék” hatást gyakorolt az adott kampány által felvetett kérdés nézőinek ismereti szintjére vagy hozzáállására?	A kampány hatásosságát érintő kutatási elem: az ismeretekre, a hozzáállásra és a viselkedésre gyakorolt hatás

5.3. Médiaelemzés

5.3.1. Médiapenetráció / általános penetráció

Az, hogy a kommunikációs „termék” milyen fokú penetrációról tesz tanúbizonyságot a közvéleményben, döntő mértékben határozza meg a „termék” potenciális hatásait. A média-vagy általános penetráció arra vonatkozik, hogy a „termék” hány ember érdeklődését keltette fel, vagyis arra, hogy a célközönség soraiból hányan nézték, vagy hallgatták legalább egy percig. Az általános penetráció mérőszámai azt világítják meg, hogy „alkalom teremtődött arra, hogy eljussunk az emberekhez”.

Az eladott példányszám vagy a nézettségi szint méréséhez hasonlíthatóan, mely módszereket a nyomtatott sajtó illetve a televízió esetében alkalmaznak, a honlapok hatásossága azzal mérhető, hogy megszámoljuk a honlapra látogató internetezőket, az ezzel próbálkozókat vagy a látogatással kísérletezőket. Ez elemző program használatát igényli. Ha a felhasználó linken keresztül szörföl rá a honlapra vagy felhasználói kód segítségével, úgy ez látogatásnak számít.

5.3.2. Reklámpenetráció / Nettó penetráció

A reklámpenetráció vagy „nettó” penetráció azt jelenti, hogy százalékos arányban fejezzük ki a célközönség soraiból azokat, akik egy vagy több reklámüzenettel találkoztak. A kommunikációs termékeket abból a célból vesszük magunkhoz, hogy ezek hatást keltsenek, ami azt jelenti, hogy először észre kell venni ezeket, majd pedig a terméknek fenn kell tartani a figyelmet.

5.3.3. Megértés és elismerés

Ha a kommunikációs termék képes arra, hogy figyelmünket fenntartsa, ennek elsődlegesen hatásos reakció formájában kell jelentkeznie: az üzenet ne okozzon bosszúságot, legyen érthető és elfogadható. Végül pedig arra is legyen képes, hogy a kívánt érzelmi hatást váltsa ki.

5.3.4. Az ismeretekre, a hozzáállásra és a magatartásra gyakorolt hatás

Értelmezését követően az üzenet számos különböző területen fejtheti ki hatását. Bővítheti az emberek ismereteit a kampány témájával kapcsolatban, pozitív változást idézhet elő a témához történő hozzáállás tekintetében, és magatartási változásokat is előidézhet, vagy esetleg olyan szándékot, ami a magatartás megváltozásához vezet.

Végezetül két egyéb hatásvizsgálatot tárgyalunk még meg: a „pop-up” (képernyőn megjelenő), a honlapok hatásosságát felmérő, valamint a kampány hatásosságát felmérő vizsgálatot.

5.3.5. A képernyőn megjelenő felmérés

Az ilyen jellegű felmérés a legpraktikusabb és leghatékonyabb eszköz arra, hogy profilírozzuk a honlapra látogatókat, valamint azt, hogy a látogatók hogyan rangsorolják a honlapot. A látogatókat felkérjük arra, hogy töltsenek ki egy rövid kérdőívet, mielőtt befejeznék a honlap böngészését. Beleegyezésük esetén a kérdőív felvillan a számítógép képernyőjén.

5.3.6. A kampány hatásait érintő felmérés

A kampány hatásait érintő felmérés célja az, hogy képet alkothassunk a kampány penetrációjának mértékéről, a kampány elismeréséről és hatásairól. Az értékelés során azt figyeljük meg, hogy az üzenet hatásosan jut-e el a nagyközönséghez, tetszik-e a nagyközönségnek, és milyen hatásokat kelt. Az így keletkezett megállapítások arra használhatók, hogy finomabbra hangolhassuk a

médiumokat, vagy hogy még a kampány folyamata során igazítsunk az elképzeléseken.

A kampány értékelésének időszakában a kampány hatásait érintő felmérés eredményeit annak kifejezésére használjuk, hogy a kampány mennyire felelt meg vagy nem felelt meg a szándék szerinti elvárásoknak (hatásosság értékelése), ami jelzi, hogy a célközönség milyen hányadát értük el a kampánnyal, és hogy azok, akiket elértünk, megértették-e és felismerték-e a koncepciót.

Kríziskommunikáció

Végül fontosnak tartom, hogy a szervezeti kommunikáció egy sajátos a formájával a kríziskommunikációnak is szenteljek pár gondolatot.

A kríziskommunikáció (*crisis communication*) egy olyan kommunikációs szaktevékenység, amely válsághelyzetben a szervezet működési zavarainak leküzdését szolgálja, és melynek során hírek és információk továbbítása történik. A kríziskommunikáció szakértői szerint a szervezet reputációja sokszor a legfontosabb értéke. Ha tehát ezt a reputációt támadás éri, megvédése kell hogy kapja a legfőbb prioritást. [3]

A krízis bármely olyan szituáció, mely veszélyezteti vagy fenyegeti a szervezet reputációját vagy integritását. Ilyen szituáció lehet bármilyen jogi vita, lopás, baleset, tűz, árvíz és egyéb emberokozta károk, melyek a szervezet nevéhez köthetőek. Ugyanakkor krízishelyzetet idézhet elő az is, amikor a média vagy a környezete szemében a szervezet nem az elvárt, a helyes módon reagált a fent említett helyzetekre.

A krízisre jellemző:

- hirtelen jelenik meg
- intenzitása fokozatosan nő
- gyors reakciót követel
- megbontja a szervezet rutinját és teljesítőképességét
- bizonytalanságot, szorongást és aggodalmat okoz szervezetben belül és kívül
- fenyegeti a szervezet reputációját
- kihívja a szervezet humán, fizikai és anyagi erőforrásait
- a média és a környezet figyelmét a szervezetre irányítja, fókuszálja
- megnöveli a kormányzat és egyéb szabályozó szervek érdeklődését a szervezet iránt
- időlegesen megrendíti a szervezetet

A krízisterv

Egy hatásos kríziskommunikáció kulcsa, hogy a szervezet rendelkezik egy krízistervvel, vagyis fel van készülve a lehetséges krízishelyzetekre.

„A jó kríziskommunikáció egy eleve jól működő rendszeren alapszik,” mondja Marlin Fitzwater, a Fehér Ház egykori sajtó titkára. „Ha krízis van, csak gördülékenyebbé és jobbá kell tenni. Ha rutinszerűen naponta tartanának sajtótájékoztatót, akkor most hatékonyabban dolgoznának és hármat szerveznének naponta. A krízis közben nem lehet egy új rendszert megformálni.”

A krízistervet két fázisban kell létrehozni:

Első fázis: Előtervezés (Pre Planning). Ismerni kell a szervezetet veszélyeztethető tényezőket, a rizikókat.

Második fázis: A krízis felbecsülése és enyhítése. Ehhez létre kell hozni a krízist lemenedzselő csoportot (Crisis Management Team).

- első szerep: a kárbecslők a szervezet szemei és fülei, nekik tisztán kell látniuk, hogy melyik krízisnek milyen határfoka lenne a szervezetre nézve
- második szerep: a szervezetet vezetők egy csoportjának az a fő feladata, hogy tudomásul vegyék a kárbecslők visszajelzéseit, és meghozzák a fontos döntéseket
- harmadik szerep: a belső, illetve a külső kommunikációt lebonyolító személyek

Kommunikáció

A hatásos és jól célzó kríziskommunikáció azt a felfogást fogja létrehozni és felépíteni, hogy a szervezet kezében tarja az ügyeket, tudja és érti, hogy mi történik, és hogy megoldja a krízis szituációt.

Fő szabályok:

- a hatásos kríziskommunikáció kellő időben (sem túl hamar, de főleg nem túl későn) történik, igazat mond (mindig vállalja a felelősséget), konzisztens és koordinált
- annak ellenére, hogy a szervezet a krízis menedzseri és szervezési tényezőit jól lebonyolítja, ha a belső és külső érintettek felé nem kommunikál hatásosan, akkor az egész krízishelyzet megoldása kudarcba fullad

- hatásos üzenetek kidolgozása, tesztelése és gyakorlatba ültetése, valamint a média proaktív bevonása és felhasználása a sikeres kríziskommunikáció kulcsai .

A katasztrófák, mint a kríziskommunikáció leggyakoribb oka

Szociológiai szempontból a katasztrófák a közösség külső vagy belső határainak a sérülését jelentik: megszakítják a mindennapi élet normális menetét, felborítják a társadalom normatív rendjét. Valamennyi katasztrófára jellemző, hogy a rend összeomlása először zavart és félelmet kelt, de az is, hogy a veszély hatására a kollektív szolidaritás fokozódik. Közös céllá válik, hogy együttesen minél hamarabb állítsák helyre a rendet, beleértve azt is, hogy megnyugtató magyarázatot találjanak a pusztításra. Az esemény váratlansága, emberi akarattól független természete, és a közösséget fenyegető jellege miatt a katasztrófák hírértéke minden másnál magasabb. Valamiféle hierarchia is kialakítható a katasztrófák média-reprezentációi között: mennél váratlanabb, mennél nagyobb területre kiterjedő, és mennél hosszabb ideig tartó szerencsétlenségről van szó, annál nagyobb és annál tartósabb hatást gyakorolhat a sajtóra az esemény. A fentiek miatt nevezik a médiakritikai zsargonban a katasztrófákról szóló híreket obstruktív híreknek, mert a bennük rejlő fizikai és morális fontosság szinte ráerőszakolja magát a médiumokra, szemben a közösség kollektív életéhez közvetlenül nem kapcsolódó úgynevezett nem-obstruktív hírekkel, amelyek közlésében vagy nem közlésében a szerkesztőségek tetszés szerint válogathatnak.

Összehasonlítva az elmúlt 25 év katasztrófákról szóló tudósításait az azt megelőző 25 év média-beszámolóival, egy szorgalmas kutató azt találta, hogy az utolsó évtizedekben jelentősen megnőtt a katasztrófák aránya a hírekben. Vizsgálatából az is kiderült, hogy nem a szerencsétlenségek száma duplázódott meg, hanem a médiumok érdeklődése fokozódott az utóbbi negyedszázadban a téma iránt. Közelebbről megvizsgálva az is világossá vált, hogy a növekedés azokból a riportokból adódott, amelyek az áldozatokkal, szemtanúkkal, szakértőkkel készített úgynevezett „puha” híranyagok felduzzadásából fakadtak, és amelyek óriásira kibővítették a katasztrófák tárgyyszerű, úgynevezett „kemény” tényeinek korábbi terjedelmét. Ezeket a változásokat úgy is értelmezhetjük, hogy a média egyre nagyobb szerepet játszik a katasztrófák lehetséges szekuláris jelentéseinek a nyilvános szimbolikus konstrukciójában. Mivel a jelentésadás úgy történik, hogy a média a szerencsétlenségeket kapcsolatba hozza a közösség helyzetével, értékrendjével, a katasztrófa-diskurzusok nemcsak a szűken vett katasztrófákat értelmezik, hanem ezeken keresztül a társadalom helyzetének és értékrendjének a meghatározásában is aktívan részt vesznek. [4]

A dolgozat terjedelmi korlátai határt szabtak a felvillantott témák bővebb kifejtésének. Úgy gondolom, arra mindenképpen alkalmasak voltak, hogy a szervezeti kommunikáció súlyát és jelentőségét plasztikusan alátámasszák.

Irodalomjegyzék és a hivatkozások jegyzéke

- [1] Geoffrey Moss: Az eredményes kommunikáció kézikönyve. Bagolyvár könyvkiadó. 1998. p.5. ISBN 963 9071 79 X
- [2] HAJDU GÁBOR mk. ezredes: Az információ (kommunikáció) funkciója a katonai szervezetek vezetési, irányítási rendszerében. ZMNE. Záródolgozat
- [3] Internet elérés 05.17-én.
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%ADziskommunik%C3%A1ci%C3%B3>
- [4] Császi Lajos: A katasztrófák médiaprezentációja. Internet elérés: 05.12-én:
[http://www.c3.hu/~jelkep/JK993/csaszi/csaszi.htm#\[1\]\[1\]](http://www.c3.hu/~jelkep/JK993/csaszi/csaszi.htm#[1][1])

TARI TAMÁS

AZ UNIÓS RENDŐRI EGYÜTTMŰKÖDÉS KERETEI

Az Európai Unió létrehozásáról határozó szerződést, az ún. Maastrichti Szerződést 1992. február 7-jén a hollandiai Maastricht városban írták alá, a szerződés 1993. november 01-jén lépett hatályba. A szerződés fő céljai a preambulumban fogalmazódtak meg:

- az európai integráció új fokra emelése,
- az integrációs szervek munkájában a hatékonyság és a demokrácia erősítése,
- a nemzetgazdaságok erősítése és konvergenciájuk elérése, az egységes valutát is magában foglaló gazdasági és monetáris unió megvalósítása,
- a belső piac megvalósítása, uniós állampolgárság létrehozása,
- közös kül- és biztonságpolitika megvalósítása,
- az állampolgárok szabad mozgása, biztonságuk egyidejű garantálásával. [1.]

A szerződés három pillérre állította az Európai Uniót:

1. Az első pillér foglalja magában az integráció addigi szerződéseit (EGK-szerződés, Montánunió-szerződést, Euratom).
2. A második pillér a közös kül- és biztonságpolitikai akciókra irányul.
3. A harmadik a bel- és igazságügy területén folytatandó együttműködés.

Publikációmban a Magyar Köztársaság Rendőrségének munkáját leginkább érintő II. és III. pillérrel, azon belül is a rendőrség lehetőségeivel és feladataival foglalkozom.

II. Pillér: A közös kül- és biztonságpolitika

(Common Foreign and Security Policy, CFSP)

A közösségek megalakulásakor még nem volt szó arról, hogy az integráció külpolitikai célú is lenne, az alapítószerződésekbe nem került be semmilyen közös külpolitikára irányuló utalás. A Közösségek csupán a vámunióból és a közös piacból következően külgazdasági politikájukat egyeztették. A gazdasági együttműködés sikerén felbuzdulva azonban hamar felismerést nyert, hogy a világgazdasági „óriássá” fejlődő EK nem maradhat politikailag „törpe”, s a Közösségnek gazdasági potenciáljának megfelelő nemzetközi politikai szerepet kellene játszania. [2.]

A közös kül- és biztonságpolitika céljai:

- az Unió közös értékeinek, alapvető érdekeinek és függetlenségének védelme;
- az Unió és tagállamai biztonságának megerősítése minden formában;
- a béke megőrzése és a nemzetközi biztonság megerősítése az Egyesült Nemzetek Alapokmányának alapelveivel, valamint a Helsinkii Záróokmány elveivel és a Párizsi Charta célkitűzéseivel összhangban;
- a nemzetközi együttműködés előmozdítása;
- a demokrácia és a jogállamiság fejlesztése és megerősítése, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartása. [3.]

Együttműködési formák és eszközök

Egyeztetési mechanizmus

A CFSP keretében a tagállamok rendszeresen tájékoztatják egymást minden általános jelentőségű kül- és biztonságpolitikai kérdésről, és egyeztetik magatartásukat. A rendszeres tájékoztatás és véleménycsere számára teremtenek fórumot a közelmúltban létrehozott Politikai és Biztonsági Bizottság ülései, a CFSP különböző munkacsoportjainak találkozóival és az informális megbeszélésekkel. A napi információáramlást és konzultációkat a tagállamok külügyminisztériumait összekötő zárt láncú kommunikációs rendszer segíti. Rendszeres egyeztetések folynak a tagállamok nemzetközi szervezetekben és harmadik országokban lévő képviselői között.

Közös stratégiák

A közös stratégiák az Amszterdami Szerződéssel váltak a CFSP eszközrendszerének részévé. Mindhárom pillérre kiterjedő, átfogó keretét jelentik az Unió egyes térségei, illetve országok irányába folytatott általános tevékenységének. A Tanács javaslatára az Európai Tanács hozott döntést a közös stratégiák elfogadásáról. Az egyes stratégiák végrehajtása során azonban minősített többségi szavazással már a Tanács is kialakíthat közös akciókat és közös álláspontokat.

Közös akciók

A közös akciók magatartási szabályokat írnak elő a tagállamok számára a közös álláspontok végrehajtása érdekében. A közös akciók az Európai Tanács általános politikai állásfoglalásaiból kiindulva kerülnek meghatározásra. A közös álláspontokhoz hasonlóan a Tanács egyhangú határozattal dönt a közös akciók megindításáról. Meghatározza az akció célját, kereteit, időtartamát, eszközeit, a végrehajtás eljárási rendjét és feltételrendszerét. Lehetőség van arra, hogy a Tanács egyhangú döntéssel meghatározzon a közös akció végrehajtásával összefüggésben olyan témákat, amelyekben a későbbiekben minősített többséggel is döntések hozhatók. A tagállamok külpolitikájuk végrehajtása során kötelesek a közös akció rendelkezéseinek megvalósítására. Szükség esetén ugyanakkor – amennyiben a helyzet érdemben megváltozik, s nincs ezt tükröző tanácsi döntés – a tagállamok jogosultak a közös akció általános céljait figyelembe vevő önálló döntéseket hozni, amelyről azonban haladéktalanul értesíteniük kell a Tanácsot.

Közös álláspontok

Közös álláspontot a Tanács egyhangú határozattal hoz. A tagállamoknak kötelességük nemzeti külpolitikájukat összhangba hozni a közös álláspontok rendelkezéseivel. Közös álláspontok tartalmazzák az EU szankciós intézkedéseit, a nemzetközi békével, biztonsággal, az emberi jogokkal, leszerelési és fegyverzetkorlátozási intézkedésekkel kapcsolatos álláspontját. A közös akciókhoz hasonlóan a közös álláspontok a CFSP jogi erővel rendelkező, a tagállamok által kötelezően végrehajtandó eszközei. A közös álláspontokhoz – különösen, ha azok negatív intézkedést is tartalmaznak – az EU gyakran felkéri a társult országokat is csatlakozásra.

Közös nyilatkozatok

Az aktuális nemzetközi, regionális, illetve egyes országok belső helyzetének alakulását érintő kérdésekben az EU nevében az Elnökség rendszeresen közzé tesz politikai nyilatkozatokat, amelyek rögzítik az Unió álláspontját a napirenden lévő nemzetközi kérdésekben, illetve szükség szerint egyes országok belpolitikai helyzetének alakulását illetően. A közös akcióktól és a közös álláspontoktól eltérően alapvetően deklaratív jellegűek, jogi erővel nem rendelkeznek. E nyilatkozatokhoz az esetek túlnyomó többségében a társult országokat is felkérjük csatlakozásra.

Demarche-ok

A közös nyilatkozatokhoz hasonlóan azonnali vagy igen rövid határidővel adott közvetlen reakciók valamilyen külpolitikai eseményre, amelyeket az EU – általában a trojka (a hivatalban lévő, a megelőző és a soron következő elnöklő ország) helyi diplomáciai képviselőiteinek vezetői útján – harmadik államok hatóságaihoz intéz. A közös nyilatkozatok mellett a demarche-ok a CFSP leggyakrabban alkalmazott eszközei.

A közös kül- és biztonságpolitika tanácsi struktúrája:

- Külpolitikai Főmegbízott és a Tanács titkársága,
- Politikai Tervezési és Korai Előrejelző Egység,
- Helyzetelemző Központ,
- Monitoring missziók,
- Politikai és Biztonsági Bizottság (PSC),
- Katonai Bizottság (EUMC),
- Katonai Törzs (EUMS),
- Polgári Válságkezelési Bizottság (CIVCOM)

A rendőrségi feladatok szempontjából legfontosabb az utolsó elem, foglalkozzunk ezzel.

A korai katonai missziók tapasztalatai alapján felmerült az igény egy a válságkezelés polgári aspektusaival foglalkozó bizottság felállítására. Erre az Európai Tanács 2000. június 19-20-i ülésén Feirában került sor. Megalakították a Polgári Válságkezelési Bizottságot (Committee for Civilian Aspect of Crisis Management – CIVCOM). Négy területet foglal magában: a, rendőri erők; b, jogállamiság erősítése; c, közigazgatás erősítése; d, polgári védelem. Még ezen az ülésen döntés született egy 5000 fős rendőrtisztekből álló kontingens felállításáról, amelyből 1000 főnek harminc napon belül bevethetőnek kell lennie.

A CIVCOM mint a nevében is benne van nem munkacsoport, hanem bizottság, közvetlenül a COREPER-nek és a PSC-nek jelent. Tagjai a 27 tagállam és a bizottság elnöke, a bizottság nyelve az angol és a francia (nincs tolmácsolás), de a dokumentumok 95 %-a angol. 2004. decemberében tanácsi döntés alapján elfogadásra kerültek a fő célkitűzések: a, polgári képességek fenntartása és növelése; b, minőség; c, gyors reagálás; d, fejlesztések között megfelelő harmónia legyen. A Civil EBVP műveleteken belül a rendőri műveletek típusai:

1. helyi rendőrség megfigyelése és tanácsadás;
2. rendőri képzés;
3. tanácsadás (közép- és felsőszinten);
4. helyettesítő misszió;
5. tényfeltáró misszióban részvétel.

CIVCOM műveletek:

- EUPM boszniai rendőri misszió, 2003. januárjában indult, 2006 januárjától újabb két évre meghosszabbították, 3 magyar tag;
- EUPOL COPPS, palesztinai rendőri misszió 2006. január 01-től 3 évig tart 12 tanácsadó,
- EU BAM Rafah, rafahi határátkelőállomás Egyiptom, Izreal határán, 2005. november 05-től 2007. május 24-ig 78 megfigyelő,

- EUPOL Kinshasa 2005. februártól 2007. júniusig 37 fő,
- EU SUPPORT TO AMIS II. Szudán rendőrképzés, 2006 június 30-ig,
- EUROJUST LEX Irak rendőri vezetőképzés, bűnügyi képzés 2006. június 30-ig, de 18 hónappal meghosszabbítva, 1 magyar tag,
- EU BAM Moldova, Ukrajna határán határ- és vámellenőrzés tanácsadás 2007. március 01-től, vezető Bánfi Ferenc tábornok,
- Kosovo, rendőri misszió, 2007. május 31-ig, 1 magyar tag Pristina,
- EUPOL PROXIMA, Macedónia rendőri misszió a szervezett bűnözés ellen, 2006. júniusáig, 3 magyar tag,
- EUJUST THEMIS, Grúzia, nemzeti jogi reform kidolgozásához támogatás, 2005. júliusig,
- Aceh Monitoring Mission (AMM), Indonézia, békeszünet, lefegyverzés ellenőrzése,
- Terv: Rendőr misszió Afganisztánban 2007. júniusától? 160 rendőrtiszt. [4.]

A magyar részvétel egyik legnagyobb akadálya a szakmailag nemzetközileg is elismert rendőrtisztjeink gyér vagy semmilyen nyelvtudása. A jövőre nézve ez – a nyelvoktatás – a legfontosabb feladat a missziókban való részvételi arányunk növelésére.

III. Pillér: A bel- és igazságügyi együttműködés

Az Amszterdami Szerződés hatálybalépéséig 1999. május 1-ig a bel- és igazságügyi együttműködés jelentette az EU harmadik pillérét, azonban a szerződés a bel- és igazságügyi kérdések nagy részét átemelte – és ezzel a közösségi intézmények hatáskörébe utalta – az első pillérbe. Így átkerült a vízumpolitika, a menekültügyi, bevándorlási politika stb. Az elfogadott módosítások után a pillér neve: Rendőrségi és igazságügyi együttműködés büntetőügyekben lett. A rendőrségek közötti szorosabb együttműködés megvalósítására 1999. július 01-jén megkezdte működését az EUROPOL (Európai Rendőri Hivatal). A büntetőügyekben folytatott együttműködés segíti még két ügynökség az Európai Igazságügyi Együttműködési Egység (Eurojust) és az Európai Rendőrakadémia (CEPOL). A szerződés kiegészítő jegyzőkönyve rendelkezik a Schengeni Egyezmény joganyagának beemeléséről az EU jogi, intézményi keretében.

Magyarország számára az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően az EU bel- és igazságügyi együttműködésének területén a teljes jogú schengeni tagság elérése jelenti a legfőbb kihívást. [5.] Magyarország az Európai Unióhoz történő csatlakozása során vállalta a schengeni *acquis* derogáció nélküli átvételét, a megvalósításra irányuló felkészülési programot a Kormány által 2001. évben jóváhagyott Schengeni Akcióterv alapján hajtja végre. Jelenleg az I. schengeni átvilágítás után vagyunk. A csatlakozásunk előre várhatóan 2008. január 01-vel fog megtörténni.

A végrehajtási egyezmény

Amíg az 1985-ben aláírt Megállapodás csak a célokat fogalmazta meg, elméleti kereteket jelölt meg a határok nélküli közösségért, addig a kereteket tartalommal kitöltő részletes szabályokat, a megállapodás megvalósításának feladatait az 1990-ben született Schengeni Végrehajtási Egyezmény (SVE) foglalta össze. A megállapodás és az egyezmény végül teljes mértékben 1995-ben lépett hatályba az öt alapító, valamint Spanyolország és Portugália részvételével. Később más tagállamok is csatlakoztak a schengeni övezethez, így jelenleg a schengeni határok 13 EU tagországot (minden régi tagállamot kivéve az Egyesült Királyságot és Írországot), valamint Izlandot, Norvégiát és Svájcot érintik, amelyek döntési jog nélkül vesznek részt a schengeni együttműködésben. [6.]

Röviden tekintsük át a Schengeni Végrehajtási Egyezményt a Magyar Köztársaság Rendőrségét leginkább érintő témákban.

A SVE VIII. címéből áll, ezen belül 142. cikkből [7.]:

- I. Meghatározások
- II. Az ellenőrzések megszüntetése a belső határokon és a személyek mozgása
- III. Rendőrség és biztonság
- IV. A Schengeni Információs Rendszer (SIS)
- V. Szállítás és az áruk mozgása
- VI. Személyes adatok védelme
- VII. A végrehajtó bizottság
- VIII. Záró rendelkezések

A III. cím a Rendőrség és biztonság 7 fejezetekre tagolódik:

1. Rendőrségi együttműködés
2. Kölcsönös bűnügyi jogsegély
3. A kétszeres büntetés tilalma elvének alkalmazása
4. Kiadatás
5. Büntetőítéletek végrehajtásának átadása
6. Kábítószeres
7. Lőfegyverek és lőszeres

A rendőri együttműködés fajtái:

- 39. cikk a kölcsönös támogatás nyújtása,
- 40. cikk a határon átnyúló megfigyelések,
- 41. cikk a határon átnyúlóan folytatott üldözés,
- 44. cikk az információcserével kapcsolatos feladatok,
- 47. cikk az összekötő tisztek cseréje.

Meg kell említeni azonban, hogy az egész rendszer működjön, megvalósuljon a tagállamok közti folyamatos információcsere szükséges volt kiépíteni egy egységes nyilvántartást magába foglaló és azt kezelő rendszert. Ezt a feladatot látja el a Schengeni Információs Rendszer (SIS). A SIS teljes felállítása a Végrehajtási Egyezmény aláírását követően másfél évet vett igénybe. [8.] A SIS először még csak a vámügyi feladatokat, határellenőrzési tevékenységeket segítő nyilvántartási rendszerként, adatbázisként jött létre, ma már a célja a rendőrségi, igazságügyi együttműködés javítása is. [9.]

A kialakítása óta ugyan folyamatosan fejlesztették a SIS-t, azonban az üzemeltetés során felmerülő problémák (pl. hasonló nevű személyeknél az ártatlan utazótól tagadták meg a beléptetést stb.), a rendszer túlterheltsége, valamint a csatlakozni kívánó államok száma megkívánja egy újabb, nagyobb kapacitású, modernebb rendszer létrehozását a SIS II.-t. A második generációs rendszer kialakítását, mint stratégiai célt a Végrehajtó Bizottság SCH/Comex (97) 24) számú határozatában már megjelölte. A tervezett 2007. évi bevezetése azonban több probléma felmerülését követően többször átütemezésre került és előre várhatóan legkorábban 2008. júniusában kezdődhet meg a próbaüzem. A csatlakozás korábban tervezett 2007. évi határidejének betartása érdekében Portugália még 2006. szeptember végén javasolta, hogy az új tagállamok a jelenlegi SIS adatbázishoz csatlakozzanak, amíg a SIS II adatbázis el nem készül. A tagállamok miniszterei e javaslatot jóváhagyva lehetővé tették, hogy az eredeti tervekhez képest néhány hónapos csúszással az EU-10-ek 2007. decemberében Schengen-taggá válhassanak.

Irodalomjegyzék:

1. Gazdag Ferenc: Európai integráció és külpolitika, Osirisz kiadó, Budapest, 2005
2. Horváth Zoltán Kézikönyv az Európai Unióról, Ötödik, átdolgozott, bővített kiadás Földkör kiadó, Budapest 2002
3. Szerződés az Európai Unióról <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/dat/11992M>, 2007-05-22.
4. Sipos István szakdiplomata, EU Állandó Képviselő: ESDP missions, operations című előadása, 2007. március 7. Külügyminisztérium „Bevezetés az Európai Biztonság- és védelempolitikába” tanfolyam
5. Dr. Kondorosi Ferenc államtitkár beszámolója az Országgyűlés Európai Ügyek Bizottsága előtt 2006. október 18-án az Európai Unió Bel- és igazságügyi Tanácsa 2006. október 5-6-I ülésének napirendjén szerepelt egyes kérdésekről, illetve egyéb ügyekről
6. Tari Tamás: Schengen és Magyarország. Magyar Rendészet 2006. 2. szám
7. Schengeni Végrehajtási Egyezmény; Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja 2000.09.22.
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/dd/19/02/42000A0922\(02\)HU.pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/dd/19/02/42000A0922(02)HU.pdf)
8. Dr. Ritecz György: Az illegális migráció és az EU csatlakozás hatása a magyar határőrizetre. PhD értekezés ZMNE 2003.
9. Tari Tamás: A Schengeni Információs Rendszer, Magyar Rendészet 2006. 3. szám

TITKOSSZOLGÁLATOK TÖRTÉNETÉBŐL

SZABÓ ERVIN ANTAL

VÁZLATOK AZ OROSZ HÍRSZERZÉS TÖRTÉNETÉBŐL

Steifon tábornok illúziói*

Korán reggel, 1929. október 14.-én, a román főváros vasútállomásáról elindult a „Bukarest-Kisinyov” gyorsvonat. Az első osztályú kupéban kényelmesen elhelyezkedett a két utas. A megrendelt reggelire várva csendes beszélgetésbe kezdtek. Visszaemlékeztek közös ismerősökre, a polgárháború eseményeire, a Törökországban és Gallipoliában élő emigráció egyes részleteire. A beszélgetés hamarosan elcsendesedett és az utasok saját gondolataikba merültek. A kerekek monoton kattogása álmosító volt. A vonat ablakán túl learatott mezők, megsárgult kertek és ligetek suhantak el.

Ám az utasok látszólagos nyugalma mögött belső feszültség rejtőzött, gondolataik folyton visszatértek az előttük álló veszélyes dologra – a román-szovjet határ illegális átlépéséhez. Néhány év alatt a fehér emigrációval kapcsolatosan Petrickij kapitány több esetben kelt át ezen a határszakaszon. Útitársa Borisz Alekszandrovics Steifon vezérőrnagy – először vett részt ebben, és csak nehezen tudta ezt elképzelni, ideges volt. Újra és újra kétségek gyötörték elhatározásának helyességében – ő maga utazzon Oroszország déli vidékére és tájékozódjon annak a földalatti szervezetnek az ügyeit illetően, melyet Petrickij kapitány irányított.

Steifon visszaemlékezett az „Oroszországi összefegyvernemi szövetség” Romániában élő képviselőjével, Gerua tábornokkal, annak bukaresti irodájában folytatott többszöri beszélgetésekre és komoly indokokat talált a megtett lépések mellett. Felidézte a biztató szavakat is, melyek a vasútállomáson hangzottak el a román hírszerzés munkatársától, amely biztosította a szovjet határon történő átkelést.

Az utazás mellett döntve, Steifon szándéka az volt, hogy megmutassa ő, bízik a földalatti szervezetben, „erkölcsi kötelességét” teljesíti, mint a két tiszti csoportnak az ő alárendeltségébe utalásának kezdeményezője.

---

* Forrás: Ocserki isztorii rosszijszkoj vnyesnyej razvédki II. kötet

Kisinyovban, amely abban az időben Romániához tartozott, a román hírszerzés képviselője, Román kapitány várta, aki közvetlenül felelt a határon történő átdobásért.

1929. október 15.-én éjjel telihold volt, és a határra történt megérkezéskor Steifon nyugtalankodni kezdett, és megkísérelte rábeszélni útitársait az átkelés elhalasztására. Román kapitány megnyugtatta, mondván, hogy a hold hamarosan lenyugszik és minden készen áll az átkelésre. Petrickij támogatta őt.

Éjfél körül Petrickij és Steifon átkeltek a határon. A szovjet oldalra átérve keresztül küzdötték magukat egy szakadékon felfelé a hegyekbe, és Steifonnak kb. két kilométer után elfogyott az ereje. Steifont egy biztos helyen elrejtették, Petrickij pedig elment a megbeszélte találkozóra az őt váró vezetővel, aki földalatti szervezetének tagja volt. Együtt mentek oda, ahol Steifon rejtőzött. És itt váratlan esemény történt. Steifon, meglátván a távolból felé közeledő emberek körvonalait, megijedt és eldobva holmiját elfutott. Petrickij bármit várt, csak ezt nem. A helyzet az, hogy ő Steifont az OGPU megbízásából ellenőrizte és a kialakult helyzet semmiképpen nem illett terveibe.

Az alapos kutatás után sem sikerült megtalálni a tábarnokot és Petrickij a vezetővel Birzula állomásra vette az irányt arra számítva, hogy Steifon önállóan eljut oda, mint azt korábban a határátkelés tervének kidolgozásakor megbeszéltek. Steifont valódi szovjet igazolványokkal, pénzzel látták el, ismerte a találkozási helyeket. Pisztoly is volt nála.

A következő napon éjjel 2 órakor Petrickij megkönnyebbülten felsóhajtott – Steifon megjelent Birzula állomásán. Elmesélte, hogy a rejtkehelyen nagyon ideges volt, és úgy tűnt neki, hogy három ember közelít a megbeszélte kettő helyett. Steifon kész volt tüzet nyitni pisztolyából a közeledőkre, de azután úgy döntött egyszerűen elfut, és önállóan jut el az állomásig. A földalatti szervezet egyik tagjának kíséretében vasúton Ejszk városába lévő találkozási helyre irányították.

Archív dokumentumokból:

B. A. Steifon vezérőrnagy 1883-ban született a Harkovi kormányzóságban. 1903-ban elvégezte a csugujevszki junker iskolát. Résztvevője az 1904-1905-ös orosz-japán háborúnak. 1912-ben elvégezte a Vezérkari Akadémiát. Szolgált a Moszkvai és a Turkesztáni katonai körzetekben. Az első világháború idején a Kaukázusi Fronton volt. A háborúból Harkovba tért vissza alezredesi rendfokozatban. Csatlakozott Alekszejevhez az Önkéntes hadseregben. 1919 elején Vitkovszkij tábornok hadosztályának törzsfőnökévé nevezték ki. 1919 végén a Belozerszki ezredet irányította, ezredes. 1920 elején – Bredov tábornok hadsereg-csoportjának törzsfőnöke, amellyel együtt Lengyelországba vonul vissza. 1920. júliusban, már vezérőrnagyi rendfokozatban a Krimbe kerül,

Vrangellel együtt vonul vissza. Gallipolban helyőrségparancsnok volt, később Kutjepov hadtestének törzsfőnöke. Gallipolból való kivonulás után Jugoszláviában élt, egy bányában dolgozott irodai alkalmazottként, feketemunkásként. Energikus, kitartó, cselekedeteiben magabiztos, becsületes, vallásos. Konspirációs szabályokat betartja és óvatos. Meggyőződéses monarchista.

A román-szovjet határon történő átkelés epizódját a rosztovi csekisták hosszú és alapos operatív munkája előzte meg. A legendázott „Szovjet hatalommal szembenálló szervezet” létrehozásáról és annak a külföldi emigrációval való kapcsolatának megteremtéséről volt szó. Ez a szervezet kevésbé ismert, mint analógiája a „Tröszt”, de ez is az orosz emigráció terveinek feltárásának – különösen a „mélységben”, ezen belül a Donnál – és azok semlegesítése céljából került létrehozásra.

1922-ben Romániából a Krímbe kerültek átdobásra Urenyjuk fehér-emigránsai és Petrickij kapitány a Szovjet hatalom elleni felforgató tevékenység beindításának feladatával, és hogy ennek érdekében hozzanak létre földalatti szervezetet. 1926-ban Urenyjukot letartóztatták, és bíróság elé állították felforgató tevékenysége miatt, Petrickijre más jövő várt – beszervezték az OGPU Észak-Kaukázusi terület kirendeltségének munkatársai. Őt bízták meg a „szervezett ellenállás” létrehozásával. Már új minőségében dobták át „vissza a határon” – Konstantinápolyba, onnan pedig Romániába. A legenda: sikerült megszöknie.

Petrickij találkozott a cári hadsereg volt tábornokával Geruával, aki Bukarestben tartózkodott és jelentést tett az „elvégzett munkáról”. A tábornok ajánlására Petrickijt Párizsba küldték az „Oroszországi összhaderőnemi szövetség” vezetőjével, Kutjepov tábornokkal és Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceggel való találkozóra. Petrickij erre is és arra is kedvező benyomást tett. Ennek eredményeként parancsot kapott, amely a végrehajtó iránti fokozott bizalomról tanúskodott, a Szovjetunió területén a Szovjet hatalom elleni küzdelemre szolgáló szervezet létrehozására.

Archív dokumentumokból:

„Szigorúan titkos
Kutjepov tábornok levele A. V. Gerua tábornoknak
Párizs, 1926. július 31. № 154

Mélyen tisztelt Alekszandr Vlagyimirovics,
Az Ön № 59 és 60 számú leveleit megkaptam. Közülük az elsőt időben eljuttatom VKNN*-hez.

B.F Petrickij megérkezett és a legjobb benyomásokat tette rám. Be fogom mutatni VKNN-nek. Jelentése nagyon érdekes és igazságot áraszt. Most a vízumára várok, melyet táviratilag kérek Öntől, annak érdekében, hogy visszaküldjem.

Urenyjuk kicserélésével összefüggésben, minden szándék ellenére, hogy kiszabadítsuk, én, sajnos erőtlenség vagyok bármit tenni ebben az irányban, amint Ön javasolja. A rendelkezésre álló bizonyos kapcsolatok ellenére, én előre biztos vagyok, hogy egyetlen kormány sincs, amely jelenleg felvetné állampolgárának érte történő kicserélésének kérdését. Lehetséges, Önnek ennek ellenére sikerül tennie valamit érte.

Nagyon kérem Önt, tegyen meg minden hatékony óvatossági intézkedést B.F. Petrickij-el kapcsolatban, hogy megóvjuk őt.

Fogadja őszinte nagyrabecsülésemet és elkötelezettségemet,
Ön őszinte tisztelője
A. Kutjepov ”.

Az OGPU №... sz. archív dossziéjából:

B.F. Petrickij 1896-ban született. Középfokú képesítést szerzett, 1915. augusztusban önkéntesként lépett a hadseregbe. 1916. márciusban elvégezte a 3. számú Kijevi tiszthelyettesi iskolát és a 42. tartalék ezredhez irányították Tiraszpolba, majd később a 65. Moszkvai ezredhez. 1917. nyarán átvezényelték az 5. hadsereg törzséhez, ahol 1917. októberig szolgált. Belépett Gyenyikin Önkéntes hadseregébe, 1918-ban megismerkedett Urenyjukkal és a későbbiekben az ő vezetése mellett a Feodoszijszkij védelmi körzet törzsének kémelhárító osztagában félszáz fő parancsnoka. Vrangel szétverése után az osztaggal Törökországba, Gallipolba evakuált, onnan pedig Urenyjukkal eljutott Romániába.

1928-tól az Észak-Kaukázusban megkezdődik az ellenforradalmi felkelő szervezet legendázása, melynek nevében rendszeresen futárok kerültek küldésre Romániába dezinformációs anyagokkal a román hírszerzés számára és pénzeszközök és utasítások ellenében az „Oroszországi összefegyvernemi szövetség” és a „Hazafias druzsina” (Jugoszlávia) fehér-emigráns szervezetektől. A „futárokon” kívül, a felmerülő szervezési kérdések megoldása céljából, Romániába gyakran küldték a rosztovi csekisták Petrickij kapitányt, aki a legenda szerint, mint az Észak-Kaukázusban működő földalatti szervezet feje lépett fel.

Teljes egészében bízott benne a román hírszerzés is, biztosra véve, hogy Petrickijt saját ügynökként foglalkoztatják.

Archív dokumentumokból:

„Szigorúan titkos
A román hírszerzés feladata B.F. Petrickijnek
1929. VIII. 9.

Sürgősen megállapítandó kérdések:

A./ Légi erő:

1. Az Önök által megjelölt egyik repülőgéppark állománytáblája (beosztások pontos leírása). A repülőgéppark eszközei – pontosan.

2. az eszkadron és az egyes osztagok, amelyekben rezidenssel rendelkeznek, valamennyi eszközének és motorjának száma.
3. A repülőegységek repülési kiképzési programja (1929. év periódusára).
4. Könyvek beszerzése: Lancsinszkij – „Légierő harcászata”, C. Pokrovszkij – „A légierő harci szolgálata”, Vegener – „Légi forgalmazás”, Vegener – „Repülőterek”.

B./ Lovasság:

1. Sürgősen megállapítani, hogy mi az 5. lovashadosztály – tisztán hivatásos, tartalékos vagy vegyes.
2. Van-e Önöknek értesülése arról, hogy nem készülnek-e a 11. és 12. tartalékos lovashadosztályt csökkenteni és átszervezni 4 ezreddé. Amennyiben van ilyen értesülésük, akkor pontosan – honnan és miként kapták az adatokat.
3. A tartalékos lovashadosztály állománytáblája

C./ Tankok és páncélos egységek:

1. Kellenek a következő információk a tanokra és páncélautókra vonatkozóan:
  - a. megnevezés
  - b. alvázak típusai (kerekek száma)
  - c. motor típusa, lóereje stb.
  - d. maximális sebesség rossz útviszonyok között
  - e. súly
  - f. karosszéria (felépítmény) típusa
  - g. kezelőszemélyzet létszáma
  - h. rendelkezik-e rádióval
  - i. páncélzat
  - j. fegyverzet.

D./ Tüzérség:

1. Történt-e valamilyen változás a lövész hadtestek vontatott tüzér ezredeinél (mint pl. IX.), és pontos friss értesülések megszerzése azok szervezéséről az adott időszakban.
2. Kérjük ellenőrizni az Észak-Kaukázusi Katonai Körzet egyes tüzér hadosztályaira vonatkozó értesüléseket. Azok száma, szervezete és fegyverzete.”

A feladatok végrehajtása érdekében, melyeket a szovjet hírszerzés tűzött maga elé, a futárok határon történő átjuttatására állandó útvonalat kellett biztosítani. Egyesek közülük, mint maga Petrickij, a szovjet hírszerzés munkatársai vagy ügynökei voltak, másokat a „fehér szervezet” legendájának megőrzése érdekében engedtek át.

Általában, a határon a visszatérő futárokat a román hírszerzés képviselői fogadták, köztük Román és Izmail kapitányok. A futárok a román oldalra való

megérkezés után azonnal átadták ezeknek a személyeknek a román hírszerzésnek szánt, speciálisan elkészített anyagokat, melyek különleges zárt borítékba kerültek és továbbították a címzettnek. Ezek az anyagok, az alapvetően a Vörös Hadsereg egységeiről szóló valóságos, de jelentéktelen információk mellett, alaposan előkészített dezinformációkat tartalmaztak.

A futárt Bukarestben a román vezérkar hírszerző szekciójának munkatársa, Morozov őrnagy fogadta, aki konspiratív lakásban helyezte el őt, átadta a hírszerzési feladatokat, fegyvert és a pénzt. Esetenként a futárokkal találkozott a román vezérkar hírszerzési szekciójának vezetője is Gljász ezredes, az orosz osztály vezetője Florescu ezredes, Ionescu kapitány. Világos, hogy ezek a találkozók, ugyanúgy, mint a hírszerzési feladatok, melyeket a futárok kaptak a román hírszerzéstől, segítettek az OGPU vezetésének, hogy folyamatosan tisztában legyenek az ország ellenségeinek gyakorlati tevékenységével.

A szovjet államon belüli általános politikai és gazdasági helyzetre vonatkozó információk mellett, a román hírszerzést különösen érdekelték a Vörös Hadsereg 4. lovas-hadtestéről, melynek keretébe tartoztak a 11. és 12. lovas-hadosztályok, szóló értesülések. Feltételezték, hogy egy katonai konfliktus kialakulása esetén ez a hadtest kell, hogy egységeivel Románia ellen forduljon.

Természetesen, a románok mellett, Gerua tábornok is foglalkozott a futárokkal.

Archív dokumentumokból:

A cári hadsereg vezérőrnagya, Alekszandr Vlagyimirovics Gerua, 1870-ben született. 1917-ben a román front vezérkari főnöke, melynek főhadiszállása Jasszában volt. Kezdeményezője volt őt, nemzetiségi hadtest létrehozásának: orosz, muzulmán, ukrán, két lengyel, melyek az elgondolás szerint részt kellett vegyenek a bolsevikok elleni hadjáratban. A hadjárat nem sikerült és végeredményében ezen alakulatok közül került megalakításra Drozdovszkij ezredes osztaga, aki 1918-ban Romániából áttört Gyenyikin Önkéntes hadseregéhez. Gerua Romániában maradt, mint Gyenyikin tábornok képviselője a román kormány mellett, rajta keresztül folytak a tárgyalások az angolokkal és franciákkal az Önkéntes hadseregnek nyújtandó segítségről. Két alkalommal, 1918-ban és 1920-ban, Gerua Romániából Rosztovba, Gyenyikin főhadiszállására utazott az Antant képviselőivel együtt. Ezt követően Gerua tábornok, mint a monarchista emigráns szervezetek, valamint Romániában az „Oroszországi összefegyvernemi szövetség” képviselője lépett fel.

Folyamatos levelezést folytatott Nyikolaj Nyikolajevics és Andrej Vlagyimirovics nagyhercegekkel, a ROVSZ vezetőjével Kutjepov tábornokkal, azután Millerrel és az orosz emigráció más vezetőivel. A tábornok fellépett valamennyi erő egyesítése érdekében a bolsevikok elleni harcra, széleskörű földalatti moz-

galom beindítására Oroszország déli részén egy felkelés kirobbantásának céljával. Ebben a kérdésben vitába bocsátkozott Kutjepov tábornokkal, fellépve az individuális terror taktikája ellen, feltételezve, hogy ez nem hozza meg a kívánt eredményt. Kidolgozta Oroszország államszervezeti felépítésének rendszerét a bolsevikok kiűzése utánra, tanulmányokat írt az I. világháború történetéről.

Gerua 1936-1937-ben kapcsolatba lépett Vonszjáckij-jal (USA) és Rodzajevszkij-jel (Mandzsúria) az orosz fasiszta mozgalom vezetőivel és propaganda tevékenységet folytatott e mozgalom javára.

Petrickij nem véletlenül alapozott Gerua tábornokra. Ez különleges jelentőséget biztosított „földalatti szervezete” számára. A tábornok terveket és irányokat dolgozott ki neki, pénzeszközöket előteremtve, az ügy számára szükséges embereket válogatott az orosz emigráció, alapvetően a volt tisztak köréből. De, ami a legfontosabb, Gerua tábornok aktivitására, és következésképpen Petrickij „földalatti szervezetének” életképességére vonatkozó adatok széleskörűen elterjedtek az orosz emigráció felső vezetésében.

Ám, nem volt szabad elmerülni az operatív játszmában, túllépni, ahogy mondani szokás, annak kereteit. Gerua tábornok a „szervezet” vezetőitől követelte annak tevékenysége kiterjesztését a Krím és Ukrajna területeire és ott földalatti csoportok létrehozását. Felvetette a kérdést egy fegyveres felkelés előkészítéséről 1930 tavaszára Oroszország déli részén. És nem csak egyszerűen beszélt az absztrakt általános feladatokról. A Szovjet köztársaságnak gazdasági károkozás és valutabevételei megghiúsítása céljából a tábornok követelte a Baku-Batumi kőolaj-vezeték felrobbantását. Ő a leghatározottabb módon vetette fel a kérdést a moszkvai német követ, gróf Brokdorf-Ranzau elleni merényletről.

A Petrickijnek címzett 1928. 09. 03.-i № 134 sz. levélben Gerua azt írja: „...ez a kérdés annyira komoly, hogy Moszkva jelenlegi diktátorát, gróf Brokdorf-Ranzaut el kell távolítani, mint ahogyan el lett távolítva elődje gróf Mirbach. Önnek vannak parancsai és utasításai az ilyen esetekre, gondoljon erre és értesítsen elgondolását illetően, én pedig addig, remélem, megszerzem a szükséges pénzeszközöket. Az erre vonatkozó további levelezésben Brokdorf-Ranzau-t jelöljük BRA betűkkel. Amennyiben ezt a BRA-t eltávolítjuk, Németországban nem lesz senki, aki támogassa a Szovjeteket, és e támogatás nélkül el kell, hogy bukjanak.”

De térjünk vissza Steifon tábornokhoz, akinek a határon történő átdobását a szovjet hírszerzők mesterien alkalmazták „különösen fontos megbízható bizonyítékként” arról, hogy a „földalatti szervezet” „életképesen” működik. Lehetőséget biztosítottak neki Krasznodár, Pjatyigorszk meglátogatására, találkozni a „földalatti szervezet” tagjaival és „járásai törzseinek” vezetőivel. Steifon tábornok elégedett volt Oroszország déli részén tett utazással és a „földalatti szerve-

zet” tagjaival folytatott beszélgetésekkel – összességében mintegy 20 fővel – szervezeti tagokkal – ismerkedett meg.

Steifon a Petrickijjal folytatott búcsúbeszélgetésen megígérte, hogy minden szükségeset megtesz külföldön annak érdekében, hogy pénzt, fegyvert szerezzen, további tiszteket toborozzon Oroszországba küldésre, többek között szóba került „stratégák” küldése Drocenkó és Volhovszkij tábornokok személyében. Steifon kérte ugyancsak, hogy a következő év tavaszára keressenek egy helyet a Fekete-tengeri partvidéken a fegyverek kirakodására.

Steifon két „futár” kíséretében 1929. október 27.-én a határra utazott és átkelt a román oldalra. Bukarestbe érkezve részletes jelentést készített Geruának az utazás eredményeiről, magasra értékelve a „földalatti szervezet” és Petrickij tevékenységét.

Gerua tábornok, az archív dokumentumok alapján, a következő következtetéseket vonta le:

- a szervezet átmeneti időszakot él át a szervezéstől a mozgósításig;
- nem tanácsos elzárkózni a Kutyepovval való szövetségtől, amennyiben megőrizhető a szervezet függetlensége;
- a külföldi káderek beáramlása a szervezet hangulatának emelésére és az Oroszország és külföld szövetsége feltételeinek megteremtésére;
- a tiszti csoport állandó munkára megy Petrickij teljes alárendeltségébe, annak ellenére, hogy ő fiatalabb és rendfokozatban is alacsonyabb (kapitány).

A „szervezet” tevékenységének pénzügyi biztosítása és fegyverekkel való ellátása érdekében Steifon, Gerua utasítására, Lengyelországon keresztül Párizsba utazik, ahol kontaktusokat teremt a „szervezettel” történő kapcsolattartás új vonalainak kialakítására.

Steifon Párizsban viharos tevékenységbe kezdett. Találkozott Kutyepov tábornokkal, Andrej Vlagyimirovics nagyherceggel, Gucskov és Gukaszov nagyiparosokkal, Kijev volt városi tanácsának vezetőjével, a pénzügyi szakember Demcsenkóval, Oroszország volt miniszterelnökével Kokovcovval.

Steifon beszélt nekik a Szovjetunióban tett utazásáról, a „földalatti szervezet” tevékenységéről, pénzügyi és egyéb segítséget kért. Egy évnél hosszabb időt töltött Párizsban, de nem ért el eredményt. Megértéssel és együttérzéssel találkozott, de pénzt nem kapott.

Ez alatt az idő alatt a román hírszerzés minden alkalommal újabb és újabb követelésekkel állt elő, kifejezésre juttatva elégedetlenségét a „futárokon”

keresztül kapott anyagok miatt. Egyes részletek alapján feltételezhető volt, hogy kezdik megérteni kivel állnak szemben.

1933. szeptemberben a ROVSZ új képviselője Romániában Zsolondkovszkij Bukarestbe hívta a „szervezet” két futárját a fegyverekkel és robbanóanyaggal megrakott kétárbocos vitorlás fogadásával és kísérésével kapcsolatos kérdések megbeszélésére. A rosztovi csekistáknak az operatív játszma menetének alakulását illető elemzése alapján kétségeik merültek fel a „futárok” elküldésének célszerűségével kapcsolatban. De végeredményében a kockáztatás mellett döntöttek és a két futár megjelent Bukarestben. Hamarosan egyikük visszatért a vitorlás Gelendzsuke körzetében történő fogadásának előkészítése feladatával. A másik „futár”, Zsolondkovszkij és a román hírszerzés képviselőjének Morozov őrnagy szavai szerint, a vitorláson kellett utazzon. Ugyanakkor a haj nem érkezett meg, Bukarestben pedig elterjedt a pletyka, hogy elsüllyedt a legénységgel együtt...

Ezzel a „Zamorszkoje” – ezen a fedőnéven jelölték az operatív dokumentumokban a nyolc hosszú éven keresztül – ügyben folytatott munka befejeződött. Ezt a hosszú operatív munkát folytatni túlságosan kockázatosná vált.

Miként alakult az ügyben felmerült főszereplők további sorsa? Steifon tábornok nem tagadta meg meggyőződését és folytatta a Szovjet hatalommal szembeni harcát, de már a németekkel szövetségben. Jugoszláviában, 1941-ben Szkorodumov tábornok a németekkel kötött megállapodás alapján „Orosz védelmi hadtestet” (ROK) szervezett. Steifon Szkorodumov helyettese volt. Ugyanakkor Szkorodumov nacionalista nézetei miatt kényelmetlenné vált a németek számára és ezért Steifonnal váltották fel a ROK vezetői beosztásában, előléptetve őt altábornaggyá.

Gerua tábornok román állampolgárságot kapott és, bár eltávolodott az aktív szovjetellenes tevékenységtől, segítséget nyújtott Steifon tábornoknak emberek toborzásában a ROK-ba.

Kezdetben a németek javasolták a hadtest bevetését a Keleti Fronton a Vörös Hadsereg ellen, de később a jugoszláv partizánok ellen alkalmazták.

A fasiszta Németország összeomlását követően a „hadtestet Ausztriában internálták 1945-ben, Steifon tábornok hamarosan ott halt meg szívrohamban. Nem tudta túlélni elvesztett illúzióit...

VKNN – Velíkiy Knyáz Nyikolaj Nyikolajevics – Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg

A német haditengerészet rejtjelfejtő szolgálatáról

2. rész

A Kriegsmarine figyelő szolgálata

Bár a haditengerészet rádiólehallgató és desiffráló szolgálatának alapvető erőfeszítései a nyugati szövetségesekre összpontosultak, figyelmüket nem kerülte el a keleti front sem. 1941-1944. között a német tengeralattjárók aktív tevékenységet folytattak a szovjet sarkkörön. Célpontjaik a konvojok és a magányos hajók voltak, melyek szállításokat hajtottak végre a szovjet tengeri útvonalakon. A német tengeralattjárósok aktív tevékenységet folytattak a Barents-, Fehér- és Karszk-tengereken, nemritkán még keletebbre is elhatoltak. Ezekben az években német tengeralattjárókat észleltek az Ob tengeröblében, a Jenyiszej torkolatánál, Dikszon kikötőjének körzetében, a Laptjev-tengeren és a Tajmír-félsziget partvonala mentén. Dönitz admirális „északi-sarki farkasainak” célravezetésére aktívan alkalmazták a rádiólehallgatás adatait. A Szovjetunió elleni támadásra, a Barents-tenger körzetének megfigyelésére a németek Kirkens norvég városban lévő rádió-iránymérő állomást használták. A jóval keletebbre lévő körzetek egyáltalán nem voltak elérhetőek számukra. Érthető, hogy ez a helyzet nem elégítette ki a németeket.

1942-ben szovjet területen (a Ferenc-József Föld sziget-csoport Sándor Föld szigetén) titokban 24 bázist hozott létre a kriegsmarine meteorológiai és rádió-iránymérő szolgálata. Itt a német tengeralattjárósok számára pihenőhelyek és tartalékfeltöltési pontok helyezkedtek el, valamint repülőtér. Rádió-lehallgató posztok létesültek a német tengeralattjárósok más titkos bázisain is a szovjet Északi-sarkon. A szovjet rádió-felderítő szolgálat több alkalommal rögzítette a német tengeralattjárók összeköttetés felvételét a Szovjetunió területén lévő rádióállomásokkal (a német bázisok rádióállomásait nem csak rádiólehallgatásra használták, de a német tengeralattjárók tevékenységének irányítására is). A németek tevékenységének a szovjet Sark-körön túl már a háború befejezése után fedezték fel. Például, a Vardroper-szigeten (a Karszk-tenger dél-keleti része) elhagyott német megfigyelőpont átvizsgálása során rádióalkatrészeket és antennadarabokat találtak.

A német tengeralattjárósok az összeköttetésre különböző eszközöket alkalmaztak. Összeköttetést teremtettek rádió, fény, hang segítségével. 1943. nyarának végén a Kívánság-fok (Novaja Zemlja sziget-csoport) körzetében a szovjet konvojban haladó vontató akusztikusai, hidrofon segítségével egyszerre

négy ellenséges tengeralattjáró ismertetőjegyeit fedezték fel, amelyek a tenger-szorosban tartózkodva víz alatti hangösszeköttetés segítségével négyjegyű szövegeket váltottak egymással. Valószínű, hogy valamiféle zajeffektusról van szó, például fém eszközökre mért ütésekről, melyeket a másik hajó hidro-akusztikusai jelentős távolságról meghallhatnak. A háború második felében a német tengeralattjárók képesek voltak rádióadások vételére, még 20 méter mélyen a víz felszíne alatt tartózkodva is. A fényjelzéseket, általában, a felszínre emelkedett tengeralattjárók és az ellátó hajók közötti üzenetváltásra alkalmazták.

Sajnos, a szovjet tengerészek a háború kezdeti szakaszában nem minden esetben a követelményeknek megfelelően védték az információkat. Amíg a haditengerészeti flottánál mindig megértették az összeköttetés rejtettségének és biztonsága biztosításának szükségességét, addig az Északi-tengeri hajózás Főcsoportfőnökségének munkatársai ilyen intézkedéseket nem minden esetben fogadtosítottak. Pontosán e szervezet hajói végezték a Sarkkörön túli szállítások nagy részét. A kereskedelmi hajók és jégtörők kapitányai, a sarkkörüi légiflotta repülői, a sarkkörüi állomások kutatói gyakorlatilag nem használtak rejtjelzett összeköttetést. A hajók helyzetére, a konvojok menetvonalára stb., vonatkozó beszélgetések nyílt szövegben folytak. A katonai szakembereknek az ilyen tevékenység megengedhetlenségére vonatkozó többszöri figyelmeztetése ellenére a dolgok állása a rejtett összeköttetés alkalmazásának tekintetében (a flottánál így nevezték a rejtjeleket) nem változott.

Mi több, egyes hajókon ezek egyszerűen hiányoztak. Csak a német tengeralattjárók tevékenysége miatt elszenvedett veszteségek kényszerítették rá a főcsoportfőnökség munkatársait, hogy felismerjék a rejtjelzett rádióösszeköttetés szükségességét. 1943. nyarára a fontos információk nyílt szöveggé történő továbbítása megszűnt.

A hadszíntéren a németek esetenként a harci cselekmények során hozzájutottak rejtjelzési információkhoz is. Így, 1944. szeptemberben a tengeralattjáróról partra tett német deszant egy napra elfoglalt egy sarki állomást a Sterlingfokon, ahol hadizsákmány között rádió-rejtjelek is a németek kezébe kerültek.

A szovjet rádiófelderítés szintén aktívan dolgozott a Sark-körön túl. Rádiólehallgatást végeztek a speciális parti rádióállomások, tengerjáró hajók, köztük a polgáriak is, sarkkutató állomások. A beszerzett információkat alaposan elemezte az Északi Flotta hírszerzése. Ezen intézkedések eredményeként sikerült bemérni a német tengeralattjárók tevékenységi körzeteit. A konvojok útvonalára kezdték rávezetni a veszélyes szakaszok megkerülését. Amennyiben nem volt lehetőség a veszélyes szakaszok elkerülésére, oda kiegészítő tengeralattjáró-ellenes erőket irányítottak és megerősítették a szállítóhajók védelmét. Ezek az intézkedések lehetővé tették lényegesen csökkenteni a német tengeralattjárók tevékenysége miatti veszteségeket, és egyes esetekben az ellenség megsemmi-

sítését. Így, 1943. augusztusban a német tengeralattjárók feltételezett tevékenységi körzetében járőrözött a szovjet C-101 tengeralattjáró. Augusztus 28.-án a szovjet tengeralattjárósok felfedezték a felszínen haladó U-639-es német tengeralattjárót és három torpedóból álló sortűzzel, elsüllyesztették. Az U-639 pusztulásának helyszínén az úszó roncsok között a szovjet tengerészek felfedezték a csaknem sértetlen szignál-könyvet.

Meg kell jegyezni, hogy a figyelő szolgálat által beszerzett információkat érvként használták fel az alapvető német rejtjelgép, az „Enigma” megbízhatóságára. Nézzük meg ezt a kérdést részletesebben. Egyes német szakemberek feltételezték az „Enigma” feltörhetőségét. Még 1930-ban az egyik vezető német rejtjelelemző Georg Shreder, miután tanulmányozta a rejtjelgépet, rámutatott erre a lehetőségre, csípősen megjegyezve: „Enigma – szar!”. Igaz, a rejtjelgép egyre bonyolultabb lett, megjelentek kommutációs panelek, kiegészítő tárcsák, a háromtárcsás gépről áttértek a négytárcsásra. A kulcsok gyakran változtak. Ezeket az intézkedéseket a német rejtjelzők elégségesnek tartották, és nem kételkedtek az „Enigma” megbízhatóságában. Azok egyike, aki folyamatosan hangot adott gyanújának, hogy az angolok olvassák az „Enigmát”, Dönitz tengernagy volt. Ugyanakkor őt állandóan gyözködték, hogy az ilyen vélekedés minden alapot nélkülöz. Érvként a német rejtjelzők munkájának eredményeit hozták fel.

Dönitz első alkalommal 1940. júniusban fűjt riadót a „C-26” meteorológiai felderítő hajó eltűnése (azon volt egy rejtjelgép) és az „U-13” tengeralattjárónak Anglia partjainál 1940. május 31.-én történt elsüllyesztése után. Ugyanakkor a kriegsmarine híradó szolgálatának szakemberei kijelentették, hogy minden dokumentum olyan festékekkel volt átítatva, amely vízben gyorsan feloldódik, a parancsnokságokat eligazították a rejtjelgép és a hozzátartozó dokumentumok veszély esetén történő megsemmisítésének szükségességére. Ennek ellenére, a kulcsokat már lecserélték. Még februárban, az „U-33” tengeralattjáró elvesztése után a híradó szolgálat szakemberei elemezték az összeköttetés biztonsága biztosításának módszereit a flottánál, és közülük egyikük, Ludwig Stammel kapitány kijelentette: „ezek jobbak bármely más módszernél, többek között az ellenség által alkalmazottnál”. A legfőbb érv a figyelő szolgálattól származott információ volt. Mint már említettük a háború kezdetétől olvasták az angol haditengerészet rejtjeleit és a megfejtett üzenetekben még csak utalás sem volt arra, hogy az angolok olvassák az „Enigmát”.

Dönitz egy időre megnyugodott. Meg kell jegyezni, hogy a saját rejtjel-fejtő sikereik fényében magabiztosságuk a „kedves” rejtjeleik abszolút megbízhatóságában igen csak furcsa.

Dönitz 1941. tavaszán felfigyelt arra, hogy az angol konvojok kezdték elkerülni a német tengeralattjárók csapdáinak helyszíneit. Az „Enigma” szilárd-sága ismét kételkedés tárgya lett. Ugyanakkor ez alkalommal is sikerült meggyőz-

ni Dönitz, hogy a rejtjelgéppel minden rendben van. Éppen abban az időben törték fel a német rejtjelelemzők a már fentebb említett № 3. angol haditengerészeti kódot. Az elolvasott üzenetek nem tartalmaztak semmiféle információt az angolok által megfejtett német rejtjelekről. Ennek ellenére néhány megelőző intézkedést meghoztak: a rejtjelkulcs összetevők a tengeralattjárókon és a felszíni hajókon attól kezdve különbözőek voltak. Ezen kívül Dönitz maximálisan leszűkítette azon személyek körét, akiknek ismert volt a „farkas falka” leshelye.

Íme, mit írt ezzel kapcsolatosan maga Dönitz 1941-ben:” Olvasta-e az ellenség rádióforgalmazásunkat, és ha igen milyen mértékben, - megbízhatóan megállapítani, erőfeszítéseink ellenére, nem sikerült. Az esetek többségében a konvojok haladási irányának jelentős megváltozása arra a gondolatra juttatott bennünket, hogy ezt az ellenség tette. Ugyanakkor sok olyan eset is volt, amikor meghatározott körzetben a tengeralattjárók fokozott rádióforgalmazása ellenére az ellenség magányos hajói, sőt konvojok is egyenesen abba a körzetbe tartottak, ahol éppen akkor süllyesztettek el egy hajót, vagy folyt a harc a konvojt támadó tengeralattjárókkal”.

1941. májusában a Krit szigetnél folytatott harcok során a németek kezébe került az angol csapatok főparancsnokának, Freiberg tábornoknak címzett távirat, melyben megbízható forrásra hivatkozva közlik a német parancsnokság legközelebbi terveit. Ez olyan információ volt, melyet az „Enigma” megfejtésének eredményeként kaptak. Ennek a táviratnak a fordítását elküldték Berlinbe, de az angolok szerencséjére semmiféle reakció nem következett. 1941. június 4.-én az angol torpedóromboló elfogta a „Gedánia” német teherszállító hajót, mely tényről Németországban csak e torpedóromboló két matrózának fogságba esése után szereztek tudomást. A „Gedánia” legénységének sikerült megsemmisíteni a rejtjelzőgépet és annak dokumentumait, ugyanakkor erről a németeknek nem volt tudomása. Tovább fokozta a nyugtalanságot az „U-570” tengeralattjáró elfogása is augusztusban, mely tény az angoloknak nem sikerült titokban tartani. Dönitz nagyon nyugtalanította az „Enigma” Angliába kerülésének lehetősége, ám Németország Haditengerészete híradó szolgálatának vezetője, Erhardt Martens ismételen meggyőzte Dönitz az összeköttetés megbízhatóságáról. Legfőbb érvként az „U-570”-sel teremtett utolsó összeköttetés során érkezett információ szolgált a hajón tapasztal válaszüzenet vételével kapcsolatos nehézségekről. Martens ezt azzal magyarázta, hogy a legénység már megkezdte a rejtjel dokumentumok megsemmisítését. Azt is állította, hogy a „Gedánia” legénységének sikerült mindent megsemmisíteni, ezért, még ha az angolok birtokába is került bizonyos információ, a november 1.-től bevezetésre kerülő új rejtjelkulcsok, amelyek nem voltak ott a hajón, biztosítják az összeköttetés biztonságát. 1941. szeptembere új kétségeket hozott a németeknek. 11.-én az angolok felszínre kényszerítették egy másik tengeralattjárót, az „U-501”-et. Az angoloknak nem sikerült bármit is találni, mivel ott sikerült mindent megsemmisíteni és kinyitni a ballasztokat. Az angol csákyázó társaság éppen csak megmenekült a süllyedő

hajóról. Ugyanakkor az angoloknak sikerült más: az elfoglalási kísérlet titokban maradt annak ellenére, hogy ebben a körzetben akkor rendkívül sok német tengeralattjáró tartózkodott.

Szeptember végén az angol haditengerészet vezetése értékes ajándékot nyújtott át a németeknek, akik ezzel nem éltek. Annak ellenére, hogy az „Ultra” titkos műveletet szigorúan védték, esetenként a siker elérésének vágya felülírta a biztonsági megfontolásokat. Miután az „Ultra” anyagokból megtudták a koordinátáját és az időpontját három német tengeralattjárónak az „U-67”, „U-68” és „U-111” találkozójáról Afrika nyugati partjainál a nyílt tengeren, az Admirális megtámadásukra egy angol tengeralattjárót küldött. A támadás igen sikertelen volt: nem elég, hogy senkit nem sikerült elsüllyeszteni, de maga került megtámadásra és szenvedett súlyos sérüléseket. A legrosszabb az lett, hogy Dönitz ismét kételkedni kezdett az „Enigma” megbízhatóságában, mivel joggal gondolta, hogy az angol hajó véletlenül nem kerülhetett a szükséges időben az óceánra ebbe a távoli körzetébe. Ilyen információt csak a német híradások megfigyelésének útján szerezhették meg.

Ugyanakkor Martens ismét kiállt az „Enigma” megbízhatósága mellett. Dönitz ellentétes véleményében az angol Admirális „ismételten megerősítette”. November 22.-én és december 01.-én Annak csatahajója elsüllyesztette a tengeralattjáró ellátó-hajókat az „Atlantida”-t és a „Piton”-t a tengeralattjárókkal való találkozási pontjaikon. Az utóbbiaknak mindkét esetben sikerült elmenekülniük. Ezen események után azonnal Dönitz ismét felvetette a kérdést az „Enigma” megbízhatóságát illetően, de sokadszorra is meg tudták győzni, hogy a rejtjelgépet nem tudják olvasni az angolok. Kurt Fricke admirális, akit megbíztak az „Atlantida” és a „Piton” pusztulásának vizsgálatával feltételezte, hogy fenn állt az árulás vagy az „Enigma” angolok általi feltörésének lehetősége. Ugyanakkor az utolsó feltételezését Fricke megkérdőjelezte, mert „a háború kezdetétől az ellenség által küldött és általunk olvasott számtalan közlemény egyike sem tartalmazott a legkisebb utalást sem arra, hogy az „Enigmát feltörték” volna. -írta. További érvekként szolgált az „Enigma” javára a német „Tirpitz” sorhajónak 1942 januárban történt áthajózása Norvégiába és a „Sarnhorst”, „Gneisenau” sorhajók és a „Prinz Oigen” cirkáló 1942 februári áttörése a La-Manche csatornán a francia Brest kikötőjéből a norvég kikötőkbe. E hajók megjelenése az adott körzetben fenyegette az USA-ból Angliába és a Szovjetunióba tartó konvojokat. A „Tirpitz”-el kapcsolatosan egyáltalán nem hoztak intézkedéseket, a Brestből kihajózott hajókkal pedig késve születtek ellenlépések és azok eredménytelenek voltak. Valójában a Blatchle-Parkba ezt az információt meglehetősen későn kapták meg és egyszerűen nem sikerült felhasználni.

Mint arról már szó volt, 1942. februárban a német rejtjelelemzők feltörték az újabb rejtjelet, melynek segítségével tartották egymás között a kapcsolatot a

konvojban haladó angol és amerikai hajók. A konvojok útvonalaira vonatkozó információk folyama felduzzadt, minek eredményeként emelkedett a német tengeralattjárók támadásainak hatékonysága. Ez soros érvként szolgált az „Enigma” megbízhatóságának javára, mert a híradó szolgálat véleménye szerint, annak megfejtése esetén ezeket a sikereket nem érheték volna el. A németek 1942. szeptemberben egy elfoglalt angol torpedórombolón saját konvojaik útvonalait tartalmazó vázlatot találtak. Ez a saját rejtjeleik kompromittálódása gyanújának újabb hullámát szülte, ám az ügy csak a kulcsok cseréjére korlátozódott. Még mindig hittek az „Enigmában”.

Mivel bármely német hajónak az Atlanti-óceánon való tevékenységét a központból irányították és a hajók összevonását a konvojok elleni támadásra Dönitz irányította e hajókra vonatkozó információk alapján, folyamatosan fenn állt a reális veszélye annak, hogy a tengeralattjárók és a központ közötti intenzív rádióforgalmazás hozzáférhetővé válik az angolok számára is. Dönitz törzsében hat tisztból álló csoport szünet nélküli figyelemmel kísérte a kísérő erők tevékenységét, a konvojok manővereit, melyek elkerülték az őket váró „farkas farkakat”, a konvojokat fedező repülőerők tevékenységét. A német hírszerzés törekedett felderíteni annak ismertetőjegyeit, hogy az angoloknak sikerül-e időben azonosítani a német hajók és tengeralattjárók tartózkodási helyeit. Az erről szóló információkat lehetetlen volt rádió iránymérés útján, légi felderítéssel vagy logikai számítások és az angol tengerészeti hírszerzés elemzői következtetéseinek segítségével beszerezni. Annak a munkának az eredményei ideig-óráig meggyőzték a német vezérkart rejtjeleik megbízhatóságáról.

Ugyanakkor a német hírszerzésen volt a sor, hogy megerősítsék Dönitz kételkedését. 1943. augusztus 10.-én a német hírszerzők által Svájcban megszerzett információt kapott. Az USA védelmi minisztériumában lévő magas beosztású forrásra való hivatkozással közölték, hogy a szövetségesek olvassák azokat a német haditengerészeti rejtjeleket, melyek segítségével a tengeralattjáróknak szóló parancsokat rejtjelezik. Ezt az információt igazolták az Atlanti-óceánon történt események. Június 12.-től augusztus 01.-ig az ellenség a német tengeralattjárók találkozásának mintegy 50 %-t igyekezett megzavarni, augusztus 03.-tól 11.-ig pedig minden ilyen találkozót megakadályozott az ellenség. Nem maradt kétség, hogy az ellenség olvassa az „Enigma” rejtjeleket, de Dönitz elfogadta az arról szóló verziót, hogy az ellenségnek operatív úton sikerült megszereznie az „Enigmához” való kulcsokat.

Folytatta az admirális meggyőzését a rejtjelzőgép megbízhatóságát illetően a híradó szolgálat is. Szakértőik ismételten kijelentették, hogy a német rejtjelüzenetek tartós ideig történő olvasása lehetetlen, a szövetségesek feltehetően rövid idejű sikereit az árulás miatti információ kiszivárgás magyarázza vagy a kulcsfontosságú információk ellenség általi elfogása.

A német hírszerzők hamarosan kiegészítették információikat a svájci forrásukból. Az új forrás egy bizonyos, a haditengerészeti delegációban lévő, gyakran Londonba utazó amerikai volt. Ő tisztában volt az angol-amerikai együttműködéssel a haditengerészeti hírszerzés területén. A forrás állította, hogy a háború legelejétől működik egy rejtjelfejtő és hírszerzői információ-elemző központ az angoloknál. A központ tevékenysége igen sikeres: az ügynök jelentése szerint az angolok a német hadvezetés összes, tengeralattjáróiknak szóló parancsát olvassák. Ugyanakkor a híradó szolgálat szakemberei kitartottak állításuk mellett.

1942 végén a legfőbb német rejtjelzőgép megbízhatóságának elemzésébe bevonták a Weermacht egyik legjobb kriptográfusát Karl Steint. Vizsgálatai során a következőkre jutott: elméletileg lehetséges feltörni az „Enigmát”, de gyakorlatilag ez túlságosan sok időt venne igénybe, úgy hogy a rejtjelzőgépet elég megbízhatónak lehet tekinteni.

Az angol Admirális 1944 elején ismét „elgondolkodtató információt” prezentált Dönitz számára. A Blatchle-Parkban a megfejtett üzenetekből megállapították tartózkodási helyét a német üzemanyag-szállító hajónak a „Scharlotta Schlimann”-nak, amely az Indiai-óceán felé vette az irányt az ott tevékenykedő német tengeralattjárók ellátására. Az angolok 1944. február 12.-én elsüllyesztették ezt a hajót. Egy hónap elteltével az Indiai-óceánon a Blatchle-Parkból való rávezetéssel elsüllyesztésre került egy másik német üzemanyag-szállító hajó – „Brake”. A „Piton”-nal és az „Atlantidá”-val kapcsolatos történet egy az egyben megismétlődött. Az angolok az „Ultra” titkosságát azért kockáztatták, hogy megfosszák a német tengeralattjárókat az üzemanyagtól és lőszerrel, a híradó szolgálat által végrehajtott vizsgálat pedig a szokásos következtetésre jutott: az „Enigma” feltörésére vonatkozó verzió kevésbé valószínű, leginkább megint áruházi történet. Dönitz ismét egyetértett rejtjelelemzőivel.

Íme mit írt 1944-ben: „Két-három kétes eset kivételével az angolok következtetései a tengeralattjáróinkra vonatkozó, számukra könnyen hozzáférhető információkon alapultak, rádióállomásaik rádió iránymérő munkáján és a hajók mozgási adatainak a deduktív logikai folyamatok megvalósulásával. Vizsgálataink legfontosabb eredménye – megcáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy az ellenség a rádiólokációs berendezésekkel ellátott repülőgépek segítségével képes meglehetősen pontossággal felderíteni tengeralattjáró erőink elhelyezkedését, és ennek megfelelően módosítsák konvojaik haladási irányát... Mi, természetesen, kénytelenek voltunk feltételezni, hogy Franciaország megszállt területein lévő bázisainkon az ellenség hírszerzői kémhálózata működött... Az ellenség jól szervezett hírszerzése, egyébként, lehetőséggel rendelkezett adatokat gyűjteni a különböző bázisokon a tengeralattjárók megoszlásáról, azok kihajózásának és a bázisokra való visszatérésük idejéről, de, valószínű, a hajók tengeri tevékenységének kijelölt körzeteiről is”. Valóságban az angol ügynöki hálózat a német

tengeralattjáró bázisokon (különösen a norvégokon) csak a háború utolsó szakaszában vált hatékonnyá. Mindazonáltal, a tankhajók pusztulása után végrehajtásra került a kulcsok extrém cseréje, Dönitz megparancsolta a tengeralattjárók parancsnokainak új kulcsok használatát hajók meghatározott tisztjei vezetéknevének első betűjével. Ám a szövetségesek ezt a kulcsot is feltörték.

A német haditengerészeti hírszerzés munkatársai 1944. júliusban ismételen kifejezték aggodalmukat rejtjeleik megbízhatóságát illetően, de ők maguk oszlatták is el azokat: „A jelenlegi helyzetet a tengeralattjárók személyzetének komoly nyugtalansága jellemzi, melyet a harci cselekmények elégtelensége váltott ki. Ugyanakkor nincs bármiféle közvetlen bizonyítéka rejtjeleink megbízhatatlanságának... Az árulás esetei, melyek a mai napig történtek, és amelyeket áttekintettek a Haditengerészetnél, nem voltak kapcsolatosak legfőbb rejtjelzési rendszereinkkel”. A német kriptográfusok hittek abban, hogy az általuk a rejtett összeköttetésben alkalmazott rejtjelek megbízhatósága nagyon magas”.

Összességében Dönitz vezérkara túlértékelte a légi felderítés, fényképezés és a német tengeralattjárók légi és hajóra telepített radarok segítségével történő megtalálásának lehetőségeit. A háború legvégéig a híradó szolgálatnak sikerült eloszlatnia Dönitz kétkedését az „Enigma” megbízhatóságában.

Nem voltak kétségei más német katonai vezetőknek sem.

Befejezésül megemlíjtük, hogy a háború nagy részének folyamán a Kriegsmarine rejtjelfejtő szolgálata nem több mint ötven rejtjelelemzőből állt. Nagyobb létszám esetén, kétségtelen, még jelentősebb sikereket érhetek volna el. A rádiólehallgatási anyagok nagy része feldolgozatlan maradt. Azt követően, hogy Dönitz kinevezésre került a Haditengerészet főparancsnokává, a figyelő szolgálat szakemberei különleges protekcióját kezdték élvezni: korábban sokkal nehezebben kapták meg a munkájukhoz szükséges eszközöket és berendezéseket. A fogságba esett német rejtjelfejtők szavai szerint az ellenség elfogott dokumentumai és rejtjelzőgépei csak jelentéktelen segítséget nyújtottak. A hadizsákmánnyal való megismerkedés során nyert információk, csak egy kis kiegészítés volt számukra ahhoz, amit már egyébként is tudtak.

A Harmadik Birodalom létezésének utolsó napjaiban Dönitz parancsot adott a figyelő szolgálat szakembereinek, hogy Berlinből utazzanak Flensburgba (város Németország északi részén nem messze a dán határtól) és lépjenek együttműködésre az angolokkal és amerikaiakkal bármilyen információ, illetve segítségnyújtás útján, amit csak kérnek tőlük a szövetségesek.

Az angolok és az amerikaiak, szó se róla, nagyon szerették volna megismerni a háború hat éve során a német kriptográfusok által elért eredményeket. Érdekes volt számukra megismerni azokat a sikereket, amelyeket a németek

értek el a szövetséges haditengerészeti erők rádióforgalmazásával kapcsolatosan. A dokumentumokhoz való hozzáférés és a német kriptográfusokkal történő kapcsolatfelvétel az egyik alapvető célja volt a haditengerészeti hírszerző igazgatóság speciális harctéri csoportjainak a szövetséges csapatoknak előretörése idején 1945-ben a balti kikötők irányába, ahol a német haditengerészeti vezérkarok települtek. Egyéb megfontolások mellett akkor fontos szerepet játszott a körülmény: nagyon nemkívánatos volt a német rejtjelfejtőknek a szovjet csapatok fogságába kerülése, mivel azok túlságosan sokat tudtak az angol rejtett rádióösszeköttetési rendszerekről.

1945. nyarán az angolok aktívan hallgatták ki a fogoly német szakembereket. A német haditengerészeti archívumokat átszállították Londonba. Az angolok tudni akarták, milyen változtatásokat és fejlesztéseket hajtottak végre a rejtjelekben és kódokban, feldolgozzák miként és mikor törték fel a német rejtjelfejtők a magas biztonsági szintű kódokat és rejtjeleket, a flotta műveleteiben milyen veszteségeket lehet a kiválóan dolgozó német rádió-felderítő és rejtjelfejtő szolgálat számlájára írni, milyen erők és eszközök álltak e szolgálatok rendelkezésére.

Tény tény után, dokumentum dokumentum után meggyőzően bizonyította, hogy a német rejtjelfejtő szolgálatnak az angol kódok és rejtjelek feltörésében elért sikerei jóval nagyobbak, mint azt az angolok feltételezték. Néhány hónap múltán az Admirális legfelsőbb vezetése elkészítette a jelentést, amely összegezte az angolok által a Kriegsmarine figyelő szolgálatáról kapott értesítéseket.

Meg kell jegyezni, hogy a németektől eltérően, akik a háború végéig nem hittek az „Enigma” megfejthetőségében, az angolok megengedték a lehetőségét saját rejtjeleik kompromittálódásának. Ugyanakkor az Admirális alkalmazottainak konzervativizmusa és a szervezeti nehézségek gyakran zavarták a megfelelő intézkedések időbeni meghozatalát. Ennek ellenére az angol szakemberek, akik felelősek voltak a királyi Haditengerészet híradási biztonságáért, mindent megtettek azért, hogy megnehezítsék a német rejtjelfejtők munkáját. Így, például, a németek nagyon ritkán tudtak időben információt szerezni az angol hadihajók mozgásáról. Többek között, nem olvastak egyetlen rádiótáviratot sem a Metropol Flotta műveleteinek idején a „Sarnhorst”-nak a norvég partoknál 1943-ban történt elsüllyesztésével kapcsolatosan, bár vagy 30-at elfogtak.

A „Torch” hadművelet során (a szövetségesek partraszállása Marokkóban és Tuniszban) 1942. novemberben speciálisan erre létrehozott rejtjeleket használtak, melyek nem kerültek feltörésre. A speciális rejtjeleket a nagy hadműveletek során is alkalmazták: a Szicíliában való partraszálláskor és Ancióban (Olaszország) 1944. januárban. Ez utóbbi idején a figyelő szolgálatnak sikerült lehallgatni 158 rádiótáviratot, de ezek közül egyet sem sikerült a németeknek elolvasni.

TUDOMÁNYOS ÉLET - KÉPZÉS

KOBOLKA ISTVÁN - KRISZTIÁN BÉLA

INNOVÁCIÓ AZ EMBERI ERŐFORRÁS FELSŐOKTATÁSI TERÜLETÉN: A BOLOGNA-FOLYAMAT A HUMÁN SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉBEN

A nyolcvanas évek végén a munkaügyi, személyügyi és szociális vállalati tevékenységek összevonása a személyügyi feladatok gyűjtőfogalmat eredményezte. A közös megnevezés és szervezet mögött azonban a korábbi tevékenységek funkcionálisan elkülönülten szerepeltek, súlyuk vállalkozások-ként különbözőképpen alakult. Az integrált tevékenység jellemzően a nagyvállalatoknál és igazgatási szervezeteknél lelhető fel, a közép- és kisvállalkozások elsősorban a munkaügyi és szociális körre összpontosítanak. Egyenetlen a személyügyi, emberi erőforrás tudatos kezelése, hasonlóan esetleges a szakértő tanácsadás igénybevétele is.

A gazdaságban az ember, az élőmunka szerepe mindig kitüntetett volt. A legújabb korban, a termeléssel és vállalati szervezetváltozásokkal összefüggő emberi munkaerő-értelmezések, igények nem csupán schultzi eredetűek.¹ A személyügyi kifejezés mögött a komplex vállalati állománnyal történő foglalkozás értendő. Ezt a kifejezést már az 1970-es évektől egyre gyakrabban váltotta az emberi tőke, emberi erőforrás kifejezés, amely 1989 után általános lett. A társadalom humántőke kérdései mindenkor a foglalkoztatási modellhez kapcsolódnak.² A foglalkoztatási modell viszont része a mindenkori gazdasági-piaci viszonyoknak.³ A munkavégzésben az emberi tőke specifikussága jelenik meg. A szigorúan kötött munkarendekben (pl. gyártórendszer munkahelye) dolgozók tudástőkéje kevésbé rugalmas, ezért a változó követelményeknek megfelelően minden szervezet arra törekszik, hogy a szervezet tudáskészlete folyamatosan

---

¹ Csoma Gyula (2007): Felnőttképzés-a piacon túl is. Felnőttképzés.. 2. p.1-5. Itt említi Schultzot, p.1. Theodor W. Schultz: Beruházás az emberi tőkébe. Az oktatás és a kutatás szerepe c. műve 1971-ben jelent meg Amerikában, Budapesten 1983-ban, a Gondolat kiadásában.

² Szabó Katalin - Négyesi Ákos (2004): Az atipikus munka térnyerésének okai a tudás gazdaságban. Közgazdasági Szemle. január. p.46-65.

³ Csoma (2007) im. p. 2.

újuljon meg. A korábbi „permanens tanulás” elve helyett ma a „life long learning” foglalja keretbe a megoldások sorát. A mai gazdasági-piaci viszonyokban elsődleges a foglalkoztatás szakirányú megalapozása. Ami elsődlegesen a szakképzést helyezi az előtérbe. Ilyen szemlélet mellett az általános művelődési irányzat látszólag háttérbe szorul, ami az emberi erőforrással foglalkozók képzésében is arány-eltolódási helyzeteket indukál.⁴ Az emberi erőforrásokkal foglalkozók felkészítése eddig a személyügyi (főiskolai) és humán szervező (egyetemi) nappali és felnőttképzési szakokon történt. A nappali és levelező tagozatok ismertsége általános volt.

A hazai oktatási rendszer folyamatos változtatásának egyik mérföldköve 2006. év szeptember 1. napja, akkor lépett életbe az új képzési rendszer, az általában Bologna-folyamattal jelzett folyamat. Az 1998. óta érlelődő és elsősorban az uniós ajánlások majd követelések következményeként bevezetett bolognai képzési rendszer alapjaiban és fokozatosan rendezte át a hazai oktatást. Az egyes országokhoz hasonlóan Magyarország is elfogadta az európai felsőoktatási térség megvalósítására teendő intézkedéseket.⁵ Az EU törekvések-be kapcsolódó folyamat nehézkessége részben a hazai „reformképtelenséggel” függ össze.⁶ A Magyar Universitas Program (MUP) célja volt a magyar felsőoktatás versenyképességének növelése. Az EU előbb ajánlásai, majd határozatainak megfelelően valósult meg az Európai Felsőoktatási Térség szellemében a nagy, többkarú egyetemek létrehozása.⁷ Számos programfelelős, tanácsadó, a vélemények szélsőséges alakulása kísérte és kíséri a változtatást, amely természetesen befolyásolta a középfokú képzést is. Holott a bolognai folyamat adta lehetőségek alkalmat nyújtanak hatékony tartalmi és szervezeti formák megteremtéséhez. Ezeknek a formáknak és tartalmaknak úgy szükséges alakulniuk, hogy azok beilleszkedjenek az európai Felsőoktatási Térbe, alkalmasak legyenek a tudásmobilizációhoz.

A felsőoktatásban bevezetett hároméves ciklus (BA) majd a ráépülő továbbiak (a mester és doktori képzések) nemcsak időrendi, hanem tartalmi változtatásokat is indukáltak (1. és 2. ábra). A humán erőforrás képzés eddigi

---

⁴ Csoma (2007) im. p. 4. 4.

⁵ Az oktatási rendszer és tartalmi változtatásai hazánkra is kötelezőek, vö. EU-csatlakozás 2004. Kiadta a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma. Budapest. 2003. p.93-97. , továbbá a Maastrichti Szerződés www.im.hu, a Prágai Nyilatkozat www.om.hu, az európai oktatási miniszterek 2003. szeptember 19-i berlini konferenciájáról a Népszabadság 2003. szeptember 24-i számában: Borsos Roland: Berlinben Bolognáról, www.nepszabadsag.hu, Koncz János (2004): Európa oktatásáról Maastricht után tíz évvel. Európai Tükör. 1. p. 48.

⁶ Morita Tsuneo: Pragmatizmus és populizmus. Élet és Irodalom. 2007. 19. p.

⁷ Bonifert Márta: Korcs reformok. Élet és Irodalom. 2007. június 15. p.14. Az integráció karikatúrájaként említi az Állatorvosi egyetem és közgazdaságtudományi egyetem rövid összekapcsolódását, a többszintű érettségit, amely ugyan előírás az egyetemi tanulmányok folytatásához, de végül is nem lett kötelező a továbbtanuláshoz, pedig ez lett volna a cél.

megnevezéseit felváltotta az andragógia, a felnőttképzés, illetve megnevezés. Ma a képzések az. 1. táblázat szerint alakulnak.

Az andragógia alapképzési szak megnevezése: andragógia. A képzési terület: bölcsészettudományi, a képzési ág: pedagógia és pszichológia. Az ideális jelentkező megalapozott társadalom- és emberképpel rendelkezik, képes kellő empátiával más emberek élethelyzeteinek megoldásában segítséget nyújtani, jó szervező és áttekintő képessége van, könnyen teremt kapcsolatot, jó kommunikációs készséggel rendelkezik. Érdeklődése a gazdaság, társadalom, kultúra lehető legszélesebb területére terjed ki. A képzés célja, hogy az andragógusok, neveléstudományi, pszichológiai, jogi, közgazdasági és szociológiai tudásuk, valamint a vállalkozói, az állami, önkormányzati, a civil és a nonprofit szervezetekről és intézményekről, a munkaerőpiac és a munkavállalás kapcsolatáról szerzett ismereteik alapján – szakirányú felkészültségüknek megfelelően – képesek legyenek a gazdasági, vállalati emberi erőforrások, a felnőttképzés különböző területein közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, tanácsadói munkakörök ellátására.

Az alapképzési szakon szerezhető végzettségi szint és a szakképzettség oklevélben szereplő megjelölése a következő: *végzettségi szint:* alapfokozat (baccalaureus, bachelor; rövidítve: BA) *,szakképzettség:* andragógus (megjelölve a szakirányt). A választható szakirányok: felnőttképzési szervező, munkavállalási tanácsadó, művelődésszervező, személyügyi szervező.

A szakképzettség angol nyelvű megjelölése: Andragogist, Specialization in Adult Education Management, Employment Councelling, Cultural Management, Human Management.

Az alapfokozat megszerzéséhez összegyűjtendő kreditek száma: 180 kredit. A képzési ágon belüli közös képzési szakasz minimális kreditértéke: 18 kredit, a szakirányhoz rendelhető maximális kreditérték: 50 kredit. A szabadon választható tantárgyakhoz rendelhető minimális kreditérték: 10 kredit, a szakdolgozathoz rendelt kreditérték: 4 kredit. A gyakorlati ismeretekhez rendelhető minimális kreditérték: 70 kredit. A **nyelvi követelmények:** az alapfokozat megszerzéséhez egy élő idegen nyelvből államilag elismert középfokú C típusú nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány, illetve oklevél szükséges.

Országosan számos helyen történik andragógiai képzés, amelynek célja az emberi (felnőtt) erőforrások célorientált gondozása, a szervezeti elvárásoknak megfelelő kezelése. Az a tartalom, amellyel az új képzési forma jelentkezik, alkalmas a szervezetek emberi erőforrásai gondozására felkészülőknek.⁸ Az

---

⁸ Krisztián Béla (2006): A személyügyi és/vagy emberi erőforrás ismeretek a Bolognai formációban. Munkaügyi Szemle. 4. p.23-27.

1989 utáni emberi erőforrásképzésben a közgazdasági oktatás sikerrel adaptálta azokat a bevált külföldi pszichológiai, és a felnőttképzéssel kapcsolatos tudnivalókat, amelyek lényegében pedagógiai/andragógiai körbe sorolhatóak. Bár a hagyományos pedagógiai-művelődési szakterület csak lassan zárkózott fel a megváltozott gazdasági-piaci igényekhez, számos közgazdász nem szaktudományával, hanem a pedagógiai/andragógiai elemek célorientált felhasználásával ért el ismertséget és szervezeti eredményességet. Több helyen és alkalommal volt elemzés tárgya a szak megnevezése. Így a Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület Kerekasztal-megbeszélései egyikén állapították meg, hogy az andragógia helyett inkább a jobban ismert felnőttképzés legyen a szak elterjeszhető megnevezése.⁹ Végülis tizenhat intézmény együttes munkájával jött létre a ma létező andragógia szak, leágazásaival.

Ezzel a felsőoktatásban megjelent, kifejezett felnőttképzés/andragógus szakképzés egyértelműsíti és még egységesebbé formálja az emberi erőforrás képzés tartalmát, formáját. A Bologna folyamat megteremtette azt a lehetőséget, hogy a pedagógiatudomány minden eddiginél több területen érvényesítse befolyását.¹⁰ Megteremtődött annak törvényes alapja, hogy a pedagógia és leágazásai önálló szakmaként és öntörvényű foglalkozásként létezzenek. Ezzel létrejött az a lehetőség is, hogy elméletgyarapítással és tanszak-alapításokkal hálózza be az oktatás, képzés sztereit.

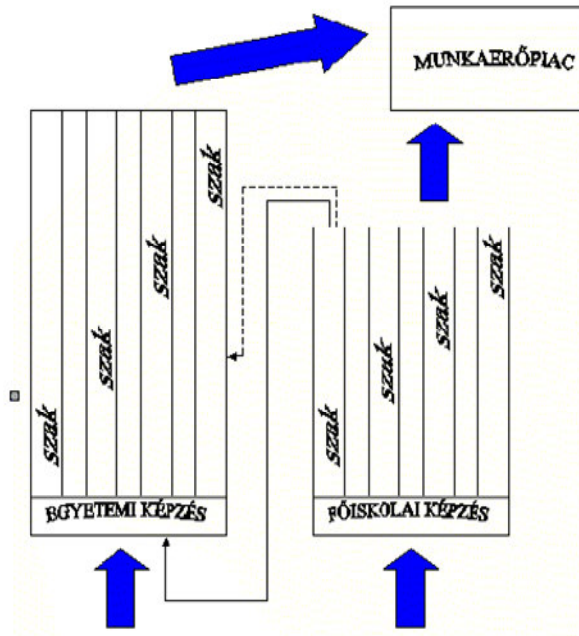
Ha átnézzük a MAB-hoz érkező kérelmeket vagy a felsőoktatást szabályozó kormányrendeleteket, kitűnik, milyen mértékben lettek viszonylag egyszerű ismeretekből tudománnyá emelt szakok, vonzó címekkel, amelyek segítettek a felsőoktatás képzési körének kiterjesztésében, a fennmaradás biztosításában. A fenti folyamatban szerepe van az egyéni szakmai ambícióknak, a szakma önérvényesítési vágyainak is. Mindez a gazdaság gyakorlati igényeire hivatkozva sajátos pedagógiai/andragógiai kontextusokat teremtve működő rendszerként kapcsolódik a gazdasághoz. A szervezetek hatékony működéséhez elengedhetetlen a szervezetben érvényesítendő szakmai tudás menedzselése, az igényekhez türténő folyamatos hozzáigazítása. Ez nem önmagában a csak andragógiai eszközrendszer érvényesítését, hanem az andragógia célraorientált, a szakmai igényeknek megfelelő alkalmazását kívánja. Az egységes elnevezés mögött körvonalazott különböző szakmai követelmények ilyen teljesítése a szervezeti hatékonyság feltétele.

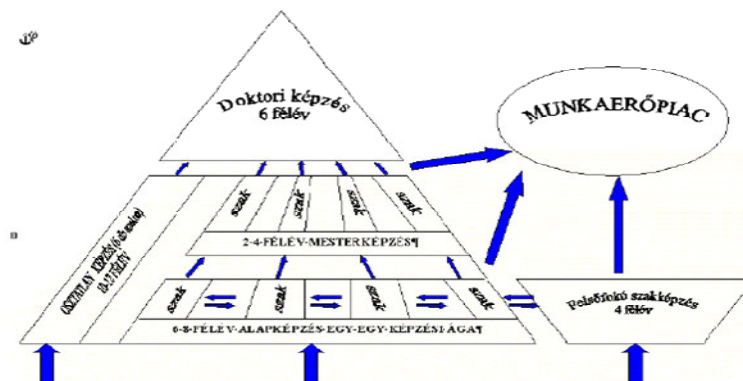
⁹ FF. Budapest. 2005. április 15.

¹⁰ Dobszay László(2007): A pedagógiatudományok diktatúrája. Élet és Irodalom. augusztus 3. p.17. továbbá: Federmayer Katalin (2007): Mitől lesz jó pedagógus a tanár? Élet és Irodalom.. szeptember 14. p.15.

A korábbi felsőoktatási képzési forma

1. ábra
A jelenlegi felsőoktatási képzési formáció

Emberi erőforrás képzési területek tudományágak szerint, 2006*

2006. szeptember 1-ig			
Képzési terület	Képzési ága	Alapszak	Szakirány
Bölcsészet-tudomány	pedagógia és pszichológia	andragógia	- felnőttképzési szervező, - munkavállalási tanácsadó - művelődés-szervező - személyügyi szervező
Gazdaság-tudományi	üzleti	emberi erőforrások	
2006. szeptember 1-től			
A ciklusokra osztott mesterképzés (MA) tervezett szakjai	Bölcsészet-tudomány	andragógia	humán erőforrás tanácsadó
	Gazdaság-tudomány	emberi erőforrások	- emberierőforrás-gazdaságtan és –politikák, - nemzetközi emberierőforrás-menedzsment - emberierőforrás-gazdálkodás - nemzetközi üzleti kommunikáció - stratégiai és üzletviteli menedzser

* Felsőoktatási felvételi tájékoztató 2006. OM. Budapest. 2005.

HÍREK, ESEMÉNYEK, ADATOK

SZABÓ ERVIN ANTAL

A terrorizmus elleni küzdelem, mint az ország biztonsága biztosításának legfontosabb feladata*

(Kulikov A.Sz. hadseregtábornok az OF Állami Duma Biztonsági Bizottsága Elnökének helyettese)

A nemzeti biztonság valamennyi rendszerének középpontjában, mint annak egyes elemeinek is, a személyiség, a társadalom és az állam létfontosságú érdekei állnak. És a központi, kiinduló fogalmaként a biztonságot és annak minden összetevőjét illetően, a „fenyegetés” fogalma szolgál. A legalapvetőbbeknek a nem tradicionális fenyegetések között csökkenő fontosságuk sorrendjében, a szakértők véleménye szerint, szokás számon tartani: nemzetközi terrorizmus; etnikai és vallási konfliktusok; ellenőrizetlen migráció; a nem kialakult államok problémái; tömegpusztító fegyverek elterjedése; a hatalom nem alkotmányos eszközökkel való megszerzésének kísérletei; szervezett bűnözés; háború államok között.

Az utolsó évtized, következményeit tekintve példa nélküli terrorcselekményei megmutatták, hogy a világ államainak többségében létező a nemzetközi terrorizmussal szembeni tevékenység mechanizmusai nem adekvátak a terrorista fenyegetés szintjével és jellegével. Mi több, megfigyelhető az elaprózott terrorcselekményektől a nagy kiterjedésű akciókhoz való átmenet tendenciája, amely diverziós háború jellegét ölti, melynek menetében bevetésre kerülnek az információs-pszichológiai ráhatás módszerei, többek között az általános félelem atmoszférájának megteremtése érdekében és a társadalomban a kormány ellenes hangulat felkeltésére.

2001. szeptember 11-ig a világ nem egyszer dermedt meg a terrorcselekmények sokkjától, ám pontosan a harmadik évezred első szeptembere vált a XXI. század új realitásának kiinduló pontjává. Ez a realitás, nyugtalanító. A világ nem vált lényegesen stabilabbá. A nemzetközi közösségnek a terrorizmussal szembeni háborúban a konszolidációra való reményét a csalódottság váltotta fel. A terrorizmussal szembeni globális háború elmúlt öt évben született szám-

---

* Forrás: Vojennaja Müszl № 4.

talan értékelésből igyekszünk kiválasztani a fő, értékelésünk szerint, momentumait, amelyeket nem lehet megkerülni egyetlen vitában sem.

Előszőr – a terrorizmus elleni háborúk ára. Ismeretes, hogy a 2001. szeptember 11.-i terrorcselekmények eredményeként meghalt és eltűnt csaknem háromezer fő a polgári lakosságból. A terrorcselekmények által az amerikai gazdaságnak okozott kár, elérte a 80 milliárd dollárt.

Ugyan ilyen paraméterek alapján értékeljük a válaszingykedéseket. A terrorellenes műveletek Afganisztánban (2001. október) a koalíciós erők 500 katonájának életébe került. Veszteségek afgán részről: megöltnek számít a „Talibán” mozgalom 5000 tagja, az „Al-Qaida” 1,5 ezer fegyverese, 2 ezer afgán katona és rendőr, valamint 3,5 ezer békés lakos.

Irakban a „terrorizmus ellenes” katonai műveletben (2003. márciusától tart) csak az amerikaiak vesztesége (nem számítva más koalíciós résztvevőket) több mint háromezer főt tesz ki. Irak veszteségeit 30 ezer katonára és 19 ezer polgári lakosra teszik (az Iraq Body Count független szervezet adatai szerint a háború kezdete óta 50 ezer békés iraki halt meg, más adatok szerint – több mint 600 ezer).

A terrorizmussal való küzdelem keretében az amerikai költségvetésből kb. 480 milliárd dollárt költöttek el, ebből csaknem háromnegyede (73 %) az Irakban folyó háborúra, ötöde az Afganisztánban folyó háborúra. **Az összes költségek 91 %-t az USA védelmi minisztériuma használta fel.** A következő költségvetési évben az USA lényegesen emelni tervezi a terrorizmus elleni harc ráfordításait. Költsési művelet, a cél elérése nélkül!

Vegyünk egy másik terroraktivitású régiót: Izrael Libanon elleni háborújában (melyet szintén anti-terrorista műveletnek neveznek) 129 izraeli katona halt meg és Libanon kb. ezer békés lakosa. Megdöbbentő ennek a háborúnak egy másik mutatója – **1000 menekült a „Hezbollah” egyetlen megölt fegyveresére**, mellyel kapcsolatban megengedhető a feltételezés, hogy az arab népesség körében a „terrorizmus elleni harc” potenciális ellenfeleinek száma tízszer nagyobb.

A Csecsen Köztársaságban a 12 éves antiterrorista műveleteknek a föderációs erők, a törvénytelen fegyveres szervezetek résztvevői és a békés lakosság összesített veszteségei, a becsült adatok szerint, kb. 45 ezer főt tett ki. Csecsenföld és a közeli területek több mint félmillió lakosa volt kénytelen elhagyni lakóhelyét.

Következtetés: amennyiben a békés lakosság veszteségei (aláhúzzuk, nem maguk a terroristák!) többszörösen felülmúlják az „antiterrorista erők” veszte-

ségeit, lehetséges-e elértnek tekinteni a célt, és annak elérésére kiválasztott eszközöket helyesnek?

Másodszor – lehetséges-e a háború a terrorizmussal annak hagyományos értelmében? Az USA és Európa speciális szolgálatainak szakértői kiemelik, hogy a terrorizmussal szembeni háború öt éve alatt mi nem sokat tudtunk meg a terrorista sejtek működési mechanizmusairól és gyenge pontjairól. És még maga a háború is úgy folyik, mintha egyik kormány harcolna egy másikkal. Paradox módon az ún. **terrorizmus elleni háború több morális veszteséget okozott a harcoló koalíció államainak, mint anyagi veszteséget azon terrorista csoportosulásoknak, melyek ellen meghirdetésre került.**

A kiválasztott stratégia, amely az egységes ellenségre („Al-Qaida”) vonatkozó elképzelésen alapult, csak rontotta a helyzetet. Feltételezem, hogy van értelme figyelmet fordítani az elemzők véleményére, akik úgy vélik, hogy elfogadni ben Ladenet és az ő „Al-Qaidáját”, mint valamiféle avantgárdé terrorista mozgalmat – azt jelenti szemet hunyni a jóval kényelmetlenebb valóság felett, melynek lényege abban áll, hogy a kezdeti „Al-Qaida” magjától **a stafétát átvette egy globális hálózat, egymással kapcsolatban nem álló, de, valószínűleg, ideológiailag egymást támogató radikális sejtjei.**

A háború eredménye: amennyiben feltételezzük, hogy az az „Al-Qaidával” folyt, úgy a siker nem az antiterrorista koalíció oldalán van, mivel éppen ben Ladennek sikerült az, amiről ő csak álmodozhatott – becsalni az amerikai hadsereget először Afganisztánba, azután Irakba és rájuk kényszeríteni egy véget nem érő háborút saját szabályai szerint. Ám a lényeg, ben Ladennek sikerült az amerikaiak kezével eltávolítani a politikai arénából esküdt ellenségét Szaddam Husszeint.

Jogos a kérdés: ilyennek kell lennie a terrorizmus elleni háborúnak? Ma egyre inkább világossá válik, hogy ezt a feladatot sokkal sikeresebben oldható meg a hírszerző szolgálatok és a speciálisan kiképzett rendőri egységek erőfeszítéseivel, a különböző országok jogvédő szervei közötti együttműködés útján. El kell ismerni, hogy ezek a szervezetek ma (többek között Oroszországban is) jóval hatékonyabban dolgoznak, mint öt évvel ezelőtt, vagy legalábbis, *hozzávetőlegesen jóval hatékonyabban.*

Következtetés: a terrorizmus elleni háború átfordult a terrorizmus eszközeivel szembeni háborúba, vagyis, nem szemtől szemben az ellenséggel, hanem a nem pontosan kiválasztott célponttal, amelynek „véletlenül” az egész nép bizonyul.

Harmadszor – mi megy végbe valamennyi államban, melyek határain széles kiterjedésű „terrorizmus elleni háború” folyik? Afganisztánban a tálibok

nincsenek szétverve véglegesen. *Ellenkezőleg, kezüktől továbbra is pusztulnak a koalíció katonái, akik a maguk részéről a békés lakosság közötti új áldozatok terhére igyekeznek visszaállítani a tartományok feletti ellenőrzést.* Az afganisztáni háború győzedelmes befejezése nem látszik.

Irakban a szövetséges csapatok beszorultak megerősített táboraikba, azokon túl pedig dühöng a polgárháború. A terrortámadások intenzitása heti 800-ra növekedett, naponta 120 ember válik áldozatukká. Libanonban a „Hezbollah” nincs legyőzve, sőt, tekintélye a lakosság körében csak erősödött.

Következtetés: minden ország, amely átélte a „terrorizmus elleni” katonai kampány válságait, évtizedekkel lett visszavetve fejlődésében, ami biztosítja a szociális bázisát a potenciális terroristák újratermelésének.

Negyedszer – ki lett a nyertese a „terrorizmus elleni” öt éves háborúnak? Nézzük azokat az értékeléseket, amelyek magának a koalíció országain belül alakulnak. A Brit királyi nemzetközi kapcsolatok intézetének következtetése szerint, az USA Közel- és Közép-Keleten folytatott politikájának nyertese mindenekelőtt Irán, amely megszabadult engesztelhetetlen ellenségeitől (tálibok Afganisztánban és Szaddam Husszein rezsimje), és nem kellett a legkisebb anyagi és emberi erőforrást sem erre költeni.

A nagyhatalmak lehangoló tehetségtelensége, hogy egységes álláspontot dolgozzanak ki az iráni atomprogrammal kapcsolatban, Izrael „Hezbollah”-al vívott háborújának eredményei, a nézetkülönbségek mindezen kérdések tekintetében az ENSZ Biztonsági Tanácsában – mindez az iráni vezetőket a győztesek magaslatára emeli az iszlám világ szemében, elősegíti politikai kurzusuk további radikalizációját.

Következtetés: kialakult egy zsákutca, amelyre sem, az USA sem a Nyugat nem tudja, miként reagáljon.

Ötödször – mi történik azokkal az országokkal, amelyek potenciálisan képesek a terrorizmus új forrásaivá válni? A konfliktus bázisa, mint a terrorista eszmék és szervezetek kinevelésének táptalaja, mennyiségileg és minőségileg is szélesedik. Egyetértve a Világbank független értékelő csoportjának jelentésével, a „sebezhető” országok, - amelyekben a növekvő szegénység a terrorizmus megjelenésének és a fegyveres konfliktusok kialakulásának kockázatához vezet, - mennyisége az utóbbi három évben 17-ről 26-ra növekedett. A korábbi nemzetközi erőfeszítések pedig ezen országok megsegítésére elégtelennek bizonyultak és nem vezettek érzékelhető sikerhez.

Következtetés: Ezek az államok potenciálisan képesek az új terrorista központok bölcsőjévé és forrásaivá válni.

A nemzeti és a nemzetközi törvénykezés szigorítása a terrorizmus megakadályozásának és a „piszkos” pénzek átmosásának szférájában, az ellenőrzés erősítése az információáramlás vonatkozásában, kiegészítő intézkedések elfogadása a stratégiaileg fontos objektumok biztonságának biztosítására, katonai műveletek végrehajtása, a terrorizmust támogató államok „fekete listájának” összeállítása, és ezek ellen megfelelő ENSZ szankciók bevezetése – mindezek a nemzetközi közösség által meghozott intézkedések elégtelennek bizonyultak arra, hogy megakadályozzák a szervezett erőszak új fellángolását.

Röviden összefoglalva az elmondottakat, meg kell jegyezni, ***hogy az öt éves globális „terrorizmus elleni háború” eredményeként egyetlen probléma sem került megoldásra, mivel mindezek nem rendelkeznek egyszerű megoldással.***

Feltételezhető, hogy a rövid elemzés kísérletével bizonyított – a jelenlegi világ mennyire válik egyre jobban kölcsönösen függővé a globalizáció fejlődésének mértékében és válnak egyre inkább sebezhetővé az új kihívások és fenyegetések megjelenésére, amelyek régen transznacionálisakká váltak méretük és a globális voltak miatt. Ezek kölcsönhatása megjelenik az egyre újabb világméretű problémák és kemény ellentmondások megszületésében, amelyek a maguk részéről kitermelnek más negatív jelenségeket, olyanokat, mint a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, a transznacionális szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a törvénytelen migráció, emberrablások, stb. ***Az emberiség globális veszéllyel került szembe, amely képes magát megjeleníteni bárhol, bármikor és teljesen előre megjósolhatatlan módon.***

Oroszország felfogását a biztonságának és területi egységének fenyegetésének jellege és szintje a terrorizmus erőinek oldaláról, gyökeresen megváltoztatta a Beszlánban történt tragédia. Az Orosz Föderáció állami vezetésének egyik legfontosabb következtetése abban áll, hogy nem a szimptomákkal kell harcolni, hanem ezt a betegséget előidéző okokkal. Pontosan ezért vált az anti-terrorista stratégia alapjává a terrorizmussal szembeni ellenállás összekapcsolása az erőszakos jellegű intézkedésekkel. Hiszen csak az erővel történő reagálásra korlátozódva a megjelenő válságra, mi nem csak állandóan lemaradunk egy lépéssel, de nem leszünk képesek likvidálni a fejlődő szisztémát, amely a terrort a marginális egyedi esetekből globális fenoménná változtatta.

A nemzetközi terrorizmus jellemzőinek és elemzése és magyarázata lehetővé teszi következtetés levonását, hogy a különböző jellegű szélsőséges szervezetek terrorisztikus aktivitása a közeli időben megmarad, mint minimum a korábbi szinten, de a terrorista akciók méretei és földrajzi kiterjedése, láthatóan, szélesedni fog. ***Ezért az okok megszüntetése, melyek szülik a terrorizmust, elsőrendű és hosszú lejáratú feladat.***

Az Orosz Föderáció által az Európa Tanácsnak a terrorizmus megelőzéséről szóló Konvenciójának ratifikációja, „A terrorizmus elleni tevékenységről” szóló Szövetségi Törvény elfogadása és a későbbiekben a szövetségi törvénykezés összhangba hozatala az említett törvénnyel – ez az állam közvetlen válasza a nemzeti biztonság kihívásaira és fenyegetéseire, melyek a nemzetközi terrorizmusból indul ki. Az elfogadott törvények alapvető célja – terrorista megnyilvánulások megelőzése.

Mindenek előtt a preventív és megelőző intézkedések időbeni megszervezéséről és végrehajtásáról kell beszélni, amelyek kizárnák a terrorizmus megjelenésének feltételét, értelmetlenné tennék a terrorizmust. Úgy tűnik, hogy különös figyelmet érdemel a „terrorizmus” és a „terrorizmus elleni tevékenység” törvényben meghatározott fogalma.

A terrorizmus meghatározásra került, mint az erőszak ideológiája és a ráhatás gyakorlata az államhatalmi szervek, a helyi önkormányzatok és a nemzetközi szervezetek döntéshozatalára, melyek összefüggenek a lakosság megfélemlítésével és (vagy) más jogellenes erőszakos tevékenységi formákkal. A terrorizmus elleni tevékenység alatt értendő az államhatalmi szervek és a helyi önkormányzatok tevékenysége a profilaxis, a terrorizmus elleni harc és annak megnyilvánulásai következményeinek minimalizálása (likvidálása) tekintetében.

Az idézett megfogalmazásokban kifejezésre jut az orosz szakértői társadalom véleménye és igazolásra az egységes értelmezése a fent említett általános elvek egyikének arról, hogy a terrorizmus elleni tevékenység hatékony állami rendszerének alapját a profilaxisnak, a megelőzésnek, megszakításnak és a terrorista megnyilvánulások likvidálásának időben meghozott állami intézkedéseinek összessége alkotják.

Az elfogadott antiterrorista törvény egymással kölcsönhatásban lévő jogszabályok rendszerét hozza létre, melyek meghatározzák a kötelességét elsősorban az orosz hatalmi vertikum alanyainak, ezen belül a Fegyveres Erők alkalmazásának rendje az OF Elnökének biztosított maximális felhatalmazással, hozzájárul az államon belül a biztonság egyik legfőbb fenyegetése elleni tevékenység hatékony rendszerének létrehozásához. Látható, hogy el kell gondolkodni a tevékenység taktikájáról, a Fegyveres Erők e fenyegetés semlegesítésére bevont egységeinek és csapatainak szervezeti struktúrájáról.

Befejezőként szükséges aláhúzni, hogy a mai politikai, gazdasági, szociális és egyéb körülmények között az orosz társadalom szilár és stabil fejlődése biztosításának legfontosabb problémáinak hatalmas komplexumában az egyik kulcsfontosságú probléma helyesen értelmezni a nemzeti biztonságot és ésszerű megközelítése biztosítása rendszerének felépítésének.

Norvégia különleges alakulata (Forsvarets Spesialkommando – FSK)*

A norvég különleges alakulat történetét a Második Világháborútól szokás számítani. Három csoportról van szó, melyek akkoriban a különleges alakulatok taktikáját alkalmazták: Company Linge (Linge század), „Shetland csoport” és az észak-norvégiai Finnmark körzetének partizánjai.

Az FSK katonája Mazar-e-Sharifban

Az FSK reklámkiadványából

NORSOF járőr Afganisztánban

Afganisztán

Afganisztán (A fotók forrása az FSK honlapja)

* Forrás: www.agentura.ru Defence and Security studies 01/2007 Tom Robertson „Making New Ambitions Work, The Transformation of Norwegian Special Operations Forces”

A „Linge század” és a „Shetland csoport” a háború kezdeti szakaszában került létrehozásra a brit hatóságok által a Special Operations Executive (SOE) keretében. Special Operations Executive – ez egy titkos szervezet, melyet 1940-ben Churchill hozott létre „az ellenség által megszállt területeken szabotázs és felforgató tevékenységre és kiképzett emberek sejtjeinek megalakítására az ellenálló csoportoknak történő segítségnyújtásra” (Records of Special Operations Executive, the National Archives). Későbbiekben a két csoport feletti parancsnokság átadásra került a Londonba menekült norvég kormánynak. Ugyanakkor azok szerepe és feladatai a háború során nem változtak. A harmadik csoport, Finnmark partizánjai, kevésbé ismert, mivel ők a szovjet csapatok parancsnoksága alatt tevékenykedtek.

Kezdetben a „Linge század” a brit kommandósok mintájára került kiképzésre – rajtaütéses műveletekre. Ez a koncepció 1941. végére megváltozott, bár a század sikeres rajtaütésekben vett részt Norvégiában. A század alapítója Martin Linge elesett az egyik ilyen rajtaütésben 1941. decemberben.

A század kiképzését átirányították a harci cselekmények irreguláris módszerekkel történő folytatására hangsúlyosan az ügynökök telepítésére, akik az ellenállás helyi csoportjait kellett létrehozni. A cél egységes ellenállási mozgalom megteremtése volt, amely támogatást nyújt a szövetségesek feltételezett Norvégiában való partraszállása idején, képes támadni az ellenség kommunikációját, szabotázs akciókat folytatni, megvédeni a fontos objektumokat a németek visszavonulásakor és biztosítani az országban a stabilitást a németek kapitulációja után. Janes Christian Hauju szerint, aki a „Milorg” norvég ellenállási mozgalmat irányította és 1945-52-ben Norvégia védelmi minisztere volt, a „Milorg” alapvetően a „Linge század” segítségének köszönhetően volt lehetséges. A „Linge század” legismertebb művelete: támadás 1943-ban a nehévíz gyártó üzem ellen Rjukanban (úgy tartják, hogy ez vált az egyik okaként, amiért Hitlernek nem sikerült létrehoznia az atombombát).

A háború során 540 operátort képeztek ki, 51 elesett a harcokban hetet elfogtak. Néhány operátor a felkészítés során esett el, ami mutatja a kiképzés valóságának magas szintjét.

A „Shetland csoport” a britek kísérlete volt, hogy megszervezzék és felhasználják az Északi-tenger egész térségének menekültjeit, akik kénytelenek voltak elhagyni otthonaikat a német támadás után. Norvégia kapitulációja után 1940-ben a halászokat felhasználták mind a brit katonák, mind a helyi lakosok evakuálására. Ugyanennek az évnek novemberében Michael őrnagy Shetlandba érkezett azok tevékenységének megszervezése érdekében. Feladata volt egy szervezet létrehozása, amely képes észrevétlenül átszállítani ügynököket Norvégiába, a visszaúton pedig menekülteket hozni. 1942-ben a „Shetland csoport” műveleteit, csakúgy, mint a „Linge század”-ot már a norvég kormány irányí-

totta. 1943-ban a „Shetland csoport” a norvég haditengerészeti flotta különleges alakulata lett. Ekkor a „Shetland csoport” diverziós műveletekben is részt vett. 1942-ben Leif Larsen, a csoport legismertebb tisztje megkísérelte a „Seriota” kétszemélyes torpedó segítségével megtorpedózni a „Tirpitz” német hadihajót. Ugyanakkor a vihar megakadályozta a kísérletet. Később a „Shetland csoport” harcosai amerikai tengeralattjárókról tevékenykedtek, ami jelentősen növelte azok hadműveleti lehetőségeit.

A magas kockázat és a nehéz éghajlati körülmények következtében a csoport nagy veszteségeket szenvedett. 1942-43. telén a németek több hajójukat is elsüllyesztették, megsemmisítve a „Shetland csoport” 30 harcosát. A legnagyobb veszteséget egy nap alatt a csoport 1941. októberben szenvedte el, amikor elsüllyesztették a „Blia” nevű hajót 43 fős legénységével.

A harmadik csoport, „Finnmark partizánjai” menekültekből állt, akik a német megszállás után menekültek keletre. Ezt a csoportot az NKVD szervezte és képezte ki. Bár műveleteik már 1940. végén megkezdődtek, általában tevékenységüket csak 1941-44. években értékelik. A partizán műveletek Tromsében és Finnmarkban összpontosultak, Norvégia két legészakabbra fekvő területein.

Az NKVD soha nem koordinálta partizán tevékenységét a norvég hatóságokkal, mint azt tették a britek. Ugyanakkor a partizánok kénytelenek voltak aláírni egy egész életre szóló megállapodást a szovjet hírszerzéssel. Ennek eredményeként a háború után ezt a csoportot kémkedéssel gyanúsították, és háború alatti tevékenységüket a norvég fél nem ismerte el 1995-ig, amikor először tesznek róluk említést. Ezzel együtt, a partizánok komoly segítséget nyújtottak a 14. szovjet hadseregnek a litszevszki fronton.

A partizán műveletek a német objektumokkal kapcsolatos felderítői feladatokra összpontosultak, ügynöki hálózatok létrehozására, a német bázisokról szóló információgyűjtésre. A műveletek végrehajtási zónája, amely 1000 km-re feküdt az északi sarkkörtől, végtelenül szegény faunájú, ami megkönnyítette a partizán csoportok felderítését. Ezen kívül, a partizánok átdobása nyáron lehetetlen volt, amikor 24 órán keresztül világos van, a tél pedig olyan kegyetlen volt, hogy még tengeralattjáróról való partraszállás is rendkívüli nehézségekbe ütközött.

Az ügynöki hálózat létrehozásának első kísérleteit a német kémelhárítás gyorsan felderítette, alapvetően a norvég települések lakosságának átláthatósága miatt. A szovjet hírszerzés levonta a következtetést, hogy az állandó partizánháború lehetetlen.

A hadászati hírszerző csoportok kezdetben jóval sikeresebbek voltak. Az elszigetelt partszakaszon kirakott csoportok általában három fő operátorból állt,

küldetésük hat hónapig tartott. Éppen az ő tevékenységük vezetett el a szovjet csapatoknak a 70 ezres Wehrmacht csoportosítás sikeres szétveréséhez Finnmarkban és Észak Finnországban.

Ennek eredményeként a szovjet légierő sikeres csapásokat hajtott végre a német raktárak, bázisok, erődítések ellen. A háború kezdeti szakaszában a németek nem nagyon kötötték össze a sikeres szovjet csapásokat a hátszágukban lévő diverzánsokkal. 1942. végén ez a tény szemmel láthatóvá vált a német parancsnokság számára, és akkor a német kémelhárítás egy kémelhárítási művelet-sorozatot kezdett. Két ilyen művelet – Mitternachtsonne és Tundra – eredményeként Kelet-Finnmarkban a hírszerzői hálózat nagy része felderítésre került.

A szovjet hírszerzés által kiképzett partizánok pontos száma mind a mai napig nem ismert, de különböző értékelések szerint mintegy 75 fő lehetett. A partizánok veszteségei jóval komolyabbak voltak, mint a másik két csoporté. Ragnar Ulster norvég történész úgy véli, hogy 35 meghalt vagy kivégezték, az elmenekültek és fogságba esettek ezt a számot csaknem a 100 %-ig növeli.

A hidegháború

A II. világháború befejezését követően hamarosan a különleges alakulatok nagy részét feloszlatták. Ez a folyamat nem volt különleges Norvégia számára, akkor úgy tartották, hogy a „különleges” erők nem szükségesek az új védelmi szisztémában, beleértve az atomfegyvereket is.

Az MJK és HJK bölcsőjét az '50-es és '60-as évek elején találhatjuk meg. Mindkét alakulat a hagyományos fegyveres erők keretében szerveződött.

Haerens Fallskjemjegerskole (HFJS), a jelenlegi HJK elődje, 1962-ben került létrehozásra, mint kiképző központ Norvégia hagyományos hadserege állományának ejtőernyős kiképzésére. 1966-67-ben az iskola, amely az Oslo közelében lévő Trandume városban települt, megkezdte saját fallskjemjeger-tropp alakulatának kiképzését, egy ejtőernyős szakasznak, melynek rendeltetése felderítés és diverziós cselekmények végrehajtása az ellenség hátszágában a hagyományos konvencionális hadsereg számára elérhetetlen területen. A szakasz állományát sorozottakból válogatták egy éves szolgálatot követően. Egyidejűleg az iskola megváltoztatta az elnevezést Haerens Jegerskolera.

Marinejegerlaget, az MJK elődje, 1968-ban alakult bár gyökerei korábban is léteztek. A nemzeti hírszerző szolgálatra nagy hatással voltak az olasz és brit víz alatti diverziós műveletek a II. világháború idején. A nemzeti hírszerző szolgálat pénzügyi segítségével 1953-ban bocsátották ki a frogmenek első osztályát. A felkészítési program bázisává az U.S. Underwater Demolition Teams vált. Az alakulat feladatai folyamatosan bővültek, magába foglalva a robbantási

technikákat, a mélyvízi búvárkodást, a vízből mentést, stb. és 1968-ban döntést hoztak a frogmenek két szervezetre való felosztására. A diverziós funkciókat a Marinejegerlotra (MJL) osztották, a diverzánsokkal való harc funkcióját – Minedykkertroppenre. Az MJL kiképzésének része volt az ejtőernyővel történő deszantolás. Ebből a célból 1965-ben együttműködés kezdődött a HFJS-sel. A műveleti elképzelés az volt, hogy az alakulatot a hajókhoz vagy a kikötőhöz minél közelebb dobják le, a művelet után pedig a különleges alakulat tagjait a partraszálló deszant segítségével szedik fel.

Hagyományosan mindekét alakulat – MJL és HFJS tevékenységi szférájukat földrajzi elv alapján osztotta fel – következésképpen tengeri és szárazföldi. A norvég politikai vezetés 1978-ban megparancsolta a hadseregnek hozzanak létre terrorelhárító alakulatot, amely köteles volt támogatás nyújtani a rendőrségnek az Északi-tengeren a norvég kőolajtermelő objektumok elleni terrortámadás esetén. A part menti talapzaton az ilyen műveletek az Igazságügyi minisztérium és a rendőrség illetékességébe tartoznak. Ennek eredményeként a hadsereg megalakította a HJS-en belül a Fosvarets Spesialkommandot (FSK). Ez az alakulat 1984-ben érte el teljes műveleti készenlétét. Az FSK megalakítása oda vezetett, hogy jelenleg a HJS előtt két feladat áll: 12 hónapos felkészítő tanfolyam az ejtőernyősök számára és tengeri terrorelhárító műveletekre történő kiképzés, ami egyre aktuálisabbá válik.

Számításba véve a terrorelhárításra helyezett hangsúlyt, a HJS nem volt képes végrehajtani a különleges alakulat hagyományos funkcióit, mivel az ejtőernyősök csak a műveletek korlátozott fajtáit képesek teljesíteni. Ezzel egy időben az MJL harcosainak felkészítése már magába foglalta a parti műveletek végrehajtását. Ennek eredményeként a két különleges alakulat közötti különbség kezdett elmosódni. Bár az MJL a Haditengerészet műveleteinek végrehajtására összpontosított, a HJS pedig az ejtőernyősök szárazföldi műveletekre történő felkészítésére, nem igazán volt világos, miben különbözik azok taktikája és technikája a különleges művelet végrehajtásának végső szakaszában. Következésképpen mindkét alakulat kezdettől rendelkezett egymást átfedő feladatokkal.

A vezetési struktúra a háborút követően a szolgálati alárendeltség – aki-nek az állományába az alakulat tartozik – elvétől az egységes parancsnokságnak történő alárendeltségi változott. Ezen a területen a kulcs esemény az 1971-ben Defense Command Northerm Norway megalakítása volt, a különleges műveleti erők egységes parancsnokságának alap gondolatával. Ennek a szervezetnek a létrehozása Bodoban a Hauge II bizottság munkájának eredménye volt 1967-ben, amely azt javasolta, hogy hozzanak létre két nemzeti parancsnoki központot – egyet észak Norvégiában és egyet délen. A felelősségi zónákat a 65 szélességi kör mentén osztották meg. A parancsnoki központok a védelmi miniszter alárendeltségébe tartoztak. Az MJL alegységei Ramsundban állomásoznak a '70-es évek kezdetétől, ezért az észak Norvégia haditengerészeti erők főparancsnoká-

nak alárendeltségébe kerültek, aki ugyanúgy az észak Norvégia fegyveres erőinek főparancsnoka alárendeltségébe tartozik, akinek a felelősségi körzete a 65 szélességi kör mögötti területek.

Észak Norvégia Fegyveres Erői főparancsnoksága vezérkaránál 1979-ben létrehozták a speciális műveletek csoportfőnökségét, melynek keretében az MJL és a HJS közös műveleteket kezdtek begyakorolni. Más országok különleges alakulatait, melyek akkoriban a közös gyakorlatokon vettek részt, szintén ebből a központból ellenőrizték. Ez a helyzet 2002-ig fenn állt. A hidegháború vége felé a norvég különleges műveleti erők funkciói a műveletek operatív színvonalára összpontosultak, beleértve a hírszerzői információgyűjtést és a rajtaütéseket az ellenség mélységi területein. A védelmi koncepcióval összhangban ezek az alegységek saját területen kellett volna, tevékenykedjenek abban az esetben, ha a hidegháború „forróvá” válik.

A hidegháború után – napjaink

A hidegháború befejezése után diszkusszió kezdődött Norvégia speciális alakulatainak helyéről és szerepéről. Mindenek előtt, a területvédelmen alapuló nemzeti stratégia megfelelőségéről folyta a vita. Az ország gazdasági helyzete is megváltozott, rákényszerítvén a fegyveres erőket lehetőségeik átértékelésére: 1993-2000 években a kormány elfogadott 13 javaslatot a különböző alakulatok leépítéséről és összevonásáról.

Ugyanakkor a különleges alakulatok ebben az időszakban, ellenkezőleg, fejlődtek. Az MJL hagyományosan szerény költségvetéssel rendelkezik alacsony létszámának köszönhetően. A HJS szerepe a terrorizmus elleni harcban szintén segített megőrizni alegységeit. 1997-ben az MJK (még 1991-ben az MJL átnevezésre került Marinejegerkommando – MJK) 40 fős állandó állományúból állt, mozgósítás esetén 160 harcosra bővült. A HJK-ban (1997-ben a HJS-t szintén átnevezték új elnevezést kapva Haerens Jegerkommando – HJS) állandó állománya – 90 fő, mozgósítás esetén – 210 fő. A HJK főhadiszállása 1997-ben áthelyezésre került az amerikai táborba Rena-ba Osterdalen mellett. A NORSOF terminológiát első alkalommal 2001-02-ben, Afganisztánban a műveletek idején használták mindkét alakulat számára, és most már ez az elnevezés él tovább. A HJK-t 2006-ban hivatalosan is átnevezték Fosvarets Spasialkommando/Haerens Jegerkommando-vá (FSK/HJK).

Nagyon kevés információ származik a hivatalos forrásokból az alakulatok jelenlegi műveleteiről. Ám köztudott, hogy az MJK és a HJS részt vettek a NATO műveleteiben a Balkánon, a HJK pedig hírt adott saját honlapján arról, hogy 1996-tól vesz részt a nemzetközi műveletekben.

A hidegháború utáni időszak jellemzője a nemzetközi műveletekben való részvétel. Igaz, a NORSOF esetében, ez a tendencia nem olyan szemmel látható, mert a norvég különleges alakulatok hosszú történelemmel rendelkeznek a hasonló műveletekben az ENSZ különböző misszióinak keretében. A Balkánig, a norvég hadsereg részvétele a béketeremtő műveletekben általában a konkrét missziók számára önkéntes alapon létrehozott különleges alegységekben rejlett. Általában az ilyen alegységek nem vettek részt harci cselekményekben, annak ellenére, hogy esetenként az ilyen missziók jóval veszélyesebbnek bizonyultak, mint előzetesen feltételezték, például, Izrael dél-libanoni behatolása 1982-ben, amikor a norvég béketeremtők a tűzvonalban találták magukat. Ugyanakkor a norvég fegyveres erők hagyományosan védelmi jellegűek és a balkáni konfliktusban való részvétel után levonták a következtetést, hogy meg kell változtatni a stratégiát, növelve a különleges erők lehetőségeit.

Nagyon kevés információ van a norvég speciális alakulat műveletéről Afganisztánban. Ám közismert, hogy 2001. októbertől a különleges alakulat feladata alapvetően az, hogy elfogja az ellenség csoportjai és fegyveres szervezetei vezetőit. Ugyancsak ismert, hogy a NORSOF harcosai kitüntetések kaptak az amerikai parancsnokságtól a közös műveletekben való részvételért, Dall Daely altábornagy, az US Special Operations Command tisztje 2002-ben kijelentette, hogy „még a mi saját különleges alakulatain sem mindig érték el a felkészültség NORSOF-nál meglévő szintjét”.

Magában Norvégiában a HJK tartja szerepét, mint terrorelhárító alakulat, amely köteles a tengeri határokon túl tevékenykedni. Ennél a HJK-nak szemmel láthatóan lehetősége van a hasonló műveletekben való részvételre az országon belül, de a hadsereg támogatása a rendőrségnek az ilyen esetekben korlátozott. A hadsereg csak abban az esetben segíthet a rendőrségnek, amennyiben az adott helyszínen a rendőrség nem rendelkezik elegendő emberrel és technikával. Itt megmarad a probléma, hogy két alakulat felelősségi zónája fedi egymást – a HJK is és az MJK is részt vettek a Balkánon és Afganisztánban, a műveletekben, valamint egyaránt felkészültek a terrorellenes műveletek tengeren való végrehajtására. A helyzet, hogy annak ellenére, miszerint a HJK – kimondottan a tengeri terroristaelhárító műveletek végrehajtására rendeltetett alegység, az MJK-k szintén képesek funkcióik alapján a haditengerészeti támogatására. Hiszen a hagyományosan tengerről történő behatolási művelet ez része a tengerészeti erők különleges műveleti felkészítésének, mint a flotta harcászati támogató erejének.

Pakisztán speciális szolgálatait*

Hírszerző közösség rendszere

Hírszerzési Iroda (Ehtesab)

Védelmi minisztérium

Tárcaközi Hírszerző Igazgatóság (ISI)

Hadsereg

Katonai hírszerzés (MI)

Speciális szolgálatok csoportja

Pakisztán Főinspektora

Belügyminisztérium

Szövetségi nyomozó hatóság

Kábítószer ellenőrzési hadosztály

Pakisztán elnöke Pervez Musarraff tábornok 2004. október 04-én, kinevezte a Tárcaközi Hírszerző Igazgatóság (ISI) új főigazgatóját. Az Asbak Kani altábornagy lett, aki addig – Rawalpindiben volt hadtest-parancsnok. Az ISI ex-főnöke, Ehsan-ul-Hak újabb csillagot kapott vállapjára és a Vezérkari főnökök egyesített bizottsága elnöki posztját (ő váltotta Muhammad Aziz Hant).

Ezen kívül, a Karachi hadtest ex-parancsnoka Ehsan Salim Haiat altábornagy lett Musarraff helyettese a hadsereg irányítását illetően. Hét vezérőrnagy kapta meg az altábornagyi rendfokozatot. Miután megkapta a harmadik csillagát a vállapjára, Imtiaz Husszein megmaradt a hadsereg fegyverzeti és beszerzési főparancsnoka, az új altábornagy, Vasim Ashraf a főhadsegéd posztjára került kinevezésre.

Öt új altábornagy váltotta a legfontosabb hadtestparancsnokokat. A Rawalpindiben állomásozó hadtestet Selahudin Satti vezeti, a Karachi hadtestet – Saed Athar Ali, a második csapásmérő Multana hadtestet – Muhammad Afzal Muzaffar, a Kvettében állomásozó hadtestet Hamil Rabnawaz, a Gudzsranwalban állomásozót – Muhammad Sabir, irányította a katonai hírszerzést. A helyi megfigyelők megjegyzik, hogy Musarraff nyugdíjba küldte a két utolsó, még a hadseregben megmaradt felső vezetőt, akik a hatalomra segítették őt az 1999. októberben végrehajtott vérnélküli katonai hatalomátvétel idején – Muhammad Aziz Khan és Muhammad Jusuf Khan altábornagyokat.

---

* Forrás: www.agentura.ru/dossier/pakistan

Történelem

A XI. század végén, az első Keresztes háború tetőpontján, Kurdisztán hatékonyan védhető hegyeiben, Alamut erődjében feltűnik a gyilkosok titokzatos szektája, akiket asszaszinoknak neveznek. A legendás Hassan as-Sabah irányította őket, vagy ahogyan őt a kortársak nevezték, a „a Hegy Öregje”. Neki sikerült létrehozni egy hatalmas és erős szervezetet, amely a középkori világ minden részébe küldött bérgyilkosokat, valamint ellenőrizte a legfontosabb kereskedelmi útvonalakat, beleértve a kábítószerét és a rabszolga-kereskedelmét is. Kilenc évszázad múltán, a XX. század '80-as éveiben az új keresztes háború hullámai – ezúttal az USA a Szovjetunió ellen – a történelem egy újabb monstrumát vetették partra, amely az ISI rövidítésről ismert. Emögött a megnevezés mögött a pakisztáni Tárcaközi hírszerzés (ISI) rejtőzik. Ez a szervezet hatalmas területre terjesztette ki tevékenységét – Észak-Afrikától Dél-kelet Ázsiáig. Gyakorlatában megtalálható az asszaszinok teljes arzenálja: politikai gyilkosságok, összeesküvések, felkelések szervezése, kábítószer-kereskedelem, stb. Az ő eredményei, közé lehet sorolni az afgán mudzsahedinnek és tálibok mozgalmának létrehozását és támogatását, Kasmírban a háború irányítását, valamint a Tádzsikisztánban és az Észak-Kaukázusban az iszlám szélsőségesek tevékenységének elősegítését.

Az indiai „bumeráng”

Néhány hónap alatt már második alkalommal utazott Islamabadba február végén a CIA főnöke George Tenet. A vizit fő célja tárgyalások folytatása Pakisztán Elnökével Musarraffal és a Tárcaközi hírszerzés (ISI) vezetőjével Ehsan ul-Hakommal. Tájékozott arab forrás szerint ott a pakisztáni hírszerzésnek a „régióban a különböző vallási erőkkel a változó helyzetnek megfelelő” kölcsönös együttműködésének kérdéseit vitatták meg. Tenet kritizálta az ISI „öntevékenységét”, felsorolva e speciális szolgálat legutóbbi műveleteit, melyeket Islamabad nem egyeztetett az USA-val. Tenet véleménye szerint az USA Közép-Ázsiában és a Kaukázuson túli politikájának aktivizálódásának körülményei között Washington egyik legfontosabb régiós partnerének nincs joga kompromittálnia magát és a Fehér Házat „ennyire át nem gondolt és időszertlen cselekedetekkel”.

Többek között a nyugat-indiai Gudzsarat államban a helyzet destabilizációjára irányuló jól szervezett provokációról van szó. Ez február 27-én került végrehajtásra egy személyvonaton történő terrorcselekmény formájában, melynek eredményeként 58 indiai égett el. Ennek előkészítését Musarraf elnök régi harcostársa, Mohammad Aziz Khan altábornagy felügyelte, végrehajtója pedig az ISI „Északi műveletek Osztályának” ügynökei voltak a „Hezb-i Harakat-i-Jihad” extrém szervezetből.

Minden, a legapróbb részletekig, átgondolásra került, sőt a művelet végrehajtásának napja is. Pontosán február 27-én Afganisztán ideiglenes kormányának fele Hamid Karzai tárgyalásokat folytatott Delhiben a kétoldalú együttműködésről, ezen belül a kabuli rezsim új erőszakszervezeti struktúrájának kialakításáról.

Ugyanakkor az indiai speciális szolgálatok viszonylag gyorsan letartóztatták ennek az akciónak az egyik végrehajtóját. Ezt követően a helyi kémelhárítás munkatársai egy egész műveleti akciósorozatot hajtottak végre, melyek az ISI-nek az ország nyugati- és észak-nyugati körzeteiben lévő ügynöki hálózatai ellen irányultak. A pakisztáni hírszerzés több ügynökét tartóztatták le az iszlám radikálisok közül (például, a terrorista csoportosulás, a „Tehrik ul-Mudzsaheddin” harctéri parancsnoka Abed al-Gazali), valamint néhány hivatásos munkatársát, többek között Gul Zarint és Sultan Mahmudot, akik diplomáciai fedéssel dolgoztak Delhiben. A letartóztatások és a pakisztáni ügynökök nyilvános beismerései lehetővé tették Islamabad hivatalos megvádolását a terrorizmus támogatásával. Az indiaiak a letartóztatásokat kimondottan Musarraf Washingtonban és Tenet – Islamabadban tett látogatásának tükrében hajtották végre. Gyakorlatilag Delhi igyekezett „segíteni” Musarrafnak Pakisztán utóbbi évek lehangosabb politikai akciójának megvalósításában – az ISI személyi és strukturális reformjában.

Sikerés hamisítás

A napokban az USA és Európa legnagyobb újságjai tájékoztatást adtak az ISI munkatársainak tömeges elbocsátásáról, több osztályának és, valószínűleg, még az egész speciális szolgálat bezárásáról. A nyugati kommentátorok véleménye szerint a pakisztáni hírszerzésen belüli változások Musarraf elnöknek az iszlámistákkal való mindennemű kapcsolat felszámolására és Washingtonnak a terrorizmus elleni harcban való támogatására vonatkozó elvi döntésének a következménye volt. Ennek megfelelően az amerikai tömegtájékoztatási eszközök hozzájárultak a pakisztáni elnök arculatának, mint „liberális és nyugatbarát” vezetőnek az alakításához.

Február közepén az ISI struktúrájában valóban végbementek bizonyos változtatások, ugyanakkor azok okai lényegesen mélyebb jellegűk voltak. Mindenekelőtt ez a régió általános helyzetének megváltozásával állt kapcsolatban, különösen Afganisztánban és a volt Szovjetunió közép-ázsiai köztársaságaiban. A '90-es évek közepén az ISI itt alapvetően a pastun törzsek vahhabitáira, valamint a vallási és nemzetközi iszlámista szervezetekre (az „Al-Qaida” által vezetettek) és pakisztáni szövetségeseikre (különösen „Jamaiat Ulema-i-Islam” és „Jamaiat-i-Islami”) támaszkodott. Ugyanakkor ma az ilyen stratégia igen idejétmúlt. Az utóbbi fél évben nem csak hogy megváltozott a helyzet Afganisztánban, ahol megnőtt az ország északi nemzetiségeinek (tádzsikok,

hazarák, és mások), valamint Oroszország és Irán szerepe. Az ISI számára a leglényegesebb faktorrá Islamabad fő stratégiai partnerei – USA és Szaúdi Arábia – regionális politikájának felülvizsgálata vált. Az ISI-ben a kádercserék érintették a középszintű tiszti állományt és főként az ISI Észak-Kaukázusban, Közép-Ázsiában és Afganisztán északi részén végzett munkájával volt kapcsolatban. A velük kapcsolatos információkat Islamabad szigorú titokban tartotta. A Tárcaközi Hírszerzésnél október elején végrehajtott kádercserék ellenkezőleg széles nyilvánosságot kaptak a nyugati tömegtájékoztatási eszközökben a megfelelő „propaganda” biztosításával.

Akkor Musarraff leváltotta beosztásából az ISI főnökét Mahmud Ahmadot, aki 1999-től irányította a hírszerzést. Egyébként, három évvel az októberi puccs idején ő, a 111. brigád parancsnokaként, irányította a leváltott miniszterelnök letartóztatását, majd ugyan annak a Musarrafnak a kreatúrájaként váltotta Navaz Sarif emberét – Zia ud-Dina altábornagyot – az ISI vezetői posztján.

Figyelmet érdemlő, hogy Mahmud Ahmad egyik utolsó feladata az USA-ban tett látogatás volt, pontosan egy héttel a szeptember 11-i terrorcselekményt megelőzően. Ott tárgyalásokat folytatott a CIA, a Pentagon és a külügyminisztérium vezetésének képviselőivel. Visszatérve Washingtonból az ISI főnöke azonnal Kandaharba utazott a már említett Mohammad Aziz Khannal és Szaúdi Arábia islamabadi követével Ali al-Assirivel.

Már a leváltása után az indiai speciális szolgálatok elterjesztették az információt, hogy Mahmud Ahmad érintett volt az USA-ban terrorcselekményeket végrehajtók finanszírozásában az ISI által felügyelt „Harakat ul-Modzsaheddin” iszlám szervezeten keresztül.

Az amerikai sajtóban megjelent, hogy pontosan „az iszlám fanatikusokkal való kapcsolata miatt” váltották őt fel a pastun Ehsan ul-Hak altábornaggyal, aki „kiegyensúlyozott nézeteiről volt ismert” Kinevezéséig a hadsereg hadtestét vezette Peshawarban, ahol megerősítette kapcsolatait az észak-nyugati határmenti tartomány sok vallási és törzsi vezetőjével. Ezen kívül, Ehsan ul-Hak személyesen ismerte gyakorlatilag a hazai és szaúdi-arábiai erőszakszervezetek vezető beosztású tisztjeit. A múltban az ISI új főnöke szintén betöltötte a katonai hírszerzés vezetőjének posztját, ahol szoros kapcsolatokat alakított ki az USA speciális szolgálatainak vezető beosztású képviselőivel.

A Tárcaközi hírszerzés vezetésének cseréjével egy időben felmentették beosztásából a hadsereg vezérkari főnökének első helyettesét, Mohammad Aziz Khan altábornagyot. Navaz Sharif 1997-ben történt hatalomra jutását megelőzően ő volt az ISI főnökének helyettese, majd Musarraff áthelyezte a hadsereg vezérkarához, a katonai hírszerzési főcsoportfőnökséghez. A '90-es évek közepétől a múlt év őszéig a hivatalos beosztásától függetlenül Aziz Khan felügyelte

a koordinációs központ (az ISI „északi műveletek osztályán” belül), amely felelt a hírszerzésnek és a hadseregnek az un. „Iszlám Hadsereg” állományába tartozó terrorista szervezetekkel („Al-Qaida”, „Harakat ul-Modzsaheddin”, „Laskar-i Toiba” „Jais Mohhamad”) való kapcsolataért. Lahorban lévő főhadiszállásáról tevékenykedve ugyancsak Aziz Khan felelt a kábítószer-kereskedelem területén a tálibokkal való együttműködésért.

Múlt év októberében Mohammad Aziz Khant Musarraf kinevezte a hadsereg vezérkari főnökei Bizottságának elnökévé. Ugyanakkor, adataink szerint, Aziz Khan továbbra is kapcsolatokkal rendelkezik az „Északi műveletek osztálya” irányában.

A nyugati sajtó adatai szerint, pontosan az ISI ezen osztályát, amely felelős az afgán és kasmíri irányért, csökkentették a legnagyobb mértékben az elmúlt februárban. A Tárcaközi hírszerzés reformja mintegy 40 személyt érintett. Közölték, hogy teljesen bezárták azt az alosztályt, amely több mint 30 éven keresztül specializálódott a hírszerző és diverziós-felforgató tevékenységre Afganisztánban. Most pedig, az új kabuli rezsिम iránti jó szándéktól indítva, Musarraf látszólag szétkergette valamennyi tapasztalt munkatársát, lemondva az általuk a munkavégzés éve során létrehozott ügynöki hálózatról...

Valójában az ISI-ből „elbocsátottak” többsége nyugállományba kellett vonuljon. Igaz, egyes munkatársakat az iszlámista szervezetekkel való közeli kapcsolatuk okán távolítottak el a szolgálatból, akik a külföldi támogatásra támaszkodva a Musarraf rezsिम ellen irányuló politikát folytatnak. Ugyanakkor ez inkább belső intrika, mint az extrémizmussal szembeni harc. Az „Északi műveletek osztálya” dolgozóinak többségét egyszerűen áthelyezték a katonai hírszerzés állományába (ezen belül a már említett a hadsereg vezérkara mellett működő főcsoportfőnökséghez) és a kémelhárításhoz.

Emellett Musarraf és közeli környezete, egyáltalán nem készül megfordítani speciális szolgálataik tevékenységét sem Kasmírban, sem Afganisztánban. Ellenkezőleg, Islamabad a munka aktivizálása mellett döntött ezekben az irányokban, csak már más arculattal. Mint korábban is, felhasználásra kerülnek a nemzetközi és regionális szervezetek. A pakisztáni speciális szolgálatok 2001. február 24-én bejelentették négy, állítólagosan India számára dolgozó terrorista letartóztatását. Erről, mint azt a RIA „Novosztyi” tudósítója közölte, NNA ügynökség tájékoztattott.

Az NNA állítja, hogy a különleges harci csoport” vezetője, egy bizonyos Abid Husszein már beismerte, hogy nem csak hírszerzői információkat adott át az indiai hírszerzésnek, hanem társaival együtt Delhi közvetlen utasítására egy sor robbantás hajtottak végre Pakisztán különböző városaiban. Ezért neki

busásan fizettek és minden akció után, átjutatták indiai területre, állt a közleményben.

A terroristák, vallomásuk szerint, robbantásokat tervezte személyszállító vonatokon, valamint autóbusz állomásokon, közölte a pakisztáni hírügynökség. Az elmúlt év októberben Pakisztán biztonsági erői 17 indiai ügynököt semlegesítettek, akik közül kettőt az ország különleges antiterrorista bírósága halálra ítélt.

Az iszlám terrorizmus terjeszkedésének földrajza*

Paul Pillar a Georgetown University Biztonsági Problémák Kutatási Programjának munkatársa. Megelőzően 28 évig dolgozott a CIA-nál. A terrorizmus tanulmányozására szakosodott. Több könyv szerzője. (Vele készült az alábbi interjú)

- A terrorizmus gyakorlatilag az emberiség történelmének egész időszakában létezett. Különbözik-e napjaink terrorizmusa az elmúlt évszázadok terrorizmusától?

- Az utóbbi negyed században a nemzetközi terrorizmus jelentősen megváltozott. Itt két fő tendenciát lehet kiemelni. Először – az államok egyre kevésbé aktívan és kényszeredetten támogatták a terrorizmust. Korábban egyes rezsimek – például, Libiában, Szíriában és Észak-Koreában léteztek – voltak a nemzetközi terrorizmus legfőbb specialistái-gyakorlati támogatói. Most ezek az országok teljesen felhagytak a terrorizmus és terroristák felhasználásával, illetve kardinálisan csökkentették aktivitásukat ebben a szférában. Még Irán is, amely eddig a terrorizmus aktív szponzora volt, felhagyott egyes terrorista módszerek alkalmazásával, például, a külföldön rejtőzködő disszidensek meggyilkolása. Ma a terrorizmus, alapvetően, különböző nem állami csoportok és csoportosulások körében zajlik.

A másik alapvető tendencia – a vallási terrorista szervezetek jelentőségének növekedése, különösen a radikális iszlamistáké. Ők kardinálisan különböznek a „világiaktól” és jelentős mértékben a megelőző évtizedek „baloldali” terrorista csoportosulásaitól.

---

* Forrás: Washington ProFile (24.09.2007.) www.agentura.ru.

- Miként változott az iszlám terrorizmus a 2001. szeptember 11-i terrortámadás után?

- Az iszlám terrorista földalatti mozgalom felnőtt, földrajzilag jóval elterjedtebbé vált – mindenek előtt az új tagok beszerzésében és a műveletek végrehajtásában. Ezen kívül, sokkal decentralizáltabb lett. Az iszlám terrorista szervezetek ma ugyan azon tényezők kölcsönhatására folytatják fejlődésüket, mint amelyek azokat mindig is táplálták. Ezek között, például, nem liberális politikai és gazdasági feltételek, amelyek az Iszlám világban léteznek. Egyes ismert konfliktusokat a terroristák felhasználnak propaganda céllal. Ezen kívül, a Nyugat országainak politikája és gyakorlata is szerepet játszik. Mondani lehet, hogy a háború Irakban hatalmas tényezővé vált, amely megerősíti és lelkesíti az iszlám terroristákat.

A csapások, melyeket az USA és az antiterrorista koalícióban résztvevő más országok, mértek és mérnek az „Al-Qaidára”, az egyik okává vált a decentralizált iszlám terrorizmusnak. Meg kell jegyezni, hogy az „Al-Qaida” továbbra is fenyegetést jelent és még részben erejét is sikerült helyreállítania. Ugyanakkor a terrorista támadások többségének kezdeményezői, nem tartoznak az „Al-Qaidához” – ők hasonló ideológiai irányzathoz tartozó csoportokból kerülnek ki, melyek létrehozását és létezését az „Al-Qaida” inspirálja.

- Az USA adminisztrációját időről időre azzal vádolják, hogy a terrorista fenyegetést meghatározott tevékenységének igazolására használja fel. Ön hogyan értékeli ezt a helyzetet?

- Ez megalapozott vád. Ám az USA kormánya – közel sem az egyetlen kormány, amely hasonlóval foglalkozik. Ugyanakkor a terrorista fenyegetés felhasználása saját céljaira egyáltalán nem jelenti, hogy a terroristák nem jelentenek veszélyt.

- Az USA hatalmas erőket és eszközöket fordított a terrorelhárító műveletekre. Ezek mennyire sikeresek?

- Az antiterrorista tevékenységre fordított kiadások növelése, valószínűleg, legkedvezőbb hatást gyakorolt e tevékenység védelmi aspektusaira, például, a polgári légi közlekedés védelmére. Ám a védekezés nem képes gyökeresen megoldani a problémát, a védekezés módszerei nem képesek garantálni a terroristák minden potenciális célpontjának biztonságát. Ezért végtelenül fontosak a támadó jellegű terror-elhárítási erőfeszítések, melyek a terrorista csoportok felderítésére és semlegesítésére irányulnak. Ugyanakkor, e műveletek sikerét nem annyira a költségvetés nagysága határozza meg, mint a terrorista földalatti mozgalom felderítésével és a támadások megelőzésével kapcsolatos objektív nehézségek.

- *A különböző államok különböző módon közelítik meg a terrorizmussal szembeni küzdelmet. Össze lehet-e hasonlítani a stratégiákat és taktikákat, melyeket az USA, az Európai Közösség és Oroszország alkalmaznak?*

- Valószínűleg, az alapvető különbség a megközelítésben, melyeket az USA és Európa alkalmaz, az USA „terrorizmus elleni háborúra” való támaszkodása – az európaiak a kevésbé hangos diplomáciai erőfeszítésekre helyezik a hangsúlyt. Nehéz foglalkozni az antiterrorista politika hatékonyságának összehasonlító elemzésével, mert a körülmények és a problémák komolyan különböznek ugyan úgy, mint az államok megoldásukhoz való hozzáállása is.

Az Európai Közösség országai jóval korábban, mint az USA voltak kénytelenek foglalkozni ennek a feladatnak a megoldásával. Ennek oka a szélsőbalos politikai eszmék hívei által alkotott terrorista szervezetek aktivitása volt az 1970-80-as években. Ma egyes európai országok, amint azt én elképzelem, nem tudtak helyes választ találni az iszlám szélsőség népszerűségének növekedésére saját társadalmukban.

Az orosz kormány a „terrorizmus elleni harcnak” nevezi a Csecsenföldön és más helyeken, a rend helyreállításának műveleteit. Ez gyakran jár végtelenül szigorú intézkedésekkel, melyek tulajdonképpen túllépik a terrorelhárítás kereteit.

- *Önnek van személyes ajánlása a terrorizmus elleni harc tekintetében?*

- Mi soha nem leszünk képesek teljes egészében védekezni azoktól a személyektől, akik terrorista módszerek felhasználásával ártani szeretnének nekünk. A kockázat csökkentésének leghatékonyabb eszköze – olyan külpolitika folytatása, amely csökkenteni tudná azok számát, akik rosszat kívánnak nekünk. Én arra a politikára gondolok, amely javítaná kapcsolatunkat a muzulmán világgal.

- *Egyes szakértők azt jósolják, hogy a jövőben a terrorizmus még nagyobb problémává válik. Miként alakulhat a helyzet az elkövetkezendő 15-20 évben?*

- Én azt emelném ki, hogy a terrorizmus egyes fajtái az évtizedek során lassacskán letűnnek a világ színéről. Ehhez hozzájárul nem csak az antiterrorista politika, de a globális politikai helyzet változása is, valamint más egyéb tényezők. Valószínű, hogy 15-20 év múlva az iszlám terrorizmus napirenden marad, de a hanyatlás stádiumába kerül. Ugyanakkor, veszélyességének mértéke attól fog függeni, milyen külpolitikát fog folytatni a Nyugat és különösen, az USA.

CONTENTS

Page

EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES

Jenő Izsa – Zsolt Szilágyi

Theoretical and Practical Issues of Parliamentary Control of National Security Services 5

Bálint Kunos

Defence Economy in European Union policies 30

Pál Horváth

Development of Islamic Fundamentalism at the Middle-East and Africa, and its connections to terrorism, part I. 50

Zoltán Árpád

Terror Threat to Military Facilities 64

CURRENT ISSUES

György Szternák

Extremist, Violent Organisations as Potential Threats in a Democratic Society 73

János Sallai – István Kobolka

The Ukrainian – Hungarian Border as the Outer Border of the EU and the Republic of Hungary 85

CONSULTATION

Mihály Récesei

Notes to an International Industrial Security Conference 98

Lajos Rác

About China and Taiwan Once More – Differently 124

FORUM of PhD CANDIDATES

Károly Tanai

The Importance of Organisational Communication 131

Tamás Tari

Framework of Police Cooperation in EU 147

FROM THE HISTORY OF SECURITY SERVICES

Ervin Antal Szabó

Sketches from the History of Russian Intelligence

The Illusions of General Steifon 154

The Codebreakers of the German Navy – Part 2. 163

SCIENTIFIC LIFE – EDUCATION

Béla Krisztián – István Kobolka

Innovations in Human Resource High Education: the Bologna-process in HR Expert Training 172

NEWS, EVENTS, FACTS

Ervin Antal Szabó

Articles concerning National Security Issues from Foreign Media

Fighting Terrorism, as Priority Task for National Security 178

Special Unit of Norway 184

Pakistan's Special Services 191

Geography of the Expansion of Islam 196

CONTENTS 199

THE AUTHORS 200

SZERZŐINK

Dr. Izsa Jenő nyá.ezredes
ZMNE egyetemi docens

Szilágyi Zsolt
ZMNE hallgató

Dr. Kunos Bálint nyá. ddtbk.
HM KPÜ BCE VG tanszék

Dr. Horváth Pál nyá. ddtbk.

Árpád Zoltán alezredes
KBH főreferens

Dr. Szternák György ezredes
ZMNE egyetemi docens

Dr. Kobolka István ezredes
egyetemi docens, KBH főosztályvezető

Dr. Sallai János hőr. alezredes
RTF RVTK kutatásszervezési osztályvezető

Récsei Mihály mk. ezredes
KBH igazgatóhelyettes

Dr. Rácz Lajos ezredes
KFH főreferens

Tanai Károly alezredes
KBH osztályvezető, PhD hallgató

Tari Tamás r. őrnagy
ORFK Védelmi Iroda ZMNE PhD hallgató

Szabó Ervin Antal alezredes
KBH osztályvezető-helyettes

Dr. Krisztián Béla
PTE egyetemi docens